

Република Македонија

ПРОГРАМА НА ЕКОНОМСКИ РЕФОРМИ

2019-2021 ГОДИНА

јануари 2019 година

**РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИ**

**REPUBLIC OF MACEDONIA
MINISTRY OF FINANCE**

Содржина

Листа на кратенки	3
Вовед.....	5
1. Општа рамка и цели на економската политика	5
1.1. Реализирани активности согласно препораките усвоени на Економско-финансискиот дијалог во мај 2018 година	6
2. Макроекономска рамка	13
2.1. Последни економски движења	13
2.2. Среднорочно макроекономско сценарио.....	20
2.3. Алтернативни сценарија и ризици	32
3. Фискална рамка.....	34
3.1. Фискална стратегија и среднорочни цели	34
3.2. Извршување на Буџетот во 2018 година	35
3.3. Среднорочни буџетски очекувања.....	36
3.4. Структурен дефицит	41
3.5. Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг.....	41
3.6. Сензитивна анализа	45
3.7. Фискално управување и буџетски рамки.....	47
3.8. Одржливост на јавните финансии.....	48
4. Структурни реформи во 2019-2021 година	49
4.1. Идентификација на клучните предизвици за конкурентност и инклузивен раст.....	49
4.2. Резиме на реформските мерки.....	51
4.3. Анализа по области и структурни реформски мерки	52
4.3.1 Реформи на пазарот на енергија и транспорт	52
4.3.2 Секторски развој	61
4.3.2.1 Развој на земјоделскиот сектор	61
4.3.2.2 Развој на секторот индустрија.....	67
4.3.2.3 Развој на секторот услуги.....	71
4.3.3 Деловно окружување и намалување на неформалната економија.....	73
4.3.4 Истражување, развој и иновации и дигитална економија	79
4.3.5 Реформи поврзани со трговијата	84
4.3.6 Образование и вештини.....	86
4.3.7 Вработување и пазар на труд.....	90
4.3.8 Социјална заштита и инклузија	92
5. Буџетски импликации на структурните реформи.....	95
6. Институционални прашања и вклучување на засегнатите страни.....	95
Прилог 1: Показатели за македонската економија за 2017 година согласно Процедурата за макроекономските нерамнотежи на Европската комисија.....	98
Прилог 2: Анализа на одржливоста на надворешниот долг	100
Прилог 3: Преглед на податоци	101
Прилог 4: Придонес од консултациите со заинтересираните страни за ПЕР 2019-2021 година.....	123

Листа на кратенки

ABPM	Агенција за вработување на Република Македонија
АД ЕЛЕМ	Електрани на Македонија
АД МЕПСО	Македонски електропреносен систем оператор
БДП	Бруто домашен производ
БРО	Биро за развој на образованието
ВБИФ	Инвестициска рамка за Западен Балкан
ВФП	Вкупна факторска продуктивност
ВНИУ	Валидација на неформалното и информалното учење
ДДВ	Данок на додадена вредност
ДЕУ	Делегација на Европска Унија
ДЗС	Државен завод за статистика
ДХВ	државни хартии од вредност
ЕБОР	Европска банка за обнова и развој
ЕЕ	Енергетска ефикасност
ЕИБ	Европска инвестициска банка
ЕК	Европска комисија
ЕНЕР	Единствен национален електронски регистар на прописи
ЕСЈН	Електронски систем за јавни набавки
ЕЦВЕТ	Европски кредит трансфер систем за стручно образование и обука
ЕУ	Европска унија
ЗЕЛС	Заедница на единиците на локалната самоуправа
ЗЈН	Закон за јавни набавки
ЗЖГП	Заеднички железнички граничен премин
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
ИПВ	Индивидуален план за вработување
ИТ	Информатичка технологија
ИТС	Интелигентен транспортен систем
ИР	Истражување и развој
ИКТ	Информатичко-комуникациски технологии
ЈИЕ	Југоисточна Европа
км	километри
ЛПИС	Систем за идентификација на земјишните парцели
МЗШВ	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
МИОА	Министерство за информатичко општество и администрација
МИП	Меѓународна инвестициска позиција
ММФ	Меѓународен монетарен фонд
МОН	Министерство за образование и наука
МСП	Мали и средни претпријатија
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
МФ	Министерство за финансии
НБРМ	Народна банка на Република Македонија
НЕДК	Номинален ефективен девизен курс
НЕМО	Номиниран оператор на пазарот на електрична енергија
НРК	Национална рамка на квалификации
НТП	Научно – технолошки парк
ОЕО	овластен економски оператор
ОЕЦД	Организација за економска соработка и развој
ОИЕ	Обновливи извори на енергија
ОП	Оперативен план
ПДД	Персонален данок на добивка
п.п.	процентен поен
ПЕР	Програма на економски реформи
ПИСА	Програма за меѓународни оценки на учениците
РЕДК	Реален ефективен девизен курс
РМ	Република Македонија
РОАА	поврат на просечни средства
РОАЕ	поврат на просечен капитал
СДИ	Странски директни инвестиции
СИГМА	Support for Improvement in Governance and Management

СОО	Стручно образование и обука
СОУ	Средно општинско училиште
СТО	Светска трговска организација
СПП	Социјална парична помош
ТАИЕКС	Инструмент за техничка помош и размена на информации
ТСО	Систем оператори
УНЕСКО	Организација за образование, наука и култура на Обединетите нации
УНИДО	Организација за индустриски развој на Обединетите нации
УСАИД	Агенција за меѓународен развој на Соединетите Американски Држави
ФСАП	Програма за детална проценка на финансискиот сектор
ФИТР	Фонд за иновации и технолошки развој
ха	Хектари
ХС	Хидросистем
ЦЕФТА	Централно Европски Договор за слободна трговија
ЦСР	Центар за социјална работа
MW	Мегават
WB6	Western Balkans 6
WTTC	World Travel and Tourism Council
eIDAS	EU Regulation for electronic identification and trust services

Вовед

Република Македонија како земја кандидат за членство во ЕУ, досега има подготвено вкупно 11 програми, односно 7 Претпристапни економски програми и 4 Програми на економски реформи.

Европската Унија (ЕУ) во Стратегијата за проширување од октомври 2013 година вовеле нов пристап на економско управување, кое стана клучен столб во процесот на проширување. Главна цел на овој приод е да им помогне на земјите од проширувањето прво да се справат со економските основи за да ги исполнат економските критериуми за пристапување.

Овој пристап на економско управување во процесот на проширување е инспириран од процесот Европски семестар на ниво на ЕУ. Тој подразбира важна промена во дијалогот за економските политики и подобро известување со цел да се дадат појасни насоки за потребните реформи за поддршка на долгорочен економски раст и конкурентност. Земјите од Западен Балкан, меѓу кои и Република Македонија, од 2015 година се поканети да ги подобрат економските политики и економското управување преку подготовка на тригодишни Програми на економски реформи (ПЕР) на годишна основа.

Програмата на економски реформи за 2019 - 2021 година претставува петти ваков документ изработен согласно насоките дадени од страна на Европската комисија (ЕК). Програмата ја прикажува среднорочната макроекономска и фискална рамка, како и секторските структурни реформи за промовирање на конкурентноста и растот.

Програмата е изработена во согласност со Програмата за работа на Владата на РМ 2017-2020 година, Ревидираната Фискална стратегија за периодот 2019-2021 и Буџетот на Република Македонија за 2019 година, како и останатите национални стратешки документи: Националната програма за усвојување на правото на Европската Унија, Спогодбата за стабилизација и асоцијација и националните секторски стратегии: Програма за реформа на управувањето со јавните финансии 2018-2021, Индустриската стратегија за периодот 2018-2027 година, Стратегија за формализација на неформалната економија 2018-2022 година, Стратегијата за иновации 2012-2020, Стратегијата за конкурентност 2016-2020 итн.

Исто така, Програмата е во согласност со Стратегијата на ЕУ за брз, одржлив и сеопфатен економски развој „Европа 2020“, како и Стратегијата за Југоисточна Европа - ЈИЕ 2020 на Советот за регионална соработка наречена „Работни места и просперитет во европската перспектива“ која одблиску ја следи визијата на Стратегијата „Европа 2020“.

При подготовката на Програмата земени се предвид препораките наведени во Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2018 година, како и специфичните препораки од Министерскиот дијалог од 25 мај 2018 година дадени врз основа на Извештајот на ЕК со оценка на Програмата на економски реформи 2018-2020 година.

Целокупниот процес на подготовка на документот го координираше Министерството за финансии (МФ) со учество на релевантните државни институции. Предложените секторски структурни реформи беа споделени со социјалните партнери и бизнис-заедницата преку интернет-страницата на МФ, преку јавен консултативен состанок во МФ и преку електронска пошта со членовите на Економско-социјалниот совет. Во текот на изработка на документот имаше континуирана соработка со ЕК и ОЕЦД преку мисии и работилници со цел подобрување на квалитетот на ПЕР и јакнење на капацитетот на институциите за приоритизација и координација на економските политики.

1. Општа рамка и цели на економската политика

Макроекономската политика во периодот 2019-2021 година е во функција на развој на економијата и подигнувањето на животниот стандард на граѓаните, преку поддршка на домашните претпријатија, пред сè на малите и средните претпријатија (МСП), зголемување на вработеноста во економијата преку активните мерки за вработување, подигнување на нивото на платите во економијата, како и преку зајакнување на системот на социјална заштита.

Позитивните поместувања кај економската активност во вториот и третиот квартал од 2018 година се во рамки на очекувањата. Во наредниот квартал, во услови на интензивирање на реализацијата на јавните капитални расходи и задржување на позитивните сигнали кај приватните инвестиции, како и задржување на високиот раст на извозот и позитивниот придонес на потрошувачка врз растот, се очекува интензивирање на економскиот раст, односно раст од околу 2,8% за цела година.

Растот на платите и вработеноста во приватниот сектор, поддржан од владините мерки, придружени со очекувањата за ниска и стабилна инфлација во земјата ќе придонесат кон зголемување на приватната потрошувачка. Континуираниот солиден извоз од новите производствени капацитети, како и опоравувањето на традиционалните извозни сектори како резултат на зајакнатата економска активност на земјите трговски партнери, ќе придонесат за зголемување на извозот на Македонија и поголемо искористување на индустриските капацитети. Планираниот пораст на јавните инвестиции и подобриот амбиент за инвестирање се очекува да придонесат кон раст на инвестициската побарувачка во наредниот среднорочен период. Оттука, реалниот раст на БДП се очекува да се зголеми на 3,2% во 2019 година, а во наредните две години да продолжи со посилен интензитет, односно да достигне 4% во 2020 година и 5% во 2021 година.

Среднорочната фискална стратегија претставува клучен документ за утврдување на среднорочните фискални цели на Владата на Република Македонија и нивно поврзување со стратешките приоритети на Владата, како и алатка за следење на динамиката на приходите и расходите во однос на фискалните цели. Среднорочната рамка на расходи, како дел од Фискалната стратегија има за цел интегрирање на политиките со одлуките за алокација на ресурси, во повеќегодишен контекст, што ќе придонесе за подобра ефикасност при употребата на јавните финансии и за носење подобри политички одлуки. Накратко, Среднорочната рамка на расходи претставува стратешка алокација на ресурси во линија на остварување на владините приоритети.

Понатаму, политиката за управување со јавен долг дава рамка на Владата на Република Македонија за дејствување во насока на прудентно управување со јавниот долг на државата на среден рок. Основните принципи што се земаат предвид при управувањето со портфолиото на јавниот долг, односно при изготвување и спроведување на политиката за управување со јавен долг се:

- утврдување оптимална структура на должничкото портфолио и нејзино усогласување со макроекономската политика на државата;
- усогласување на трошоците на должничкото портфолио со трошоците утврдени во државниот буџет за секоја година поединечно и на среден рок, и
- лимитирање и елиминирање на влијанието на ризиците врз одржливоста на јавниот долг на среден и на долг рок.

Во таа насока, се очекува годишната стапка на раст на вкупните расходи на Буџетот на РМ постепено да забавува. Во комбинација со очекуваната наплата на приходите, ова ќе обезбеди постепено стеснување на вкупниот буџетски дефицит од 2,5% во 2019 година на 2,3% во 2020 година и 2% во 2021 година. Примарниот буџетски дефицит исто така ќе се намали од 1,2% во 2019 година на 1% и 0,7% соодветно во 2020 и 2021 година. Дисциплинираната фискална политика ќе обезбеди стабилно движење на јавниот долг, кој на среден рок ќе достигне 54,5% од БДП во 2020 година како резултат на интензивирањето на капиталните проекти, и потоа ќе се намали на 53,2% од БДП во 2021 година. Поточно, јавниот долг ќе се движи значително под утврдениот лимит за среднорочно и долгорочно ниво од 60% од БДП.

Република Македонија и во наредниот среднорочен период ќе остане посветена на создавање функционална и конкурентна пазарна економија. Структурните реформи ќе бидат насочени кон зајакнување на човечкиот капитал, стимулирање на иновативноста и креативноста, подобрување на конкурентноста на услужниот и земјоделскиот сектор, натамошно подобрување на транспортните и енергетски пазари и олеснување на трговијата. Спроведувањето на овие мерки надополнети со активните мерки на пазарот на трудот, треба да придонесат за зголемување на конкурентноста на македонската економија, креирање работни места и намалување на невработеноста.

1.1. Реализирани активности согласно препораките усвоени на Економско-финансискиот дијалог во мај 2018 година

П 1: Да се развие соодветна среднорочна стратегија за фискална консолидација. Да се стабилизира соодносот на јавниот долг преку следење/примена на доволно затегната фискална позиција со истовремена заштита на капиталните трошоци.

Среднорочната стратегија за фискална консолидација е вклучена во Фискалната стратегија на Република Македонија за 2019-2021 година. Стратегијата е подготвена во согласност со законските одредби, праксата и методологијата на развиените земји и е неопходна при утврдување на иницијалната рамка за водење на фискалната политика во

наредниот среднорочен период. Истата е усвоена од страна на Владата на Република Македонија во законски предвидениот рок.

Среднорочната фискална стратегија претставува клучен документ за утврдување на среднорочните фискални цели на Владата на Република Македонија и нивно поврзување со стратешките приоритети на Владата, како и алатка за следење на динамиката на приходите и расходите во однос на фискалните цели.

Со цел зајакнување на фискалната дисциплина, среднорочната фискална стратегија воведува лимити на буџетските расходи, и тоа вкупни лимити и лимити по буџетски корисници.

За првпат во делот Макро-фискални ризици и сензитивност на дефицитот и државниот долг од Фискалната стратегија се даде преглед на резултатите од сензитивната анализа за чувствителноста на буџетскиот дефицит и нивото на државен долг на евентуалното остварување на четирите главни идентификувани ризици за фискалната политика на среден рок. Притоа, сите ризици се анализирани одделно, и во сите сценарија се претпоставува отсуство на други отстапувања од основната проекција и реализација само на одделните ризици:

- Сценарио 1 - Намален економски раст,
- Сценарио 2 - Пониски даночни приходи за 5%,
- Сценарио 3 - Понишка реализација на капиталните расходи за 25% и
- Сценарио 4 - Сервисирање на обврските по основ на издадени гаранции со средства од Буџетот на РМ.

П 2: Рационализација и подобро таргетирање на социјалните расходи и земјоделските субвенции. Намалување на доспеаните обврски/долгови на јавниот сектор и развивање стратегија за превенција на доспеаните обврски/долгови. Да се преземат неопходните организациски чекори во насока на подобрување на наплата на даноците. Усвојување на новиот Закон за буџет со сет фискални правила и воспоставување на независен фискален совет кој ќе помага во нивното спроведување.

а) Рационализација и подобро таргетирање на социјалните расходи ќе се постигне со новиот Закон за социјална заштита со кој се прави темелна реформа на социјалниот систем и детската заштита. Со оваа реформа се зголемува социјалната помош, а се предвидуваат и ефикасни и долгорочни решенија за извлекување од сиромаштијата преку активација на пазарот на труд. Се воведува детски и образовен додаток – надоместок кој, освен примателите на гарантираниот минимален приход, ќе можат да го користат и домаќинствата со минимална плата. Новиот Закон за социјална заштита е усвоен од Владата на 20.12.2018 година и е во собраниска процедура. Се очекува да биде усвоен од Собранието во првиот квартал од 2019 година.

Во врска со рационализација и подобро таргетирање на земјоделските субвенции, како прв чекор направена е Проценка на директните плаќања (субвенции) и нивното влијание врз реформите во земјоделскиот сектор со препораки/насоки за усогласување со Заедничката земјоделска политика на ЕУ. Документот се наоѓа на интернет страната на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ)¹. Препораки од Проценката се:

- да се консолидираат земјоделските податоци преку интегриран систем.

- процесот на усогласување треба да развие распределба на буџетот заснована на докази по една шема за директно плаќање (поддршка по површина и поддршка по производ која го таргетира стратешкиот сектор важен за земјата)

- зголемување на земјоделското подрачје во Интегрираниот систем за администрирање и контрола (Integrated Administration and Control System – IASC):

- мапирање нерегистрирани површини во Системот за идентификација на земјишните парцели (ЛПИС), особено пасишта
- мапирање ЛПИС планинските подрачја, подрачјата со ограничени можности за земјоделско производство и пределите кои земаат учество во Натура 2000 (член 5, став 2 од Регулативата ЕУ 640/2014),
- воведување атрактивни шеми за директни плаќања поврзани со пасишта и добиток,
- олеснување неформални договори меѓу сопствениците на земјиште и закупувачите,
- подобрување на постапките за распределба на земјоделско земјиште во државна сопственост, по критериуми за приоритет (млади фармери, задруги итн.),
- консолидација на земјоделско земјиште.

Врз основа на препораките од Проценката ќе следи усогласување на мерките за директните плаќања во Република Македонија со мерките кои се предвидени со Заедничката земјоделска политика на ЕУ. Ова е етапен процес, така што МЗШВ во новите програми постепено ќе започне со усогласување. Овој процес е предмет на преговори со ЕК во однос на усогласување на политиките за рурален развој. Ваков пример е укинувањето на мерката за финансиска поддршка за продадена риба на пазарот. Оваа мерка, што се реализираше во претходните години, е укината во 2018 година и средствата наменети за истата соодветно се прераспределени на други мерки од програмата.

б) Во правец на намалување на доспеаните обврски/долгови на јавниот сектор и развивање стратегија за превенција на доспеаните обврски/долгови во 2018 година беа преземени повеќе активности. Имајќи го предвид фактот дека за

¹ <http://www.mzsv.gov.mk/cms/Upload/docs/2017-389748%20Revised%20Final%20Report%2031102018.pdf>

обврските на субјектите кои располагаат со јавни средства не постои унифициран механизам за евиденција, се наметна потребата од системско решавање на ова прашање преку креирање електронски систем кој ќе обезбеди единствена евиденција на сите обврски. За таа цел, во 2018 година се донесе Закон за пријавување и евиденција на обврските, со кој се уредува пријавувањето и евидентирањето на преземени недоспеани обврски и на доспеани неплатени обврски, со цел обезбедување и одржување на транспарентноста и отчетноста и јакнење на одговорноста при располагање со јавни средства. Со ваквото законско решение се воспоставува обврска за пријавување на обврските на месечна основа во електронскиот систем од страна на:

- органите на државната власт,
- единиците на локалната самоуправа,
- установите и институциите кои вршат дејности од областа на културата, образованието, здравството, детската заштита, социјалната заштита, како и во други дејности од јавен интерес утврден со закон, основани од Република Македонија или од единиците на локалната самоуправа,
- јавните претпријатија, трговските друштва во сопственост на државата и
- други правни лица чиј основач е Република Македонија или единиците на локалната самоуправа.

Врз основа на податоците за пријавени обврски, а со цел информирање на јавноста и поголема транспарентност, МФ на својата веб-страница во октомври 2018 година објави збирни извештаи, кои во целост ги отсликуваат преземените недоспеани обврски, како и доспеаните неплатени обврски заклучно со септември 2018 година. Може да се констатира дека обврските во 2018 година се намалени во однос на податоците објавени во 2017 година.

Врз основа на податоците од Електронскиот систем за пријавување и евиденција на обврските, како и обезбедениот фискален простор, со измените и дополнувањата на Буџетот на Република Македонија за 2018 година, донесен е Закон за финансиска поддршка на единиците на локалната самоуправа и на единки корисници основани од единиците на локалната самоуправа за финансирање доспеани неплатени обврски. Законот има за цел обезбедување на еднократна финансиска поддршка за единиците на локалната самоуправа и за единките корисници основани од единиците на локалната самоуправа во износ од 3.032 милиони денари (околу 49 мил. евра), со цел сервисирање дел од пријавените доспеани неплатени обврски на општините и на единките корисници.

Дополнително, со измените на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа се воспостави фискално правило за планирање на сопствените приходи на основниот буџет на единиците на локалната самоуправа, односно се ограничува планирањето на сопствените приходи на основниот буџет на општината, со што би се превенирало идно настанување значителен обем на обврски и би се подобрила фискалната дисциплина.

в) Во насока на подобрување на наплатата на даноците во 2018 година се работеше на повеќе активности.

- Изработена е Нацрт-Стратегија за реформа на даночниот систем. Добиени се коментари од Делегацијата на ЕУ, Светска банка и ММФ. Се работи на нивно имплементирање, по што нова верзија на Нацрт-стратегијата ќе биде доставена до Европската комисија, преку Секретаријатот за европски прашања, и ќе биде јавно објавена на почетокот на 2019 година.
- Изработен е Акциски план за подобрување на фискализацијата и се работи на имплементирање одредени мерки од него.
- Подготвени се измени во Законот за регистрирање готовински плаќања, со цел намалување на можноста за злоупотреби со фискални сметки. Законските одредби се објавени на ЕНЕР и се очекува да бидат донесени на почетокот на 2019 година.
- Донесен е нов Закон за спречување перење пари и финансирање тероризам со кој се ограничува плаќањето во готово, и тоа во 2018 година беше намалено од 15.000 евра на 2.000 евра, од 01.01.2019 истото е намалено на 1.000 евра, односно на 500 евра од 01.06.2019 година.
- Се работи на измени на Законот за даночна постапка, подобрување на наплатата на даноците од страна на Управата за јавни приходи. Измените се очекува да бидат објавени на почетокот на 2019 година и да бидат донесени во текот на годината.
- На 26.12.2018 година донесен е нов Закон за личен доход, преку кој се воведуваа прогресивен данок. Така, се воведува стапка од 18% која ќе се однесува на даночната основа која надминува 1.080.000 денари на годишно ниво, односно 90.000 денари месечно. За даночната основа до 90.000 денари месечно, односно 1.080.000 денари годишно, останува примената на даночната стапка од 10%. Со Законот се врши и зголемување на износот на даночното намалување кое се применува кај платите и пензиите.
- Донесени се измени на Законот за данокот на добивка, со цел подобра регулација на трансферните цени, како и одредени други измени, во насока на подобра наплата на данокот на добивка.
- Се подготвува нов Закон за акцизи, со цел овозможување нови акцизни производи и подобрување на наплата на акцизи. Законот е финализиран и се очекува да се донесе во првиот квартал на 2019 година, при што примената би била од 01.07.2019 година.

- Се изработува нов софтвер за царинско работење (без хартиени документи). Софтверот би ставил во функција кон средината на 2019 и би довел до побрзи услуги за компаниите, помали можности за злоупотреби и подобра наплата од страна на Царинската управа.

- Од 01.01.2018 година воведено е електронско поднесување на пресметка за сите исплати на личен доход преку <https://e-pdd.ujr.gov.mk>, освен исплатата на плата, која исто така, се врши електронски. Во тек е интегрирање на сите исплати кои вклучуваат данок на доход во еден систем. Се очекува системот да стапи во функција во првата половина на 2019 година

г) Согласно Програмата за реформа на управувањето со јавни финансии 2018 - 2021 година, во делот на Приоритет - Планирање и буџетирање и Приоритет - Подобрена фискална рамка, фокусот ќе биде насочен на донесување на новиот Закон за буџети каде што соодветно ќе бидат опфатени фискалните правила и воспоставување на фискалниот совет. Новиот Закон за буџети ќе биде донесен во 2019 година.

П 3: Спроведувањето на монетарната политика да остане конзистентно со таргетирањето на девизниот курс, при користење на просторот во оваа рамка за одржување на ценовната стабилност. Да се усвои и примени сеопфатна стратегија за разрешувањето на нефункционалните пласмани, преку посочување на сите постојни пречки, вклучително надвор од делокругот на централната банка, со инволвирање на сите релевантни субјекти. Да се усвои и примени сеопфатна стратегија за натамошно унапредување на користењето на локалната валута, со учество на сите релевантни субјекти.

а) Нефункционалните пласмани во банкарскиот систем на Република Македонија од почетокот на глобалната криза остварија пораст, задржувајќи се сепак на умерено и стабилно ниво, кое во периодот 2013-2015 година се движеше околу 11%. НБРМ постојано го следи движењето на нефункционалните кредити, презема активности за утврдување на причините за високата перзистентност на постоечките нефункционалните кредити, но и за појава на нови нефункционални кредити (анализи и анкети на банките). Во овие рамки, во 2013 година беа направени регулаторни промени во насока на поддршка на реструктурирањето на кредитите од страна на банките.

Анализите на НБРМ од претходните години упатуваа на висока концентрација на нефункционалното кредитно портфолио составено од правни лица, каде што 50-те најголеми нефункционални кредити сочинуваат речиси 60% од вкупниот износ на нефункционални кредити кон правните лица. Повеќе од половината од износот на нефункционалните кредити беа „целосно резервирани“. При вакви околности, во декември 2015 година, НБРМ направи измени во Одлуката за управување со кредитниот ризик, според која, најдоцна од 30 јуни 2016 година, банките беа обврзани да извршат отписи на сите побарувања што се целосно резервирани подолго од две години. Притоа, банките и понатаму имаат можност и обврска да преземаат активности за наплата на овие побарувања, иако се отпишани. Следствено, на крајот на 2016 година, главно како резултат на оваа мерка, учеството на нефункционални пласмани е намалено на 6,6%, а на крајот на 2017 година изнесувало 6,3%. Како резултат на наплатата на нефункционалните побарувања од компании, ова учество е дополнително намалено на 5,1% во првиот квартал на 2018 година, а на слично ниво се одржува и во следните два квартала.

Во текот на 2016 година, НБРМ презеде дополнителни активности во насока на испитување на можностите и пречките за поефикасно разрешување на лошите побарувања на банките, а беше испратен и сеопфатен прашалник до банките. Врз овие основи, во насока на натамошно намалување на нефункционалните кредити, во 2017 година НБРМ изработи Предлог-стратегија, со предлог мерки и активности за подобро управување со нефункционалните кредити, вклучително и нивна продажба, за чие спроведување е потребна координирана акција на повеќе институции во државата. Во првата половина на 2018 година, НБРМ и Министерството за финансии го заокружија процесот на консултации со сите вклучени институции. Владата на Република Македонија на својата седница одржана на 20.12.2018 година ја усвои оваа Стратегија.

НБРМ веќе презема конкретни активности за реализација на некои од предложените мерки, како развивање регистар на преземен имот од страна на банките наменет за продажба, појаснување на дефиницијата за отпис, поголем фокус на теренските супервизии кон интерните политики на банките во однос на кредитирањето и нефункционалните кредити и сл. Исто така, почнувајќи од јули 2019 година, банките ќе бидат должни да вршат задолжителен пренос на вонбилансна евиденција на сите нефункционални кредити кои се целосно резервирани подолго од 1 година (наспроти сегашното барање од 2 години).

б) Во периодот од средината на 2009 до 2015 година беше присутен тренд на интензивна *денаризација* на двете страни на билансот на банките, кој беше главно воден од денаризацијата на страна на пасивата, на што се надоврза и денаризацијата на страна на активата. Во овој период, учеството на депозитите со валутна компонента во вкупните депозити се намали за околу 18 п.п., а учеството на кредитите во валутна компонента во вкупните кредити се намали за околу 11 п.п.. Промената во валутните склоности на субјектите во насока на зголемено учество на депозитите во домашна валута може да се објасни со повеќе фактори. Покрај водењето кредибилни макроекономски политики, во функција на одржување на макроекономска стабилност, како и здравиот и стабилен банкарски сектор, треба да се истакнат и: зајакнатите фундаменти на домашната економија, повисокиот принос на инструментите во домашна валута, кризата во евро-зоната, напорите за развој на домашните финансиски пазари, како и широката лепеза макро-прудентни мерки насочени кон промоција на домашната валута, што НБРМ ги имплементираше во овој период.

НБРМ значајно го поддржа процесот на денаризација главно преку промени кај задолжителната резерва, која во овој период беше активно користена како макропрудентен инструмент и инструмент за поддршка на денаризацијата. Неизвесноста во однос на политичката состојба и шпекулациите во однос на девизниот курс и стабилноста на банкарскиот систем во текот на вториот квартал на 2016 година доведоа до прекин на позитивниот тренд, при што сепак треба да се нагласи дека учеството на депозитите со девизна компонента забележа мал раст (од околу 1,5 п.п. во вториот квартал на 2016 година) и потоа стабилизирање и враќање на предкризното ниво, кое во голема мерка се одржуваше и во текот на 2017-18 година. Во овој контекст, значајно е да се истакне дека придобивките од неколкугодишниот процес на деевроизација се задржани и покрај надворешните и внатрешните шокови.

Во текот на 2016 година, НБРМ изработи листа на предлог-мерки за натамошна поддршка на процесот на деевроизација во економијата, а во 2017 година НБРМ изработи Предлог-стратегија за деевроизација, во насока на натамошно јакнење на довербата во домашната валута, што е во функција на поддршка на монетарната стратегија на таргетирање на девизниот курс на денарот, како и за натамошно одржување на финансиската стабилност. Предлог-стратегијата предвидува повеќе мерки во оваа насока, како и вклучување и на други надлежни институции. Во првата половина на 2018 година НБРМ и Министерството за финансии го заокружија процесот на меѓу-институционално разгледување на Предлог-стратегијата. Владата на Република Македонија на својата седница одржана на 20.12.2018 година ја усвои оваа Стратегија.

в) *Монетарната политика* и во 2018 година е фокусирана на одржување на ценовната стабилност, преку одржување стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Во услови на ниска инфлација, поволна платно-билансна позиција, стабилни движења на девизниот пазар, позитивни движења кај депозитите на банките, основната каматна стапка беше намалена три пати – во март, август и декември. НБРМ ќе продолжи со внимателно следење на движењата, внатрешните и надворешните ризици, и останува спремна за соодветна реакција во насока на одржување на ценовната стабилност во економијата.

П 4: Подготовка на (анализи со) проценка на ризик со фокус на сектори и гранки кои се најранливи на неформалноста и идентификување и примена на соодветни корективни мерки.

Во 2018 година реализиран е напредок во однос на активностите поврзани со неформалната економија.

Во март 2018 година беше усвоена среднорочна Стратегија за формализација на неформалната економија 2018–2022 година. Истата има за цел да го намали бројот на неформално вработените (како во неформалните така и во формалните бизниси, но и во рамки на домаќинствата), како и да го намали учеството на нерегистрирани деловни субјекти и неформални активности во рамки на формалната економија. Поради комплексноста на неформалната економија, Стратегијата ги обединува сите релевантни аспекти на многу секторски политики, како подобрување на регулаторното и деловното окружување, јакнење на институциите на пазарот на труд, зголемување на инспекцискиот надзор и подигнување на свеста на граѓаните и бизнисите за важноста од формализација на неформалните активности. Стратегијата е насочена кон:

- подобрување на процесот на мерење, следење и откривање на неформалната економија;
- подобро деловно окружување за основање, раст и развој на компании;
- стимулирање и поддржување на формализацијата на неформалните економски активности; и
- јакнење на даночниот морал и намалување на толеранцијата кон неформалната економија.

За спроведување на Стратегијата, во август 2018 година беше усвоен Акциски план за формализација на неформалната економија 2018–2020 кој содржи 29 мерки. Исто така, во септември 2018 година формирано е Координативно тело за следење на имплементацијата на Акцискиот план. Првата информација за имплементација на Акцискиот план за формализација на неформалната економија ќе биде доставен до Владата во април 2019 година.

П 5: Да се прецизира мандатот на секој инспекторат за да се избегне преклопување и да се воспостават и применуваат транспарентни и конзистентни постапки. Подготовка на регистар на парафискални давачки на централно и локално ниво со јасно наведување на намената/целта на секоја давачка, и негово јавно објавување. Зајакнување на институционалниот капацитет на граѓанските судови за да се придржуваат до договорите и да ги решаваат комерцијалните спорови во разумен рок и по разумни трошоци.

Во ноември 2018 година на ЕНЕР е објавен предлогот на новиот Закон за инспекциски надзор. Со него ќе се прецизира мандатот на секој инспекторат за да се избегне преклопување и да се воспостават и применуваат транспарентни и конзистентни политики.

Во рамки на Проектот за модернизација на инспекциските служби, беше спроведена хоризонтална функционална анализа на инспекциските служби. Извештајот од оваа анализа содржи наоди за поставеноста на инспекциските служби во системот на државно уредување, нивната меѓусебна поврзаност и надлежности, како и препораки за подобрување (оптимизација) на институционалните капацитети, ефикасноста и ефективноста на инспекциските служби, со цел водење разграничени, транспарентни и конзистентни постапки. Овие наоди и препораки ќе бидат инкорпорирани во Предлогот за нова класификација и организациска поставеност на органите на државната управа, агенциите и инспекциските служби од централната власт. За оваа активност е изработен и Акциски план.

Процесот на подготовка на регистар за парафискални давачки започна со изготвување Каталог на услуги. На почетокот

во Каталогот ќе бидат опфатени околу 340 услуги кои произлегуваат од 52 закони (за секоја услуга ќе бидат внесени и тарифите за надоместоците и административните такси). Станува збор за закони во кои се опишани управни постапки. Процесот се состои од три фази: внесување податоци, верификување и одобрување. Заклучно со октомври 2018 година е завршена фазата на внесување податоци. Во тек е фазата на верификување, кога се внесуваат бараните податоци (такси и надоместоци), која се очекува да заврши во првиот квартал од 2019 година.

За изготвување целосен Каталог на услуги обезбедена е техничка помош за внесување податоци од останатите закони кои се поврзани со услуги за граѓаните, но и за бизнисите. Каталогот се очекува да биде изготвен во првата половина од 2019 година.

Зајакнувањето на институционалниот капацитет на граѓанските судови започна со Анализа на судската мрежа. При спроведувањето на оваа активност се воочи дека за оптимизација на судовите има потреба од дополнителни анализи, како и помош од експерти. Првичната драфт верзија на Анализата на судската мрежа е изготвена и доставена на мислење на странски експерти. Предвидено е изготвување на Стратегија за човечки ресурси во судството до крајот на 2019 година. По добивање на мислење од странските експерти, препораките од анализата ќе бидат предмет на јавни дискусии.

П 6: Модернизирање на образовниот систем на сите нивоа преку понатамошно подобрување на инфраструктурата, наставните програми и квалификациите на наставниците. Да се продолжи со реформата на системот за стручно образование и обука со цел да се олесни транзицијата од училиште до работа. Олеснување на пристапот на жените до пазарот на трудот и обезбедување доволен капацитет на Агенцијата за вработување за спроведување на Гаранцијата за млади. Усвојување на Законот за социјална заштита со цел подобро таргетирање на оние што се изложени на ризик од социјална исклученост. Зголемување на уписот во предучилишното образование.

А. Во продолжение е даден преглед на активностите за модернизирање на образовниот систем одделно во секое ниво на образование.

Во ПРЕДУЧИЛИШНО ОБРАЗОВАНИЕ:

а) во септември 2018 година изработена е Програма за обука на воспитно-образовниот кадар во предучилишното воспитание и образование од страна на Бирото за развој на образованието (БРО).

б) во соработка со МТСП, БРО во периодот октомври 2018 година – јуни 2019 година, реализираат обуки за воспитно-образовниот кадар во предучилишното воспитание и образование, со цел непречено продолжување или обновување на лиценците за работа на кадарот во градинките.

в) врз основа на Годишната програма за работа на Секторот за професионален развој, БРО го следи квалитетот на реализацијата на Програмата за рано учење и развој и врши стручни увиди и стручно-советодавни посети во детските градинки, со цел давање соодветна советодавна стручна поддршка на воспитно-образовниот кадар во предучилишното воспитание и образование. Во периодот април-декември 2018 година посетени се 40 детски градинки.

Во ОСНОВНО И СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ:

г) во тек е изработка на документ - Национален стандард за постигања на учениците во основно образование. Формирана е работна група што работи на Националниот стандард кој се базира на клучните компетенции за доживотно учење, одредени од Европската комисија (јазична писменост, комуникација на странски јазик, математички, научни и технолошки компетенции, дигитална писменост, учење како да се учи, лични, социјални и граѓански компетенции, претприемнички компетенции, културни и интеркултурни компетенции). Врз основа на националниот стандард базиран на компетенциите понатаму ќе се развијат нови наставни програми за основно образование.

д) изработена е втора верзија на предлог-текст на новиот Закон за основно образование врз основа на добиените забелешки од наставниците, граѓанските организации, меѓународните партнери итн., преку ЕНЕР и веб-страницата на МОН.

ѓ) формирана е Работна група за подготовка на нов текст на Закон за средно образование.

е) БРО изработи нови наставни програми по предметот Граѓанско образование за VIII и IX одделение основно образование и за прва година средно стручно образование. Наставната програма за VIII одделение² започна да се применува од септември 2018 година, додека таа за IX одделение ќе започне да се применува од септември 2019 година. Наставната програма за Граѓанско образование за прва година средно стручно образование започна да се применува во 6 пилот училишта од септември 2018 година. Програмите се изработени врз основа на документ за Граѓански компетенции изработен од стручен тим составен од претставници од МОН, БРО, Центарот за стручно образование и обука, наставници кои реализираат настава по предметот Граѓанско образование, универзитетски професори и претставници на граѓанскиот сектор.

ж) во периодот ноември-декември 2018 година реализирани се 15 обуки за сите наставници (353) по предметот Граѓанско образование во основните училишта, со цел да се зајакнат нивните компетенции за реализација на новата наставна програма во VIII одделение, како и да ги воведат во новиот пристап во наставата со активно вклучување на

² http://bro.gov.mk/docs/osnovno-obrazovanie/nastavni_programi/VIII-IX/Nastavna_programa-Gragjansko_obrazovanie-VIII.pdf

учениците.

з) во 2018 година БРО, преку 44 посети, ја следеше реализацијата на наставната програма по Граѓанско образование и вршеше советодавна консултативна работа со наставниот кадар од основните и средните училишта.

с) согласно Годишната програма за обука на наставниот кадар од основните и средните училишта за 2018 година и Анализата на потребите на наставниците (спроведена од БРО), во 2018 година, од страна на три акредитирани провајдери, реализирани се обуки за сите наставници во средно образование (околу 7000) на тема: „Настава и учење во 21-от век, создавање иновативни училишта: подготвување на учениците за 21-от век“.

и) во 2018 година спроведено е Истражување за инклузивно образование со кое се опфатени 367 основни училишта, од кои 293 во кои наставата се реализира на македонски наставен јазик и 74 на албански наставен јазик. Извештајот е завршен и во процес на техничко уредување и печатење.

ПОДОБРУВАЊЕ НА ИНФРАСТРУКТУРНИТЕ УСЛОВИ:

ј) завршена е изградбата на три нови основни училишта: „Кирил и Методиј“ во Фалише, Тетово, „Вера Јоџиќ“ во Скопје и „Браќа Миладиновци“ во Могила. Во тек е изградбата на две нови училишта, „Димитар Македонски“ во Скопје и училиште во општина Студеничани.

к) завршена е изградбата на пет училишни спортски сали („Перо Наков“, Куманово, „Мустафа Кемал Ататурк“, Гостивар, „Тоде Хаџи-Тетов“, Кавадарци, „Страшо Пинџур“, Валандово и „Сабедин Бајрами“ во општина Боговиње). Во фаза на изградба се 11 училишни спортски сали во: Винаца, Куманово, Чашка, с. Лабуништа – Струга, Шипковица, Липково, две во Сарај, Дојран, Охрид и Струга.

л) започната е реконструкција на 16 училишта („Бајрам Шабани“ - с. Кондово, „Тошо Арсов“ – Штип, „Никола Карев“ – Пробиштип, „Бајрам Шабани“ – Куманово, „Јероним Де Рада“ – Куманово, „Браќа Миладиновци“ – Пробиштип, „Крсте П. Мисирков“ – Оризари, „Лазо Ангеловски“ – Скопје, „Наум. Н. Борче“ – Маџари, „Перпарими“ - с. Чегране, „Панајот Гиновски“ – Бутел, „Васил Главинов“ – Чаир, „Кузман Шапкарев“ – Драчево, „Димката Ангелов Габерот“ - Демир Капија, „Јосип Броз Тито“ – Радожда, о. Струга, „Васил Главинов“ - о. Скопје и СОУ Гостивар).

РЕФОРМА НА СИСТЕМОТ ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ

а) донесени се сите 152 стандарди на занимања, додека сите 52 стандарди на квалификации за техничко образование се изработени и се разгледуваат од страна на секторските комисии за квалификации, по што ќе бидат усвоени од Националниот одбор за Национална рамка за квалификации (НРК).

б) донесени се наставни планови за сите 52 квалификации за техничко образование. Согласно барањата на пазарот на труд донесена е Методологија за изработка на модуларни наставни програми базирани на компетенции. За три пилот квалификации: градежен техничар, хотелско - угостителски техничар и електротехничар за компјутерска техника и автоматика изработени се нови модуларно дизајнирани наставни програми, базирани на компетенции изразени со EQVET кредити и поени за стручните предмети од прва до четврта година. Во тек е изготвување нови модуларни наставни програми за останатите 49 квалификации за техничко образование.

в) донесени се нови модуларно дизајнирани наставни програми, базирани на компетенции, за општообразовните предмети за прва година во средно образование, кои од учебната 2018/2019 година се пилотираат во шест училишта во трите профила: градежен техничар, хотелско - угостителски техничар и електротехничар за компјутерска техника и автоматика.

г) за начинот на имплементација на реформскиот процес на техничкото образование и за реализација на модуларните наставни програми базирани на компетенции во 2018 година одржани се 63 дводневни работилници за 1.870 учесници (директори, наставници и стручни соработници) од сите средни стручни училишта. Дополнително, БРО одржа обука за наставниците кои ги предаваат општообразовните предмети во шесте пилот училишта.

ѓ) донесени се наставни програми за дуалниот систем на стручното образование кои се применуваат во две пилот училишта од септември 2018 година.

е) во завршна фаза е изработката на посебни стандарди за опрема и просторни услови кај работодавачи, за избрани приоритетни квалификации.

ж) одржани се средби со фокус групи заради зајакнување на соработката меѓу средните стручни училишта и работодавачите за поголема вклученост на учениците на практична обука во компаниите.

з) во завршна фаза е изготвувањето на Концептот за учење преку работа, во соработка со Европската фондација за обука (ETF).

Б. За олеснување на пристапот на жените до пазарот на трудот и обезбедување доволен капацитет на Агенцијата за вработување на Република Македонија (ABPM) за спроведување на Гаранцијата за млади реализирани се следните активности:

а) усвоен е Националниот акциски план за вработување 2018-2020 година. Активности кои директно ќе влијаат на олеснување на пристапот на жените се активните програми и мерки на пазарот на труд, вклучувајќи ја гаранцијата за млади, како и активностите за зајакнување на механизмите за заштита од полова дискриминација во пристапот до и на

работното место, согласно меѓународните норми. Исто така, и дел од другите мерки од Акцискиот план ќе имаат позитивно индиректно влијание врз активацијата на жените на пазарот на трудот, иако истите не ги таргетираат само жените.

б) во изминатиов период се одржаа обуки на 188 вработени од 30-те центри на АВРМ на следните теми:

- интегрирано управување со случаи,
- спроведување Анкета за потреба од вештини на пазарот на труд за периодот 2018-2019 година и
- спроведување на проектот Гаранција за млади.

в) за формирање посебно Одделение за поддршка и вработување млади, во рамките на Секторот за активни мерки и услуги за вработување, дополнети се постојните правилници за внатрешна организација и за систематизација на работните места во АВРМ. Имено, направени се измени и дополнувања во Правилникот за внатрешна организација на АВРМ и во Правилникот за систематизација на работните места во АВРМ, кои во наредниот период треба да бидат донесени од страна на Управниот одбор на АВРМ, а потоа усвоени од страна на Владата.

В. Во врска со усвојувањето на Законот за социјална заштита со цел подобро таргетирање на оние кои се изложени на ризик од социјална исклученост, реализирани се следните активности:

а) новиот Закон за социјална заштита е усвоен на 111-тата седница на Владата одржана на 20.12.2018 година и е во собраниска процедура. Се очекува да биде усвоен од Собранието во првиот квартал од 2019 година.

б) изготвен е извештај за „Актуелната состојба и предизвиците во предучилишното образование и воспитание”.

2. Макроекономска рамка

2.1. Последни економски движења

Меѓународно економско окружување³. Растот на глобалната економија се очекува да изнесува 3,7% во 2018 година, а во 2019 и 2020 година се очекува да забележи благо забавување и да изнесува 3,5%. Во однос на претходната Програма, проекцијата за 2018 година е непроменета, додека таа за 2019 година е надолно ревидирана за 0,2 п.п., што е главно резултат на влошените изгледи за економскиот раст во многу земји во развој, кои биле погодени од стеснувањето на финансиските услови, геополитичките тензии и неизвесноста која произлегува од домашните економски политики. Растечките цени на нафтата, исто така, фрлаат сенка врз изгледите за растот во земјите увознички на нафта, но навестуваат подобрување кај земјите извознички. Наметнатите царини од САД кон Кина се очекува да влијаат врз економскиот раст во Кина, иако нивното влијание може да биде делумно ублажено преку домашните економски политики. Сепак, глобалниот економски раст се очекува да остане стабилен поради процикличниот фискален стимуланс и силниот пазар на труд на американската економија. Во следните две години, растот на БДП во развиените економии се очекува да биде ублажен поради созревањето на економскиот циклус и понискиот степен на поддршка од монетарната и фискалната политика. Позитивниот ефект од фискалната политика во САД во 2019 година се очекува да биде неутрализиран со негативниот ефект од високите царини и растот на БДП да биде нешто понизок од претходно очекуваниот.

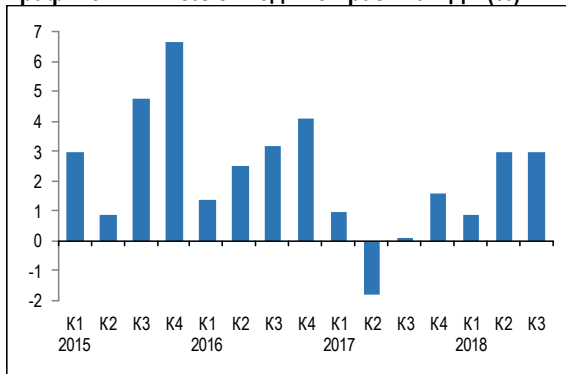
Економијата на земјите членки на ЕУ се очекува да забележи раст од 2,1% во 2018 година и да се намали на 1,9% во 2019 и 1,8% во 2020 година. Во услови на забавување на растот на глобалната економија, домашните двигатели на растот во ЕУ се очекува да бидат доволни за да продолжи растот на економската активност а воедно невработеноста да се намалува. Подобрувањата на пазарот на труд и повисокиот раст на платите, како и експанзивните мерки на фискалната политика во некои земји членки би требало да помогнат кон одржување на растот на потрошувачката во текот на следната година. Инвестициите се очекува да бидат поддржани од поволните финансиски услови и покрај постепеното нормализирање на монетарната политика. Сепак, изгледите за растот главно се влошени поради присуството на бројни заемно поврзани надолни ризици, како што се растечките трговски тензии и неизвесноста од идните односи меѓу ЕУ и В. Британија по Брегзит.

³ Европска комисија „European Economic Forecast“, ноември 2018 година.

Последни економски движења во Република Македонија.

Бруто домашен производ. По слабиот раст на почетокот на годината, што беше одраз на движењата во

Графикон 2.1. Реален годишен раст на БДП (%)

Извор: Државен завод за статистика

квартал од 2018 година забележа раст од 3,0% на годишна основа, по растот од 0,9% во првиот квартал (Графикон 2.1), со што просечниот раст во првите три квартали од 2018 година изнесува 2,3%.

Анализирано по сектори, економскиот раст во првите три квартали од 2018 година се должи на

Графикон 2.2. Индустриски сектор (годишна стапка на реален раст)

Извор: Државен завод за статистика

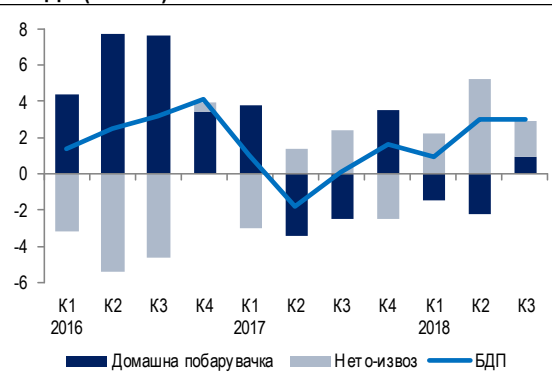
производството на електрична опрема (20,6%), производството на фабрикувани метални производи (27,6%), производството на мебел (25,3%), производството на прехранбени производи (2,9%) итн. Падот во земјоделскиот сектор продолжи со послаба динамика во однос на претходната година и изнесува 7,4%. Активноста во градежниот сектор во овој период забележа пад од 7,6% на реална основа, што најмногу се должи на намалената градежна активност во делот на нискоградбата.

Анализирано според расходната страна на БДП, растот на економската активност во овој период е резултат на зголемената потрошувачка и на позитивниот придонес на нето-извозот врз економскиот раст. Извозот на стоки и услуги забележа раст од речиси 13,0% на реална основа, во услови на поволни движења на надворешната побарувачка, главно како резултат на новите извозни капацитети, поддржан и од солидните остварувања на дел од традиционалните извозни сегменти, како што се металната и прехранбената

градежништвото, односно на послабата динамика на реализација на јавните капитални расходи, во вториот и третиот квартал се забележани позитивни поместувања кај позначајните дејности во економијата. Така, активноста во индустрискиот сектор продолжи да расте со посилен интензитет, при што позитивен придонес имаат и дел од традиционалните дејности. Растот во услужниот сектор, исто така, е забрзан, со позначителен придонес на дејностите трговија, транспорт и угостителство, додека активноста во градежниот сектор бележи значително забавување на надолната динамика.

Економската активност во вториот и третиот квартал од 2018 година забележа раст од 3,0% на годишна основа, по растот од 0,9% во првиот квартал (Графикон 2.1), со што просечниот раст во првите три квартали од 2018 година изнесува 2,3%. Анализирано по сектори, економскиот раст во првите три квартали од 2018 година се должи на позитивните остварувања во услужниот и индустрискиот сектор, додека градежништвото и земјоделскиот сектор имаа негативен придонес врз растот. Растот во услужниот сектор изнесува 4,0% на реална основа, што во најголем дел се должи на зголемената активност во дејностите трговија, транспорт и угостителство од 9,7%. Индустрискиот сектор забележа реален раст од 3,1%, како резултат на растот во Преработувачката индустрија од 5,4% (Графикон 2.2). Согласно високофреквентните податоци, во рамки на Преработувачката индустрија, позначителен придонес врз растот имаа: производството на машини и уреди (16,3%), производството на моторни возила (29,1%),

Графикон 2.3. Придонес на расходните компоненти на БДП (во п.п.)

Извор: Државен завод за статистика и пресметки на Министерство за финансии

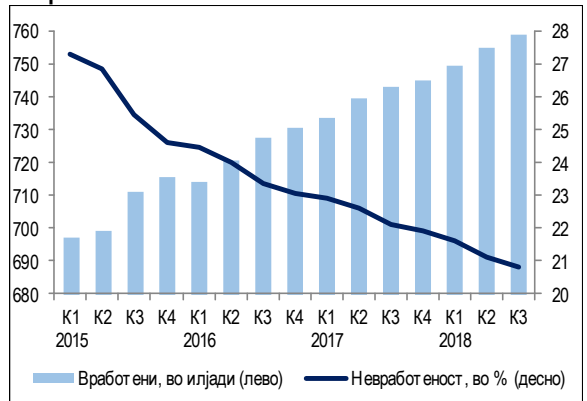
индустрија. Увозот на стоки и услуги забележа значително понизок раст од извозот, односно порасна за 5,7% на реална основа, со што нето-извозот има значаен придонес врз растот на економската активност (Графикон 2.3).

Домашната побарувачка, по негативниот придонес во првите два квартала, во третиот квартал има позитивно влијание врз економскиот раст, во услови на посилен раст на потрошувачката и поумерен пад на инвестициската побарувачка (Графикон 2.3). Потрошувачката во првите три квартала од 2018 година забележа реален раст од 3,1%, при раст на приватната потрошувачка од 2,3% и на јавната потрошувачка од 6,7%. Растот на приватната потрошувачка се должи на зголемените плати и новосоздадените работни места во економијата, поддржана и од зголеменото кредитирање на домаќинствата. Бруто-инвестициите во овој период се намалени за 11,3% на реална основа, што се должи на падот на инвестициите во градежни работи, во услови на намалена реализација на јавните капитални расходи, додека силниот прилив на странски директни инвестиции и зголеменото производство и увоз на капитални добра упатуваат на поволни движења во сегментот на приватни инвестиции.

Проценка за 2018 година. Позитивните поместувања во вториот и третиот квартал од 2018 година се во рамки на очекувањата. Во наредниот квартал, во услови на интензивирање на реализацијата на јавните капитални расходи и задржување на позитивните сигнали кај приватните инвестиции, како и задржување на високиот раст на извозот и позитивниот придонес на потрошувачката врз растот, се очекува одредено интензивирање на економскиот раст и доближување до проектираниот раст од 2,8% за цела година.

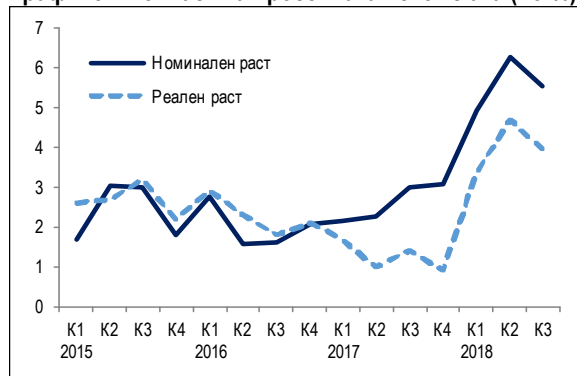
Пазар на труд. Позитивните движења на пазарот на трудот продолжија во 2018 година (Графикон 2.4). Стапката на невработеност во третиот квартал се намали на 20,8%, односно за 1,3 п.п. (п.п.) споредено со истиот квартал во 2017 година, при што пад на невработеноста има и кај младите и кај женското население. Стапката на вработеност достигна 45,1%, што претставува зголемување од 0,9 п.п. во однос на истиот квартал од 2017 година. Бројот на вработени во првите три квартала од 2018 година се зголеми за 2,1%, односно за 15,7 илјади лица споредено со истиот период од 2017 година, при што вработеноста е зголемена кај сите сектори, најмногу во индустријата, посебно во преработувачката индустрија.

Графикон 2.4. Број на вработени и стапка на невработеност

Извор: Државен завод за статистика

Графикон 2.5. Раст на просечната нето-плата (во %)

Извор: Државен завод за статистика

Просечната нето-плата во периодот јануари – септември 2018 година забележа раст од 5,6% на номинална основа и раст од 4,0% на реална основа, што претставува забрзување во однос на претходните години (Графикон 2.5). Растот се должи на зголемените плати кај речиси сите сектори, при што највисок/двоцифрен раст има во индустрискиот сектор (рударство и преработувачка индустрија), информациско-комуникациската дејност и угостителството.

Надворешен сектор. Движењата во тековната сметка на билансот на плаќања во првите три квартала од 2018 година се во согласност со натамошните позитивни ефекти од новите

производствени капацитети врз вкупниот извоз, при истовремени позитивни придвижувања и кај дел од традиционалниот производствен и услужен сектор, како и со движењето на светските цени на основните производи. На тековната сметка од платниот биланс во периодот јануари - септември 2018 година е остварен суфицит од 91 милион евра (наспроти остварениот дефицит од 37 милиони евра истиот период

лани). Значителното подобрување на салдото произлегува од подобрувањето кај салдото во размената на стоки и услуги (особено кај услугите), како и зголемените нето-приливи кај секундарниот доход, додека единствено дефицитот кај примарниот доход оствари проширување. Во рамки на секундарниот доход, нето откупената ефективна на менувачкиот пазар (преку која се апроксимираат приватните трансфери) беше повисока за 8,4% споредено со истиот период лани.

Во првите девет месеци од 2018 година, во рамки на финансиската сметка, приливи беа остварени главно врз основа на портфолио инвестиции согласно емисијата на нова државна обврзница на почетокот на годината, како и странски директни инвестиции (СДИ). Во периодот јануари - септември 2018 година, СДИ, нето, изнесуваат 310 милиони евра, со што го надминаа износот во цела 2017 година за околу 72%. Високите нето-приливи кај СДИ произлегуваат од поволната реализација кај сите три составни компоненти, пред сè реинвестираната добивка, потоа меѓукомпанискиот долг и во помал дел од сопственичкиот капитал.

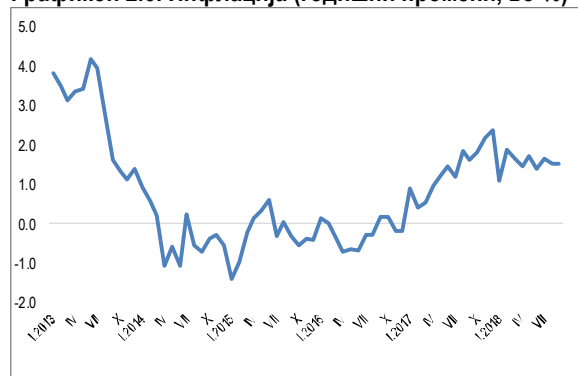
Табела 2.1. Биланс на плаќања

(% од БДП)	2014	2015	2016	2017	I-IX.2018
Дефицит на тековна сметка	-0.5	-2	-2.8	-1	0.9
Стоки, нето	-21.7	-20.1	-18.6	-17.8	-12.0
Услуги, нето	4.5	3.8	3.5	3.7	3.9
Примарен доход, нето	-1.9	-3.2	-3.9	-3.9	-3.1
Секундарен доход, нето	18.6	17.4	16.3	16.9	12.1
Финансиска сметка, нето (без девизни резерви)	5.1	-0.1	6.3	-0.5	3.0
СДИ, нето	2.3	2.2	3.3	1.8	2.9
Портфолио инвестиции, нето	5.6	0.7	4.4	-0.2	3.2

Извор: НБРМ, ДЗС, проекција на НБРМ за БДП за 2018 година.

На крајот на септември 2018 година, бруто девизните резерви изнесуваа 2.709 милиони евра, што претставува зголемување за 16% споредено со состојбата на крајот од 2017 година, главно заради остварениот висок нето-откуп од страна на НБРМ на девизниот пазар и трансакциите за сметка на државата (издадена нова државна еврообврзница). Девизните резерви се одржуваат на адекватно ниво, обезбедувајќи просечна покриеност на увозот на стоки и услуги од наредната година од околу четири месеци.

Графикон 2.6. Инфлација (годишни промени, во %)

Извор: ДЗС

Инфлација. Просечната годишна инфлација во периодот јануари - септември 2018 година изнесува 1,5%. Движењето на инфлацијата е под влијание на цените на горивата, во согласност со нивните движења на светските пазари, како и повисоките цени кај храната, алкохолните пијалаци и тутунот. Просечната базична инфлација, која ги исклучува варијабилните категории (храна и енергија) изнесува 1,6% годишно (пресметки на НБРМ). Структурно, во рамки на инфлацискиот индекс, придонесот на базичната инфлација изнесува 0,8 п.п., а придонесот на храната и на енергијата е 0,4 и 0,3 п.п., соодветно. Позначителен придонес кон

базичната инфлација имаат транспортните услуги, како и цените на алкохолните пијалаци и тутунот каде што во голема мера се присутни и ефекти од еднократни непазарни ценовни промени (повисоки акцизи кај тутунот). Така, просечната базична инфлација која ги исклучува категориите: непроцесирана храна, енергија, течни горива и мазира и тутун и алкохолни пијалаци изнесува 0,9% (пресметки на ДЗС).

Монетарни движења и девизен курс. Монетарната политика и во 2018 година е фокусирана на одржување на ценовната стабилност, преку одржување стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Во текот на 2018 година, монетарната политика беше олабавена преку намалување на основната каматна стапка три пати за по 0,25 п.п., од 3,25% на 3% во март, на 2,75% во август и на 2,5% во декември, што е историски најниско ниво. Ова релаксирање е направено во услови на умерена инфлација, солидна надворешна позиција, поволни движења на девизниот пазар и натамошно стабилизирање на очекувањата на економските субјекти.

Годишниот раст на најшироката парична маса M4 на крајот на септември 2018 година изнесуваше 11,7%, што претставува значително забрзување споредно со растот на крајот на 2017 година (5,1%). Значително забрзување забележаа и вкупните депозити на приватниот сектор кои во септември беа повисоки за

11,6% на годишна основа (наспроти растот од 5,4% на крајот на 2017 година). Од секторски аспект, забрзување е регистрирано и кај депозитите на домаќинствата кои се повисоки за 8,4% (на крајот на 2017 година нивниот раст изнесуваше 6,1%), при истовремено позначително забрзување кај депозитите на претпријатијата кои беа повисоки за 16,8% (наспроти нивниот раст од 2,1% на крајот на 2017 година). Во септември, околу половина од остварениот годишен раст на вкупните депозити произлегува од растот на депозитите на домаќинствата.

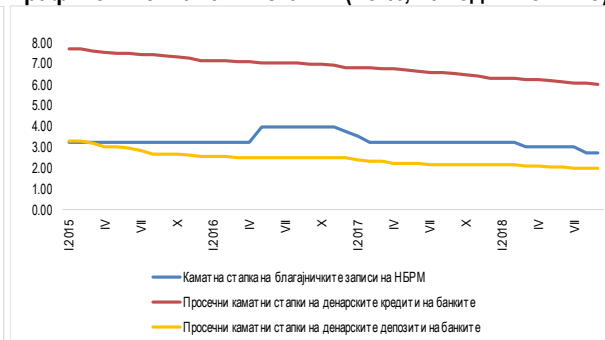
Од валутен аспект, на крајот на септември 2018 година, побрз годишен раст бележеа денарските депозити, со вклучени депозитни пари (13%), наспроти растот кај девизните депозити, со вклучени депозити со валутна клаузула (9,6%). На крајот на септември 2018 година, растот на денарските депозити, со вклучени депозитни пари, креира околу две третини од годишниот раст на вкупните депозити. Следствено, учеството на депозитите со валутна компонента (девизни и со девизна клаузула) во вкупните депозити на крајот на третиот квартал на 2018 година изнесуваше 40,6%, што е малку под нивото на крајот на 2017 година (40,9%), а воедно и натаму е значително пониско наспроти нивото на почетокот на глобалната криза (од околу 60%).

Графикон 2.7. Банкарски депозити и кредити

Извор: НБРМ

Графикон 2.8. Каматни стапки (во %, на годишно ниво)

Извор: НБРМ

*Во периодот VI.2016-VI.2017 година корегирани за отписите.

Банкарските кредити кај приватниот сектор во првите три квартали на 2018 година продолжија да растат и на крајот на септември 2018 година беа повисоки за 7,9% на годишно ниво, што претставува умерено забрзување споредено со крајот на 2017 година (раст од 5,4%). Притоа, поинтензивен раст оствари кредитирањето на домаќинствата (10,1%), наспроти пласманите кај претпријатијата (раст од 5,7%), при позначително забрзување на кредитирањето на фирмите во текот на третиот квартал.

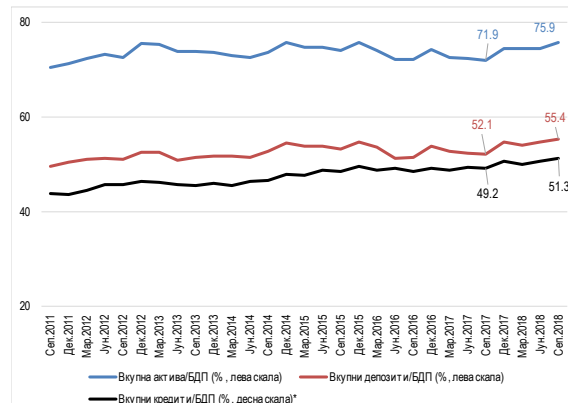
Каматните стапки на банкарскиот сектор забележаа умерено намалување. Просечните пондерирани каматни стапки на денарските кредити и денарските депозити во септември 2018 година изнесуваа 6% и 2%, годишно и во однос на крајот на 2017 година се намалија за околу 0,3 и 0,2 п.п., соодветно. Следствено, каматниот распон е стеснет споредено со крајот на 2017 година и изнесува 4 п.п.. Во септември 2018 година, просечните каматни стапки на девизните кредити и девизните депозити изнесуваа 4,8% и 0,8%, при што во однос на крајот на 2017 година каматните стапки на девизните кредити се намалени за 0,2 п.п., а на девизните депозити се речиси непроменети, што доведе до стеснување на каматниот распон (за 0,2 п.п.), на 4 п.п.. Каматниот диференцијал меѓу денарската и девизната депозитна каматна стапка се стесни за 0,1 п.п. во однос на декември 2017 година и во септември 2018 година изнесува 1,2 п.п..

Банкарски систем. Во 2017 година, банките ја задржаа главната позиција во рамки на финансискиот систем, со учество од 83% во вкупната актива на финансискиот систем. Во Република Македонија работат петнаесет банки, од кои единаесет се во претежна сопственост на странски акционери, а шест од нив се подружници на странски банки. Странскиот капитал преовладува (главно од земјите од ЕУ) и учествува со околу три четвртини во вкупниот акционерски капитал на банкарскиот систем.

Во првите девет месеци од 2018 година, банкарскиот систем работеше непречено, и покрај неизвесностите што доаѓаа од домашното и поширокото опкружување. Продолжи растот и на депозитната база и на кредитната активност на банките, што сигнализира стабилни очекувања и зголемена доверба. Растот на активата на банкарскиот систем забрза и достигна 10,1% (30.9.2018). Забрзаниот раст на активностите главно се темели на депозитниот раст. Притоа, учеството на активата

на банкарскиот систем во БДП, на крајот на септември 2018 година, изнесува 75,9% и споредено на годишно ниво е повисоко за 4 п.п.. Во услови на забрзан раст на депозитите, нивното учество во БДП достигна 55,4% и забележа раст на годишна основа од 3,3 п.п., а учеството на вкупните кредити во БДП изнесува 51,3% што претставува зголемување за 2,1 п.п. во однос на третиот квартал од 2017 година.

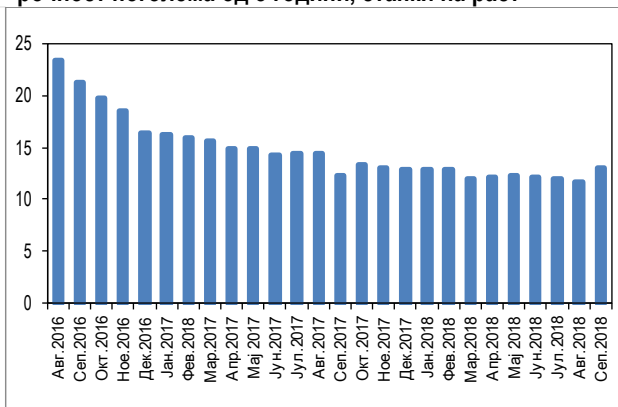
Графикон 2.9. Финансиско посредување (во %)

Извор: НБРМ, ДЗС

*Коригирано за ефектот на отписите од средината на 2016 година

Графикон 2.10. Потрошувачки кредити со договорна рочност поголема од 8 години, стапки на раст

Извор: НБРМ

Резултатите од Анкетата на НБРМ за кредитната активност на банките во првите три квартали од 2018 година, упатуваат на нето-намалување на побарувачката за кредити наменети за домаќинствата, при умерен, но забавен раст на побарувачката на кредити од страна на претпријатијата, во услови на натамошно нето-олеснување на вкупните кредитни услови кај двата сектора. Анкетата упатува на задржување на нето-олеснувањето на кредитните услови за одобрување корпоративни кредити кај каматната стапка и некаматните приходи. Исто така, се забележува задржување на нето-олеснувањето и на условите за одобрување кредити на населението, кое главно се однесува на каматните стапки, а во одредена мерка и кај достасувањето кај потрошувачките кредити, покриеноста на кредитот со обезбедување кај станбените кредити, како и некаматните трошоци за станбени и потрошувачки кредити. Овие промени се во насока на натамошен олеснет пристап за финансирање на приватниот сектор од банките. Како значаен фактор кој придонесува за олеснување на кредитните услови, од страна на банките е наведена конкуренцијата од други банки, додека фактори што дејствуваат во спротивна насока, иако со умерено влијание, се трошоците за капиталната позиција и ризикот од неизвршување на обезбедувањето.

Кредитен ризик. Во текот на 2018 година, дојде до подобрување на показателите преку кои се следи нивото на кредитниот ризик кај банкарскиот систем. На 30.9.2018 година, учеството на нефункционалните во вкупните кредити изнесува 5% и е за 1,6 п.п. помало во споредба со 30.9.2017 година. Според секторите стапката на нефункционални кредити кај домаќинствата е ниска и стабилна (изнесува 2,4%), а кај корпоративниот сектор, оваа стапка бележи надолен тренд и на 30.9.2018 година изнесува 7,7%. Намалувањето на стапката на нефункционални кредити кај корпоративниот сектор (за 2,7 п.п. во однос на септември 2017 година) најмногу се должи на наплати на нефункционални побарувања. Сè уште поголемиот дел од нефункционалните кредити произлегува од корпоративниот сектор. Високата покриеност на нефункционалните кредити со издвоената исправка на вредност, при задоволителен обем и квалитет на сопствените средства на банките ги ограничува ризиците од евентуална целосна ненаплатливост на овие кредити за солвентноста на банките. При претпоставка за целосна ненаплатливост на нефункционалните кредити, стапката на адекватност на капиталот би се намалила за само 0,9 п.п.. Во однос на Стратегијата за подобро управување и намалување на нефункционалните кредити, во првата половина на 2018 година беше заокружен процесот на консултација со сите вклучени институции, а на крајот од годината стратегијата беше усвоена. НБРМ веќе презема конкретни активности за реализација на некои од предложените мерки.

Македонскиот банкарски систем претежно ги извршува своите активности на домашниот пазар, поради што остварувањата и нивото на задолженоста на корпоративниот сектор и на домаќинствата се клучни за неговата стабилност, па и на останатите сегменти од финансискиот систем. Во 2017 година, висината на долгот на корпоративниот сектор расте побавно при што за првпат во последните седум години, дојде до

намалување на неговата нето-задолженост кон надворешните доверители поради растот на кредитите дадени од домашни корпоративни клиенти на нерезиденти. Имено, годишната стапка на раст на долгот на корпоративниот сектор од 4,2%, при стагнација на економскиот раст, придонесе неговото учество во БДП на крајот од 2017 година да порасне за 0,4 п.п. во споредба со крајот на минатата година, достигнувајќи ниво од 67,2%⁴. Притоа, апсолутниот раст на долгот на корпоративниот сектор во 2017 година, беше подеднакво распределен меѓу надворешната и домашната компонента претставена преку долгот кон банките. Целосно отсутствува финансирањето на домашниот корпоративен сектор преку издавање должнички финансиски инструменти на финансиските пазари. Исто така, во 2017 година се зголеми и задолженоста на секторот „домаќинства“ (на 24,4% од БДП, од 23,3% во 2016 година), но сè уште е на релативно скромно ниво. Растот на долгот на домаќинствата ја одразува повисоката потрошувачка на овој сектор поддржана и од поволните движења на пазарот на труд. Банките се најзначајниот кредитор на домаќинствата, на кои традиционално отпаѓаат близу 95% од долгот.

Профитабилноста и ефикасноста на банкарскиот систем се подобруваат, при што добивката остварена во првите девет месеци од 2018 година е за речиси 70% повисока во споредба со добивката остварена во истиот период од 2017 година. Стапките на поврат на просечната актива и просечниот капитал и резерви достигнаа 2,2% и 19,5%, соодветно. Најголем придонес во зголемувањето на добивката имаа настани од првиот квартал на 2018 година, поврзани со наплатата на поголеми износи нефункционални побарувања и остварување капитална добивка од продажба на капитално вложување, но и натамошни наплати и спроведени продажби на имот преземен врз основа на ненаплатени побарувања во вториот и третиот квартал од годината.

Табела 2.2. Основни показатели за банкарските ризици (во проценти)

	2014K4	2015K4	2016K4	2017K1	2017K2	2017K3	2017K4	2018K1	2018K2	2018K3
Адекватност на капиталот										
Стапка на адекватност на капиталот	15.7	15.5	15.2	15.4	15.8	16.2	15.7	16.4	16.5	16.3
Квалитет на актива										
Нефункционални кредити / бруто кредити (нефинансиски субјекти)	11.3	10.8	6.6	6.4	6.8	6.6	6.3	5.1	5.1	5.0
Вкупни издвоени резервации за кредити / нефункционални кредити (нефинансиски субјекти)	104.7	108.4	114.9	114.3	109.2	112.0	110.7	124.0	124.1	123.9
Профитабилност										
РОАА	0.8	1.1	1.5	1.5	1.4	1.4	1.4	3.1	2.4	2.2
РОАЕ	7.4	10.4	13.6	13.8	12.7	12.6	13.5	28.0	21.3	19.5
Оперативни трошоци / вкупни редовни приходи	55.5	51.6	49.8	50.0	50.8	50.0	48.7	42.2	44.6	45.7
Ликвидносен ризик										
Ликвидна актива / вкупна актива	33.2	31.4	30.9	30.4	29.7	29.5	29.8	30.4	30.1	30.6
Ликвидна актива / краткорочни обврски	59.2	54.9	53.5	53.4	51.5	51.6	51.7	53.5	52.7	53.7
Чувствителност на пазарен ризик										
Нето отворена позиција / сопствени средства	17.5	11.1	14.5	9.6	7.8	7.3	6.2	6.6	6.4	8.1

Извор: НБРМ.

Солвентноста на банкарскиот систем е висока и стабилна, при што стапката на адекватност на капиталот изнесува 16,3% (септември 2018 г.). Стапката на редовен основен капитал (Тиер 1) изнесува 14,9%, што е многу блиску до стапката на адекватност на капиталот и упатува на задоволителен квалитет на капиталните позиции на банкарскиот систем. На агрегирано ниво, банкарскиот систем располага со „слободен“ капитал, над утврдениот регулаторен и супервизорски минимум, чие учество изнесува 7,5% од вкупните сопствени средства.

Ликвидноста на банкарскиот систем е задоволителна. Показателите за ликвидноста на банкарскиот систем се одржаа на стабилно ниво, при што ликвидните средства учествуваат со близу една третина во вкупните средства на банките, покривајќи повеќе од половината од краткорочните обврски и близу 60% од вкупните депозити на домаќинствата. Позитивните трендови кај депозитната база на банкарскиот систем обезбедуваат стабилни извори за финансирање на кредитниот раст, што најдобро се согледува од движењата на показателот за учеството на кредитите во вкупните депозити кое, на агрегирано ниво, се одржува на нивото од околу 87%.

Банкарскиот систем ја задржа и ја зацврсти својата стабилност, што го потврдуваат и редовните квартални тестови на сензитивност како и годишниот макро стрес-тест, кои ги спроведува Народна банка на РМ. Спроведеното тестирање на отпорноста на банкарскиот систем и на одделните банки во Република Македонија на симулирани шокови во третиот квартал од 2018 година покажува дека адекватноста на капиталот на банкарскиот систем не се намалува под 8%, при ниту една од симулациите.

⁴ Извор: Извештај за финансиската стабилност во РМ во 2017 година, последен расположлив податок.

Хипотетичките шокови на страната на кредитниот ризик имаат најголемо влијание врз стабилноста на банкарскиот систем. Стрес-тестирањето покажува дека е потребен раст на нефункционалната кредитна изложеност на нефинансиските лица од 229,6%, односно премин на 15% од редовната кон нефункционална кредитна изложеност, за да адекватноста на капиталот на банкарскиот систем се спушти на нивото од 8%. Ваквата претпоставка е крајно екстремна, имајќи предвид дека во третиот квартал растот на нефункционалната изложеност изнесува само 0,3%. Исто така, анализите покажуваат дека само 1,3% од редовната кредитна изложеност добила нефункционален статус за период од една година.

Во рамки на редовниот годишен макро стрес-тест за 2017 година⁵, покрај т.н. топ-даун макро стрес-тест (НБРМ го спроведува стрес-тестот целосно и самостојно), беше спроведен и т.н. ботом-ап стрес-тест (шест од поголемите банки во системот самостојно го спроведуваат стрес-тестот⁶). Стрес сценариото беше прилично екстремно и претпостави влошување, како на глобалното така и на домашното макроекономско опкружување. Неповолните случувања се претпоставува дека ќе предизвикаат пад на БДП, кој соодветствува на негативно отстапување во висина од 2,5 стандардни девијации од 3-годишниот кумулативен раст на БДП во последните 15 години. Резултатите од стрес-тестот упатуваат на релативно висока стабилност на банкарскиот систем, со извесни слабости утврдени по поединечна банка. Потребната докапитализацијата на банките, при евентуална материјализацијата на претпоставените стрес сценарија изнесува вкупно 1,2% од БДП и е карактеризирана⁷ како прилично ограничена (мала).

2.2. Среднорочно макроекономско сценарио

Макроекономската политика на Република Македонија е во функција на развој на економијата и подигнување на животниот стандард на граѓаните, преку создавање поволна деловна клима, поддршка на домашните претпријатија, пред сè на МСП, поттикнување на инвестициите, зголемување на вработеноста во економијата преку активните мерки за вработување, подигнување на нивото на платите, како и зајакнување на системот на социјална заштита.

Бруто домашен производ. Растот на платите и вработеноста во приватниот сектор, поддржан од владините мерки, придружени со очекувањата за ниска и стабилна инфлација во земјата ќе придонесат кон зголемување на приватната потрошувачка. Континуируваниот солиден извоз од новите производствени капацитети, како и опоравувањето на традиционалните извозни сектори како резултат на зајакнатата економска активност на земјите трговски партнери, ќе придонесат за зголемување на извозот на Македонија и поголемо искористување на индустриските капацитети. Враќањето на довербата кај инвеститорите, подобриот амбиент за инвестирање, отворањето на евроатлантските перспективи, како и забрзувањето на поголемите јавни инфраструктурни проекти ќе придонесат кон раст на инвестициската побарувачка во наредниот среднорочен период.

Табела 2.3. Споредба на проекциите за растот на БДП и инфлацијата за Македонија

Институција	Реален раст на БДП (%)				Стапка на инфлација (%)			
	2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021
ММФ	2,0	2,8	/	/	1,8	2,0	2,0	2,0
Светска банка	2,5	2,9	3,2	/	1,6	2,0	2,0	/
Европска комисија	2,1	2,8	3,1	/	1,6	2,0	2,1	/
ЕБОР	2,0	3,0	/	/	/	/	/	/
Виенски институт	2,9	2,8	3,1	/	1,5	2,0	2,0	/
НБРМ	2,3	3,5	3,8	4,0	1,6	2,0	2,0	2,0
Министерство за финансии	2,8	3,2	4,0	5,0	1,7	2,0	2,0	2,2

Извор: ММФ (Article IV Consultation, ноември 2018 г. и World Economic Outlook Database, октомври 2018 г.), Светска банка (Western Balkans Regular Economic Report No. 14, октомври 2018 г.), Европска комисија (European Economic Forecast, ноември 2018 г.), ЕБОР (Regional Economic Prospects, ноември 2018 г.), Виенски институт (Forecast Report, ноември 2018 г.) и НБРМ (ноември 2018 г.).

Оттука, реалниот раст на БДП се очекува да се зголеми на 3,2% во 2019 година, а во наредните две години да продолжи со посилен интензитет, односно да достигне 4% во 2020 година и 5% во 2021 година (Табела 2.3). Приватната потрошувачка се предвидува да има значаен придонес врз економскиот раст во

⁵ Редовниот годишен макро стрес-тест за 2017 година беше спроведен во рамките на мисијата ФСАП на ММФ и Светска банка.

⁶ Банките тестираа врз основа на стрес сценарија изработени од членовите на мисијата ФСАП.

⁷ Од страна на тимот на ФСАП.

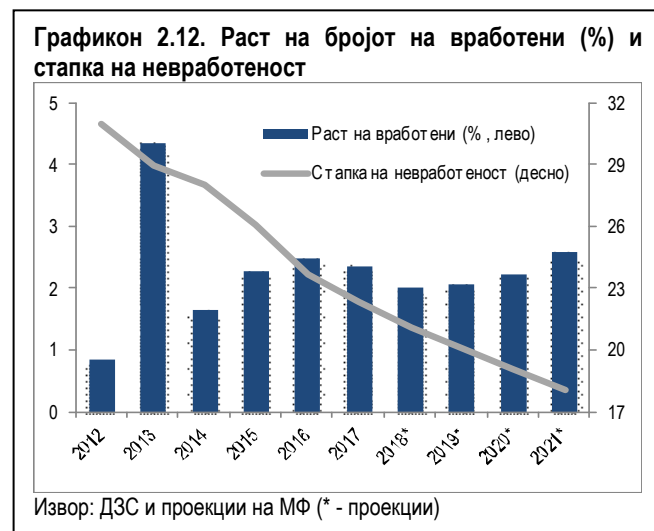
овој среднорочен период, односно се очекува да забележи просечен годишен раст од 2,6% на реална основа (Графикон 2.11). Растот на приватната потрошувачка се поврзува со очекуваниот раст на вработеноста во приватниот сектор, постепено зголемување на платите, како и мерките за зајакнување на социјалната заштита, кои ќе резултираат со раст на расположливиот доход на домаќинствата. Приватната потрошувачка се очекува да биде поддржана и од предвидениот раст на кредитирањето на населението. Проекцијата за реален раст на јавната потрошувачка во овој период изнесува 1,0% во просек.

Проекцијата за раст на бруто-инвестициите во периодот 2019-2021 година изнесува 5,5% во просек на реална основа. Позитивен придонес врз растот на инвестициите се очекува да имаат планираните инвестиции на јавниот сектор, како и поддршката на инвестициската активност на домашните и странските претпријатија. Довербата на економските субјекти, подобрувањето на деловната клима и владините мерки за поттикнување на инвестициите се значајни фактори за постигнување на проектираниот раст на бруто-инвестициите (Графикон 2.11).

Во наредниот среднорочен период нето-извозот се очекува да има позитивен придонес врз растот на економската активност. Извозот на стоки и услуги е предвидено да забележи реален раст од речиси 9,0% во просек, што се должи на предвидувањата за зголемување на извозниот потенцијал во земјата, при очекувано зголемување на извозните капацитети, опоравување на традиционалните извозни сектори, во услови на очекуван раст на странската побарувачка и поволни движења на цените на металите на среден рок. Проектираниот раст на домашната побарувачка и извозната активност условуваат зголемен увоз на стоки и услуги, кој во овој период се очекува да забележи просечен реален раст од речиси 7,0%.

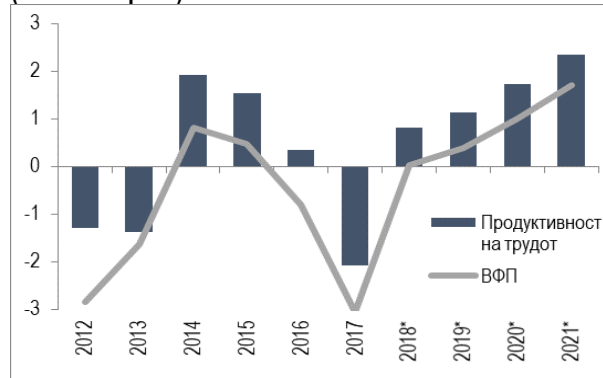
Пазар на труд. Предвидениот раст на економската активност во наредниот среднорочен период се очекува да биде придружен со раст на вработеноста, поттикнат преку активните мерки и програми за вработување, поддршката на домашните и странските претпријатија за отворање нови работни места, како и други мерки за намалување на невработеноста.

Според проекциите, во периодот 2019-2021 година се очекува просечен годишен раст на бројот на вработени од 2,3%. Растот на побарувачката во овој период се очекува да се одрази и врз понудата на работна сила, која е проектирано годишно да се зголеми за 1,0% во просек. Ваквите движења на пазарот на трудот ќе придонесат просечната стапка на невработеност во 2021 година да се намали на околу 18% (Графикон 2.12). Растот на просечната нето-плата во овој период се очекува да изнесува 4,2% годишно на номинална основа.

Извори на растот. Вкупната факторска продуктивност (ВФП)⁸ се предвидува да има неутрален придонес врз економскиот раст во 2018 година, во услови на очекуван пад на инвестициите во основни средства, но силен раст на бројот на вработени. На графиконот 2.13 се прикажани растот на продуктивноста на трудот и на ВФП во периодот 2012 - 2021 година. Во периодот 2019–2021 година, растот на продуктивноста на факторите на производство се очекува да премине во позитивната зона. Имено, придонесот на ВФП врз растот во овој период има просечно учество од 25,4%. Придонесот на трудот во економскиот раст изнесува 36,2%. Физичкиот капитал, согласно со проекциите за раст на инвестициите, во анализираниот период се очекува да забележи раст од 4,4% во просек, придонесувајќи со 38,4% во вкупниот економски раст.

Графикон 2.13. Продуктивност на трудот и ВФП (стапки на раст)

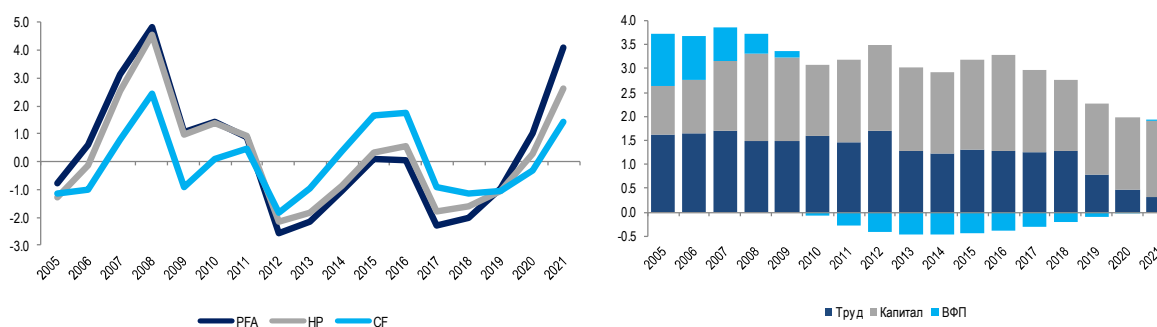

Извор: Пресметки на МФ (* - проекции)

Потенцијален раст. Пресметката на потенцијалниот аутпут претставува основа за процена на цикличната позиција на економијата. За пресметка на потенцијалниот аутпут се користени два вида методи. Првата група методи се базира единствено на историските податоци за реалниот БДП, односно е наречена група на статистички методи (a-theoretical), при што се применети филтерот Ходрик-Прескот (Hodrick-Prescott, HP) и филтерот Кристијано-Фицџералд (Christiano-Fitzgerald, CF). Потенцијалниот раст на БДП според филтерот HP е проценет на 3,1%, а според филтерот CF на 3,3%. Согласно пристапот функција на производството (PFA), што се користи од страна на ЕК⁹, потенцијалниот раст на БДП во анализираниот период е проценет на 3,0%. Резултатите од пресметката на потенцијалниот производ се прикажани на следниот панел на графикони, како и во Табела 5 од Прилог 3.

Согласно проекциите за раст на производството во наредниот среднорочен период и процените за движењето на потенцијалниот производ, во 2018 година цикличната компонента на аутпутот е во негативната зона. Во 2019 година, производниот јаз останува негативен според двата вида методи, но е стеснет споредено со 2018 година. Во 2020 година производниот јаз се очекува да премине во позитивната зона¹⁰ и да остане позитивен и во 2021 година, со тоа што пресметките базирани на методот функција на производството сугерираат повисок јаз споредено со статистичките методи.

Графикон 2.14. Производен јаз, % од потенцијалниот производ (лево) и придонес во растот на факторите на производство, во п.п. (десно)

Извор: Пресметки на МФ

⁸ ВФП е резидуал на растот на останатите фактори на економски раст, трудот и капиталот. За пресметка на физичкиот капитал е применет т.н. perpetual inventory method (види Berlemann and Wesselhöft, Estimating Aggregate Capital Stocks Using the Perpetual Inventory Method, 2014), со користена стапка на амортизација на акумулираниот капитал од 4%. Просечната вредност на делот од доходот од капитал е проценета на 36%, а остатокот е дел од доходот од труд.

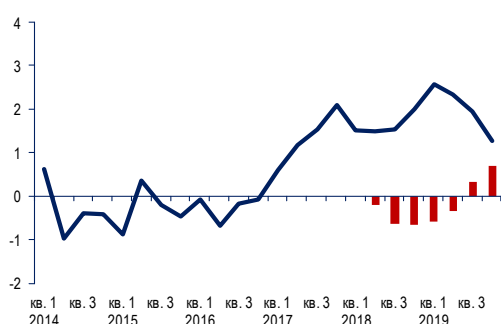
⁹ Базирано на трудот на Havik et al, The Production Function Methodology for Calculating Potential Growth Rates & Output Gaps, 2014

¹⁰ Со исклучок на јазот пресметан според филтерот CF.

Инфлација. Глобалните и домашните фактори на инфлацијата на среден рок упатуваат на стабилни движења на инфлацијата. Странската ефективна инфлација¹¹ во 2018 година се проценува на 2,1% (што е повисоко во однос на минатогодишното сценарио од 1,4% и делумно ги одразува повисоките цени на нафтата на светските пазари). Во 2019 година се очекува дека странската инфлација умерено ќе се забави на 1,8%, а во 2020 година би изнесувала 1,9%.

Просечната годишна стапка на инфлација во македонската економија во последниот квартал на 2018 година се очекува да се задржи на ниско ниво. Следствено, просечната стапка на инфлација во 2018 година се очекува да изнесува околу 1,6%. Од аспект на компонентите, малку повисокото просечно ценовно ниво во однос на претходната година е одраз на нагорните промени кај цените на енергијата (во согласност со растот на светските цени на горивата), како и повисоката базична инфлација (која сепак во еден дел беше водена од еднократни непазарни фактори). Споредено со минатогодишното сценарио (инфлација од околу 2%), очекувањата за инфлацијата во 2018 година во ова сценарио се малку пониски.

Графикон. 2.15. Проекција на инфлацијата (% на годишно ниво)

Извор: ДЗС, октомвриски проекции на НБРМ за 2018-2019

Во 2019 година се очекува умерено зголемување на ценовното ниво и инфлација од околу 2%. Растот на потрошувачките цени се очекува во најголема мера да произлезе од засилувањето на прехранбената инфлација, во согласност со проектираниот раст на светските цени на дел од примарните прехранбени производи. Исто така позитивен придонес ќе оствари и базичната инфлација, во услови на подобрување на домашната побарувачка. Енергетската инфлација се очекува да има мал позитивен придонес, согласно со очекувањата за нешто побавен раст на цените на енергијата споредено со 2018 година (очекувања за стабилизирање на растот на цената на нафтата на светските берзи, по нејзиниот

значителен раст во 2018 година). Во следните две години се очекува стабилизирање на стапката на инфлација околу историскиот просек од околу 2%. Ризиците за проектираната патека на инфлацијата главно се поврзани со неизвесноста околу движењата на цените на светските примарни производи и нивниот потенцијален одраз врз понудата на глобално ниво.

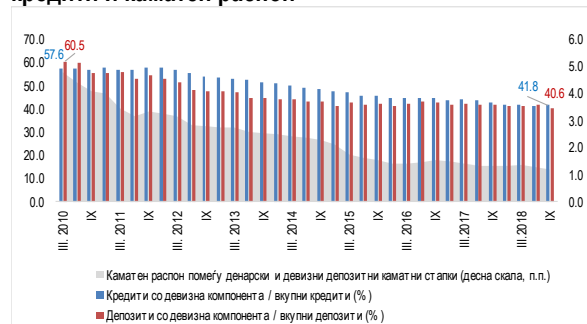
Монетарна политика и политика на девизен курс. Монетарната политика е насочена кон одржување на ценовната стабилност, преку одржување стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Во текот на 2018 година, основната каматна стапка беше намалена три пати за по 0,25 п.п., од 3,25% на 3% во март, на 2,75% во август и дополнително на 2,5% во декември 2018 година. Ова релаксирање беше направено во услови на ниска и стабилна инфлација (во линија со очекувањата), солидна надворешна позиција и стабилни движења на девизниот пазар, како и позитивни движења кај депозитите на банките. Во март 2018 година, намалувањето на основната каматна стапка беше проследено со соодветно намалување и на каматните стапки на расположливите депозити на банките (од 0,5% и 0,25% на 0,30% и 0,15% за седумдневните депозити и депозитите преку ноќ, соодветно), со што дополнително се нагласи нивната улога на инструменти за управување со вишокот на ликвидност на краток рок.

НБРМ постојано ги следи движењата во валутната структура на депозитите и кредитите, како и на каматниот диференцијал за инструментите во домашна и странска валута. Во таа насока, во последните години спроведени се и неколкукратни промени во стапките на задолжителна резерва кои генерално се однесуваат на намалување на стапката за задолжителна резерва на обврските во домашната валута (и на подолг рок), што потенцијално преку намалените трошоци, би се одразило соодветно и врз динамиката и учеството на денарските депозити. Политичката нестабилност и шпекулативните напади во периодот април – мај 2016 година се оценува дека имаа краткотрајни неповолни ефекти врз валутната структура на депозитите (мал раст на учеството на депозитите со валутна компонента од 1,5 п.п. во вториот квартал

¹¹ Пресметката на странската ефективна инфлација е изведена од пондерираниот збир на индексите на потрошувачките цени на девет земји кои се најзначајни извозници на производи за лична потрошувачка во Република Македонија. Пондерациската структура базира на нормализираните учества на номиналниот увоз од секоја од земјите во вкупниот номинален увоз во периодот 2010-2012 година.

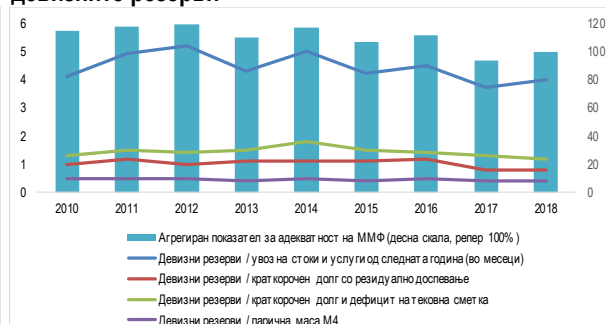
на 2016 година и потоа враќање на предкризното ниво), иако трендот на денаризација прекина, што беше евидентно и во периодот 2017-18 година. Задржување на придобивките во однос на деевроизацијата во последните години, повратно го зголемува кредитбилитетот на монетарната политика заснована на стабилноста на девизниот курс на денарот во однос на еврото. Дополнително, во текот на 2017 година беше изработена Предлог-стратегија за деевроизација со предлог-мерки за сеопфатен третман на ова прашање, при што во текот на првата половина на 2018 година беше заокружен консултативниот процес со другите институции, а на крајот на годината стратегијата беше усвоена.

Графикон 2.16 Валутна структура на депозити и кредити и каматен распон

Извор: НБРМ

Графикон 2.17. Показатели за адекватност на девизните резерви

Извор: Пресметки на НБРМ, проценка за 2018.

Од аспект на сетот монетарни инструменти, и во 2018 година се спроведуваа мерката за ослободување на банките од обврската за задолжителна резерва за кредити одобрени на извозниот и енергетскиот сектор, која се применува од почетокот на 2013 година и обезбеди поддршка на кредитниот раст. Заради позитивните ефекти врз кредитната активност на банките, на крајот на 2015 година примената на оваа нестандартна мерка беше продолжена до крајот на 2017 година, кога, со оглед на умерено забавената кредитна активност, беше пролонгирана уште еднаш, со важност до 2019 година. Во изминатиот шестгодишен период, од секторски аспект доминираа кредитите кон нето-извозниците, додека кредитите за производство на електрична енергија поинтензивно започнаа да се одобруваат од 2016 година. Покрај поддршката на кредитниот раст, како поволни ефекти за клиентите од оваа мерка се вбројуваат и други аспекти околу кредитирањето на овие сектори, како активната насоченост на банките кон зголемување на кредитната поддршка, достапност на кредитите за поголем број на фирми, како и олеснувања кај некои од кредитните услови.

Монетарната политика и во наредниот тригодишен период останува ориентирана кон одржување на ценовната стабилност, преку одржување стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Резултатите од моделите за оцена на рамнотежниот реален ефективен девизен курс¹² на денарот заклучно со последниот квартал на 2017 година, не упатуваат на поголеми отстапувања од рамнотежното ниво и истите во периодот 2003 - 2017 година се одржуваат во прифатливи рамки од +/-3%, при што во текот на 2017 година тие укажуваат на умерена потценетост на курсот¹³. Во однос на спроведувањето на монетарната политика, значајно е да се наведат и резултатите од моделите за анализа на монетарната трансмисија, кои со последното ажурирање заклучно со 2017 година укажуваат на натамошно подобрување на каматниот канал на трансмисија од основната каматна стапка до каматните стапки на банките (подобрување кај трансмисијата врз активните и пасивните каматни стапки, при поголем преносен ефект кај депозитните стапки).

Во изминатиот период на турбулентно надворешно окружување, монетарната политика ја потврди својата флексибилност и дејствуваше преку соодветно прилагодување на монетарниот инструментариум, во насока на поттикнување на кредитниот раст, зајакнување на депозитната база на долг рок и во домашна валута, при истовремено остварување на примарната и интермедијарната монетарна цел. Во овој

¹² Според пристапот БЕЕР (behavioral equilibrium exchange rate) за оцена на рамнотежниот девизен курс на денарот, кој базира на потесна дефиниција на реален ефективен девизен курс и е конструиран врз основа на петте најголеми трговски партнери на Република Македонија од Европската Унија. Во моделите (поставени со различна спецификација и оценети според различни техники), како независни варијабли се вклучени: диференцијалот во продуктивноста, трговската отвореност, јавната потрошувачка и вкупната нето девизна актива.

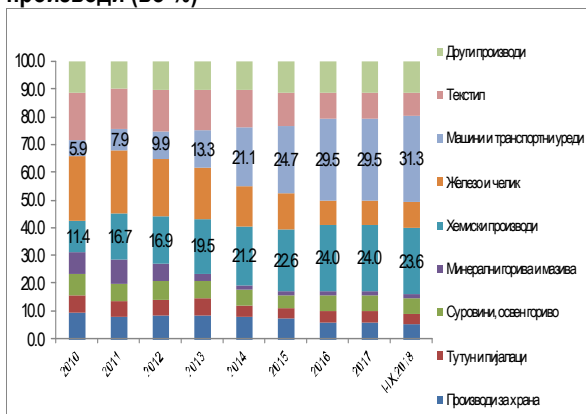
¹³ Анализите на ММФ исто така потврдуваат дека не постои значајно отстапување на реалниот девизен курс (IMF Staff Report 2017 Article IV Consultation, November 2017, p.38). Според методологијата на ММФ, отстапување од рамнотежното ниво во интервал +/-5% упатуваат дека општо земено екстерната позиција е конзистентна со фундаментите и постои адекватна поставеност на политиките.

контекст, монетарната политика обезбеди задоволителен стимуланс, при што дојде до заживување на кредитниот раст, а дел од мерките, особено во однос на валутната структура и рочноста на штедењето, се очекува да даваат ефекти и во следниот период. Во 2016 година монетарната политика покажа спремност и за соодветно справување со последиците од внатрешнополитички шок, при што ефектите беа краткотрајни. Инфлацијата во 2017-18 година се задржа на ниско ниво, под доминантно влијание на глобалните фактори на страна на понудата и умерен раст на базичната инфлација. Девизните резерви се одржуваат на адекватно ниво, мерено според различни показатели, што упатува на спремност за апсорбирање евентуални шокови. Согласно проекциите на останатите сегменти од економијата, во следниот тригодишен период може да се очекува ниска и стабилна инфлација и генерално поволни движења на девизниот пазар, иако придружени со ризици. Фискалната политика, особено начинот на финансирање на буџетскиот дефицит и спроведувањето на најавената фискална консолидација во наредниот период, остануваат значаен фактор во однос на амбиентот во кој се спроведува монетарната политика. Движењата во надворешниот сектор, структурата на увозот и ефектите врз девизниот пазар и девизните резерви, ќе бидат од големо значење за монетарната поставеност и во следниот период. Дополнително, и натаму редовно ќе се следи динамиката и структурата на кредитниот раст од аспект на кредитирањето на потрошувачката наспроти кредитирањето на инвестициите, како и движењето на депозитите и каматните распони. Монетарната власт и натаму останува подготвена за преземање соодветни мерки, доколку е неопходно, за задржување на ценовната стабилност во економијата.

Проекција на банкарските депозити и кредити. Во 2018 година, се забележува позначително забрзување на растот на депозитите кај банките, во услови на стабилизирање на очекувањата на економските субјекти, при што депозитниот раст се оценува на 10,2% годишно (во минатогодишното сценарио околу 6%). Согласно очекуваниот раст на економската активност, очекуваните приливи преку билансот на плаќања, како и натамошно подобрување на очекувањата на економските субјекти, во текот на наредните две години, се претпоставува зголемување на потенцијалот и склоноста за штедење во банките, а оттука и раст на депозитната база од околу 7,7% во 2019 (при висока споредбена основа) и забрзување на 8,6% во просек во 2020-21 година.

Во 2018 година беше забележано умерено забрзување и на растот на кредитите, при што очекуваниот кредитен раст за крајот на годината изнесува 8,4% (околу 7% во минатогодишното сценарио). Кредитната активност на банкарскиот сектор во следниот тригодишен период се очекува да биде важен фактор на поддршка на растот на приватната потрошувачка и на инвестициите. Во периодот 2019-2021 година се очекува натамошен кредитен раст со стапка од околу 8,5%, како одраз и на зголемената кредитна понуда и на поголемата подготвеност на приватниот сектор за дополнително задолжување. Така, во услови на здрава солвентна и ликвидносна позиција на банките, при постабилен амбиент и доволно расположливи извори за финансирање, се очекува банките да обезбедат поголема кредитна поддршка и за населението и за корпоративниот сектор. Растот на расположливиот доход и повољните очекувања, се оценува дека дополнително ќе ја поддржат кредитната побарувачка и кредитоспособноста на економските субјекти. И понатаму се очекуваат повољни ефекти врз штедењето и кредитната активност од досега преземените мерки на НБРМ.

Графикон 2.18. Структура на извозот според производи (во %)

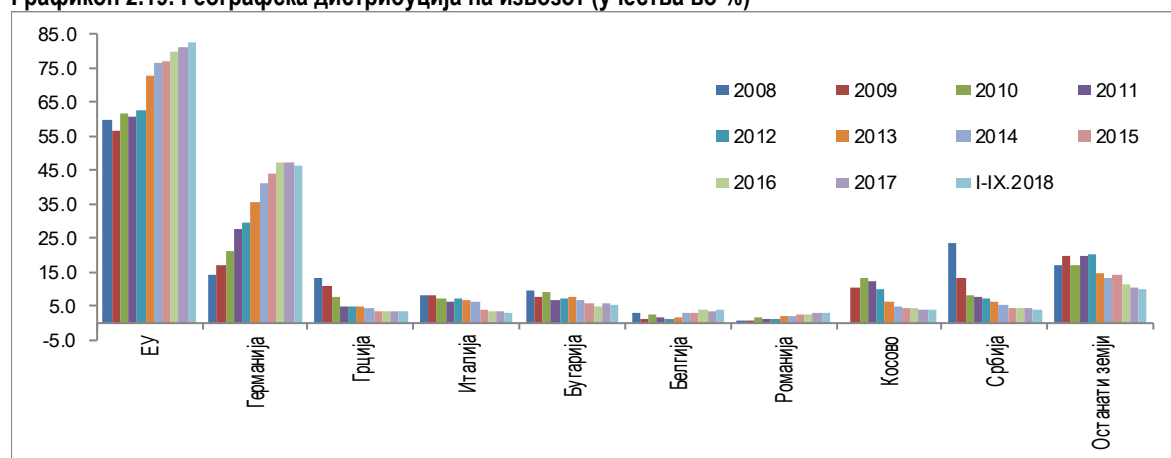
Извор: ДЗС.

Надворешен сектор и негова одржливост на среден рок. Движењата во тековната сметка на билансот на плаќања на Република Македонија и натаму се во знакот на структурните промени во економијата во текот на последните неколку години, кои овозможуваат зајакнување на извозниот сектор и подобрување на салдото на тековната сметка. Имено, дефицитот на тековната сметка во периодот 2010-17 година во просек изнесува 2% од БДП (наспроти претходниот повеќегодишен просек од околу 6%). Согласно остварените движења и оценките за последниот квартал на 2018 година, дефицитот на тековната сметка за 2018 година се оценува на 0,5% од БДП, што би било стеснување во споредба со

претходната година (1% од БДП). Проценетиот дефицит за 2018 година е помал наспроти очекуваното ниво во минатогодишното макроекономско сценарио, прикажано во ланската ПЕР (1,8% од БДП). Стабилните остварувања во тековната сметка упатуваат на зајакнати фундаменти на економијата и поголема отпорност на надворешниот сектор во однос на домашни и надворешни шокови.

Вкупниот трговски дефицит¹⁴ во периодот јануари – септември 2018 година оствари мало проширување од 1,3%, при побрз годишен раст на извозот од 14,9%, наспроти растот на увозот од 11,4% (но при малку повисок апсолутен пораст на увозот). Зголемувањето на извозот главно се должи на повисокиот извоз на машини и транспортни уреди и хемиски производи, што главно го одразува ефектот од новите извозно ориентирани капацитети со странски капитал. Дополнително, позитивен придонес имаа и дел од традиционалните сектори (особено извозот на железо и челик). Зголемувањето на увозот главно се должи на повисокиот увоз на сировини, опрема и енергија (при неповолен ценовен ефект кај нафтата). Највисок дефицит во размената на стоки во анализираниот период е остварен со Велика Британија, а највисок суфицит е остварен со Германија.

Графикон 2.19. Географска дистрибуција на извозот (учества во %)

Извор: ДЗС.

Анализирано структурно, како резултат на новите капацитети во економијата, регистрирано е значително подобрување на извозната структура. Тоа се темели на постепено зголемување на учеството на производите со повисока додадена вредност на страна на извозот, главно хемиски производи и машини и транспортни уреди, кое на крајот на септември 2018 година достигна близу 55%. Промените во извозната структура соодветствуваат со странските директни инвестиции кои во изминатите години беа главно концентрирани во овие дејности. Во периодот 2009-2017 година, околу 43% од новиот странски капитал е вложен во секторот на разменливи добра (производство и земјоделство). Од друга страна, забележано е намалување на учеството на традиционалните извозни производи - железо и челик и текстилни производи (при помало намалување кај текстилот наспроти позабележителниот пад кај железото и челикот), при што нивното учество од доминантни 40% во 2010 година е сведено на 17,4% на крајот на септември 2018 година, што ја потврдува поголемата производна дисперзираност и осовременувањето на извозната структура¹⁵. Во однос на извозот на железо и челик, треба да се има предвид дека неповолните трендови во периодот на глобалната криза во голема мера беа условени од неповолната конјunktura на светскиот пазар на метали, што услови негово намалување. Во 2017 година, согласно поповолните ценовни движења на светскиот пазар и глобалното закрепнување, учеството на извозот на железо и челик во вкупниот извоз се стабилизира, а во текот на 2018 година се забележува и мал раст (при рестартирање на еден поголем капацитет).

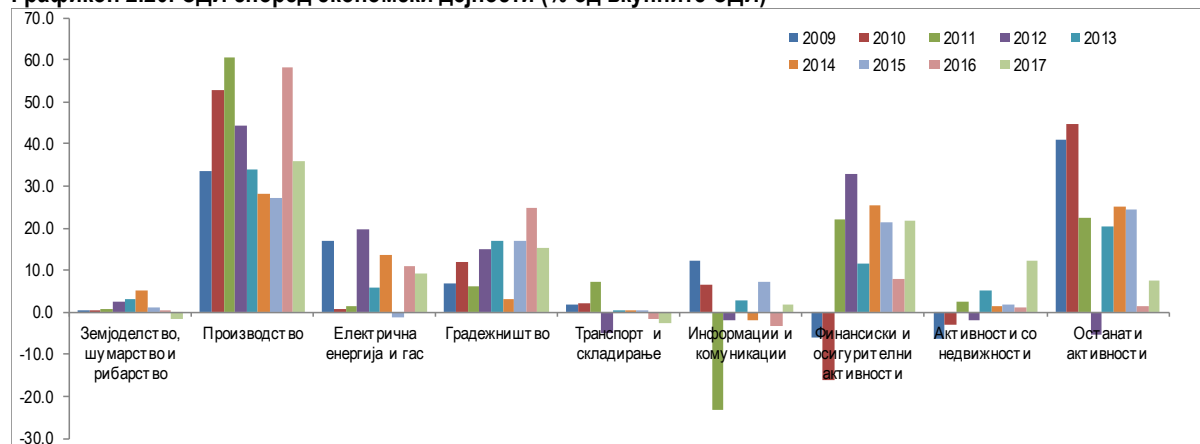
Трговската размена на новите компании во странска сопственост продолжува да се интензивира. Учеството на извозот на овие компании во вкупниот извоз на стоки од економијата постојано е во пораст, достигнувајќи околу 52% од вкупниот извоз во првите девет месеци на 2018 година. Имајќи предвид дека овие компании увезуваат репроматеријали и опрема од странство, учеството на увозот на овие

¹⁴ Според надворешнотрговската статистика, каде што увозот е прикажан на ц.и.ф.-основа.

¹⁵ Намалување на учеството на извозната страна во последните години бележи и извозот на минерални горива и мазива, што главно ја одразува промената во деловната ориентација на нафтената рафинерија (со одраз на двете страни на размената).

капацитети во вкупниот увоз на стоки исто така континуирано расте, но сепак со побавна динамика во однос на растот на извозот (учество во вкупниот увоз од близу 33% во првите девет месеци од 2018 година)¹⁶. На нето основа, новите компании во странска сопственост бележат позитивно салдо во размената со странство, кое во периодот 2011-2013 во просек изнесуваше 0,4% од БДП, додека во следните четири години е интензивирао и во 2017 година достигна 3,8% од БДП.

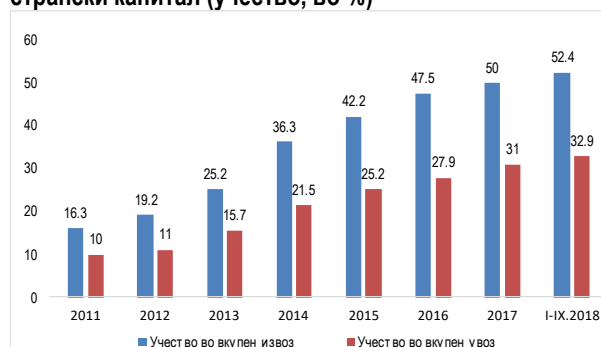
Графикон 2.20. СДИ според економски дејности (% од вкупните СДИ)

Извор: НБРМ.

Покрај директните ефекти во однос на извозот и вработеноста, влезот на СДИ во секторот на разменливи добра има повеќекратни позитивни ефекти во економијата. Тоа главно се однесува на можностите за трансфер на нови технологии, осовременување на производната структура, како и зголемена побарувачка на сировини од локалните компании што резултира со подобрување на квалитетот на локалните добавувачи (особено преку влијание за имплементирање на стандарди во нивното работење). Се оценува дека и натаму постои простор за зајакнување на врските меѓу странските компании и локалните добавувачи, со што дополнително би се зголемиле секундарните ефекти од СДИ во економијата.

Графикон 2.21. Извоз и увоз на новите компании со странски капитал (учество, во %)

Извор: НБРМ и ДЗС

македонскиот извоз, што претставува значителен пораст споредено со 2008 година кога близу 60% од македонскиот извоз бил насочен кон ЕУ. Во рамки на ЕУ, во последните години, значителен пораст оствари учеството на извозот кон Германија, а позитивни придвижувања има и извозот кон Белгија и Романија (како и Шпанија) при пониски почетни учества, додека учеството на извозот кон Грција, Италија и Бугарија е намалено. Вкупната размена на Република Македонија со ЕУ во периодот јануари - септември 2018 година сочинува околу 71% од вкупната трговска размена на Република Македонија, при што во услови на повисок пораст на извозот од увозот, остварен е мал суфицит во размената на стоки со ЕУ, наспроти умерениот дефицит во истиот период минатата година.

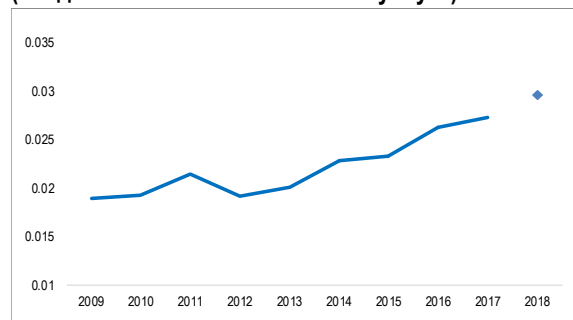
Во периодот јануари – септември 2018 година, реалниот ефективен девизен курс (РЕДК)¹⁷ на денарот дефлациониран со трошоците на животот оствари апрецијација од 1,8% на годишна основа, додека со

¹⁶ Извор: НБРМ. Според надворешнотрговската статистика (царински декларации), каде што извозот на стоки е претставен на ф.о.б основа, додека увозот на стоки е на ц.и.ф основа.

¹⁷ Во рамки на РЕДК, при пресметката на номиналниот ефективен девизен курс и релативните цени, вклучени се 15 најзначајни трговски партнери на Република Македонија според нивното учество во надворешнотрговската размена во периодот 2010-2012 година и базен период 2010 година.

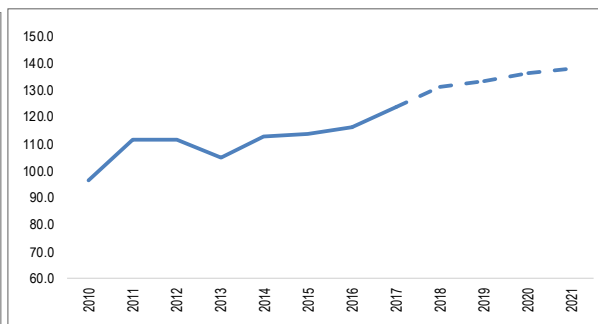
исклучување на примарните производи, РЕДК на денарот според истиот ценовен индекс оствари помала апрецијација од 1,1% споредено со истиот период минатата година. Ваквите движења кај двата индекса се остварени во услови на поволен ефект од релативните цени и умерена апрецијација на номиналниот ефективен девизен курс на денарот во однос на валутите на некои од земјите трговски партнери. Номиналните трошоци за труд по единица производ во првите три квартали на 2018 година бележат раст од 5,9%, што во услови на раст на платите, го одразува малиот пад на продуктивноста (одразувајќи ги движењата кои беа присутни само во првиот квартал од годината).

Графикон 2.22. Извозен пазарен удел
(% од светскиот извоз на стоки и услуги)

Извор: ММФ, НБРМ; проекција за 2018 година

Графикон 2.23. Извоз и увоз //БДП (во %)

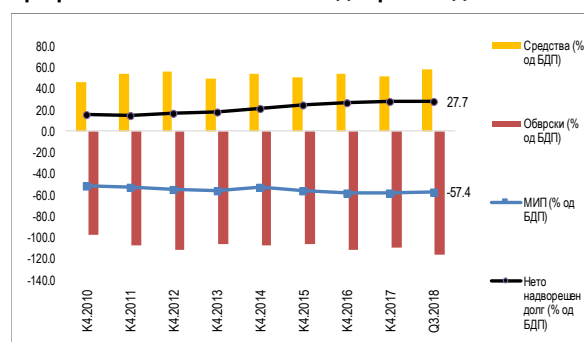

Извор: ДЗС и проекција на НБРМ за периодот 2018-2021.

Извозниот пазарен удел на економијата во светскиот извоз, во 2017 година забележа пораст, како продолжение на растот во претходниот период, од 2013 година наваму. Во 2018 година се оценува натамошно умерено забрзување на извозниот пазарен удел во светскиот извоз на стоки на услуги, во услови на поголемо забрзување на македонскиот извоз на стоки и услуги од растот на светскиот извоз на стоки и услуги. Степенот на трговска отвореност на македонската економија генерално е висок, при што во периодот 2014 – 2016 година се одржува на релативно стабилно ниво кое во просек изнесува околу 114%, а во 2017 година умерено забрза на околу 124%. Во наредниот период се очекува постепено умерено зголемување на степенот на трговска отвореност на економијата на околу 130%.

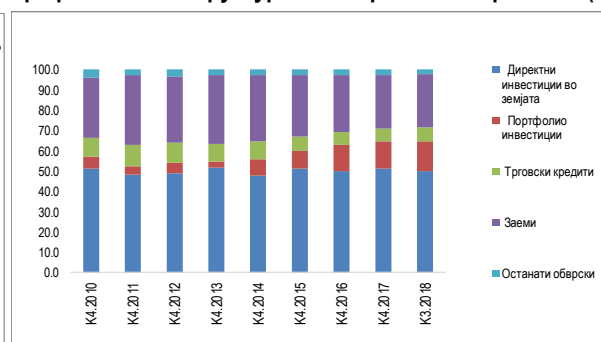
Меѓународна инвестициска позиција и надворешен долг. На крајот на третиот квартал на 2018 година негативната нето меѓународна инвестициска позиција (МИП) е зголемена за 3,6% споредено со крајот на 2017 година, при повисок пораст на обврските кон странство споредено со растот на средствата. Проширувањето на негативната МИП е остварено во услови на зголемена негативна нето позиција на „останатите сектори“ и државата¹⁸, што делумно беше неутрализирано со зголемувањето на позитивната МИП на монетарната власт (одразувајќи го растот на девизните резерви), како и намалената негативна нето позиција кај депозитните институции. Негативната нето МИП во септември 2018 година изнесува 57,4% од проценетиот БДП и во однос на крајот на 2017 година е стеснета за 0,7 п.п. од БДП.

Графикон 2.24. МИП и нето надворешен долг

Извор: НБРМ и ДЗС.

Графикон 2.25. Структура на обврски кон странство (%)

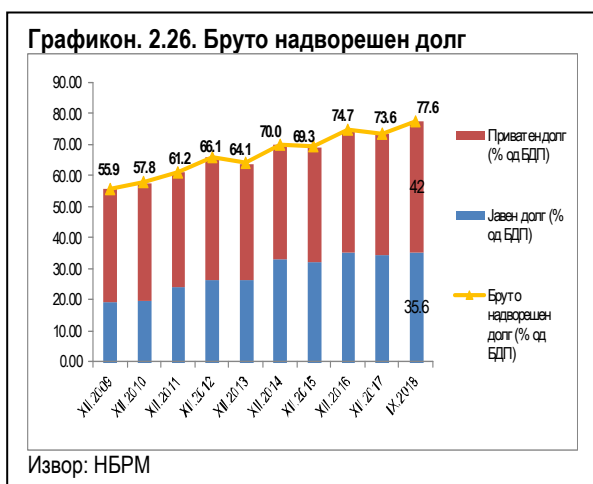

Извор: НБРМ.

Со оглед на значителното учество на странските директни инвестиции на страната на обврските кон странство (околу 50% во последните неколку години), кое е карактеристично за земјите што конвергираат, при анализа на надворешната позиција потребно е да се согледаат и други показатели, како што е нето

¹⁸ Секторот држава опфаќа: централна влада, локална самоуправа и фондови за социјално осигурување.

надворешниот долг, кој ги опфаќа само должничките инструменти, на нето-основа. На крајот на третиот квартал на 2018 година нето надворешниот долг изнесува 27,7% од проценетиот БДП, што претставува намалување во однос на крајот на 2017 година за 0,8 п.п. (при намалување на нето-долгот кај јавниот сектор за 1,6 п.п. и пораст кај приватниот сектор за 0,8 п.п. од БДП).

На крајот на третиот квартал од 2018 година, бруто надворешниот долг изнесува 8.158 милиони евра (без репо-трансакциите на НБРМ, кои се јавуваат во речиси идентичен износ и на страната на обврските и на страната на побарувањата кон нерезиденти). Притоа, бруто-долгот претставува 77,6% од БДП и споредено со крајот на 2017 година е зголемен за 4 п.п. од БДП. Ова зголемување се должи на долгот на приватниот сектор кој е зголемен за 2,9 п.п. од БДП, при истовремен раст и на долгот на јавниот сектор кој е зголемен за 1,1 п.п. од БДП. Во структурата на долгот и натаму доминира долгорочниот долг со учество од околу 75%. Анализата за одржливоста на надворешниот долг е презентирана во Прилог 2.

На крајот на третиот квартал на 2018 година покриеноста на краткорочниот долг според преостанатото доспевање со девизни резерви изнесува близу 1 што упатува на солидна ликвидност во однос на плаќањата кон странство и подобрување споредено со крајот на 2017 година, при умерено повисоко ниво на краткорочниот долг според преостанатото доспевање и побрз раст на девизните резерви. Анализата на

надворешната задолженост¹⁹ на Република Македонија укажува на ниско ниво на задолженост според три показатели (бруто надворешен долг, сервисирање на долгот и отплата на камата, поединечно, во однос на извозот на стоки и услуги), додека единствено според учеството на бруто долгот во БДП задолженоста е висока. Според проекцијата за финансиската сметка на платниот биланс за периодот 2018-2021 година, споредено со 2017 година сите показатели за задолженоста се очекува да бележат подобрување или да се задржат релативно стабилни во следниот период (при очекувано зајакнување на извозот), освен показателот за сервисирањето на долгот во однос на извозот во периодот 2020-2021

година кој би се зголемил (при достасување поголем износ за отплата на долг кон странство). Воедно, показателот за учеството на бруто-долгот во БДП до 2019 година би бележел раст, а потоа умерено намалување. Од аспект на рочната структура, се очекува да се задржи доминацијата на долгорочниот долг.

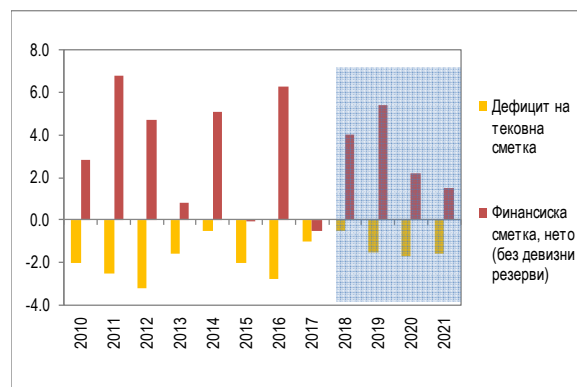
Проекции на билансот на плаќања. Поволните движења во глобалната економија се очекува да продолжат и во следните години, иако малку забавено. Странската ефективна побарувачка за македонски производи²⁰ во 2018 година се оценува дека забележа пораст од 2,2% на годишна основа, што е слично на очекувањата во минатогодишното сценарио (2,1%). Економската активност кај трговските партнери во 2019 година се очекува да забави на 2%, а во 2020 година растот на странската побарувачка дополнително би забавил на 1,8%.

¹⁹ Според пристап на Светска банка, при што во пресметката на показателите се користат тригодишни подвижни просеци на БДП и извозот на стоки и услуги, како именители. Методологијата дефинира и критериуми на задолженост, како референтни вредности за степенот на задолженост.

²⁰ При пресметката на странската побарувачка се земаат предвид стапките на раст на БДП (според Консензус Форкаст) на десетте најзначајни трговски партнери, согласно нивното учество во македонскиот извоз во периодот 2010-2012 година.

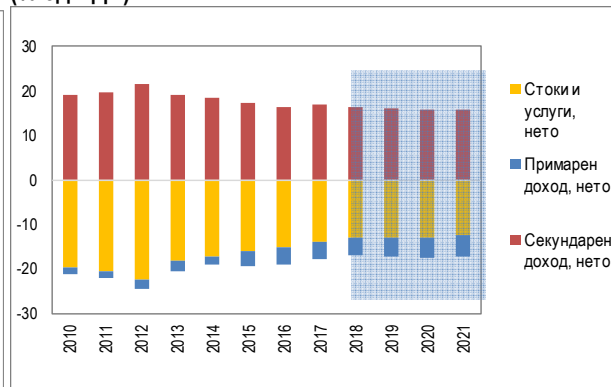
Последните оценки за надворешниот сектор во следните три години укажуваат на задржување умерен дефицит на тековната сметка на ниво под 2% од БДП. Потребите за надворешно финансирање се очекува и во следниот тригодишен период да бидат покриени преку задолжување и директни инвестиции. Се очекува дека капиталните приливи ќе овозможат одржување адекватно ниво на девизни резерви од околу 4 месечна покриеност на увозот на стоки и услуги од следната година.

Графикон. 2.28. Биланс на плаќања (% од БДП)

Извор: НБРМ. Проценка за 2018 и проекции за 2019-2021 г.

Графикон. 2.29. Компоненти на тековната сметка (% од БДП)

Извор: НБРМ. Проценка за 2018 и проекции за 2019-2021 г.

Паралелно со растот на странската побарувачка (иако малку забавен), при натамошен позитивен ефект од постојните компании со странски капитал и поголемо искористување на нивните капацитети, како и очекувања за влез на нови компании, извозот на стоки и услуги во следните три години се очекува да продолжи да расте. Увозот на стоки и услуги во следните три години, би бил движан од растот на увозот за потребите на производството наменето за извоз, но и од увозот за потребите на зајакнатата инвестициска потрошувачка. За 2018 година, се оценува умерено стеснување на дефицитот во размената на стоки и услуги на 13% од БДП (наспроти остварениот од 14% од БДП во 2017 година). Оваа оценка главно се заснова на повисок оценет суфицит во размената на услуги. Салдото во размената на стоки се оценува речиси непроменето, при натамошно умерено стеснување на неенергетското салдо (посебно заради придонесот на новите индустриски капацитети, но и дел од традиционалните сектори), наспроти умереното проширување на енергетското трговско салдо (согласно движењето на светските цени на горивата). Проценетиот дефицит во размената на стоки и услуги во 2018 година е малку понизок и во однос на очекувањата од минатогодишното сценарио (13,4% од БДП), согласно поголемото подобрување кај суфицитот на услугите наспроти очекувањата. Во периодот 2019 - 2020 година се очекува дефицитот во размената на стоки да биде релативно стабилен и да изнесува 12,9% од БДП, а во 2021 година да се намали на 12,3% од БДП. Во овие рамки, се очекува стеснување на енергетскиот трговски дефицит согласно очекуваните движења на светските цени на суровата нафта, како и натамошно мало стеснување на неенергетскиот дефицит, надополнети со умерени позитивни поместувања кај салдото на услугите при зајакнати извозни перспективи на услужниот сектор (особено во делот на услугите за доработки, транспортните услуги и патувањата, како и услугите од ИТ секторот).

Значаен дел од дефицитот во размената на стоки и услуги и натаму ќе биде финансиран од приливите врз основа на секундарниот доход (кој главно го одразува нето-откупот на менувачкиот пазар, како основна компонента на приватните трансфери). Нето-приливите врз основа на секундарен доход во 2018 година се проценуваат на 16,5% од БДП, што е на слично ниво како и во 2017 година (кога изнесуваа 16,9% од БДП). Во следните три години се очекува благо опаѓање на нето приливите кај секундарниот доход (до 15,6% од БДП во 2021 година). Дефицитот кај категоријата „примарен доход“ во тековната сметка за 2018 година се проценува на 4% од БДП, додека во следните три години се очекува умерено да се зголеми и да се одржува на ниво од близу 5% од БДП, согласно предвидувањата за раст на доходот од капитал на странските инвеститори.

При вака проектирани движења на ставките на тековната сметка, за 2018 година се проценува дефицит на тековната сметка од 0,5% од БДП, а воедно и во следните три години дефицитот би се задржал релативно стабилен на ниво од околу 1,6% од БДП. Притоа, умереното стеснување на дефицитот во размената на стоки и услуги при подобрување на размената и кај двете компоненти, се очекува делумно да биде неутрализирано од умереното проширување на дефицитот кај примарниот доход и очекувањата

за натамошно мало забавување на приливите од приватните трансфери. Намалувањето на дефицитот на стоки и услуги на околу 12-13% од БДП е во согласност со очекуваните среднорочни ефекти од приливот на СДИ во последните неколку години во секторот на разменливи добра (како и очекувањата за натамошни приливи), кои веќе придонесоа за промени во структурата на економијата, поголема дисперзираност и осовременување на производната структура, а следствено, во услови на зајакнување на нивниот извозен потенцијал и поповолно надворешно окружување, придонесоа и за стеснување и стабилизирање на трговскиот дефицит на пониски нивоа (за споредба, дефицитот во размената на стоки и услуги во 2009 година изнесуваше 22,7% од БДП).

Капиталните приливи во 2018 и следните три години главно ќе произлезат од очекуваните СДИ и очекуваното надворешно задолжување на јавниот и приватниот сектор. СДИ во 2018 година се проценуваат на 3,8% од БДП, што претставува солидно забрзување споредено со 2017 година (1,8% од БДП), што делумно ги одразува подобрените перцепции на инвеститорите. Растот на домашната економија и стабилизирањето на домашната политичка состојба, заедно со натамошниот раст на глобалната економија, се очекува да придонесат за стабилни перцепции кај инвеститорите, при што СДИ во следните три години се очекува да се задржат на околу 3% од БДП. Оваа проекција е слична како и во минатогодишното сценарио и се должи на континуитетот на приливите врз основа на СДИ (вклучително и во 2016 и 2017 година кои беа во знакот на внатрешнополитичката криза), како и очекувањата за реинвестирање на дел од добивката кај постојните странски компании. Дополнително, ваквата проекција е поткрепена со натамошната примена на политики за привлекување нови СДИ. Во услови на прилив врз основа на нова еврообврзница на државата и повисоки нето СДИ, во 2018 година на финансиската сметка се проценуваат нето-приливи од 4% од БДП, во 2019 година тие би биле повисоки (околу 5% од БДП) согласно очекуваното задолжување на државата, а во следните две години би се одржувале на пониско ниво (околу 2% од БДП). Проектираните движења во тековната и финансиската сметка се оценува дека ќе овозможат дополнителна акумулација на девизни резерви во следниот тригодишен период на кумулативна основа и понатамошно одржување адекватна покриеност на просечниот увоз од секоја наредна година.

Финансиски сектор. Задржување на стабилноста на финансискиот систем, неговиот натамошен развој и зголемувањето на интермедијацијата остануваат главни приоритети во областа на финансискиот систем. За таа цел ќе бидат преземени следниве активности:

- во 2019 година ќе се донесе нов Закон за банките со кој ќе се изврши усогласување на банкарската регулатива со Директивата 2013/36/EU за пристапот на активностите на кредитните институции и прудентната супервизија на кредитните институции и инвестициските фирми и Регулативата (EU) бр.575/2013 за прудентните барања за кредитните институции и инвестициските фирми. Со новиот закон ќе се зајакне капацитетот на банките за адекватно управување со ризиците поврзани со нивните активности, како и апсорбирање на загубите што можат да настанат во деловното работење.

- во 2019 година ќе се донесе Закон за решавање банки со проблеми во кој ќе се имплементира Директивата 2014/59/EU за опоравување банки со проблеми, со кој ќе се дефинираат органите и инструментите кои ќе бидат на располагање за брза реакција во случај на ризици и проблеми во работењето на одделна банка.

- во 2019 година ќе се донесе Закон за платежни услуги и платни системи во кој ќе бидат транспонирани: Директивата за платежни услуги во внатрешниот пазар (2015/2366/EU), Директивата за отпочнување, вршење и разумен надзор над деловната активност на институции за електронски пари (2009/110/E3), Директивата за споредливоста на надоместоците кои се однесуваат на платежните сметки, префрлувањето на платежните сметки и пристапот до платежните сметки со основни функции (2014/92/EU), Регулативата за заменски надоместоци за картично засновани платежни трансакции (2015/751/EU), Регулативата за воспоставување технички и деловни барања за кредитни трансфери и директни задолжувања во евра (2012/260/EU) и Директивата за конечно порамнување (98/26/E3). Со донесување на Законот за платежни услуги и системи ќе се овозможи: отворање на пазарот на платежни услуги за даватели на платежни услуги кои не се банки и за нови издавачи на електронски пари и зголемување на конкуренцијата во овој сегмент; воспоставување усогласен прудентен режим за давање овластувања на даватели на платежни услуги кои не се банки и на издавачи на електронски пари; подобрување на транспарентноста и споредливоста на надоместоците што се наплатуваат за платежните услуги; ефективна и непречена финансиска мобилност на потрошувачите преку услугата за префрлување на платежните сметки од еден кај друг давател на платежни услуги и пристап до

платежните сметки за поширок опсег на потрошувачи.

- во 2019 година ќе се донесат два нови закони во областа на пазарот на капитал (Закон за финансиски инструменти и Закон за проспекти за хартии од вредност и обврски за транспарентност за издавачите). За подготовката на новите закони беше одобрен проектот „Понатамошна хармонизација со законодавството на ЕУ во областа на движење на капиталот и платежни и финансиски услуги - пазари на хартии од вредност и инвестициони услуги“, финансиран од ИПА 2010. Со новата законска рамка ќе се создадат услови за развој на нови производи и услуги на финансискиот пазар во Република Македонија, ќе се воведат нови пазари за тргување, ќе се обезбеди повисоко ниво на стабилност на пазарот, ќе се зајакнат овластувањата на надзорните органи, ќе се зајакне транспарентноста преку обезбедување висококвалитетни информации и ќе се подобри заштитата на инвеститорите и на сите учесници на пазарот.

- во 2019 година ќе се донесе нов Закон за осигурување, кој ќе биде целосно усогласен со Директива 2009/138/EЗ за основање и водење деловни активности за осигурување и реосигурување (Солвентност II) и ќе се постигне компатибилност и конкурентност на домашната осигурителна индустрија со онаа во земјите членки на ЕУ. Со Законот ќе се зголеми сигурноста и стабилноста на осигурителниот сектор и ќе се зајакне заштитата на осигурениците. Ќе се зајакнат капиталните барања за работење на осигурителните друштва, ќе се пропишат супервизорски мерки соодветни на утврдените неправилности во работењето на друштвата и ќе се воспостават ефикасни механизми за заштита на правата на потрошувачите на осигурителни услуги.

2.3. Алтернативни сценарија и ризици

Алтернативни сценарија. Во продолжение ќе бидат образложени две алтернативни сценарија. Првото алтернативно макроекономско сценарио се заснова на претпоставката за понизок економски раст на економијата на ЕУ, т.е. на надворешната побарувачка во текот на периодот на предвидување. Согласно ова сценарио, проекцијата на реалниот раст на БДП во 2019 година изнесува 2,4%, во 2020 година 3,0%, а во 2021 година 3,8%.

Ваквото сценарио имплицира понизок раст на извозната активност, како и на индустриското производство. Според ова сценарио, реалниот раст на извозот се очекува да изнесува просечно 6,7% годишно во периодот на предвидување, наспроти проектираниот раст од речиси 9% согласно основното сценарио.

Ваквото сценарио претпоставува неповолни ефекти и врз приливот на капитал во земјата во форма на директни инвестиции, што имплицира и побавен раст на бруто-инвестициите на среден рок, како последица на понискиот раст на инвестициите во градежни работи, како и на увозот на капитални добра. Како резултат на ова, проекцијата за реален раст на бруто-инвестициите е пониска за 1,4 п.п. во однос на основното сценарио, т.е. изнесува во просек 4,1% годишно во периодот на предвидување. Понискиот раст на бруто-инвестициите главно се должи на побавниот раст на приватните инвестиции, а во помала мера на растот на јавните инвестиции.

Последиците врз потрошувачката се очекува да бидат помали во однос на другите компоненти. Така, проектираниот реален раст на јавната потрошувачка изнесува 0,8%, а реалниот раст на приватната потрошувачка изнесува во просек 2% годишно во периодот на предвидување. Понискиот раст на извозот, како и на домашната побарувачка, имплицираат побавен раст на увозот, кој во анализираниот период е предвидено да се зголеми во просек за 5,2% годишно, наспроти проектираниот раст од речиси 7% согласно основното сценарио.

Второто алтернативно макроекономско сценарио е поврзано со ризикот од послаб придонес на домашната побарувачка врз економскиот раст, во услови на понизок степен на реализација на инфраструктурните проекти и капиталните расходи и послаби ефекти од поддршката на инвестициската активност на претпријатијата. Во вакви услови, проектираниот реален раст на бруто-инвестициите изнесува во просек 2,7% годишно во периодот на предвидување, наспроти проектираниот раст од 5,5% согласно основното сценарио, при што е проценето дека 3/4 од овој ефект е последица на јавните инвестиции, а остатокот е последица на приватните инвестиции. Притоа, послабиот раст на инвестициите имплицира понизок реален раст на увозот, кој согласно ова сценарио изнесува во просек 6,4% годишно во периодот на предвидување, што е за 0,6 п.п. понизок раст во однос на основното сценарио. Ефектите врз извозот во овој период се очекува да бидат нешто помали, со што нето-извозот има позначителен

придонес врз економскиот раст споредено со основното сценарио, но само делумно го надоместува негативниот ефект на послабиот раст на инвестициите врз домашната побарувачка и економскиот раст. Оттука, согласно ова сценарио, проектираниот раст на економската активност изнесува 2,8% во 2019 година, 3,4% во 2020 година и 4,2% во 2021 година.

Во однос на пазарот на трудот, понискиот економски раст имплицира побавен раст на бројот на вработени и побавно темпо на намалување на стапката на невработеност во однос на основното сценарио. Така, согласно првото алтернативно сценарио се очекува просечниот годишен раст на бројот на вработени да изнесува 1,7% во периодот на предвидување, а стапката на невработеност во 2021 година да се намали на 18,8%. Согласно второто алтернативно сценарио, растот на вработеноста во периодот на предвидување се очекува да изнесува во просек 2% годишно, што ќе резултира со пад на стапката на невработеност на 18,5% во 2021 година.

Во однос на стапката на инфлација, се претпоставува дека движењата на цените на основните производи на светските берзи не се променети во однос на основното сценарио, односно претпоставуваме слични оцени за условите на страната на понудата и на нивото на странските цени. Побавниот раст на економската активност, согласно првото алтернативно сценарио, имплицира дека не се очекуваат инфлациски притисоци од страна на побарувачката, имајќи предвид дека се проценува производниот јаз да премине во позитивната зона во 2021 година, при што е проценет низок јаз.

Ефектите на алтернативните сценарија врз буџетскиот дефицит се презентирани во точка 3.6. Сензитивна анализа.

Ризици. Основното макроекономско сценарио е придружено со одредени ризици, кои се поврзани со меѓународното и домашното окружување. Во однос на ризиците поврзани со меѓународното окружување, тие се главно поврзани со економските движења и динамиката на раст на економијата на ЕУ, како главен трговски партнер на Македонија, како и влошените изгледи за растот на светската трговија и повисоките цени на нафтата. Дополнителен ризик претставува и послабиот раст од очекуваниот или евентуално падот на цените на основните метали на светските пазари.

Во однос на домашното окружување, ризиците се значително намалени во услови на стабилизирање на домашната политичка состојба и изгледи за зголемен раст на домашната економија. Имено, проектираниот раст на домашната побарувачка на среден рок, која се очекува да има значаен придонес кон растот на економската активност, е поврзан со ризици, кои се оценети како урамнотежени, а првенствено се однесуваат на растот на бруто-инвестициите, односно на реализацијата на инфраструктурните проекти, како и на ефектите од поддршката на инвестициската активност на домашните и на странските претпријатија врз економијата. Притоа, подобрените евроатлантски перспективи упатуваат на потенцијални нагорни ризици на основното макроекономско сценарио.

Главните ризици во однос на прикажаното сценарио за надворешниот сектор во наредниот период и понатаму во еден дел произлегуваат од глобалното окружување, особено динамиката на раст на земјите – најзначајни трговски партнери. Евентуално послабата надворешна побарувачка може да има неповолни ефекти врз присуството на домашните извозници на странските пазари. Евентуалната нестабилност на финансиските пазари, потенцијалното разгорување на геополитичките ризици, можат да доведат до поголема аверзија кон ризик на инвеститорите и следствено ризици од помали капитални приливи на должничко финансирање или евентуални капитални одливи со цел финансирање на матичните компании. Во однос на ефектите од Брегзит, се оценува дека директните ефекти од излегувањето на Велика Британија од ЕУ врз македонската економија би биле мали, додека потенцијален ризик претставува индиректното пренесување ефекти преку ЕУ, како наш најзначаен трговски партнер. Дополнително, и движењето на светските цени е придружено со неизвесност, со можни ефекти како врз домашната инфлација, така и врз извозните цени. Наспроти поволните поместувања на светските цени на металите во периодот 2017-18 година, очекуваните движења за следниот период укажуваат на помалку поволни ценовни движења што е значајно за перспективите за раст и извоз на домашната метална индустрија, како традиционален извозен сектор, иако со значително намалено учество во последните години (во контекст на структурните промени во економијата и веќе доминантното учество на секторите кои создаваат производи со повисока додадена вредност). Во овој контекст, треба да се споменат и потенцијалните ризици од глобалната трговска војна и евентуалните последици врз малите отворени економии.

Процената и опфатот на ефектите од новите извозни капацитети во економијата се клучни за проекцијата на трговското салдо, чии активности во изминатите неколку години условија позитивни отстапувања кај проектираниот извоз на стоки. Тековното сценарио инкорпорира очекување дека и во следниот тригодишен период дел од постојните компании и натаму ќе го зголемуваат искористувањето на производниот потенцијал, иако ефектот постепено би се намалувал. Притоа, нагорниот ризик останува особено во однос на компаниите кои своите активности ги започнале или забрзале во последните неколку години. На среден рок, промените во производната структура се очекува да доведат до натамошна диверзификација на извозот и подобрување на извозните перформанси, што е во прилог на јакнење на флексибилноста на економијата во однос на надворешните шокови. Проекцијата на нето-приливите врз основа на секундарен доход (во нивни рамки на нето откупената ефективна на менувачкиот пазар), предвидува постепено забавување на нивното учество во БДП и генерално може да се оцени како конзервативна. Проекцијата за нето-приливите врз основа на СДИ води сметка за досегашните остварувања и се оценува како умерена, при што предвид се земени континуитетот на овие приливи (на умерено ниво, дури и при кризни години), очекувањата за реинвестирање дел од добивката на постојните компании со странски капитал, како и продолжување на политиките за привлекување СДИ.

Ризиците во однос на проекцијата на инфлацијата главно се условени од претпоставките за движењата на цените на основните производи, евентуалните промени на регулираните цени и можниот преносен ефект врз другите цени во економијата. Ризиците за проектираната патека на инфлацијата на среден рок претежно се поврзани со надворешните фактори на страната на понудата.

Во однос на очекувањата за кредитниот раст кај банките, динамиката на домашната економија и квалитетот на кредитното портфолио, како и досега, би влијаеле на согледувањата на банките за ризиците и следствено на кредитирањето. Ризиците поврзани со деловните стратегии на странските банкарски групации, како и промените во регулаторните барања, исто така можат да имаат ефекти врз работењето на нивните ентитети присутни во земјата.

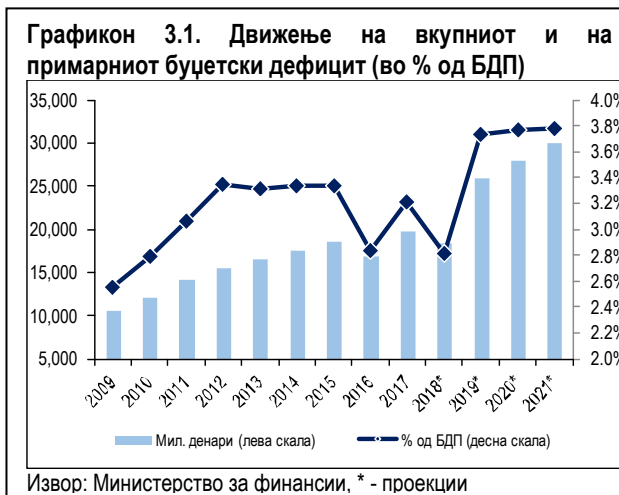
Во последниве неколку години, поизразени беа домашните политички ризици, кои сепак имаа ограничено влијание врз економијата. Нивното евентуално присуство и во следниот период може да ја зголеми воздржаноста на економските субјекти, иако економијата во овој поглед веќе покажа одредена виталност. Од друга страна, внатрешнополитичката стабилизација, во комбинација со подобрени евроатлански перспективи упатува на потенцијални нагорни ризици на сценариото. Наведените ризици во однос на прикажаното макроекономско сценарио за следниот тригодишен период²¹ упатуваат на потреба од постојано следење на евентуалните промени во надворешните и домашните економски услови во наредниот период и навремено преземање на адекватни мерки од страна на носителите на политиките.

3. Фискална рамка

3.1. Фискална стратегија²² и среднорочни цели

Фискалната политика во периодот 2019-2021 година ќе се карактеризира со натамошно зајакнување на управувањето со Буџетот и на фискалната дисциплина, кои ќе резултираат со задржување на макроекономската стабилност, етапна фискална консолидација, одржување низок буџетски дефицит и натамошно подобрување на управувањето со јавниот долг.

Имено, фокусот ќе биде насочен кон создавање поволна деловна клима, поддршка на домашните претпријатија, иновативна дејност, како и поддршка на економијата со значителни инвестиции во инфраструктурни проекти. Натамошна модернизација и јакнење на

²¹ Проекциите за надворешниот и монетарниот сектор базираат на Буџетот за 2018 година и Фискалната стратегија за периодот 2019-21 година.

²² Ревидираната Фискална стратегија 2019-2021 година е објавена на веб страната на Министерство за финансии https://finance.gov.mk/files/u3/Fiskalna%20Strategija%20na%20RM%202019_2021_Revidirana.pdf

наплатата на приходите, преку зајакнување на институционалниот капацитет на даночната администрација, како и зајакнување на контролата и ефикасна потрошувачка на буџетските средства, се исто така еден од приоритетите во наредниот период.

Во таа насока, годишната стапка на раст на вкупните расходи на Буџетот на РМ се очекува постепено да забавува. Во услови на рационално управување со јавните финансии согласно планираните политики, фискалната политика во наредниот период обезбедува постепено стеснување на нивото на вкупниот буџетски дефицит од 2,5% од БДП во 2019 година на 2,3% во 2020 година и 2% во 2021 година. Понатаму, примарниот буџетски дефицит (вкупниот буџетски дефицит без расходите за камати по претходни долгови) исто така ќе се намали од 1,2% од БДП во 2019 година на 1% и 0,7% соодветно во 2020 и 2021 година.

Табела 3.1. Консолидиран општ владин буџет (во милиони денари)

	2019 година	2020 година	2021 година
Консолидиран општ владин буџет – Приходи	223.968	232.846	242.396
% од БДП	32,2	31,4	30,4
Консолидиран општ владин буџет – Расходи	244.700	250.008	258.501
% од БДП	35,2	33,7	32,4
Консолидиран општ владин буџет – Дефицит	-20.732	-17.162	-16.105
% од БДП	-3,0	-2,3	-2,0
Централен буџет – Приходи	125.156	129.695	133.885
% од БДП	18,0	17,5	16,8
Централен буџет - Расходи	142.477	146.605	149.833
% од БДП	20,5	19,8	18,8
Централен буџет - Дефицит	-17.321	-16.910	-15.948
% од БДП	-2,5	-2,3	-2,0
Буџетски фондови - Приходи	64.773	67.880	71.884
% од БДП	9,3	9,2	9,0
Буџетски фондови - Расходи	65.152	68.132	72.041
% од БДП	9,4	9,2	9,0
Буџетски фондови - Дефицит	-379	-252	-157
% од БДП	-0,1	0,0	0,0
Буџет на локална власт - Приходи	34.039	35.271	36.627
% од БДП	4,9	4,8	4,6
Буџет на локална власт - Расходи	37.071	35.271	36.627
% од БДП	5,3	4,8	4,6
Буџет на локална власт - Дефицит	-3.032	0	0
% од БДП	-0,4	0,0	0,0

Извор: Министерство за финансии

3.2. Извршување на Буџетот во 2018 година

Во периодот јануари-октомври 2018 година, вкупните буџетски приходи се остварени во износ од 153.628 милиони денари (79,8% од планираните за 2018 година)²³ и се за 5% повисоки од буџетските приходи во истиот период во 2017 година. Даночните приходи и придонеси се остварени во износ од 139.295 милиони денари и учествуваат со 90,7% во структурата на вкупните буџетски приходи. Приходите од даноци во периодот јануари-октомври 2018 година се остварени во износ од 93.423 милиони денари и се за 7,4% повисоки споредено со даноците во истиот период во 2017 година. Придонесите за социјално осигурување во анализираниот период во 2018 година се остварени во износ од 45.872 милиони денари и истите се за 6,9% повисоки од социјалните придонеси остварени во истиот период во 2017 година.

Во периодот јануари-октомври 2018 година, вкупните расходи во Буџетот на Република Македонија се реализираа во износ од 159.591 милиони денари (75,8% од годишниот план) и се за 1,2% повисоки од буџетските расходи реализирани во истиот период во 2017 година. Во тие рамки, за тековни расходи потрошени се 151.991 милиони денари (4,9% повисоки од истиот период во минатата година), додека капиталните расходи се реализирани во износ од 7.600 милиони денари или се пониски за 5.168 милиони денари од капиталните расходи реализирани во истиот период во 2017 година.

²³ Согласно Ребалансот на Буџетот за 2018 година

Со тоа, во периодот јануари-октомври 2018 година, Буџетот на Република Македонија оствари дефицит во износ од 5.963 милиони денари или 0,91% од проектираниот БДП за 2018 година.

Табела 3.2. Буџет на Република Македонија за 2018 година

(милиони денари)	Буџет 2018 година	Реализација во периодот јануари-октомври 2018 г.
1. Вкупни приходи	192.484	153.628
1.1. Даночни приходи и придонеси	170.781	139.295
1.1. 1 Даночни приходи	114.566	93.423
1.1. 2 Придонеси	56.215	45.872
1.2. Неданочни приходи	14.929	10.044
1.3. Капитални приходи	1.881	1.989
1.4. Донации и други приходи	4.893	2.300
2. Вкупни расходи	210.536	159.591
2.1. Тековни расходи	192.017	151.991
2.1.1 Плати и надоместоци	26.827	21.849
2.1.2 Стоки и услуги	17.627	11.087
2.1.3 Трансфери	139.775	112.522
2.1.4 Камати	7.787	6.533
2.2. Капитални расходи	18.519	7.600
3. Дефицит	-18.052	-5.963
4. Финансирање на дефицит	18.052	5.963
4.1 Прилив	46.487	31.711
4.1.1 Други приливи	152	279
4.1.2 Странски извори	32.956	31.813
4.1.3 Домашни извори	17.671	14.146
4.1.4 Депозити/ Дополнителни извори	-4.297	-14.544
4.1.5 Приходи од продажба на акции	5	17
4.2 Одлив	28.435	25.748
4.2.1 Отплата по странско задолжување	16.218	15.213
4.2.2 Отплата по домашно задолжување	12.217	10.535

Извор: Министерство за финансии

3.3. Среднорочни буџетски очекувања

Вкупните приходи на Буџетот на РМ (централна власт) за периодот 2019-2021 година се планирани во висина од околу 29,6% од БДП. Проекциите на приходите се на база на планираните даночни реформи во делот на персоналниот данок и социјалните придонеси, како и на постојните законски решенија во однос на останатите јавни давачки. Даночната реформа, која започна со имплементација од јануари 2019 година, во среднорочните проекции се очекува да даде фискален ефект од околу 1,5 милијарди денари годишно. Оваа реформа предвидува воведување умерена прогресивност кај персоналниот данок на доход, односно дополнителна маргинална даночна стапка за лицата со највисок доход, согласно со развиените европски даночни системи. Целта на реформата е првенствено намалување на нееднаквоста во општеството, како и обезбедување дополнителни буџетски средства за зголемување на јавните инвестиции и подобрување на квалитетот на услугите во образованието, здравството и социјалната заштита.

Во структурата на планираните приходи, даночните приходи учествуваат со 58,2%, приходите по основ на социјални придонеси со 30%, неданочните и капиталните приходи со 9,1%, додека остатокот од приходите се очекува да се реализираат од фондовите на ИПА и од други донации. Во рамките на даночните приходи најзначаен износ на приходи ќе се остварува по основ на ДДВ, персонален данок на доход и акциза.

Проекциите на социјалните придонеси кои претставуваат изворни приходи на Фондот на пензиското и инвалидското осигурување, Фондот за здравствено осигурување и Агенцијата за вработување во наредниот среднорочен период се базираат на благ пораст на задолжителни стапки за пензиско и здравствено осигурување, како и на очекуваните позитивни економски движења, кои соодветно ќе се одразат на соодветните параметри - раст на вработеноста и платите.

Со цел постепено стабилизирање на пензискиот систем и обезбедување негова одржливост, планирано е зголемување на стапките на социјалните придонеси и тоа зголемување на стапката на придонес за пензиско и инвалидско осигурување за 0,4 п.п. и зголемување на придонесот за здравствено осигурување за 0,1 п.п. во периодот 2019-2020 година. Позитивните ефекти од порастот на придонесите во буџетите на соодветните фондови изнесуваат околу 1,1 милијарди денари годишно.

Во наредниот среднорочен период, неданочните приходи учествуваат со околу 8,2% во вкупните приходи, а во нив најзначајно е учеството на приходите по основ на административни такси и други неданочни приходи што ги остваруваат буџетските корисници на сопствените сметки.

Во проекцијата на приходите во делот на странските донации, во наредниот период планирани се донациите што буџетските корисници ќе ги реализираат за конкретни проекти, како и повлекувањата од предпристапните фондови на ЕУ.

Расходната страна на Буџетот на РМ во наредниот период е целосно креирана во функција на остварување на стратешките приоритети на Владата на РМ, односно забрзување на економскиот раст и интеграциските процеси во ЕУ и НАТО. Просечното учество на вкупните расходи во периодот 2019-2021 година изнесува 31,9% од БДП. Проекциите на расходите на Буџетот за наредниот среднорочен период се подготвени врз база на три клучни основи:

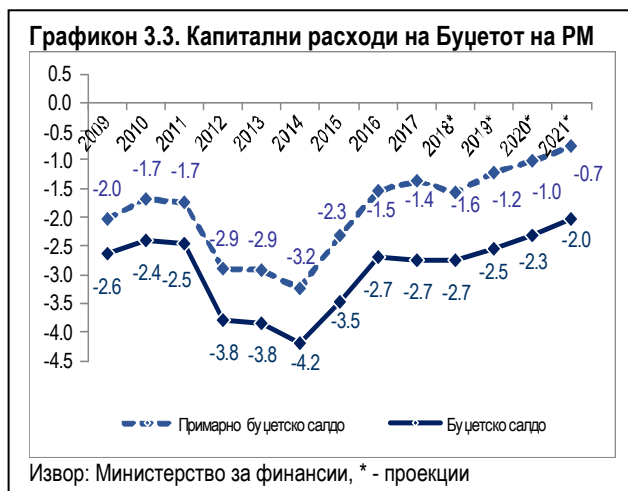
- усогласеност на проекцијата на приходите со планираните економски активности;
- проекцијата на вкупните расходи на Буџетот обезбедува континуирана фискална консолидација и
- планираните износи на расходи обезбедуваат редовно и непречено извршување на сите законски обврски.

При проекцијата на износот и структурата на тековните расходи за наредниот период (Графикон 3.2), земени се предвид следните претпоставки:

- во делот на расходите за плати и надоместоци, продолжување на стриктната контрола на новите вработувања и етапно зголемување на платите на одделни сектори согласно фискалните можности. Во рамки на овие средства во 2019 година предвидено е покачување на платите за 5% за вработените во буџетските корисници во последниот квартал од годината, односно почнувајќи со исплатата на септемвриската плата во 2019 година. Ваквото зголемување се предлага со цел подобрување на стандардот на живот на вработените и зголемување на мотивот за професионално, квалитетно и целосно исполнување на работните задачи, особено во фаза на спроведувањето на преговорите околу интеграцијата во ЕУ и НАТО;
- навремена исплата на пензиските примања и социјалните надоместоци, со цел обезбедување подобра материјална состојба на корисниците на овие права. Во овие рамки опфатена е целосната реформа на системот за социјална заштита преку воведување гарантиран минимален приход. Реформата на социјалната заштита е насочена кон редизајнирање на видовите адекватноста и таргетирањето на социјалната помош, со цел поддршка на најранливите категории, како и обезбедување социјална сигурност на старите лица. Оваа реформа е детално образложена во глава 4. структурни реформски мерки како Мерка 18: Унапредување на паричните надоместоци во социјалната заштита;
- обезбедување значителни износи за исплата на субвенции во земјоделството со цел зајакнување и поддршка на овој сектор, зголемување на извозот на македонските земјоделски производи и освојување нови пазари;
- поттикнување на економскиот раст и развој во Република Македонија преку поддршка на инвестициите за зголемување на конкурентноста на македонската економија и вработувањето, преку обезбедување значителна поддршка на домашните претпријатија, поддршка на извозот,

мерките за нови гринфилд инвестиции и подобрување на иновациониот капацитет на компаниите преку подобар пристап до вештини, знаење и технологија.

Во следниот среднорочен период, фокусот на фискалната политика останува на обезбедување значително ниво на јавни инвестиции, кои се предуслов за подобрување на економските перспективи, како и подобар и поквалитетен живот на граѓаните. Во таа насока, планиран е значителен износ капитални инвестиции (Графикон 3.3), наменети за интензивирање на инфраструктурните проекти, односно за инвестициски вложувања во железничка, енергетска и комунална инфраструктура, како и капитални инвестиции за подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството, културата, спортот, заштитата

на животната средина и правосудството.

Ефикасното користење на средствата од Буџетот и средствата обезбедени со заеми од меѓународните финансиски институции и билатерални кредитори ќе претставува основа за низа инвестициони активности и реформи кои ќе овозможат креирање нови работни места и поволно деловно окружување.

Покрај Буџетот, преку Јавното претпријатие за државни патишта во тек се значајни инвестиции во делот на патната инфраструктура, односно проекти за изградба, рехабилитација, надградба и развој на повеќе патни делници, финансирани со заеми од Светска банка, Експорт-импорт банка на НР Кина и ЕБОР. Завршува проектот Електронски систем за наплата на патарини долж Коридорот X, а се прават подготовки за изградба на нови патарини фаза 2 долж Коридор VIII. Во рамките на железничката инфраструктура, фокус ќе биде ставен на завршување на имплементацијата на Проектот за подобрување на железничката пруга на Коридор X, како и интензивирање на активностите од Проектот за доизградба на железничката пруга на Коридор VIII, кој има за цел да го поврзе Црното Море со Јадранското Море, од каде што произлегува големата стратешка и економска важност на овој проект.

Република Македонија изрази интерес да учествува во регионалната иницијатива на Светска банка за олеснување на трговијата и транспортот во земјите од Западен Балкан. Во рамките на оваа иницијатива ќе се реализираат значајни проектни активности во патната и железничката инфраструктура, како и активности за подобрување на прекуграничната соработка со земјите од регионот.

Со имплементацијата на проектот „Изградба на Националниот гасификационен систем во Република Македонија“ ќе се обезбеди снабдување на стопанството, јавниот сектор и домаќинствата со евтина и еколошка енергија, а истовремено ќе се намали емисијата на штетни гасови. Владата ќе се фокусира на подготовка и реализација на нов Проект за изградба на дистрибутивна гасоводна мрежа во неколку општини, кој ќе се финансира со заем од меѓународните финансиски институции. Во подготовка е и проектот за изградба на интерконективен гасовод меѓу Република Македонија и Република Грција.

Во наредниот период ќе продолжи изградбата на Регионалната клиничка болница во Штип, а Владата на Република Македонија презема активности за подготовка и создавање услови за изградба на нов Клинички центар „Мајка Тереза“ на нова локација во Скопје.

Во областа на образованието, во наредниот период се очекува да заврши реализацијата на Проектот за изградба на физкултурни сали во средните училишта. Ќе продолжи реализацијата на Проектот за изградба на физкултурни сали во основните училишта и рехабилитација на основните и средните училишта во Република Македонија, кој има за цел унапредување на физичкото образование, како и подобрување на севкупните услови за учење на учениците во основните и средните училишта.

Во следниот период планирано е да започне реализацијата на втората и третата фаза од проектот „Подобрување на искористувањето на водите од басенот на реката Злетовица“. Втората фаза од проектот „Наводнување на јужната долина на реката Вардар“ ќе продолжи и во 2019 година. Овие проекти се опфатени во Мерка 5: Подобрување на системите за наводнување од глава 4. структурни реформски мерки.

Значаен приоритет на кој ќе се фокусира Владата на Република Македонија е подготовката и реализацијата на Проектот за изградба на пречистителна станица на Градот Скопје, за кој е планирано да се обезбедат заеми и грант средства од ЕБРД, ЕИБ и ЕУ.

Со цел воспоставување професионално и ефикасно организирани и управувани казнено - поправни и воспитно - поправни установи, кои во континуитет обезбедуваат ресоцијализирани и интегрирани граѓани во општеството, се имплементира Проектот за реконструкција на казнено-поправните установи.

Активностите во делот на социјалната политика се поддржани и со Проектот за домување на социјално ранливи групи, кој опфаќа изградба на станovi за лица со ниски примања. Во рамките на овој сектор, Владата на Република Македонија во соработка со Светска банка започна подготовки за почеток на нов проект кој ќе опфаќа спроведување реформи во делот на социјалната заштита, како и инвестициони активности за подобрување на социјалната инфраструктура, односно реконструкција и изградба на центри за ран детски развој.

Со цел обезбедување свеж капитал за МСП, како и поддршка на нови проекти, нови вработувања, зголемена ликвидност на стопанството и зголемен извоз, се реализира петтата кредитна линија од ЕИБ за финансирање МСП во износ од 100 милиони евра.

Во 2019 година продолжува имплементацијата на Проектот за подобрување на општинските услуги, преку финансирање инфраструктурни инвестициски проекти во областа на водоснабдувањето и одведувањето отпадни води, управувањето со цврст отпад и итн. Во наредниот среднорочен период се очекува завршување на првата фаза од проектот „Водовод и канализација на општините“, а се очекува да започне реализацијата на втората фаза од овој проект. Во следниот период ќе продолжи имплементацијата на Проектот за водоснабдување и одведување отпадни води, со цел подобрување на условите и подигнување на квалитетот на животот, особено во руралните подрачја.

Проектиран дефицит и негово финансирање. Во периодот 2019-2021 година предвидено е етапно намалување на буџетскиот дефицит и тоа: 17,7 милијарди денари во 2019 година, 17,2 милијарди денари во 2020 година и 16,1 милијарди денари во 2021 година. Ова значи дека во овој среднорочен период се предвидува постепена фискална консолидација, односно учеството на буџетскиот дефицит во БДП ќе се намали од 2,5% во 2019 година, на 2,3% во 2020 година и 2,0% во 2021 година.

Финансирањето на планираниот дефицит ќе се обезбедува преку задолжување од странски и домашни извори (Табела 3.3). Во периодот 2019-2021 година, задолжувањето во странство може да се реализира преку поволни заеми од меѓународни финансиски институции, повлекување средства од поволни кредити и кредитни линии наменети за финансирање одделни проекти, како и преку издавање еврообврзница на меѓународниот пазар на капитал. Притоа, изборот на конкретен извор за надворешно финансирање ќе се темели на тековните и очекуваните состојби на меѓународните пазари на капитал. Понатаму, со задолжување на домашен пазар на државни хартии од вредност ќе се обезбеди дополнително финансирање под поволни услови, користејќи ги ниските каматни стапки и високиот интерес на инвеститорите на домашниот пазар за државни хартии од вредност. Со цел оптимизација на исплатите и намалување на ризикот за рефинансирање, основна заложба на Министерството за финансии ќе биде зголемување на рочноста на издадените хартии од вредност преку издавање државни обврзници со подолги рочности.

Табела 3.3 Проектиран дефицит и негово финансирање

(милиони денари)	2019 година	2020 година	2021 година
Буџетско салдо	-17.700	-17.162	-16.105
Финансирање на дефицит	17.700	17.162	16.105
Приливи	34.195	51.849	61.798
Странски извори	25.516	34.838	35.400
Домашни извори	19.004	15.217	17.136
Депозити	-10.325	1.794	9.262
Одливи	16.495	34.687	45.693
Отплата по странско задолжување	6.175	27.137	37.383
Отплата по домашно задолжување	10.320	7.550	8.310

Извор: Министерство за финансии, Ревидирана Фискална стратегија на РМ 2019-2021

Буџет на локална власт. Во текот на 2019 година и на среден рок се очекува општините да продолжат со подобра наплата на сопствените приходи, зајакнување на капацитетите за развивање политики за

финансирање на општините и јакнење на капацитетите за финансиско управување. За остварување на стратешките определби и во наредниот период ќе продолжи силната посветеност на реализацијата на поттикнување на одржливиот локален развој, доброто локално владеење и создавање услови за поактивна, поефективна и поиновативна улога на локалните власти во остварувањето на националните цели за раст и развој.

Од Буџетот на Република Македонија се обезбедени стабилни приходи за општините од дотацијата од ДДВ (општа дотација) која се исплаќа во висина од 4,5% од наплатениот ДДВ во претходната година. По однос на дотациите за пренесените надлежности во наредниот период ќе се работи на утврдување на критериуми за распределба на доделените средства за пренесените надлежности во областа на основното и средното образование, култура, детска заштита и заштита на стари лица и противпожарна заштита, за што веќе е формирана меѓуресурска работна група.

Нови приходи се обезбедени со доделување средства од закупнина на земјоделско земјиште во сопственост на Република Македонија на општините и тоа во сооднос 50% за Буџетот на Република Македонија и 50% за општините, под услов реализацијата на приходите од данок на недвижен имот да се остварува над 80% во однос на планираните претходната година. Пораст на сопствените приходи на општините се реализира од надоместокот од издавање концесија за користење на водните ресурси за производство на електрична енергија во сооднос од 50% за централниот буџет и 50% за локалните власти.

Порастот на сопствените приходи на општините, посебно на приходите од даноците на недвижен имот со подобар опфат на даночната основа на физичките лица и правните субјекти и повторна проценка на вредноста на недвижниот имот ќе продолжи и во текот на наредниот среднорочен период. Воедно, дел од општините реализираат повисоки приходи од даноци на имот како резултат на повисоката стапка за пресметка и наплата на данокот на имот во рамки на утврдениот распон согласно Законот за даноците на имот. Пораст се очекува и со примената на подобрените елементи на пресметување во Методологијата за утврдување на пазарната вредност на недвижниот имот, како и поквалитетна проценка на вредноста на недвижниот имот со законската можност во општините да се вработи стручно лице проценител или да ги користат услугите на лиценцирани проценители.

Во наредниот период се очекува да се остварат повисоки приходи со утврдување на реалната пазарна вредност на недвижниот имот по завршување на постапката за легализација на бесправно изградените објекти на градежно и земјоделско земјиште. Понатаму, општините ќе продолжат со извршување во делот на пренесените надлежности за управување со градежното земјиште и третман на бесправно изградените објекти на градежно и земјоделско земјиште, за кои се утврдени и соодветни извори на приходи на буџетот на општината.

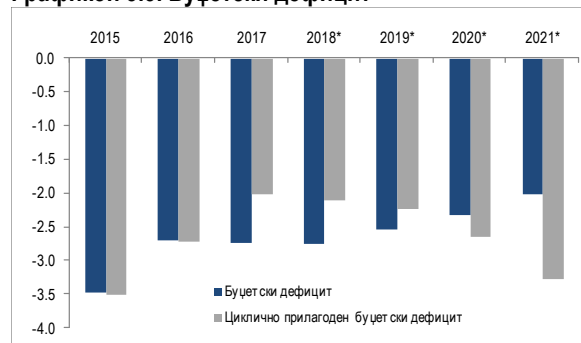
Владата на Република Македонија и во наредниот период ќе продолжи со активностите за рамномерен регионален развој и унапредување на сите региони во земјата. Спроведувањето на Стратегијата за рамномерен регионален развој на Република Македонија 2009-2019 година во осумте плански региони со подобра вертикална и хоризонтална координација на националните и на локалните политики и интегрираните развојни проекти прилагодени на локалните потреби и услови ќе обезбеди поизбалансиран и територијално насочен локален развој. Советот за рамномерен регионален развој и понатаму ќе има значајна улога како промотор на партнерството помеѓу регионите/општините и Владата и во негови рамки ќе се координира искористувањето на средствата од сите секторски програми наменети за планските региони и општините. Посебни напори ќе се вложат за поддршка на општините, со поттикнување на локалниот развој преку поддршка на локалните проекти и нивно усогласување со националните.

Во тек е ревидирање на Програмата за одржлив локален развој и децентрализација во Република Македонија 2015-2020 година, како и Акцискиот план 2018-2020 година каде што се предвидуваат конкретни активности и проекти кои треба да ги спроведат надлежните институции. Барањето за делумно ревидирање на Програмата произлезе од потребата истата да се усогласи со актуелните политики, приоритети, стратешки документи и трендови на локален развој и децентрализација во земјата.

3.4. Структурен дефицит

Економската активност со текот на времето има тенденција на раст, но при движењето кон трендната патека вообичаено флукутира над и под долгорочниот тренд. Ваквите циклични движења во економијата се рефлектираат и врз фискалните движења, преку автоматските стабилизатори. Со цел исклучување на ефектите од флукуациите на економската активност врз фискалните индикатори и оцена на основната фискална позиција на земјата, вршме пресметка и анализа на циклично прилагоденото буџетско салдо, кое го добиваме преку прилагодување на буџетските приходи и на буџетските расходи за ефектот на отстапување на потенцијалниот од фактичкиот/проектираниот БДП, со тоа што прилагодувањето го вршме на агрегатно ниво и за буџетот на централна власт.

Графикон 3.3. Буџетски дефицит

Извор: Пресметки на МФ, п-проекција

Пресметките укажуваат дека во 2018 година циклично прилагодениот буџетски дефицит изнесува 2,1% и е понизок од планираниот буџетски дефицит за таа година, со оглед дека цикличната буџетска компонента има негативна вредност, како последица на проценетиот негативен произведен јаз.

Табела 3.4. Агрегатни фискални индикатори и произведен јаз

	2018	2019	2020	2021
Вкупно буџетско салдо	-2,7%	-2,5%	-2,3%	-2,0%
Примарно буџетско салдо	-1,6%	-1,2%	-1,0%	-0,7%
Произведен јаз	-2,0%	-1,0%	1,0%	4,1%
Циклична буџетска компонента	-0,6%	-0,3%	0,3%	1,3%
Циклично прилагодено вкупно буџетско салдо	-2,1%	-2,2%	-2,6%	-3,3%
Циклично прилагодено примарно буџетско салдо	-0,9%	-0,9%	-1,3%	-2,0%

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Забелешка: Податоците за произведен јаз и циклично прилагодено вкупно/примарно буџетско салдо се изразени во однос на потенцијалниот БДП.

Во 2019 година, проектираниот БДП се очекува да остане под потенцијалниот, со што цикличната компонента на буџетот е негативна, а циклично прилагодениот буџетски дефицит е понизок од планираниот буџетски дефицит (Графикон 3.3). Во 2020 и 2021 година, во услови на позитивен произведен јаз, пресметковниот циклично прилагоден буџетски дефицит е повисок од планираниот буџетски дефицит, односно изнесува 2,6% во 2020 година и 3,3% во 2021 година соодветно. Во анализираниот период, циклично прилагодениот примарен буџетски дефицит во просек изнесува 1,4% (Табела 3.4).

3.5. Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг

Државниот долг на Република Македонија²⁴ на крајот на К-3 од 2018 година изнесуваше 4.302,3 мил. евра, односно 40,3% од проектираниот БДП. Вкупниот јавен долг²⁵, кој го вклучува државниот и гарантираниот долг, на крајот од К-3 е на ниво од 5.144,4 мил. евра што претставува 48,2% од проектираниот БДП. Во анализираниот период, внатрешниот државен долг учествува со 37,6% во вкупниот државен долг, а надворешниот државен долг со 62,4%. Учеството на надворешниот државен долг бележи зголемување за 2,4 п.п. во однос на крајот на 2017 година со оглед дека во јануари 2018 година беше издадена шестата еврообврзница на меѓународниот пазар на капитал во износ од 500 милиони евра со рок на достасување од 7 години и историски најниска каматна стапка од 2,75%, што беше одраз на исклучително високата доверба кај меѓународните инвеститори за перспективите на македонската економија, подобрувањето на внатрешниот политички амбиент, како и повољните услови на

²⁴Државен долг е збир на финансиски обврски создадени со задолжување на Република Македонија, јавните установи основани од Република Македонија и општините, општините во градот Скопје и градот Скопје.

²⁵Јавниот долг е збир од државниот долг и гарантираниот долг на јавните претпријатија и акционерски друштва во државна сопственост.

меѓународниот пазар на капитал. Изложеноста на портфолиото на државниот долг на пазарните ризици забележа понатамошно намалување, согласно поволните промени во каматната и валутната структура. Од аспект на каматната структура, долгот со фиксна каматна стапка се зголеми за 3,8 п.п. во однос на крајот од 2017 година, пред сè заради издавањето на еврообврзницата која е со фиксна каматна стапка. Учеството на долгот со фиксна каматна стапка во вкупниот државен долг е значително над минималното учество од 60% утврдено со Фискалната стратегија и во К-3 изнесува 76%, наспроти долгот со променлива каматна стапка кој изнесува 24%. Од аспект на валутната структура на долгот во странска валута, учеството на долгот деноминиран во евра во портфолиото на државниот долг во странска валута изнесува 92%, значително над минималното учество од 85% утврдено со Фискалната стратегија, и во споредба со крајот на 2017 година бележи зголемување од 1 п.п..

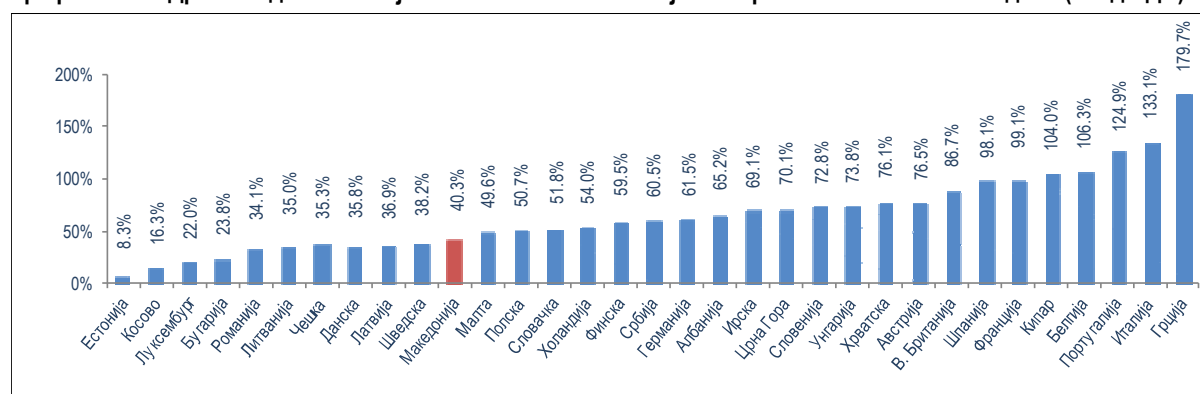
Табела 3.5. Состојба на јавен долг (во милиони евра)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	30.09.2018
Надворешен јавен долг	1.941,2	2.078,7	2.725,1	2.847,5	3.286,0	3.187,5	3.512,3
Државен долг	1.615,9	1.597,5	2.092,2	2.096,7	2.446,6	2.376,8	2.685,9
Гарантиран долг	325,3	481,2	633,0	750,8	839,4	810,7	826,3
Домашен јавен долг	967,6	1.202,7	1.196,2	1.379,7	1.425,4	1.599,4	1.632,1
Државен долг	938,6	1.174,1	1.170,3	1.356,6	1.404,9	1.581,7	1.616,4
Гарантиран долг	29,0	28,6	25,9	23,2	20,5	17,7	15,7
Вкупен јавен долг според Законот за јавен долг	2.908,8	3.281,4	3.921,3	4.227,2	4.711,4	4.786,9	5.144,4
Вкупен јавен долг како % од БДП	38,3	40,3	45,8	46,6	48,8	47,8	48,2
Вкупен државен долг	2.554,5	2.771,6	3.262,5	3.453,3	3.851,5	3.958,5	4.302,3
Државен долг како % од БДП	33,7	34,0	38,1	38,1	39,9	39,5	40,3
Вкупен гарантиран долг	354,3	509,8	658,9	774,0	859,9	828,4	842,0
Гарантиран долг како % од БДП	4,7	6,3	7,7	8,5	8,9	8,3	7,9

Извор: Министерство за финансии и Народна банка на Република Македонија

Рамката која ја одредува политиката на управување со јавниот долг во Република Македонија е среднорочната фискална стратегија која опфаќа период од 3 години.

Графикон 3.4. Државен долг на земјите – членки на ЕУ и земјите во регионот во К-2 2018 година (% од БДП)

Извор: Министерство за финансии, Еуростат, октомври 2018 година

Во периодот 2019-2021 година се очекува продолжување на имплементацијата на инвестициите започнати во претходниот период од областа на патната и железничката инфраструктура, водовод и канализација, спортски објекти, инвестиции во областа на образованието, здравството, енергетиката, изградбата на Националниот гасоводен систем, како и останати проекти кои се во согласност со програмата на Владата на Република Македонија. Проектите ќе бидат имплементирани од страна на органите на државната управа кофинансирани со странски заеми, но со цврста определба да не се загрози долгорочната одржливост на нивото на задолженост на земјата. Покрај ова, дел од задолжувањето е со цел покривање на буџетскиот дефицит, односно непречено извршување на исплатите од Буџетот. Дополнително, дел од задолжувањето ќе биде наменето и за отплата на претходни долгови кои достасуваат во наредниот период. Согласно Ревидираната фискална стратегија 2019-2021, на среден рок се очекува умерено зголемување на вкупниот јавен долг до 54,5% од БДП во 2020 година, и потоа намалување на 53,2% од БДП во 2021 година, што е значително под утврдениот

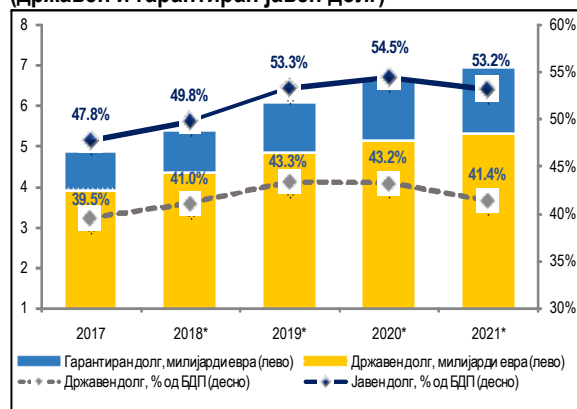
лимит за среднорочно и долгорочно ниво на јавниот долг од 60% од БДП. Умерен пораст се очекува и на државниот долг до 43,3% од БДП во 2019 година, по што истиот ќе бележи намалување на 43,2% од БДП во 2020 година и 41,4% од БДП во 2021 година. Фискалната стратегија се доставува за информирање до Собранието на Република Македонија, при што законодавната власт има увид во политиката на управување со јавниот долг.

Со цел намалување на ризикот од промена на девизниот курс, во Стратегијата се утврдени лимити за валутна структура на државниот долг, при што минималното учество на евро долгот во портфолиото на долг во странска валута треба да биде 85%. Исто така, во Стратегијата е утврден лимит за каматната структура на државниот долг, односно долгот со фиксна каматна стапка треба да биде застапен со најмалку 60% во вкупното должничко портфолио.

Со цел да се заштити портфолиото на долгот на централната влада од ризикот за рефинансирање, минималното ниво на индикаторот „Просечно време на достасување“ во 2019 година треба да биде 3 години. Со цел намалување на ризикот од рефинансирање во 2020 година, во јануари 2018 година Министерството за финансии изврши предвремен откуп на дел од претходно издадената еврообврзница со каматна стапка од 4,875% која редовно доспева во 2020 година во номинален износ од 91,7 милиони евра. Со предвременот откуп беше намален износот за рефинансирање во 2020 година, а притоа беше остварена и заштеда во каматни исплати од Буџетот на Република Македонија. Министерството за финансии и во следниот период ќе ја разгледува можноста и условите за реструктурирање на долгот со активно управување со должничкото портфолио преку операции на управување со обврските заради понатамошно порамнување на профилот на отплата и намалување на ризикот од рефинансирање, како и остварување дополнителни каматни заштеди.

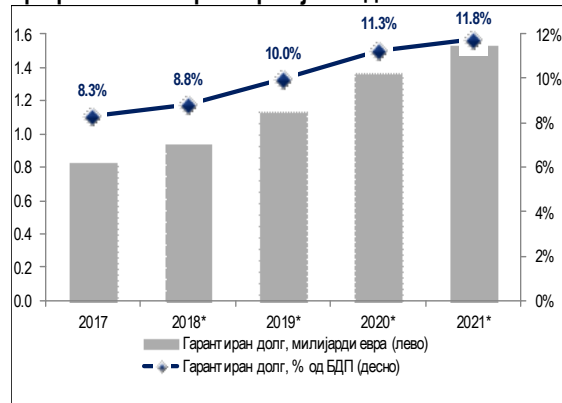
Со цел да се заштити портфолиото на долгот на централната влада од ризикот од промена на каматните стапки, минималното ниво на индикаторот

Графикон 3.5. Проекција на вкупен јавен долг (државен и гарантиран јавен долг)

Извор: Министерство за финансии, * - проекции

Графикон 3.6. Гарантиран јавен долг

Извор: Министерство за финансии, * - проекции

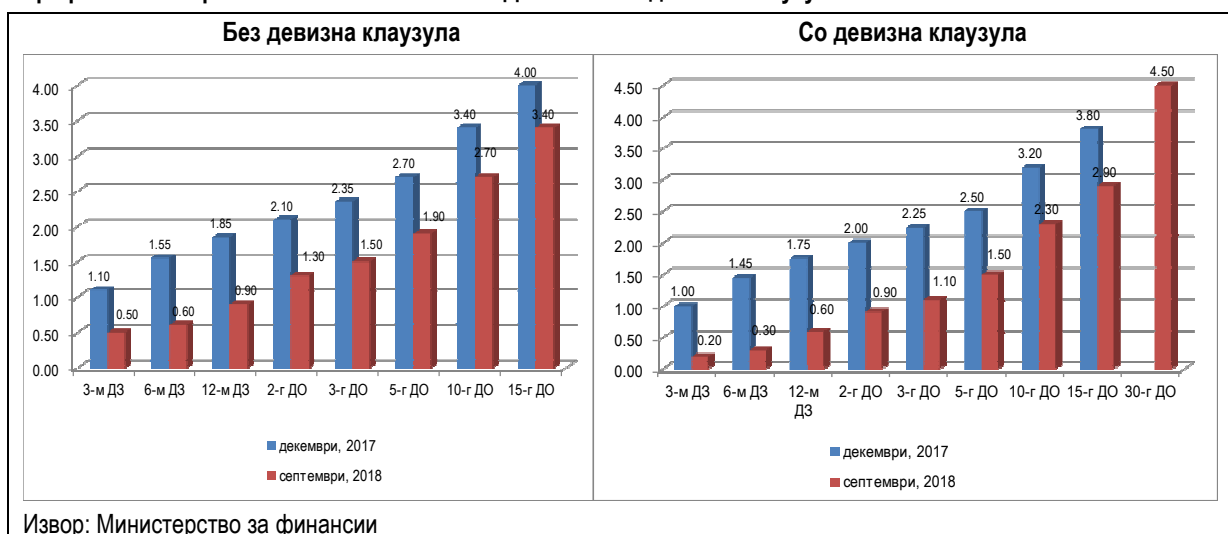
период нивото на гарантираниот јавен долг е под утврдениот максимален лимит од 13% од БДП.

При реализирањето на новите задолжувања се води сметка за долгорочната одржливост на долгот, при што процесот на издавање нови гаранции е строго регулиран и подлежи на постапката за задолжување утврдена во Законот за јавен долг, според која барателите на гаранциите треба да исполнат одредени критериуми за да може државата да издаде гаранција. Заклучно со 30.9.2018 година издадените државни гаранции изнесуваат 842 мил. евра, што претставува 7,9% од БДП (кои се вклучени во јавниот долг од 48,2% од БДП).

Примарен пазар на државни хартии од вредност. Согласно Календарот за издавање државни хартии од вредност (ДХВ) на домашниот пазар, во периодот јануари – септември 2018 година Министерството за финансии на редовна основа издаваше 6 и 12-месечни државни записи, како и 2, 3, 5, 10, 15 и 30-годишни државни обврзници. Државната обврзница со рок на достасување од 30 години е нов инструмент воведен на пазарот на државни хартии од вредност во април 2018 година, кој ја одразува стабилноста, сигурноста и ликвидноста на пазарот. Во периодот јануари – септември 2018 година одржани се две аукции на 30-годишни државни обврзници за кои побарувачката двојно го надмина понудениот износ.

Во овој период беа спроведени вкупно 49 аукции на ДХВ, односно 21 на државни записи и 28 на државни обврзници. Вкупниот износ понуден за продажба на аукциите изнесуваше 38.398,00 милиони денари, побарувачката изнесуваше 60.462,83 милиони денари, а реализацијата изнесуваше 37.902,42 милиони денари.

Графикон. 3.7. Просечни каматни стапки на ДХВ без и со девизна клаузула

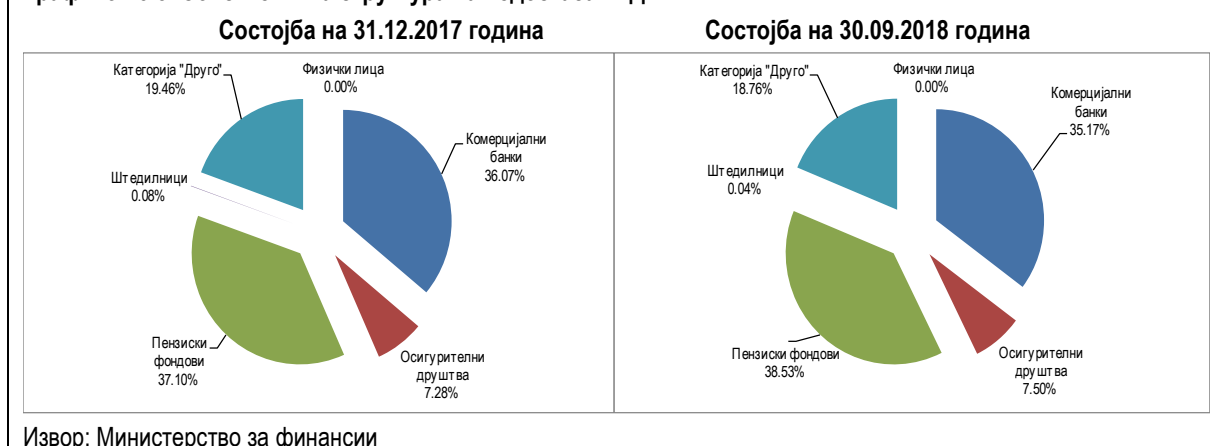

Извор: Министерство за финансии

На Графиконот 3.7. се прикажани каматните стапки на државните хартии од вредност во периодот декември 2017 година - септември 2018 година. Министерството за финансии ги намали каматните стапки на државните хартии од вредност во неколку наврати во 2018 година, поточно во јануари, во мај и во септември.

Заклучно со септември 2018 година, состојбата на недостасани ДХВ изнесува 95.181,09 милиони денари, од кои 34.581,33 милиони денари се државни записи, а 60.599,76 милиони денари се државни обврзници.

Графикон 3.8. Сопственичка структура на недостасани ДХВ

Извор: Министерство за финансии

Во периодот јануари - септември 2018 година, учеството на пензиските фондови и осигурителните друштва продолжи да бележи нагорен тренд во сопственичката структура на државните хартии од вредност во споредба со состојбата на 31.12.2017 година (Графикон 3.8). Во анализираниот период, со исклучок на пензиските фондови и осигурителните друштва, останатите категории пазарни учесници бележеа намалување на нивните учества во сопственичката структура. Во анализираниот период,

учеството на банките бележи намалување за 0,90 п.п.. Заклучно со септември 2018 година, соодносот меѓу банките и останатите пазарни субјекти изнесува 35,17% спрема 64,83%, соодветно. Таквата сопственичка структура го менува карактерот на портфолиото на државни хартии од вредност, зголемувајќи го неговото времетраење и намалувајќи ја изложеноста на ризикот од рефинансирање.

Секундарен пазар на ДХВ. Законската регулатива за секундарно тргување во Република Македонија овозможува тргување со сите структурни ДХВ на Македонска берза А.Д, како и тргување со континуираните ДХВ на пазарите преку шалтер.

Во периодот јануари - септември 2018 година на Македонската берза беше евидентирано тргување со државните обврзници за денационализација. Вкупниот промет на тргување во овој период изнесува 478,50 милиони денари, што претставува зголемување за 314,50 милиони денари во однос на истиот период минатата година.

Во истиот период, на пазарот преку шалтер е реализирана 1 трансакција која се однесува на државни записи и 5 трансакции кои се однесуваат на државни обврзници. Вкупниот номинален износ на тргување изнесуваше 380,96 милиони денари. Споредено со тргувањето во 2017 година, може да се констатира дека заклучно со 30.09.2018 година се реализирани помал број трансакции со ДХВ, а вкупниот номинален износ на тргување е помал за 1.208,85 милиони денари.

Меѓународен пазар на капитал. Во јануари 2018 година, Република Македонија издаде еврообврзница со номинален износ од 500 милиони евра, со принос од 3,00% и со купонска каматна стапка од 2.75%. Побарувачката на примарната емисија ја надмина понудата за 7 пати и изнесуваше 3.500 милиони евра. Статистички погледнато, сопственоста на еврообврзницата географски беше дистрибуирана помеѓу инвеститори од САД (34%), Велика Британија (42,9%) и Континентална Европа (13,6%), со доминантно учество на фондови за управување со средства (АМ) од 86,75%. Средствата од еврообврзницата се наменети за финансирање на буџетските потреби во 2018 и 2019 година, а дел беа потрошени за предвремен откуп на номинален износ од 91,67 милиони евра од претходно издадена еврообврзница која доспева во 2020 година. Предвремениот откуп ќе резултира со заштеда во каматни исплати од Буџетот на Република Македонија. Во текот на 2018 година, на меѓународниот пазар на капитал се тргуваше со еврообврзниците издадени од Република Македонија кои достасуваат во 2020, 2021, 2023 и 2025 година. Заклучно со септември 2018 година, приносот до достасување на еврообврзниците што достасуваат во 2020, 2021, 2023 и 2025 година изнесува 1,03%, 1,78%, 2,51% и 3,01%, респективно.

Кредитен рејтинг на Република Македонија. Агенцијата за кредитен рејтинг „Фич“ на 9 февруари 2018 година, објави дека го подобрува изгледот на Република Македонија од негативен во позитивен, како резултат на стабилизацијата на внатрешната политичка состојба и подобрувањето на меѓународните односи на земјата, истовремено потврдувајќи ја доделената оценка за кредитниот рејтинг за странска и домашна валута ВВ. Агенцијата за кредитен рејтинг „Фич“ на 2 август 2018 година, објави дека ја потврдува доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Македонија ВВ, со позитивен изглед. На 16 март и на 14 септември 2018 година, агенцијата за кредитен рејтинг „Стандард и Пурс“ ја потврди претходно доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Македонија за странска и домашна валута ВВ-, истовремено потврдувајќи го стабилниот изглед на земјата.

3.6. Сензитивна анализа

Сензитивност на буџетскиот дефицит. Среднорочните економски проекции се базираат на одредени претпоставки, првенствено за макроекономското окружување, дизајнирањето на економските политики и нивното спроведување, како и отсуство на поголеми шокови.

Среднорочните макроекономски и фискални проекции секогаш се проследени со одреден степен на неизвесност и ризици. Евентуалната материјализација на тие ризици би резултирала со отстапувања од основното среднорочно сценарио, односно поинаква реализација на клучните фискални променливи.

Оттаму, во рамките на овој дел даваме преглед на резултатите од сензитивната анализа, со која е испитана чувствителноста на буџетскиот дефицит на централната власт преку три ризични сценарија, кои претпоставуваат поинакви услови од оние земени како основа за среднорочните проекции дискутирани погоре. Притоа, сите ризици се анализирани одделно и во сите сценарија се претпоставува отсуство на други отстапувања од основното сценарио.

Со оглед дека среднорочното фискално сценарио се темели на одредени макроекономски претпоставки, тие се сметаат за примарен фактор со потенцијално влијание врз фискалните движења. Така, како прво ризично сценарио претпоставуваме материјализација на надолните ризици во однос на надворешното окружување, согласно првото алтернативно сценарио образложено во точката 2.3. Според ваквото сценарио, проекцијата за просечниот годишен реален раст на БДП во периодот 2019 – 2021 година е за 1,0 п.п. пониска отколку во основното сценарио. Притоа, евентуалниот понизок економски раст ќе имплицира и пониска реализација на цикличната компонента на буџетските приходи. Оттука, во однос на основната проекција, ова сценарио би резултирало со поголем буџетски дефицит за 0,5 п.п. во просек меѓу 2019 и 2021 година. Во Табелата 3.6 е прикажан буџетскиот дефицит во овој период според основното и ризичните сценарија.

Во второто ризично сценарио се претпоставува пониска реализација на капиталните расходи, согласно второто алтернативно сценарио образложено во точката 2.3, односно нивна реализација на ниво од 75% во однос на предвидените со основното сценарио, што е слично на остварувањата во минатото. Намалената реализација на капиталните расходи би предизвикала забавување на растот на бруто-инвестициите, а соодветно на тоа и пониска стапка на реален раст на БДП во однос на основното сценарио во просек за 0,6 п.п. годишно. Ова сценарио би имало негативен одраз и кај даночните приходи, кој би го надминал ефектот на намалените расходи. Оттаму, согласно ова сценарио, буџетскиот дефицит би се влошил за 0,3 п.п. во просек годишно споредено со основното сценарио.

Табела 3.6. Сензитивна анализа на буџетскиот дефицит

	2019 година	2020 година	2021 година
Буџетски дефицит (% од БДП)			
Основно сценарио	-2,5	-2,3	-2,0
Сценарио 1. Понизок економски раст	-2,9	-2,8	-2,7
Сценарио 2. Пониска реализација на капитални расходи	-2,7	-2,6	-2,4
Сценарио 3. Пониска наплата на даночни приходи	-3,4	-3,2	-2,9

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Како трето сценарио се претпоставува намалена наплата на вкупните даночни приходи за 5% годишно во анализираниот период споредено со основното сценарио. Во услови на непроменето ниво на буџетски расходи и непроменет економски раст, намалените даночни приходи би придонеле кон зголемување на буџетскиот дефицит за 0,9 п.п. годишно во однос на основното сценарио.

Остварувањето на кое било од наведените ризични сценарија во наредниот период би резултирало со релативно ограничени ефекти врз буџетскиот дефицит. Поточно, во ниту еден случај не доаѓа до загрозување на одржливоста на фискалната политика на среден рок.

Ризици на јавниот долг. Неизвесноста што произлегува од идното движење на макроекономските варијабли на меѓународниот пазар на капитал има значително влијание при донесувањето на одлуките за ефикасно управување со должничкото портфолио на државата. Во услови на големи осцилации на економските варијабли се јавува потреба од активно управување со ризиците на кои подлежи портфолиото на јавниот долг во Република Македонија. Како основни ризици што се идентификувани при управувањето со ова портфолио се јавуваат ризикот од рефинансирање, пазарниот ризик во кој се вклучени ризикот од промена на каматните стапки и ризикот од промена на девизните курсеви, ризик поврзан со потенцијалните обврски и оперативен ризик.

Табела 3.7. Анализа на сензитивноста на трошоците за сервисирање на надворешниот државен долг при промена на каматните стапки и девизните курсеви

Индексни броеви	2019	2020	2021
Основно сценарио	100,0	100,0	100,0
Сценарио 1: зголемување на соодветните каматни стапки за 1 п.п.	105,2	105,1	105,0
Сценарио 2: апрецијација на другите валути од портфолиото во однос на еврото за 10%	101,4	100,5	100,4

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Сензитивност на јавниот долг. Со цел испитување на изложеноста на портфолиото на долгот на пазарниот ризик, односно ризик од промена на каматните стапки и девизните курсеви, направена е анализа за влијанието на промената на каматните стапки и девизниот курс врз трошоците за сервисирање на надворешниот државен долг. Сензитивната анализа се заснова на следните претпоставки: со промена на една варијабла сите останати варијабли остануваат непроменети, т.е.

ceteris paribus, при евентуални движења на другите валути во однос на еврото, девизниот курс на денарот во однос на еврото ја задржува стабилната вредност и непостоење корелација меѓу каматните движења и движењата на девизниот курс.

Анализата го опфаќа периодот 2019-2021 година и се заснова на сценарија на пораст на каматната стапка за 1 п.п. од основното сценарио, како и на депрецијација на еврото во однос на другите валути за 10%.

Главни заклучоци од оваа анализа се:

- каматните трошоци за сервисирање по основ на надворешниот државен долг се сензитивни на движењето на каматните стапки. Доколку каматните стапки во 2019 година пораснат за 1 п.п. во однос на основната проекција тоа би предизвикало пораст на каматните трошоци за 5,2%, односно за 5,3 милиони евра со слични ефекти и во 2020 и 2021 година. Оваа сензитивност може да се објасни како изложеност на должничкото портфолио на ризикот од промена на каматни стапки.

- идна депрецијација на еврото во однос на другите валути во портфолиото (американскиот долар, јапонскиот јен и специјалните права за влечење) за 10% ќе предизвика зголемување на трошоците за сервисирање за 1,4% во 2019 година односно за 3,0 милиони евра додека ефектите во 2020 и 2021 година се послаби. Од добиените резултати може да се утврди дека евентуалните неповолни движења на девизните курсеви на другите валути во однос на еврото нема да предизвикаат позначително зголемување на трошоците за сервисирање поради фактот што најголемиот дел од надворешниот државен долг е деноминиран во евра.

3.7. Фискално управување и буџетски рамки

Во 2018 година, Владата започна со реализација на мерките и активностите предвидени во Програмата за реформа на управувањето со јавни финансии и усвоениот Акциски план за 2018 година. Клучните реформски активности опфатени со Акцискиот план за 2018 година се насочени кон подготвување нови законски решенија во неколку суштински области: Закон за јавни набавки усогласен со најновите директиви за јавни набавки и добрата пракса на Европска Унија, Закон за јавна внатрешна контрола, Закон за буџети, воведување фискални правила и фискален совет и ревидирање на Законот за јавен долг.

Во следниот период ќе продолжи реализацијата на мерките и активностите предвидени во Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии и годишните акциски планови за нејзино спроведување, во функција на остварување на целите на Програмата: подобрени среднорочни фискални проекции, подобрување на реализацијата на наплата на приходи во земјата од страна на даночната и царинската администрација и обезбедување долгорочна стабилност на ИТ системите за управување со јавни финансии во случај на криза, одржување на целокупната фискална дисциплина на среден рок, подобрување на ефикасноста при извршување на Буџетот и зајакнување на финансиската дисциплина, зголемување на степенот на транспарентност во управувањето со јавните финансии, воспоставување здрав систем за финансиско управување и контрола и обезбедување отчетност во користењето на јавните средства.

Зголемување на транспарентноста преку владино известување е една од мерките во Програмата која Владата ја започна од 2017 година, кога Министерството за финансии првпат ги објави Граѓанскиот буџет за Ребалансот на буџетот за 2017 година и Граѓанскиот буџет за Буџетот за 2018 година, како и многу други нови фискални информации. Со цел да се зголеми отчетноста и информираноста на јавноста за тоа како се трошат парите на граѓаните и воедно да се влијае на поголема вклученост на граѓаните во креирањето на владините програми и политики, една од клучните заложби на Министерството за финансии во периодот 2019-2021 година ќе биде развивањето и спроведувањето стандарди за транспарентност за известување за управување со јавни финансии.

Имајќи го предвид фактот дека за обврските на субјектите кои располагаат со јавни средства не постои унифициран механизам за евиденција на обврските, се наметна потребата од системско решавање на евиденцијата на обврските, преку креирање електронски систем кој ќе обезбеди единствена евиденција на сите обврски. За таа цел, во 2018 година се донесе Закон за пријавување и евиденција на обврските, со кој се уредува пријавувањето и евидентирањето преземени недоспеани обврски и на доспеани неплатени обврски, со цел обезбедување и одржување на транспарентноста и отчетноста и јакнење на

одговорноста при располагање со јавни средства. Со ваквото законско решение се воспоставува законска должност на месечна основа за пријавување на обврските во електронскиот систем од страна на:

- органите на државната власт,
- единиците на локалната самоуправа,
- установите и институциите кои вршат дејности од областа на културата, образованието, здравството, детската, социјалната заштита, како и во други дејности од јавен интерес утврден со закон, основани од Република Македонија или од единиците на локална самоуправа,
- јавните претпријатија, трговските друштва во сопственост на државата и
- други правни лица чиј основач е Република Македонија или единиците на локалната самоуправа.

Врз основа на евидентираниите податоци за пријавените обврски, а со цел информирање на јавноста и поголема транспарентност, во октомври 2018 година Министерството за финансии на својата веб-страница објави збирни извештаи, кои во целост ги отсликуваат преземените доспеани обврски, како и доспеаните неплатени обврски заклучно со септември 2018 година.

Врз основа на податоците од Електронскиот систем за пријавување и евиденција на обврските, како и обезбедениот фискален простор со измените и дополнувањата на Буџетот на Република Македонија за 2018 година, донесен е Закон за финансиска поддршка на единиците на локалната самоуправа и единки корисници основани од единиците на локалната самоуправа за финансирање на доспеани неплатени обврски. Законот има за цел обезбедување еднаквостна финансиска поддршка за единиците на локалната самоуправа и единките корисници основани од единиците на локалната самоуправа во износ од 3.032 милиони денари (околу 49 милиони евра), со цел сервисирање на дел од нивните пријавени доспеани неплатени обврски.

Дополнително, со измените на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа се воспостави фискално правило за планирање на сопствените приходи на основниот буџет на единиците на локалната самоуправа, односно се ограничува планирањето на сопствените приходи, со што би се превенирало идно настанување значителен обем на обврски и би се подобрила фискалната дисциплина.

Во рамки на напорите за понатамошно зајакнување на транспарентноста и унапредување на фискалните статистики, во јануари 2018 година, Министерството за финансии за првпат достави извештаи за објава во Годишната книга на ММФ во согласност со најновата методологија на ММФ за владина финансиска статистика (GFSM 2014). Извештаите го опфаќаат извршувањето на Буџетот на општа влада (Буџет на Република Македонија и Буџети на единиците на локална самоуправа), изработени на готовинска основа и се однесуваат на годишни податоци за периодот од 2013 до 2016 година. Со објава на овие извештаи, Република Македонија се вклучи во базата на податоци на ММФ, која овозможува споредливост на податоците на меѓународно ниво. Притоа, и во наредниот период еден од приоритетите на Министерството за финансии ќе биде понатамошно унапредување на фискалните статистики и усогласување со најновите меѓународни стандарди.

Со цел поквалитетно управување со јавниот долг, Министерството за финансии иницираше зајакнување на своите капацитети во овој дел и побара техничка помош од ММФ и Светска банка. На почетокот на 2017 година Министерството за финансии се приклучи на Програмата за управување со јавен долг и ризици (GDRM - Government Debt and Risk Management Program) на Светска банка, која се состои од повеќе компоненти на кои ќе се работи во наредниот период, и тоа:

- понатамошен развој на домашниот пазар на хартии од вредност;
- унапредување на капацитетите при управувањето со ризиците на портфолиото на јавен долг и подобрување на среднорочната рамка за управување со јавен долг;
- подобрување на функциите на системот за управување со јавен долг.

3.8. Одржливост на јавните финансии

Пресметките за долгорочната одржливост на јавните финансии се темелат на следните претпоставки:

- просечен раст на продуктивноста на трудот од 1,6%;
- зголемување на стапката на активност кај мажите од 78,4% во 2017 година на 83,8% во 2060 година;

- поинтензивно зголемување на стапката на активност кај жените (од 51,7% во 2017 година на 71,4% во 2060 година), со што учеството на женската популација во вкупното активно население се очекува да достигне 46% во 2060 година;
- поинтензивно намалување на стапката на невработеност до 2040 година, проектирана на 10,2% истата година, а со помал интензитет во останатите 20 години, при што стапката на невработеност во 2060 година е проектирана на 4,7%;
- зголемување на учеството на населението на возраст над 65 години на околу 28% до 2060 година.

Врз основа на претпоставките за раст на вработеноста и платите во земјата, се проценува просечен годишен раст од 5% на приходите од придонеси по основ на пензиско осигурување во анализираниот период, а нивното учество во БДП изнесува 5,6%. Во врска со расходите за пензии, потребно е да се напомене дека се опфатени само оние на државниот пензиски фонд. Така, учеството на расходите за пензии во БДП е предвидено да се задржи над нивото од 8% од БДП до 2030 година, а во наредниот период се очекува позначително намалување на учеството, кое е предвидено да изнесува околу 5% во 2060 година. Јавните расходи за здравствена заштита како процент од БДП се предвидува постепено да се зголемат и да достигнат 6,7% во 2060 година. Ваквиот проектиран пораст е главно резултат на ефектите од стареењето на населението. Расходите за образование е предвидено да се зголемат за 5,4% просечно годишно во наредниот четириесет годишен период, со што нивното учество во БДП се очекува да достигне 5,5% во 2060 година. Каматните расходи е предвидено постепено да се намалат како процент од БДП и во 2060 година се очекува да изнесуваат под 1%, согласно проектираното движење на буџетското салдо, односно државниот долг.

4. Структурни реформи во 2019-2021 година

4.1. Идентификација на клучните предизвици за конкурентност и инклузивен раст

Во 2018 година, по слабиот раст на почетокот на годината, што беше одраз на движењата во градежништвото, односно на послабата динамика на реализација на јавните капитални расходи, во вториот и третиот квартал се забележани позитивни поместувања кај позначајните дејности во економијата. Така, активноста во индустрискиот сектор продолжи да расте со посилен интензитет, при што позитивен придонес имаат и дел од традиционалните дејности. Растот во услужниот сектор, исто така, е забрзан, со позначителен придонес на трговската дејност, додека активноста во градежниот сектор бележи значително забавување на динамиката на пад. Просечниот раст во првите три квартали од 2018 година изнесува 2,3%. Анализирано по сектори, економскиот раст во овој период се должи на позитивните остварувања во услужниот и индустрискиот сектор, додека градежништвото и земјоделскиот сектор имаа негативен придонес врз растот. Странските директни инвестиции достигнаа 315,6 милиони евра во првите три квартали половина од годината и значително ги надминаа вкупните СДИ остварени во 2017 година. Позитивните движења на пазарот на труд продолжија, при што стапката на вработеност во третиот квартал порасна за 0,9 п.п. на годишна основа и изнесува 45,1%, а стапката на невработеност падна на 20,8%.

График 4.1. Структура на преработувачката индустрија во Македонија

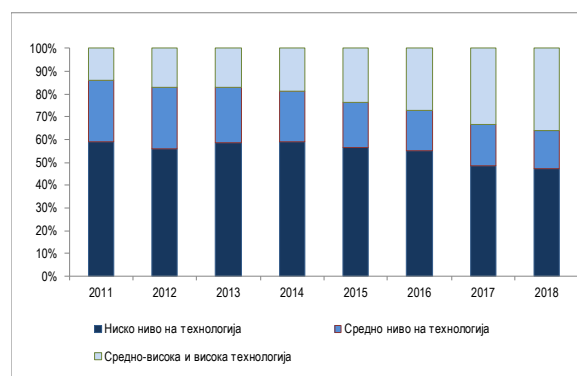

График 4.2. Учество на избрана средно-висока и висока технологија во вкупното производство во Македонија (во %)

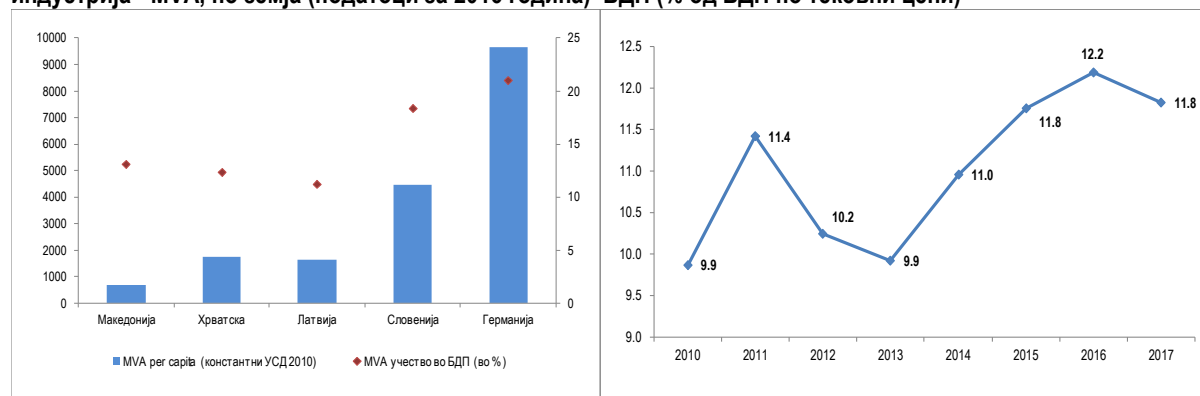

Извор: Пресметки на МФ врз основа на податоци од ДЗС

Политиките што ги спроведува Владата како и јасната перспектива за членство во ЕУ придонесоа за закрепнување на економијата, иако тоа е сè уште многу кривко. Со цел растот да биде долгорочно одржлив, постои силна потреба од спроведување структурни реформи кои ќе ги поттикнат инвестициите, продуктивноста и создавањето работни места во индустрии со висока технологија. Анализата на високофреквентните податоци за првите девет месеци од 2018 година покажуваат дека учеството на преработувачката индустрија во вкупниот извоз е околу 90%. Растот на извозот главно е резултат на капацитетите во слободните економски зони специјализирани во технолошко интензивни сектори. Исто така, преработувачката индустрија, чие учество во индустриското производство е над 80%, порасна за 6,8% и го надмина растот на индустриското производство кое изнесува 5,0%. Но, доколку се гледа структурата според технолошкиот интензитет, преработувачката индустрија со средна и средно-висока технологија придонесува со половина кон стапката на раст на индустриско производство, и приближно толку е учеството во извозот. Ова значи дека учеството на трудо-интензивните индустрии со ниска продуктивност во индустрискиот сектор е сè уште значително.

Според UNIDO Competitive Industrial Performance Index 2018²⁶, Македонија е рангирана на 78 место од 150 земји, иако споредено со други земји, постои потреба од зголемување на учеството на преработувачка индустрија со високо додадена вредност во економскиот раст.

График 4.3. Додадена вредност во преработувачката индустрија - MVA, по земја (податоци за 2016 година) **График 4.4. Учество на преработувачката индустрија во БДП (% од БДП по тековни цени)**

Извор: УНИДО

Извор: Пресметки на МФ врз основа на податоци од ДЗС

И покрај тоа што преработувачкиот сектор во земјата ја менува структурата со постепено преминување во производство базирано на повисока технологија, а го зголеми и своето учество во БДП, тоа сè уште не е пресликано во повисока додадена вредност по глава на жител, што претставува мерка за индустријализираност на една земја. Зголемена додадена вредност по глава на жител води кон раст на животниот стандард, имајќи предвид дека реалниот БДП по глава на жител изнесува околу 36% од просекот на ЕУ-28 во 2017 година. Анализата на ММФ за Странските директни инвестиции во новите земји членки и Западен Балкан²⁷ наведува дека поголемиот дел од пред- и постпроизводните процеси, кои ја содржат повисоката додадена вредност, се спроведуваат во компаниите мајки, што значи истражувачките и развојните активности што се зголемија во меѓувреме, се чуваат во матичните земји. Поради ова, домашните компании треба поенергично да ги користат предностите на дигиталната технологија за зголемување на нивната продуктивност, конкурентност и нивното учество во додадената вредност на високо технолошките индустрии.

Имајќи го предвид претходното, единствено вложувањето во истражување, развој и иновации може да обезбеди успех на глобалниот пазар, кој станува сè поинтегриран во синџирот на вредности. Според Европската табела за иновативност 2018²⁸, Македонија е умерен иноватор со ниво на учинок под 50% од просекот на ЕУ. Според Извештајот, најсилни димензии се Атрактивни истражувачки системи и Иноватори, додека најслаби димензии поврзани со иновативност се Влијание врз продажбата и Интелектуална сопственост. Извештајот посочува дека вложувањата на фирмите во истражување и

²⁶<https://stat.unido.org/country/MKD.pdf?sessionid=5302677C31C67CE81999C66B812E7916>

²⁷<http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/08/21/Foreign-Direct-Investment-in-New-Member-State-of-the-EU-and-Western-Balkans-Taking-Stock-and-46152>

²⁸ https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en

развој се занемарливи, споредено со трошоците што не се поврзани со истражување и развој. Исто така, посочува на многу ниско ниво на апликации за патенти и дизајн наспроти апликации за трговски марки.

Извештајот на ОЕЦД – Конкурентноста во Југоисточна Европа: Изгледи за политиките 2018²⁹, наведува дека во една глобална економија која сè повеќе се потпира на знаење и вештини, вложување во образование и стручност е од критично значење за зголемување на човечкиот капитал и подобрување на продуктивноста на трудот, а што претставува долгорочен двигател на економската конкурентност. Според резултатите на ПИСА, Македонија е рангирана многу пониско споредено со слични земји од ЦИЕ и со просекот на ОЕЦД земјите, а заедно со Косово е најниско рангирана помеѓу земјите од ЈИЕ. Несовпаѓањата помеѓу потребите на приватниот работодавач и вештините што ги обезбедува образовниот систем се проблем за намалување на високата стапка на невработеност во Македонија, особено невработеноста кај младите која изнесува 47,6% во 2017 година, што е речиси за трипати повисока од просекот на ЕУ. Во таа насока, мерките за активација треба да играат главна улога во поддршка на младите, долгорочно невработените, жените и ранливите групи со цел да најдат соодветно вработување и да ги зголемат своите можности за вработување. Во тесна врска со претходното е и потребата од зајакнување на интеграцијата на социјалните центри и агенциите за вработување во насока на подобро таргетирање на вработливоста на примателите на социјална помош. Системот на социјална заштита треба да биде редизајниран за да обезбеди поддршка на материјално најранливите семејства, и истовремено да ги поттикнува работоспособните корисници да го подобрат нивниот животен стандард со барање можности за вработување.

Поголемата интеграција на фирмите во глобалните синџири на повисока технолошка вредност во голем обем зависи од натамошното подобрување на деловното окружување. И покрај постојаното подобрување на бизнис регулативата, постои потреба од подобрување на нејзиното спроведување, поедноставување на постојната регулатива и намалување на непотребните трошоци. Недостигот од иновации е во тесна врска со недостигот од соодветна логистика, како на пример одлични јавни услуги, царина, комуникациски врски и транспортна инфраструктура. Земјата треба да продолжи со подобрување на конкурентноста на енергетскиот сектор, а посебно внимание треба да се посвети на одржливиот развој имајќи ги предвид потенцијалите за обновлива енергија и енергетска ефикасност³⁰.

Градење инклузивно општество значи намалување на разликите во приходи бидејќи нееднаквоста може да ја влоши одржливоста на растот. Вистински предизвик претставува постоењето на неформалниот сектор, што креира нееднакви услови за фирмите што плаќаат даноци и социјални придонеси и ги почитуваат законите. Исто така, постојат и големи разлики во продуктивноста помеѓу секторите, или недоволен пристап до финансиски средства, особено за МСП³¹.

Врз основа на мониторингот на процесот на економско управување и оценка на ПЕР 2018-2020, ЕК во своите насоки за политики за земјата дава препораки за предизвици кои треба итно да се надминат, како што е ниското учество на пазарот на труд, несоваѓање на вештините со потребите на пазарот на труд, недостиг од правна сигурност за компаниите, значителен „одлив на мозоци“, квалитет и ефикасност на јавните расходи, недостиг на систематско, ефикасно и транспарентно спроведување на законите, бројни парафискални давачки на различни административни нивоа, големината на сивата економија, квалитетот на образовниот систем во целост, опфатот на мерките за пазарот на труд особено за ниско квалификувани невработени и подобро таргетирање на социјалната помош.

4.2. Резиме на реформските мерки

Реформи на пазарот на енергија и транспорт
Мерка 1: Зголемување на конкуренцијата на пазарот на електрична енергија
Мерка 2: Промоција на обновливи извори на енергија и подобрување на енергетската ефикасност
Мерка 3: Олеснување на прекуграничното преминување помеѓу Македонија и Србија
Мерка 4: Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10
Развој на земјоделскиот сектор
Мерка 5: Подобрување на системите за наводнување

²⁹ <http://www.oecd.org/south-east-europe/programme/competitiveness-south-east-europe.htm>

³⁰ <http://www.oecd.org/south-east-europe/programme/competitiveness-south-east-europe.htm>

³¹ <http://www.oecd.org/south-east-europe/programme/competitiveness-south-east-europe.htm>

Мерка 6: Консолидација и дефрагментација на земјоделско земјиште
Мерка 7: Земјоделски задруги
Развој на секторот индустрија
Мерка 8: Финансиска поддршка на инвестициите
Мерка 9: Финансиска поддршка на микро, мали и средни претпријатија
Развој на секторот услуги
Мерка 10: Зголемување на конкурентноста во секторот туризам и угостителство
Деловно окружување и намалување на неформалната економија
Мерка 11: Хармонизација на правната рамка на јавните набавки со законодавството на Европската унија (Acquis)
Мерка 12: Развој на национален портал за е-услуги. Оваа мерка е поврзана со петтиот заклучок донесен во рамки на Економски и финансиски дијалог во мај 2018 година „Подготовка на регистар на парафискални давачки на централно и локално ниво со јасно наведување на намената/целта на секоја давачка, и негово јавно објавување“.
Мерка 13: Намалување на неформалната економија. Оваа мерка е поврзана со четвртиот заклучок донесен во рамки на Економски и финансиски дијалог во мај 2018 година „Подготовка на проценка на ризик со фокус на сектори и гранки кои се најподложни на неформалноста и идентификување и примена на соодветни корективни мерки“.
Истражување, развој и иновации и дигитална економија
Мерка 14: Подобрување на инфраструктурата и пристапот до финансии за истражување, развој и иновации
Реформи поврзани со трговијата
Мерка 15: Олеснување на трговијата
Образование и вештини
Мерка 16: Понатамошен развој на системот на квалификации
Вработување и пазар на труд
Мерка 17: Гаранција за млади. Оваа мерка е поврзана со шестиот заклучок донесен во рамки на Економски и финансиски дијалог во мај 2018 година „Олеснување на пристапот на жените до пазарот на трудот и обезбедување на доволен капацитет на Агенцијата за вработување за спроведување на Гаранцијата за млади“.
Социјална заштита и инклузија
Мерка 18: Унапредување на паричните надоместоци во социјалната заштита. Оваа мерка е поврзана со првиот и шестиот заклучок донесен во рамки на Економски и финансиски дијалог во мај 2018 година „Рационализација и подобро таргетирање на социјалните расходи и земјоделските субвенции“ и „Усвојување на Законот за социјална заштита со цел подобро таргетирање на оние кои се изложени на ризик од социјална исклученост“.

4.3. Анализа по области и структурни реформски мерки

4.3.1 Реформи на пазарот на енергија и транспорт

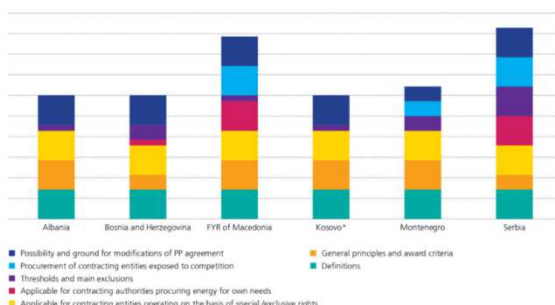
Енергетски пазар. Република Македонија има ограничени можности за обезбедување енергија и е зависна од увоз, со оглед дека побарувачката на енергија ја надминува домашната понуда. Во вкупната количина електрична енергија за потребите на потрошувачите во 2016 година, домашното производство учествува со 70,77%, додека увозот учествува со 29,23%. Вкупниот инсталиран капацитет на централите за производство на електрична енергија изнесува 2.057 MW.

Република Македонија во однос на развиените земји, има висока потрошувачка на вкупно потребна енергија и финална енергија по БДП и покрај тоа што има ниска потрошувачка на енергија по жител. Енергетската интензивност според индикаторот вкупно потребна енергија по единица БДП, е влошена за 2% во 2016 споредено со 2015 година (338 kgoe/1.000 EUR во 2016, 332 kgoe/1.000 EUR во 2015), што укажува на енергетската ефикасност како важен придонесувач на овој тренд. Само за споредба, во ЕУ-28 вкупно потребната енергија по единица БДП изнесувала 120 kgoe/1.000 EUR во 2015 година.

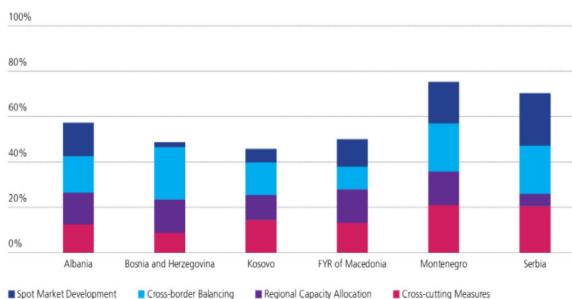
Во 2016 година во Париз во рамките на Самитот на земјите од Западен Балкан (WB6), Република Македонија ја потпиша Повелбата за одржливост, за што Секретаријатот на енергетска заедница има подготвено детален План за имплементација на мерки кои се однесуваат на: унапредување на управувањето со енергетската ефикасност, имплементација на мерки за поддршка за подобрување на одржливоста на енергетскиот систем, мерки за намалување на негативните последици од климатските промени и транспарентност на одржливи енергетски пазари.

Според Извештајот за следење на електричната енергија од јуни 2018 година на WB6, подготвен од Енергетската заедница, подолу се дадени табели за целосна имплементација на меките мерки, спроведување хармонизирани правила за јавни набавки за конкретни набавки поврзани со енергијата и усогласување на режимите за даноците на додадена вредност за прекугранични трансакции со електрична енергија.

Implementation of harmonized public procurement rules for specific energy related procurements

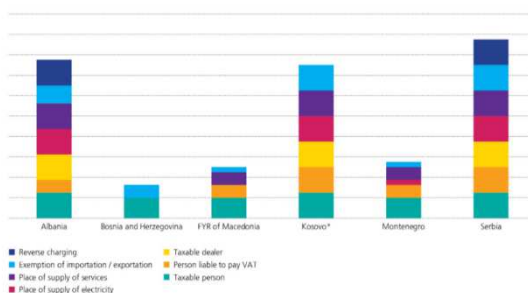

Overall Implementation of Soft Measures

Во тек е изготвување на Законот за енергетска ефикасност, во кој се имплементираат одредбите и обврските кои произлегуваат од Директивата за енергетска ефикасност.

Harmonization of value added tax regimes for electricity related cross-border transactions

Транспортен пазар. Економскиот развој на Република Македонија, како мала континентална земја, во голем дел зависи од добро развиена транспортна мрежа. Со цел квалитетно регионално поврзување, намалување на растојанието до странските пазари и намалување на трошоците за транспорт континуирано се врши рехабилитација и доизградба на патни и железнички делници.

Најважните транспортни коридори во Македонија се паневропскиот Коридор 10, кој се протега од север кон југ низ целата земја (од границата со Србија до

границата со Грција) и паневропскиот Коридор 8, кој се протега од исток кон запад и ги поврзува пристаништето Драч во Албанија со пристаништата Бургас и Варна на Црното Море во Бугарија. Најголем дел од стоките се превезуваат преку патниот сообраќај. Така, во вкупниот товарен превоз, во периодот 2006-2016 година, учеството на патниот товарен превоз е над 91,7%, додека железничкиот е помалку од 8,2%³². Тоа доведува до зголемување на застоите на патните гранични премини и забавување на протокот на стока. Оттука, се наметнува потребата за зголемување на учеството на железничкиот транспорт. За да се поттикне поголема искористеност на железничкиот транспорт преку Коридор 10, потребно е да се намали времето на чекање на железничките гранични премини преку воведување на принципот на едношалтерскиот систем 'one-stop-shop' за скратување на процедурите за преминување на границата.

Патниот Коридор 8 е со должина од 304 км, се протега на правецот исток – запад, но само 37% е надграден на ниво на автопат и има потреба од понатамошно надградување. Железничкиот Коридор 8 е во изградба за да обезбеди директна железничка врска помеѓу Македонија, Бугарија и Албанија, пристап до нивните пристаништа и алтернативна транспортна можност за македонските компании.

Во декември 2018 година, Владата ја усвои Националната транспортна стратегија (2018-2030) која ги опфаќа тековните и планираните приоритетни активности. Стратегијата е дизајнирана во насока на подобрување на економската ефикасност, безбедноста и пристапноста на транспортот, управување со влијанието врз животната средина и интеграција со останатите секторски политики.

Собранието на Република Македонија во декември 2017 година го ратификуваше Договорот за основање на транспортната заедница. Во тек е формирање на Секретаријат на транспортната заедница.

³² Извор: Државен завод за статистика

Мерка 1: Зголемување на конкуренцијата на пазарот на електрична енергија

1. Опис на мерката

Мерката продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

Главната причина за започнување со либерализацијата на пазарот на енергија е да се обезбедат конкурентни цени и иновативни понуди од трговците на мало за потрошувачите. Потрошувачите имаат право да изберат снабдувач со електрична енергија, односно да купат електрична енергија од трговец по сопствен избор по планирана цена која најдобро ги задоволува нивните потреби, или да останат на регулираната тарифа.

Со донесувањето на новиот Закон за енергетика се овозможи исполнување на енергетските „меки мерки“, отстранување на главните законски пречки за воспоставување организиран пазар на електрична енергија, како и потполна либерализација на енергетскиот пазар, која започна од 1.1.2019 година, кога ќе биде избран универзален снабдувач. Со Законот за енергетика се прекинува регулацијата на производната цена и се утврдува право на сите купувачи да можат да го променат снабдувачот. Ќе бидат преземени дополнителни активности кои ќе овозможат исполнување на „меките мерки“ од групата 4.

Република Македонија треба да се приклучи кон постоечка берза на електрична енергија во некоја од соседните земји или да воспостави сопствена берза за електрична енергија (при што треба да се земе предвид ликвидноста и економската оправданост). Усвоен е Акциски план за воспоставување национален организиран пазар на електрична енергија, а АД МЕПСО, како оператор на пазарот на електрична енергија, е задолжен да го спроведе. Со воспоставување на платформата за тргување со електрична енергија ден однапред ќе се овозможи сигурно функционирање на ликвиден пазар на енергија и создавање услови за поголема конкуренција при снабдувањето со енергија. Од страна на Енергетската заедница е обезбедена техничка помош за изнаоѓање компатибилно решение за организирање пазар за ден однапред на електрична енергија и приклучување кон соседните берзи, како и процедури за назначување НЕМО во согласност со регулативата CACM (Capacity Allocation and Congestion Management) на ЕУ. Овој нацрт-модел за организиран пазар на електрична енергија беше презентиран во Владата на 30 мај 2018 година.

Правилата за пазар на електрична енергија се донесени од страна на Регулаторната комисија за енергетика³³. Нивото на тргување на енергетска размена во изолиран режим (пред спојување на пазарот) се очекува да изнесува околу 5% од вкупната потрошувачка на електрична енергија. Зголемувањето на ликвидноста се очекува по спојување на пазарот со најмалку една од соседните земји. Новиот механизам за балансирање е целосно пазарно ориентиран и ќе се применува на сите учесници на пазарот на електрична енергија. Операторот на електро преносниот систем го организира и управува со балансирањето на енергетскиот пазар. Во тек се процедури за усвојување на Правилникот за балансирање. АД МЕПСО (ТСО) ќе набави услуги за балансирање од давателите на такви услуги од националниот, а во перспектива и од регионалниот пазар за балансирање по конкурентни услови. Актуелната производна компанија АД ЕЛЕМ потпиша Меморандум за разбирање со Секретаријатот на Енергетската заедница со кој ќе обезбеди техничка помош за подобрување на капацитетите за тргување со електрична енергија и развој на бизнис стратегии за управување со своето производство на електрична енергија, како и портфолио за тргување со цел да биде конкурентен на пазарот на електрична енергија. Притоа постепено се овозможува дерегулација на производната цена, така што, по 1.1.2019 година, домаќинствата и малите потрошувачи имаат можност да изберат свој снабдувач со електрична енергија, а доколку не изберат, нив ќе ги снабдува универзалниот снабдувач. За спроведување на сите погоре наведени активности донесени се следните подзаконски акти: Тарифен систем за продажба на електрична енергија на потрошувачите кои ги снабдува универзалниот снабдувач и снабдувачот во краен случај, Правила за набавка на електрична енергија за универзалниот снабдувач, Правила за пазар на електрична енергија, Правила за снабдување со електрична енергија, Правила за набавка на електрична енергија за покривање на загубите во електро преносниот систем, Правила за доделување на прекуграничните електропреносни капацитети, Правила за набавка на електрична енергија за покривање на загубите во електро дистрибутивниот систем, Програма за усогласеност (ЕВН). Со цел заштита на ранливите потрошувачи се предвидува донесување Програма за заштита на ранливи потрошувачи на енергија за 2019 година, која

³³ Службен весник на РМ, бр. 173/18 од 17 септември 2018 година

Министерството за економија ја изработува во соработка со Министерството за труд и социјална политика. Со ова се исполнуваат мерките за енергетски реформи од група 2 и 4.

а. Планирани активности за 2019 година

- Донесување подзаконска регулатива за практична имплементација на Законот за енергетика,
- Раздвојување и сертифицирање на операторот на преносниот систем во согласност со Третиот енергетски пакет,
- Воспоставување оператор на пазарот,
- Процедури за назначување НЕМО во согласност со регулативата на ЕУ CACM,
- Сите неопходни активности за пазарно спојување со бугарската берза на електрична енергија.

б. Планирани активности за 2020 година

- Мулти регионално спојување на пазарите на електрична енергија кај земјите потписнички на Договорот за основање на енергетската заедница и земјите членки на ЕУ.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Со оваа мерка ќе се овозможи ликвиден пазар на електрична енергија и создавање услови за поголема конкуренција при снабдувањето со енергија на потрошувачите, како и зголемување на бројот на компании што ќе учествуваат на отворениот пазар на енергија. Понатамошната либерализација на пазарот на електрична енергија, исто така, има индиректно влијание врз другите економски сектори, особено оние чија конкурентност зависи од цените на енергенсите.

3. Клучни индикатори за успешност

Со функционален организиран пазар ден-однапред се очекува да се тргува со најмалку 5% од вкупната потрошувачка на електрична енергија во изолиран режим.

4. Проценети трошоци на активностите и извор на финансирање

За воспоставување енергетска размена се обезбедени околу 1 милион евра. Во 2019 и 2020 година ќе бидат потрошени 960.000 евра за отворање нови работни места, инсталирање нов софтвер кој ќе се користи за поврзување на националниот пазар на електрична енергија со соседните пазари, како и за постапката за назначување НЕМО и неочекувани трошоци.

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Отворањето на пазарот на електрична енергија позитивно влијае врз вработувањето, имајќи предвид дека отворањето нови компании директно влијае врз отворањето нови работни места. Бројот на компании кои поседуваат лиценца за снабдување и лиценца за трговија со електрична енергија во 2018 година е зголемен за повеќе од 10%, имајќи ги предвид новините согласно Закон за енергетика³⁴. Родовата еднаквост ќе биде почитувана во процесот на спроведување на мерката.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Постигнување ликвидност во изолиран мод.	5-10%	Високо	- Овозможување услови за тргување со енергија потребна за надоместување на трошоците за одржување на електро дистрибутивниот и електро преносниот систем (загуби) - Спојување на пазарите ден однапред
Имплементацијата на Регулацијата CACM (Capacity Allocation and Congestion Management) како предуслов за брзо поврзување со соседен организиран пазар на електрична енергија	5-10%	Високо	Во моментот се одвиваат подготовки за надминување на овој потенцијален ризик во рамките на Секретаријатот на Енергетската Заедница, со учество на PSC DAMI (Program Steering Comitey for Day-Ahead Market Integration) од страна на договорните страни и PSC MRC (Program Steering Comitey for Multiregional Coupling) од страна на земјите вклучени во MRC.
Прилагодување на домашното	5-10%	Високо	Препораките од Студијата соодветно да бидат

³⁴ Извор: <http://www.erc.org.mk/default.aspx>

законодавство во делот на ДДВ. Ризикот е идентификуван од Секретаријатот на Енергетската заедница во Студијата изготвена за сите земји од Западен Балкан за состојбите поврзани со ДДВ			имплементирани во домашниот правен систем за ДДВ.
--	--	--	---

Мерка 2: Промоција на обновливи извори на енергија и подобрување на енергетската ефикасност

1. Опис на мерката

Мерката продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

Поголемото искористување на обновливите извори на енергија (ОИЕ) и подобрување на енергетската ефикасност (ЕЕ) е една од главните стратешки цели во енергетскиот сектор. Според Акциониот план за ОИЕ, процентуалното учество на ОИЕ во финалната потрошувачка во 2020 година треба да изнесува 23,9%, а во 2025 година треба да биде 25%. Според податоците од ДЗС, уделот на ОИЕ во 2016 година изнесува 18%, а во 2017 година тој изнесува 19,6%³⁵. Таргетот треба да се постигне преку изградба на нови постројки за ОИЕ, како и засилени мерки за енергетска ефикасност во согласност со Стратегијата за ОИЕ до 2020 година, како и согласно новата Стратегија за развој на енергетиката до 2040 година, која е во фаза на изработка и се очекува да биде донесена до крајот на 2019 година. Во согласност со Повелбата за одржливост потпишана на Самитот на Западен Балкан (WB6), Република Македонија се обврза да воведо пазарно ориентирани механизми за поддршка и промовирање на ОИЕ (аукции и премии).

Во моментот се подготвува секундарното законодавство, кое се однесува на поконкретна имплементација на одредбите од Законот за енергетика за производство на електрична енергија од обновливи извори. Според новите подзаконски акти, ќе биде објавен јавен повик за доделување неколку локации за изградба на фотоволтаични електрани со капацитет до 200 MW, со што ќе се обезбеди државно земјиште со регулирана инфраструктура и поврзување електронапонска мрежа. Исто така, во наредниот период ќе биде објавен јавен повик за изградба на ветерни електрани со капацитет до 50 MW со користење премија на локации за кои веќе е утврден потенцијал за производство на ветерна енергија. Воедно ќе бидат доделени и посебни премии на приватни земјишта преку транспарентна и конкурентна процедура. Според Премиум анализите (во рамки на Clean Energy Investment Project) вкупниот проценет трошок за премиите во 2022 година изнесува 7,8 милиони евра.

Третиот Акциски план за енергетска ефикасност ги идентификува приоритетите за постигнување на целта на индикативна заштеда преку воведување мерки во најважните сектори: јавниот сектор, индустријата, комерцијалниот, енергетскиот и транспортниот сектор. Остварените заштеди на енергија во 2016 година се проценети на 102,5 ktOE, што е 6,27% од финалната потрошувачка на енергија. Проценетата потрошувачка на примарна енергија се очекува да изнесува 3.014 ktOE во 2020 година, додека вредноста на „индивидуална потрошувачка“ е 3.270 ktOE. Ова значи дека Македонија ќе ја задржи потрошувачката на примарна и финална енергија во согласност со потрошувачката за земјите од Енергетската заедница, при што заштедите на примарна енергија во 2020 година се проценуваат на 256 ktOE на годишно ниво, а заштедите на финална енергија се проценуваат на 226,27 ktOE³⁶.

Исто така, потребно е да се донесе Закон за енергетска ефикасност и придружни подзаконски акти. Согласно Законот, ќе се донесе уредба која ќе определи како ќе се исполнат целите за заштеди, дали само со обврзувачка шема или со алтернативните мерки. Алтернативните мерки можат да бидат од најразличен вид, како на пример: воведување нови даноци за загадување, продажба на производи со енергетски карактеристики (освен оние за кои досега постои обврска), основање Фонд за енергетска ефикасност, доброволни договори со кои се воведуваат високоефикасни технологии, кампања, воведување такси за купување неефикасни производи, односно користење неефикасни услуги, реновирање згради на општините и јавни претпријатија и др.

³⁵http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_Energija_EnergetIndikator/425_Ene_Mk_17UOIBfp_ml.px/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

³⁶ <http://www.economy.gov.mk/doc/2110>

Неопходно е да се создадат поволни услови (економски, технички и правни) за ефектуирање договори за енергетски услуги со цел ЕСКО компаниите да можат да гарантираат за остварените заштеди со примена на мерки за енергетска ефикасност. Исто така, потребно е да се донесе Стратегија за реконструкција на згради до 2030 година, која треба да ги анализира постоечките политики и инструменти во однос на ефективността и да предложи соодветни мерки за реконструкција на целокупниот фонд на згради во Република Македонија. Воспоставувањето и почетокот со работа Фондот за енергетска ефикасност има за цел да се поддржи побрзото спроведување успешни програми за енергетска ефикасност и за подобрување на инвестициите.

Одговорни институции се: Министерството за економија, Агенцијата за енергетика, Регулаторната комисија за енергетика и АД МЕРСО.

а. Планирани активности во 2019 година

- Усвојување на подзаконските акти што произлегуваат од Законот за енергетика во областа на Обновливите извори на енергија
- Донесување Годишна програма за финансиска поддршка за производство на електрична енергија од повластени производители кои користат премија
- Спроведување тендерски постапки со аукција за доделување право за користење премии за повластени производители
- Донесување Закон за енергетска ефикасност
- Усвојување на подзаконските акти што произлегуваат од Законот за енергетска ефикасност
- Започнување активности за изработка на типологија на згради потребна за донесување Стратегија за реконструкција на згради до 2030 година
- Изготвување анализа за начинот на воспоставување на Фондот за енергетска ефикасност

б. Планирани активности во 2020 година

- Донесување Стратегија за реконструкција на згради до 2030 година
- Донесување Програма за реализација на Стратегијата за развој на енергетиката
- Сеопфатна проценка за потенцијалот за примена на високоефикасно комбинирано производство на енергија и ефикасни системи за централно греење и климатизација
- Донесување Закон за основање Фонд за енергетска ефикасност

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Мерката ќе придонесе за: диверзификација на понудата, зголемена конкуренција на енергетските пазари, зголемено искористување на обновливите извори на енергија, зголемување на домашното производство на енергија, обезбедување и континуитет во снабдувањето со енергија на домаќинствата и компаниите, намалување на емисиите на стакленички гасови и подобрување на животната средина.

3. Клучни индикатори за успешност

Процентуалното учество на ОИЕ во финалната потрошувачка треба да изнесува 23,9% до 2020 година. Заштедата на примарната енергија во 2020 година се проценува на 256 ktOE на годишно ниво, а заштедата на финална енергија во 2020 година се проценува на 226,27 ktOE, при што се проценува дека трошокот за 1 Kw/h заштеда на енергија изнесува 0.23 евра, имајќи предвид дека животниот век на индивидуалните мерки за енергетска ефикасност се проценети до 10 години. Врз основа на податоците од третиот акциски план за енергетска ефикасност, се проценува дека внатрешната стапка на поврат за сите спроведени мерки за енергетска ефикасност кај крајната потрошувачка во сите сектори, со исклучок на секторот транспорт, изнесува 22%. Таа значително се разликува меѓу секторите:

- резиденцијален сектор: 10%
- јавен и комерцијален сектор: 9%
- индустриски сектор: 182%.

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

За оваа мерка се планирани 553.500 евра од Буџетот, што ќе се распределат за плати за нови работни места, инсталирање нов софтвер за премии и средства што ќе се користат за субвенции и премии. Грант

од 1.800.000 евра ќе биде обезбеден за поставување панели за фотоволтаици на јавни згради во руралните општини.

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Се очекува создавање на привремени и постојани работни места при производството и дистрибуцијата на опремата, а воедно и во останатите услуги како: проектирање, инсталација, работење и одржување. Во градежниот сектор ќе се ангажираат градежни работници и висококвалификуван кадар. Дополнително, во текот на работењето и одржувањето на постројките ќе биде потребно вработување дополнителен кадар. Во индустрискиот сектор, исто така, се очекува да се ангажира високо стручен кадар со соодветни професионални квалификации (ревизори и компании од ЕСКО) кои постојано ќе бидат ангажирани за мониторинг на потрошувачката и предлагање нови мерки за остварување заштеди. Родовата еднаквост ќе биде почитувана во процесот на спроведување на мерката.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Одложување на формирањето на Фондот за енергетска ефикасност	5-10%	Висок	Соодветните препораки од Анализата за начинот на воспоставување на Фондот за енергетска ефикасност треба да бидат вградени во новиот Закон за основање на Фонд за енергетска ефикасност. Исто така, потребно е да се изготват процедури за начинот на работа на Фондот и за одобрување на проектите со кои се имплементираат мерки за енергетска ефикасност

Мерка 3: Олеснување на прекуграничното преминување помеѓу Македонија и Србија

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

Овој проект е дел од Агендата за поврзување на ЕК и ги задоволува барањата содржани во меките мерки за олеснување на железничкиот транспорт преку граничните премини во земјите од WB6. Ваквите национални мерки беа промовирани на Самитот на WB6 во Виена, во август 2015 година.

Мерката предвидува изградба на заеднички железнички граничен премин (ЗЖГП) помеѓу Македонија и Србија. Во моментот, сите меѓународни и транзитни возови треба да направат две застанувања, едно во Табановце (Македонија) и едно во Прешево (Србија). Во секоја од овие две станици посебна контрола вршат царината, граничната полиција, фитосанитарната, ветеринарната, радиолошката и други инспекции. Со изградбата на ЗЖГП Табановце овие контроли ќе се вршат само еднаш, заеднички, од страна на властите од двете земји по принципот "one stop shop".

Владата на Република Македонија и Владата на Република Србија во февруари 2015 година потпишаа Спогодба за утврдување на граничните процедури во согласност со Директивата 2012/34 за создавање единствена европска железничка област. Во јуни 2016 година се склучија и протоколите меѓу релевантните служби од двете земји (полиција, царина, инспекциски служби итн.) каде се дефинираа начинот, методологијата и процедурите за работа на заедничката станица.

Со Проектот се предвидува изградба на нова, современа заедничка станица согласно стандардите на ЕУ, каде ќе биде сместен службениот персонал на Граничната полиција, Царината и инспекциските служби од двете држави, доградба на постојните згради за сместување на персоналот од железничката инфраструктура и железничките превозници од двете земји, изградба на нов водоснабдителен и канализациски систем со пречистителна станица, како и изградба на нов пристапен пат за подобрување на врската меѓу патниот и железничкиот премин. Вкупната површина на објектите е 2.500 м².

Оваа мерка е тесно поврзана со мерката Олеснување на трговијата.

а. Планирани активности во 2019 година

- Одобрување на Апликацијата за инвестициски грант (прва проверка - средина на 2019 година, конечна согласност за одобрување - крај на 2019 година),
- ЕБОР ќе го измени заемот за железничкиот Коридор 10 и ќе започне преговори за потпишување на Договорот за гаранција, доколку апликацијата е позитивно оценета,
- Тендерска процедура за изведба на работи и надзор - втора половина на годината.

б. Планирани активности во 2020 година

- Избор на изведувач на градбата и надзор над градбата и склучување договори.

в. Планирани активности во 2021 година

- Изведба на градежните активности.

Носител на активностите е Министерството за транспорт и врски.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Со изградбата на ЗЖГП се очекува да се подобри конкурентската предност на железницата во споредба со патниот превоз. Најголема придобивка се очекува да биде заштедата на време. Вкупното време на патување, како резултат на изградбата на ЗЖГП, се очекува да биде 30 минути наместо 60 минути за патнички воз поради фактот што повеќето контроли ќе се вршат додека возот се движи, и 90 минути за товарен воз наместо 180 минути.

Компаниите што вршат транспортни активности ќе имаат пониски трошоци како резултат на пократкото време за транспорт, што ќе создаде услови за зголемен обем на превоз по железничка пруга.

3. Клучни индикатори за успешност

Вид на транспорт	2018 година		2021 година	
	Минути	Процентуално намалување	Минути	Процентуално намалување
Патнички воз (заштеда на време)	60	0%	30	50%
Товарен воз (заштеда на време)	180	0%	90	50%

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Проценетата инвестициона вредност е 5.136 милиони евра, додека за одржување на објектите се проценува дека ќе бидат потребни 50.000 евра на годишна основа за сите компоненти и фази (за згради - градежен дел, електрика, машински делови, пречистителна станица со водовод и канализација, опремата и паркинг заедно со пристапен пат). Финансиските средства се планира да се обезбедат како инвестициски грант преку инструментот на ВБИФ во 2019 година. Трошоците се зголемени бидејќи се додаваат средства за изградба на пристапен пат во износ од 1.200.000 евра. Апликацијата за инвестициски грант е доставена до Управниот комитет на ВБИФ на 30.11.2018 година. Во прилог на Апликацијата е и писмото за поддршка од Европската банка за обнова и развој, со кое Банката потврдува дека ќе ја поддржи Апликацијата, како дополнување и проширување на веќе постојниот заем од Банката за модернизација на железничкиот Коридор 10.

5. Очекувано влијание на вработеноста и родово влијание

Изградбата на заедничката погранична станица ќе има директно краткорочно влијание врз вработувањето, преку ангажирање градежни работници. Родовата еднаквост ќе биде почитувана во процесот на спроведување на мерката.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Пролонгирање на градежните активности за завршување на железничкиот граничен премин	10%	Високо	Редовно следење на имплементацијата на активностите за изградба на ЗЖГП. Регионалната димензија на мерката придонесува да се намали ризикот од ненавремено спроведување на активностите.

Мерка 4: Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10

1. Опис на мерката

Интеллигентниот транспортен систем во патниот сообраќај опфаќа управување со сообраќајот, видео надзор на сообраќај, информациски системи и сообраќајна технологија. Преку спроведување на ИТС проектот долж патниот Коридорот 10 ќе се исполни една од стратешките цели во Националната транспортна стратегија на Република Македонија, односно одржувањето на високо ниво на безбедност и проток на сообраќај во секакви услови.

Воведувањето на ИТС произлегува од потребата за усогласување со директивите од транспортните регулативи на ЕУ.

Преку воспоставување техничко управување со транспортот, односно преку изградба на единствен сеопфатен интелигентен систем за управување и контрола на сообраќајот, ќе се овозможи надгледување на сообраќајните и временските услови во секој сегмент. Системот користи различни податоци за сообраќајот и бројот и видот на возилата што се движат по Коридорот 10, како и метеоролошки податоци долж трасата во текот на целата година, кои можат да се користат за статистички и аналитички цели.

Проектната документација беше подготвена на почетокот на септември 2018 година и се очекува ревизорската документација да биде завршена до крајот на 2018 година. Истовремено, се ангажираат консултанти од CONECTA кои треба да ја разгледаат техничката документација од аспект на усогласеност со европските директиви и искуства од областа на ИТС. Местото предвидено за контролниот центар ќе се наоѓа во близина на наплатната станица Петровец.

Како дел од прелиминарните разговори за Проектот за олеснување на трговијата и транспортот на Западен Балкан, беше дискутирано имплементацијата на ИТС да биде дел од Компонентата 2 од овој Проект.

а. Планирани активности во 2019 година

- Затворање на финансиската конструкција, обезбедување средства за спроведување и одобрување на Програмата
- Започнување со процесот за избор на изведувач за изградба и избор на надзор на градбата

б. Планирани активности во 2020 година

- Завршување на процесот за избор на изведувач за изградба и избор на надзор на градбата
- Почеток на градежни активности

в. Планирани активности во 2021 година

- Продолжување на градежните активности

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Со воведувањето на ИТС ќе се подобри ефикасноста на тековниот проток на сообраќај преку намалување на застоите заради навремено известување и пренасочување на сообраќајот. Најголем придонес се очекува да има за зголемување на безбедноста и заштеда на време за патување. Вкупното време на патување ќе се намали како резултат на координацијата на навремениот информативен систем за корисниците на патот долж Коридорот 10. Заштедата на време ќе овозможи пониски патните трошоци, што ќе придонесе Коридорот 10 да биде конкурентен, особено за меѓународен превоз. Компаниите што вршат транспортни активности ќе имаат пониски трошоци и пократко време за транспорт.

3. Клучни индикатори на успешност

- Намален број на сообраќајни несреќи во % долж Коридор 10
- Пониски годишни емисии на CO₂ (тони) изразени во % долж Коридор 10

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

Трошоците за проектот ќе бидат дефинирани по тековната ревизија. Финансиските средства се планира да се обезбедат преку апликацијата за WBTTF проектот.

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Имплементацијата на овој систем ќе има директен краткорочен ефект врз компаниите што работат со овој вид на опрема и соодветно на тоа ќе го зголемат вработувањето во нив. Родова еднаквост ќе се почитува во процесот на спроведување на мерката.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Пролонгирање на активностите за завршување на проектот	10%	Средно	Редовно следење на спроведувањето на активностите
Одложување на донесувањето на соодветните закони и подзаконски акти	10%	Средно	Користење техничка помош од ЕУ (TAIEX) за подобро и ефикасно усогласување на законодавството

4.3.2 Секторски развој

4.3.2.1 Развој на земјоделскиот сектор

Земјоделството има важна улога во македонското општество, но се карактеризира со големи регионални разлики. Неговото учество во вкупната бруто додадена вредност (БДВ) е 9,4% во 2017 година³⁷. Во исто време, неговото учество во вработувањето е 16,2% во 2017 година и бележи умерено намалување во однос на изминатите години (ДЗС).

Создавањето работни места претставува најголем приоритет во Република Македонија, а понатамошната модернизација и развој на земјоделско-прехранбениот сектор може да генерира создавање работни места и економски раст. Руралните средини се соочуваат со многу структурни и социо-економски предизвици. Големи рурални средини остануваат депопулирани и нивните ресурси се неискористени, со негативни економски, социјални и еколошки последици. Бројот на населението во руралните средини стагнираше во текот на последната деценија, земено како учество во бројот на вкупното население, со околу 42,3% во 2017 година. Моќностите за вработување во руралните средини се ограничени и доминира единствено земјоделството како стопанска гранка. Сите овие фактори го ограничуваат отворањето работни места во руралните средини и економскиот раст.

Примарното земјоделско производство се карактеризира со ниска продуктивност и со ниски приходи. Повеќето земјоделски производители се занимаваат со производство за сопствени потреби и мала продажба, се водат како невработени и се слабо ангажирани на пазарот на трудот. Просечната големина на земјоделските стопанства во 2016 година изнесува 1,8ха и 2,1 добиточни единици. Додадената вредност по работник во земјоделството³⁸, како мерка на продуктивноста на земјоделството, во 2016 година изнесува 19.127 и е 2/3 од просекот на ЕУ кој изнесува 29.425.

Податоците за обработливо земјиште укажуваат на прекумерна фрагментација на земјиштето каде просечната големина на парцелите во приватна сопственост е 0,22ха, додека во државна сопственост е 0,56ха. Окрупнувањето на земјоделското земјиште ќе се одвива преку процеси на размена на парцелите со или без промена на нивната форма, до целосна промена на границите на земјишните парцели за да се добијат окрупнети земјишни површини со правилна форма, погодни за земјоделско производство. Дополнително, ќе се изврши ревизија на веќе доделеното државно земјоделско земјиште и категоризација според квалитетот, од што ќе зависи големината и времетраењето на концесијата.

Зголемувањето на трговскиот дефицит во земјоделско-прехранбената индустрија ја одразува слабата конкурентност на секторот. Земјата е нето-увозник на земјоделско-прехранбени производи, имајќи негативно трговско салдо повеќе од една деценија. Ситуацијата во трговијата со земјоделско-прехранбени производи продолжи да се влошува во последните неколку години, и покрај подобрувањето на општите трговски перформанси во целост. Само неколку земјоделско-прехранбени производи, како што се некои видови овошје и зеленчук, вино, тутун и јагнешко месо, остваруваат трговски вишок.

Зголемената ранливост на земјата кон климатските промени претставува дополнителен предизвик за земјоделството. Климатските промени веќе ја погодуваат земјата и нивните негативни влијанија веројатно ќе се зголемат во текот на следните децении. Зголемувањето на средните температури (од 2,5°C во

³⁷ <https://data.worldbank.org/indicator/nv.agr.totl.zs>

³⁸ https://data.worldbank.org/indicator/EA.PRD.AGRI.KD?locations=MK&year_high_desc=true

летниот период до 2050 година) и воден дефицит (пад од 17% во летниот период до 2050 година) се факторите на ризик кои најверојатно ќе се појават во иднина (Светска банка 2010). Како одговор на предизвиците кон климатските промени ќе се изврши реонизација на земјоделството според почвено-климатските услови на реоните за планско растително и сточарско производство и ќе се направат листи на препорачани култури и сорти, земајќи ги предвид традиционалните производства и потребите на културите за вода. Дополнително, обработливите површини ќе се зголемат со инвестирање во хидромелиоративни системи.

Мерка 5: Подобрување на системите за наводнување

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во табела 11.

Новите капитални инвестиции за изградба на брани и системи за наводнување веќе се започнати и ќе продолжат во наредниот период. Крајната цел е зголемување на наводнуваните површини на ниво на инсталиран капацитет (144.000 ха) и постепено проширување на хидросистемите за да се постигне целта за наводнувана површина на половина од обработливата површина (околу 250.000 ха). Овие инвестиции ќе имаат директно влијание врз зголемување на приносите и на физичкиот обем на земјоделското производство.

Активностите се реализираат во согласност со „Инвестицискиот план за водостопанска инфраструктура 2015 - 2025 година“ кој вклучува: Рехабилитација и реконструкција на постојната инфраструктура за наводнување и одводнување, со цел постигнување одржливост во користењето на водите; Надградба и проширување на постоечките хидросистеми, со цел зголемување на наводнуваната површина во земјата; и Изградба на нови големи објекти.

Планирани активности:	2019 година	2020 година	2021 година
Изградба на брана Конско	Продолжување на работите за изградба	Продолжување на работите за изградба	Продолжување на работите за изградба
Изградба на брана Речани	Почеток на работите за изградба	Продолжување на работите за изградба	Продолжување на работите за изградба
Изградба на систем за наводнување Равен - Речица	Продолжување на работите за изградба	Продолжување на работите за изградба	Продолжување на работите за изградба
Изградба на брана на река Слупчанска	Завршување со изработка на техничката документација и започнување процедура за издавање градежна дозвола	Почеток на работите за изградба	Продолжување на работите за изградба
Втора и трета фаза од ХС Злетовица	Продолжување на разговорите со ЕИБ во врска со одобрување заем за започнување со фаза II – наводнување и фаза III - енергетика	Почеток на тендерска постапка за изградба на фаза - наводнување и фаза III - енергетика	Почеток на работите за изградба
Втора фаза од Проектот за изградба на систем за наводнување на Јужната долина на Река Вардар	Почеток на работите за изградба	Продолжување на работите за изградба	Продолжување на работите за изградба
Изградба на ИПА мали системи за наводнување	Завршување на техничката документација и почеток на изградба на три системи за наводнување.	Завршување на изградбата на трите системи за наводнување. Почеток на изградба на три нови системи.	Завршување на изградбата на трите системи за наводнување.

За секоја од наведените капитални инвестиции изработени се студии или елаборати за проценка на влијанието врз животната средина. Процедурите за издавање дозволи за користење на водата за наводнување се во надлежност на Министерството за животна средина и просторно планирање кое одлучува за секоја индивидуална апликација во согласност со Законот за води.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Пристапот до редовно наводнување се очекува да придонесе за одржливост на земјоделството, како и зголемување на земјоделските приноси што ќе придонесе за зголемување на конкурентноста на

земјоделските стопанства. Земјоделски приноси за одредени култури се следните со и без наводнување: пченка 2.320/6.700кг/ха, житарици 2.530/4.500кг/ха, лозје 7.000/30.000кг/ха, луцерка 3.000/16.000кг/ха итн. Дополнително, мерката ќе овозможи производство на електрична енергија преку изградба на хидроцентрали.

3. Клучни индикатори на успешност

Зголемување на учеството на наводнувано земјоделско земјиште во однос на обработливото земјоделско земјиште од моменталните 4% на приближно 6%, или зголемување на наводнуваната површина за 50% споредено со 2014 година (од 20.575 на 32.275 ха), како и подобрување на физичката состојба на постоечките системи за наводнување.

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

Вкупниот трошок за периодот 2019-2021 година е околу 107,1 милиони евра, од кои 80,7 милиони евра од Буџетот на Република Македонија и 26,3 милиони евра небуџетско финансирање.

Во милиони евра	2019	2020	2021
Изградба на брана Конско	5,9	19,0	5,5
Изградба на брана Речани	3,4	8,8	7,2
Изградба на систем за наводнување Равен – Речица	3,2	7,2	3,9
Изградба на брана на Река Слупчанска	-	3,0	6,0
ХС Злетовица втора и трета фаза	3,4	0,1	0,1
Јужен Вардар втора фаза	1,9	1,2	0,6
Подготовка на тендерска документација за изградба на мали системи за наводнување до 300 ха	3,5	1,5	-

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Изградбата на хидросистемите ќе има директно краткорочно влијание врз вработеноста преку ангажирање градежни работници. Дополнително, на среден и долг рок се очекува позитивно влијание врз вработеноста како резултат на зголемената конкурентност на земјоделскиот сектор. Половата рамноправност ќе биде почитувана во текот на имплементација на оваа мерка.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Недоволен капацитет на институциите за имплементација на мерката	15-20%	Високо	Јакнење на капацитетот на надлежните институции

Мерка 6: Консолидација и дефрагментација на земјоделско земјиште

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

Мерката ќе придонесе за намалување на екстремната дефрагментација на земјиштето во сопственост и користење на земјоделските стопанства, преку групирање во дефинираните области на консолидација, како и подобрување на руралната инфраструктура поврзана со земјоделското производство. Целта е да се подобри неповолната структура на земјоделското земјиште во земјата, претежно во приватниот сектор.

Тековните активности за консолидација се одвиваат во рамки на проектот ИПА 2015 „Воведување во националната програма за консолидација на земјиштето“. Проектите за консолидација на земјиште се во фаза на имплементација. Меѓутоа, новите потенцијални проекти за консолидација се во процес на идентификација, следејќи ги резултатите на физибилити студијата на национално ниво и процената на интересот на земјопоседниците и други фактори на влијание во микро локациите низ целата земја.

Очекуваните ефекти од овој процес се намалување на фрагментацијата на парцелите, нивно групирање, подобрена форма на парцелите за примена на современи техники и технологии за производство, зголемена просечна големина и обезбедување пристап до нови или рехабилитирани системи за наводнување и надграден или новоизграден пат инфраструктура. Исто така, се очекува дека ќе се зголеми вредноста на консолидираното земјоделско земјиште со што би се овозможил забрзан инвестициски циклус на вклучените земјоделски стопанства.

Активностите се реализираат во согласност со Националната стратегија за консолидација на земјоделско земјиште 2012-2020 година, а одговорно тело е Секторот за консолидација, размена и идентификација на земјишни парцели при МЗШВ. Неговиот капацитет за планирање, управување, следење и контрола на проектите за консолидација на земјиште е во процес на зајакнување. Паралелно, ќе се работи на изградба на капацитетите на приватните геодетски компании, кои учествуваат како даватели на услуги на МЗШВ за проекти за консолидација на земјиште.

а. Планирани активности во 2019 година

- Донесување втор сет законски измени и дополнувања на Законот за консолидација на земјоделско земјиште
- Финализација на 15 физибилити студии (анализа на моменталната состојба) на избраните микро локации како потенцијални области за консолидација
- Подготовка на 9 плана за консолидација за избрани области на консолидација и изработка на 4 инфраструктурни плана за избраните региони
- Завршување проекти за консолидација во пилот-региони КО Конче и КО Егри
- Продолжување на градењето на капацитетите на МЗШВ, особено на подрачните единици и Секторот за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели
- Обука на даватели на услуги за изработка на планови за консолидација и инфраструктурни планови
- Воспоставување систем за следење и евалуација на Националната програма за консолидација на земјоделско земјиште.

б. Планирани активности во 2020 година

- Продолжување со зајакнување на капацитетите на МЗШВ, како и континуирана обука на давателите на услуги за изработка на инфраструктурни планови
- Финализирање на 4 инфраструктурни плана и нивна изградба, вклучувајќи и анализи на влијанијата врз животната средина во соодветните области.

в. Планирани активности во 2021 година

- Имплементација на активности за консолидација на земјиштето во рамките на проектот на ИПА 2019 „Воведување во Националната програма за консолидација на земјиште“ (4 проекти за консолидација)
- Продолжување со други тековни активности за спроведување на Националната програма за консолидација на земјиштето.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Подобрувањето на структурата на земјоделските стопанства преку консолидација на земјишни парцели што се поголеми и со подобра форма треба да го олесни усвојувањето на нови земјоделски технологии кои ќе доведат до ефикасен земјоделски сектор. Придобивките од консолидација на земјиште во земјите на ЕУ вклучуваат зголемување на бруто-приходот на земјоделците и намалување на работното време во оваа област.

3. Клучни индикатори на успешност

Се очекува дека ќе се консолидираат 1.800 ха земјоделско земјиште до крајот на 2020 година.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Вкупните потребни средства за спроведување на мерката изнесуваат 3.570.000 евра, од кои 1.230.000 евра за 2019, 1.000.000 евра за 2020 и 1.340.000 евра за 2021 година.

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Резултатите од разни истражувања на проектите за консолидација на земјиште покажуваат дека во многу општини каде што е спроведена консолидација има зголемување на бројот на создадени работни места.

Новата законска рамка за поддршка на спроведувањето на процедурите за консолидација на земјоделско земјиште особено ја нагласува родовата проблематика преку обезбедување механизми за вклучување на жените во процесите на донесување одлуки со гарантирање на нивните права како сопственици (регистрирани или нерегистрирани) на земјоделско земјиште.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Институционална и организациска подготвеност на релевантните институции да ги прифатат и да ги поддржат потребните процедури за спроведување консолидација на земјоделско земјиште	15%	Високо	Градење на капацитетите преку проектот на ИПА 2019 „Имплементација на Националната програма за консолидација на земјиште“
Недостаток на доверба на земјосопствениците врз основа на лошото искуство во минатото	15%	Високо	Транспарентно управуван процес на консолидација на земјиштето со вклучување на сите релевантни засегнати страни. Медиумска кампања за промовирање на консолидацијата.

Мерка 7: Земјоделски задруги

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за спроведувањето се прикажани во Табела 11.

Активностите за поддршка на здружувањето на земјоделците во земјоделски задруги се содржани во мерката „Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење земјоделска дејност“ од Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој и тековното спроведување на проектот „Поддршка за развој на земјоделските задруги во Република Македонија“. Поддршката од националниот буџет се исплаќа на два начина, 100% враќање на трошоците за управување и 90% кофинансиран износ за набавка на механизација. Во 2018 година беше објавен еден повик, а апликација поднеле 18 задруги.

Формирањето земјоделски задруги е предвидено во Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 година, со цел подобрување на структурата во земјоделскиот сектор, односно подобрување на позицијата на пазарот на земјоделците и зголемување на нивната преговарачка моќ во однос на откупувачите, како и постигнување пониска цена за набавка на репроматеријали и механизација и средства за инвестиции.

Во регистарот на земјоделски задруги досега се запишани 40 земјоделски задруги, од кои 7 се од голем обем, останатите 33 се од мал обем, со вкупен капацитет од околу 1.150 хектари обработлива површина, 1.200 пчелни семејства, 450 грла говеда, 200 кози и 250 овци. Вкупниот број земјоделски стопанства здружени во задруги е 423. Постапката за регистрација во Министерството е многу едноставна и трае не повеќе од 5 работни дена.

а. Планирани активности во 2019 година

- Обезбедување континуирана финансиска поддршка за задруги (продолжува од претходниот период)
- Поттикнување на процесот на пазарно – ориентирано здружување на земјоделците во задруги
- Ревидирање на правната рамка за земјоделски задруги така што кооперативните принципи се подобро исполнети
- Поддршка наменета за инвестиции во преработка, финализирање и пласман на земјоделски производи.

б. Планирани активности во 2020 година

- Обезбедување континуирана финансиска поддршка за задруги (продолжува од претходниот период)
- Поддршка за стекнување со Заштитени ознаки за квалитет на земјоделски и прехранбени производи
- Развивање систем за следење на функционирањето на земјоделските задруги и ефективност на националните мерки за поддршка
- Поддршка наменета за инвестиции во преработка, финализирање и пласман на земјоделски производи.

в. Планирани активности во 2021 година

- Обезбедување континуирана финансиска поддршка за задруги (продолжува од претходниот период)
- Поддршка за модернизација и иновативно управување со земјоделските задруги
- Поддршка наменета за инвестиции во преработка, финализирање и пласман на земјоделски производи.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Формирањето на земјоделски задруги претставува можност за развој на земјоделските стопанства, кои преку економско здружување, со заеднички настап во производството, продажбата и пласманот на своите

производи ќе ја зајакнат нивната пазарна улога, ќе ја зголемат конкурентноста и ефикасноста во работењето, како и индивидуалниот приход на земјоделецот, поквалитетно производство, сигурен пласман и поголем профит. Како резултат на тоа, целта на хоризонталната интеграција на субјектите што се вклучени во секторот за производство на храна во основа е ориентирана кон земјоделските задруги кои на најсоодветен начин ќе доведат до подобрување на структурата за снабдување со земјоделски производи. Инвестициите во маркетинг и сертифицирање на производите се клучни за развојот на задругите во наредниот период.

Земјоделските задруги претставуваат еден од столбовите за модернизација на пазарот и подготовка на земјата за развој на Организации на производители според моделот на ЕУ, заради што треба да добијат поголемо внимание.

Модернизацијата на дистрибуцијата на храна, исто така, може да понуди добра можност да се организираат производителите, бидејќи модерните купувачи бараат постојан квалитет и квантитет на набавките, при што организациите на земјоделци можат полесно да ги обезбедат отколку индивидуалните земјоделци. Затоа, потребни се силни задруги за да се постигне оваа цел.

3. Клучни индикатори за успешност

Индикатор	2019	2020	2021
Број на земјоделски задруги кои користат нови инвестиции	33	43	53
Капацитет на земјоделски задруги претставен во ха обработливо земјиште	1.225	1.600	2.000
% од млади земјоделци (возраст под 40 години) членови на земјоделските задруги	23	25	27
% на жени вклучени во земјоделски кооперативи	19	20	21

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

Вкупните трошоци за реализација изнесуваат 6.960.000 евра, од кои за 2019 година: 3.040.000 евра, за 2020 година: 1.060.000 евра и за 2021 година: 2.860.000 евра. Деталната распределба на средствата е прикажана во Табела 10б.

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Развојот на земјоделските задруги се очекува да придонесе за заедницата преку зголемување и задржување на работните места во земјоделството и преработувачката индустрија. Родовата еднаквост ќе биде почитувана во процесот на спроведување на мерката. Дополнителни бодови се доделуваат во постапката за избор за финансиска поддршка на земјоделски задруги со женски членови.

Земјоделските задруги помагаат во создавањето можности за вработување. Прво, земјоделските задруги нудат самовработување на своите членови, чие учество во економските активности им овозможува да им се гарантира пристоен приход. Второ, земјоделските задруги индиректно вработуваат преку ефектот на прелевање на активностите на задругата на тие што не се членови, кои создаваат приход преку трансакции и можности создадени од земјоделските задруги.

Во моментот 40 лица се вработени како управители на постојните задруги. Се очекува оваа бројка да биде двојно поголема со вработување кадар за работа со машини ако се земат предвид новите инвестиции во модернизација на земјоделското производство. Исто така, ќе се формираат нови задруги така што бројот на вработените ќе биде уште поголем.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Ограничените капацитети на задругите може да ја попречат модернизацијата на производствените практики на членовите и трансферот на нови технологии во производството	20%	Високо	Овозможување приоритет на земјоделските задруги во доделување државно земјоделско земјиште. Треба да им се дадат дополнителни поени на земјоделските задруги во постапката за доделување државно земјоделско земјиште.
Статусот на индивидуалниот земјоделски производител наспроти членовите на задругите во однос на даночната политика (ДДВ и ПДД)	20%	Високо	Да се оцени даночната политика во однос на индивидуалниот земјоделски производител наспроти членовите на задругите за да се обезбеди еднаков третман. Членовите на задругите се во неповолна положба, бидејќи

			плакаат повеќе даноци отколку индивидуалните земјоделски производители, поради што се демотивирани да се придружат.
--	--	--	---

4.3.2.2 Развој на секторот индустрија

Индустрискиот сектор е темел на економијата кој е тесно поврзан со економскиот раст, инвестициите, извозот, вработувањето, истражувањето и развојот, продуктивноста, додадената вредност итн. Преработувачката индустрија учествува со 12% во БДП. Вработува 19%, а опфаќа 10% од вкупниот број активни фирми. Значењето што ЕУ го придава на индустрискиот развој се рефлектира во целта што ја постави, имено дека индустријата во земјите на ЕУ треба да достигне 20% од БДП до 2020 година, од сегашните 15%.

Една од клучните карактеристики на домашниот пазар е неговата големина, тој е релативно мал и не нуди доволен простор за раст на економијата. Затоа, алтернативата се гледа преку зајакнување на конкурентноста, проширување на извозот на домашните компании и пристап до странски пазари. Во Македонија, според податоците на ДЗС за 2016 година, само 5% од фирмите се извозници (3.489 фирми, оваа бројка во ЕУ е над 13%), од кои најголемите пет извозници учествуваат со над 40% во вкупниот извоз, првите 20 извозници учествуваат со околу 60%, а првите 100 со 80% во вкупниот извоз. Повеќе од половина од македонските фирми имаат само еден деловен партнер во странство (околу 55%), додека два деловни партнера имаат околу 18%, што укажува на ниска диверзифицираност на производството и лон работа³⁹.

Од аспект на трошоците за иновации, нивното учество во БДП е 0,44% во 2015 година, додека таргетот на ЕУ 2020 е 3% од БДП. Вложувањата од бизнис-секторот се само 0,02%⁴⁰. Соработката меѓу универзитетите и индустријата е на ниско ниво. Помалку од 10% од фирмите имаат некоја редовна форма на соработка со универзитетите, освен ИТ и автомобилската индустрија каде што соработката е на повисоко ниво.

Во изминатиот период во земјата се отворија повеќе индустриски капацитети, главно СДИ, со кои се диверзифицираше индустриското производство. Сепак, прелевањето во домашната економија е ограничено и очекуваниот мултипликаторски ефект на соработка со домашните компании е сè уште низок (помалку од 1%). Со цел унапредување на извозот, на домашните компании им недостига поддршка за иновации на продукти и диверзификација, за пронаоѓање соодветни бизнис-партнери во други земји, за презентирање на нивното производство на странски пазари.

Евалуацијата на Индустриската политика ги потврдува горенаведените сознанија и посочува дека главни проблеми за раст на економијата, односно проблемите со кои се соочува индустријата се:

- ниска продуктивност и ниски стапки на раст на продуктивноста,
- ниска модернизација на производството и застарени технологии во производствениот процес (вovedување нови технологии и иновативност),
- недоволен развој на кластерите и синџирот на вредности,
- недостаток на соработка помеѓу научните и образовните институции и индустријата, како и домашни компании со странски инвестиции,
- концентрација на извозот и многу голема зависност од 7 извозни производи (67% од извозот), како и висок удел на основни и нискотехнолошки производи,
- слаба усогласеност на образовните програми со потребите на пазарот на труд, што резултира со недостаток на адекватно обучена работна сила.

Поаѓајќи од ова, Владата на крајот на 2017 година усвои План за економски раст со специјално дизајнирани мерки за поддршка на индустријата и претпријатијата. Планот за економски раст се состои од три столба на мерки. Првиот и вториот столб на мерки се спроведуваат преку Закон за финансиска поддршка на инвестиции, додека пак третиот столб се спроведува преку Програма за поддршка на микро, мали и средни претпријатија, преку Фондот за иновации и технолошки развој. Постапката за избор за доделување средства вклучува прелиминарен избор со рецензија и конечна селекција од страна на Комитет за одобрување инвестиции составен од пет меѓународни експерти. Сите финансирани проекти

³⁹ <http://www.stat.gov.mk/pdf/2018/7.1.18.08.pdf>

⁴⁰ <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/SG2017/15-OdrzhlivRaz-SustainableDev.pdf>

се следат преку редовно известување на ниво на проектот. Сите мерки за поддршка се усогласени со Законот за државна помош и соодветните регулативи, а Фондот воведува протокол за проценка на ризикот поврзан со спречување судир на интереси и корупција.

Соодветно на ова направена е промена и во структурата на предложените реформски мерки, односно од минатогодишните 3 мерки кои ги отсликуваа трите столба од Планот за економски раст, во ПЕР 2019 година вклучени се две мерки кои ги опфаќаат истите активности, но го отсликуваат правниот и организацискиот аспект за реализација и нивно следење (Закон и Програма).

Новата Индустриска стратегија за периодот 2018-2027 година, усвоена од Владата во ноември 2018 година, ги интегрира мерките од Планот за економски раст и нуди нов сет на мерки за создавање на индустрија базирана на зелен, иновативен, циркуларен и паметен раст. Предвидените 38 мерки се поделени во пет стратешки цели насочени кон зајакнување на производствената база, зголемување на продуктивноста и иновативноста и трансфер на технологии, катализирање зелена индустрија и зелено производство, поттикнување на извозот од преработувачката индустрија и создавање производствен сектор во кој се учи.

Мерка 8: Финансиска поддршка на инвестициите

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во табела 11.

Мерката е дел од Планот за економски раст усвоен од Владата во декември 2017 година. За имплементација на планот, во мај 2018 година беше донесен Законот за финансиска поддршка на инвестиции, со што се постави правната основа за формализирање на поддршката и спроведување на мерките од првиот и вториот столб од Планот за економски раст. Во основа, суштината на овие активности е воспоставување објективна рамка со цел деловните субјекти да можат да користат поволности овозможени од државата доколку ги исполнуваат пропишаните услови и критериуми. Со Законот за финансиска поддршка на инвестициите се уредуваат видовите финансиска поддршка на инвестициите, висината на финансиската поддршка, условите, начинот и постапката за доделување финансиска поддршка. Постапката за добивање финансиска поддршка е транспарентна, јасна, прецизна, едноставна и еднаква за сите деловни субјекти во Република Македонија.

Согласно Законот за финансиска поддршка на инвестициите, предвидени се следните видови финансиска поддршка:

(1) Финансиска поддршка за инвестиции: а) Поддршка за нови вработувања; б) Поддршка за воспоставување и унапредување на соработката со добавувачи од Република Македонија; в) Поддршка за воспоставување организациони облици за технолошки развој и истражување; г) Поддршка за инвестициски проекти од значаен економски интерес; д) Поддршка за пораст на капитални инвестиции и приходи и е) Поддршка за откуп на средства од претпријатија во потешкотии.

(2) Финансиска поддршка за конкурентност: а) Поддршка за зголемување на конкурентност на пазарот; б) Поддршка за освојување пазари и пораст на продажба.

а. Планирани активности во 2019 година

Активност 1: Доделување финансиска поддршка за инвестиции – поддршка на компании за нови вработувања, воспоставување и унапредување на соработката со добавувачи од Македонија, технолошки развој и истражување, инвестициски проекти од значаен економски интерес, пораст на капитални инвестиции и приходи и откуп на средства од претпријатија во потешкотии.

Активност 2: Доделување финансиска поддршка за конкурентност - поддршка на компании за зголемување на конкурентност на пазарот, освојување пазари и пораст на продажба.

Согласно Законот за финансиска поддршка на инвестициите, надлежни органи за спроведување на постапката за доделување финансиска поддршка се Дирекцијата за технолошки индустриски развојни зони и Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот.

б. Планирани активности во 2020 и 2021 година

Во 2020 и 2021 година ќе продолжи спроведувањето на активностите од 2019 година.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Во сегашната поставеност на националната економија, домашните компании сè уште се инфериорни во споредба со СДИ во земјата, како во технолошката подготвеност, така и во учеството во меѓународните синџири на вредности. Затоа, мерката ги поддржува целите за зголемување на spillover ефектот за националната економија преку поврзување на СДИ и домашните компании, како и преку инвестирање во и финансирање активности за создавање на високо платени работни места. Зајакнувањето на соработката помеѓу СДИ и домашните компании, исто така, треба да доведе до проширување на синџирот на снабдување, што пак ќе доведе до интернационализација и зголемување на способностите за извоз на домашните компании (и капацитетите во некои случаи). Целокупно, мерката ќе придонесе за развој на економијата преку зголемување на конкурентноста водена од стабилни компании со солидни биланси и позитивни резултати. Оваа мерка ќе стимулира инвестирање во технолошкиот развој, што ќе има ефект на продуктивноста, профитабилноста и конкурентноста на компаниите, како на домашниот, така и на странските пазари. Сепак, мерката не значи фаворизирање ниту на домашните, ниту на СДИ. Пристапот е дозволен на сите врз основа на инвестирање на капиталот назад во бизнисите, во имот или човечки капитал, со цел да се постигне развој и подобри резултати.

3. Клучни индикатори за успешност

Индикатор	2019	2020	2021
Број на поддржани компании преку мерката на годишно ниво	100	100	100
Број на креирани работни места од страна на поддржаните компании на годишно ниво	1.000	1.000	1.000
Обем на инвестиции на поддржаните компании на годишно ниво	До 50 милиони евра	До 50 милиони евра	До 50 милиони евра

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

Планираната вредност на мерката е околу 12 милиони евра годишно, или околу 60 милиони евра за период од 5 години.

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Во изминативе 10 години преку спроведување мерки за поддршка на СДИ се креираа околу 10.000 работни места, главно преку ангажирање нискоквалификувана работна сила. Оваа мерка е дизајнирана да го поттикне вработувањето работна сила со развиени вештини на висококвалитетни и добро платени работни места, со што ќе се ограничи одливот на мозоци. Согласно податоците, компаниите поддржани преку мерката во 2018 година, вработуваат околу 14 илјади лица, а само во 2017 година, бројот на нововработени лица во компаниите е околу 1.000 работници. Вистинските ефекти од поддршката за креирање висококвалитетни работни места ќе бидат познати по завршувањето на секоја календарска година кога резултатите од работата на компаниите ќе бидат достапни. Сепак, се очекува дека секоја година ќе се постигнат барем резултатите од претходната, ако не и повеќе. Родовата еднаквост ќе биде почитувана во процесот на спроведување на мерката.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Подготвеност и информираност на компаниите	5%	Високо	- редовни прес-конференции - одржување работилници - воведување и одржување електронска комуникација - употреба на електронска алатка (калкулатор)
Координација и комуникација на институционално ниво	5%	Високо	- формирана работна група - редовно информирање на членовите на Владата - мониторинг и координација на стратешко (министерско) ниво

Мерка 9: Финансиска поддршка на микро, мали и средни претпријатија

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

Целта на мерката е надминување на главните предизвици на МСП поврзани со постигнување ниво на продуктивност во ЕУ, стандардизација и усогласеност со квалитетот, како и зголемување на човечките и технолошките способности на компаниите. Активностите произлегуваат од Акциониот план на новата Индустриска стратегија 2018-2027 и се спроведуваат од страна на ФИТР.

а. Планирани активности во 2019 година

Активност 1: Поддршка на МСП со тенденција на брз пораст („Газели“): Компаниите - газели се поддржуваат за повеќе видови инвестициски активности, како на пример: прифаќање и спроведување на европските технички прописи во однос на безбедноста на производите, подготовки за стекнување сертификати за квалитет, активности за анализа, подготовка, стекнување и заштита на права од индустриска и интелектуална сопственост, активности за подобрување на енергетската ефикасност, за заштитата на животната средина, управување со отпадот, воведување информациони системи и др.

Активност 2: Поддршка за микро претпријатија: Поддршка за микро компании за: подготовка на среднорочни и долгорочни стратешки планови, обука за среднорочно планирање на бизнисот (тригодишен бизнис план), подобрување на организационата структура, специјализирани менаџмент обуки, обука за планирање и контрола на трошоци, подготовка на развојни проекти за деловно поврзување и воспоставување деловна соработка (во период од 3 до 5 години) со странски инвеститори и домашни претпријатија.

Активност 3: Поддршка за стручно усовршување и пракса за нововработени млади лица: Компаниите се поддржани да обезбедат професионална обука и пракса за нововработените млади луѓе поврзани со (1) претприемништво, иновации, финансиски менаџмент, развој на бизнисот; и/или (2) работење/управување со напредни технологии, вклучувајќи ИТ. Компаниите се поддржуваат за спроведување стручна обука и пракса на нововработени млади лица, вклучително и Fast Track Management Programme.

б. Планирани активности во 2020 и 2021 година

Во 2020 и 2021 година ќе продолжи спроведувањето на активностите од 2019 година.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Мерката е наменета за подобрување на човечките и технолошките капацитети во МСП, што ќе резултира со зголемена продуктивност, усогласеност со барањата на надворешниот пазар, а тоа ќе придонесе за зголемување на конкурентноста на националните компании со фокус на извозот.

3. Клучни индикатори за успешност

Индикатор	2019	2020	2021
Број на поддржани компании преку мерката на годишно ниво	100	150	200
Обем на инвестиции на поддржаните компании на годишно ниво	4.500.000	5.000.000	5.000.000
Број на обучени млади луѓе	50	100	200

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

	2019	2020	2021
Финансиска поддршка на микро, мали и средни претпријатија	2.500.000	3.000.000	3.000.000

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Зголемувањето на технолошките капацитети на компаниите ќе генерира висококвалификувани вработувања. Обезбедувањето поддршка за професионални обуки ќе ги унапреди човечките капацитети на компаниите и ќе ја зголеми способноста за вработување кај младите луѓе. Родовата еднаквост се почитува во процесот на спроведување на мерката.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Подготвеност и информираност на компаниите	5%	Високо	Развој и имплементација на Акциски план за комуникација. Обезбедување бесплатна техничка помош за потенцијалните апликанти.

Координација, следење и комуникација на институционално ниво	5%	Високо	Воспоставување механизми за консултации и соработка за зголемување на ефикасноста во доставувањето на резултатите. Воспоставување план за мониторинг и евалуација и план за намалување на ризикот и спроведување редовни состаноци на набљудувачкото тело.
--	----	--------	--

4.3.2.3 Развој на секторот услуги

Услужниот сектор во македонската економија има највисоко учество во БДП со повеќе од 50% и исто така вработува повеќе од половина од вработените. Секторот оствари раст од 1,7% во 2017 година.

Туризам и угостителство. Македонија има добар туристички потенцијал, но недостасува соодветен пристап кон планирање и управување со развојот на туризмот во земјата. Вкупниот придонес на патувањето и туризмот кон БДП на земјата, вработувањето и вкупните капитални инвестиции во 2017 година беше задоволителен (6,6%, 6,1% и 2,4%, соодветно) во споредба со другите земји во регионот. Трошоците за приватни патувања (странски и домашни) генерираа 66,8% од БДП од патување и туризам во 2017 година, споредено со 33,2% од трошоци за деловни патувања. Домашните патни трошоци генерираа 44,2% од БДП од патување и туризам во 2017 година, споредено со 55,8% од странци (т.е. трошоци од странски посетители или меѓународни туристички сметки) (WTTC⁴¹).

Бројот на туристи е зголемен за 16,6% во 2017 година во споредба со 2016 година, при што бројот на домашните туристи е зголемен за 6,3%, а бројот на странските туристи е зголемен за 23,5%. Бројот на ноќевања е зголемен за 12,8% во истиот период, од кои бројот на ноќевања на домашни туристи е зголемен за 5,2%, додека тој на странските туристи е поголем за 22,8% (ДЗС). Главниот град Скопје и градот заштитен од УНЕСКО, Охрид, како и скијачките центри Маврово и Попова Шапка, остануваат клучните туристички дестинации во земјата, придружени од селскиот, алтернативниот и туризмот поврзан со културното наследство.

Земјата има потреба од сеопфатен пристап и насочена акција во секторот туризам, иако во изминатиот период и сè уште се изведуваат неколку активности. Зголемувањето на капацитетите за туризам и угостителство, како и подобрувањето на нивниот квалитет и ефикасност се предизвиците кои се очекува да бидат надминати со изработка на нова Стратегија за туризам. Покрај тоа, сите анализи покажуваат дека туристичкиот сектор се соочува со проблеми кога станува збор за јасни и насочени промоции, капацитети за апсорбирање новите туристи и за потребите за подобро управување со дестинации.

Мерка 10: Зголемување на конкурентноста во секторот туризам и угостителство

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

Мерката е насочена кон обезбедување поддршка и градење на капацитетите за подобрување на опкружувањето и вештините, заедно со насочени инвестиции во инфраструктурата, поддршка на туристичките активности и промоција на дестинации, а ќе помогне и за подобро поврзување со сродните индустрии и МСП. Поддршката се реализира на неколку потенцијални туристички дестинации во земјата преку комбинација на инфраструктурни инвестиции, техничка помош и поддршка за градење на капацитетите.

Оваа мерка се спроведува преку 1) Програма за локална и регионална конкурентност во туризмот и 2) Програма за зголемување на можностите за вработување на пазарот.

а. Планирани активности во 2019 година

- Воспоставување процес на управување со дестинации
- Имплементација на големи инфраструктурни и мали инвестициски под-грантови според шемата за грантови
- Зајакнување на капацитетите за имплементација на активностите на клучните владини институции, како и на приватниот сектор и граѓанските здруженија со цел да имаат активна улога во развојот на туризмот

⁴¹ <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2018/macedonia2018.pdf>

- Подобрен пристап до меѓународните пазари, подобро управување со дестинации и подобрени туристички услуги.

б. Планирани активности во 2020 година

Активностите за финансирање инфраструктурни проекти се очекува да завршат во 2019 година. Активностите за подобрување на квалитетот на туристичката понуда и туристичките услуги се очекува да продолжат во 2020 година со започнување на втората фаза од проектот за зголемување на можностите за вработување на пазарот.

в. Планирани активности во 2021 година

Се очекува да започне втората фаза од проектот за зголемување на можностите за вработување на пазарот.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Очекуваните резултати се ориентирани кон локалниот економски раст, но исто така и кон подобрување на продуктивноста, квалитетот на услугите, врските и иновациите.

3. Клучни индикатори за успешност

Индикатор	2019	2020	2021
Број на туристи	раст од 5% годишно	над 1.000.000 туристи годишно	над 1.000.000 туристи годишно
Број на ноќевања	раст од 3% годишно	над 2.700.000 ноќевања годишно	над 2.700.000 ноќевања годишно

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

Вкупните средства за спроведување на мерката во следните три години изнесуваат 17,9 милиони евра, од кои 15 милиони евра за 2019 година.

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Ќе се создадат нови работни места долж целиот синџир на вредности во туристичка индустрија и се очекува поголемо учество на млади луѓе и жени. Исто така, се очекува дека активностите ќе резултираат со прелевање на ефектот врз другите индустрии и сектори во нивниот понатамошен раст и развој (образование, трговија, транспорт итн.).

Имајќи предвид дека родовата нееднаквост е особено застапена во руралните подрачја, оваа мерка може да има позитивно влијание врз стапката на активност на жените.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Ризици поврзани со управување на мерката и промена на нивото, како и постојаноста на поддршката на агенцијата што ја спроведува мерката и на јавните субјекти што се корисници на мерката	5%	Високо	Силна комуникација со институциите, приватниот сектор, граѓанското општество и други релевантни засегнати страни со цел одржување на широка платформа за поддршка на реформите која ќе помогне да се надмине ризикот на несоодветно управување со активностите
Ниско ниво на соработка помеѓу засегнатите страни и ограничени капацитети за спроведување на мерката	5%	Високо	Градење на капацитетите на агенциите од јавниот сектор и значителна техничка помош за координација на агенциите и јавно-приватен дијалог
Потенцијални ризици од несоодветно искористени средства	5%	Високо	Непосредно следење на расположливите и потрошените средства и поврзување со релевантните носители на одлуки со цел избегнување тесни грла во спроведувањето на активностите

4.3.3 Деловно окружување и намалување на неформалната економија

И покрај тоа што е мала континентална економија, Македонија е релативно конкурентна и динамична во однос на земјите од регионот⁴². Приватниот сектор главно го сочинуваат МСП кои учествуваат со 99,8% во вкупниот број активни претпријатија. МСП се доминантен тип претпријатија. Заради нивното високо учество во вкупниот број претпријатија тие се значајни извори за вработување, инвестиции како и важни креатори на БДП. Растечкиот број МСП апсорбира најголем дел од работната сила и придонесува за намалување на невработеноста. МСП учествуваат со речиси две третини од вкупната додадена вредност и речиси три четвртини од сите работни места, што е многу над просекот на ЕУ од 57% и 66%. Главниот предизвик за МСП е да се достигне европското ниво на продуктивност⁴³.

Во најновиот извештај на Светска банка „Дуинг бизнис 2019“ Македонија е рангирана на 10-то место помеѓу 190 економии. Македонија е најдобро рангирана во областа Заштита на малцински инвеститори (7 место), Пристап до кредити (12 место), Добивање градежни дозволи (13 место) итн. Сепак, постојат области како Регистрирање имот, Започнување бизнис и Пристап до електрична енергија каде што има простор за подобрување.

Неформалната економија е проценета на околу 17% од вкупното производство (ДЗС). Уделот на неформално вработените во вкупниот број вработени во 2017 година изнесува 18,1% и е намален за 4,4 п.п. во однос на 2013 година. Околу половина од неформално вработените се во земјоделскиот сектор, а според нивниот економски статус, околу половина се неплатени семејни работници. Најзастапени се неформалните вработени со основно занимање. Најчеста причина за работа во неформалната економија е недостатокот на редовни работни места, сезонската природа на работата, економските придобивки итн. Во однос на учеството на неформално вработените во вкупниот број вработени, мажите учествуваат со 19,7%, а жените со 15,7%.

За деловно окружување кое ќе обезбеди подинамичен раст потребно е да се обрне особено внимание на следното:

- и покрај ниското даночно оптоварување, компаниите се жалат на т.н. парафискални давачки, особено микро и малите претпријатија посочуваат дека овие плаќања не ја земаат предвид големината на фирмата. Честопати има поклопување на исти давачки на централно и на локално ниво, а дополнителен проблем е фактот дека кај некои од давачките нема јасна цел за што би се користеле и што се финансира преку нив;
- нејасното толкување на деловните регулативи, особено од страна на локалната администрација, нееднаквото спроведување на правилата и договорите, како и корупцијата и големата неформална економија го попречуваат развојот на приватниот сектор⁴⁴;
- постоењето на неформална економија создава нееднаков терен за формалните бизниси кои плаќаат даноци и придонеси и ги почитуваат прописите. Всушност, околу 30% од компаниите го истакнуваат неформалниот сектор како примарна пречка за раст⁴⁵;
- МСП во регионот на ЈИЕ повеќе не го идентификуваат пристапот кон финансии како примарно ограничување за развој на бизнисот, а посочуваат дека финансиската писменост и подготвеноста за инвестиции се на ниско ниво, особено кај новите претпријатија⁴⁶.

Националната стратегија за развој на малите и средните претпријатија беше усвоена во април 2018 година, а Стратегијата за развој на женско претприемништво (2018-2023) во декември 2018 година. Двете стратегии нудат сет мерки за поддршка на МСП кои ќе бидат имплементирани преку годишни програми. На почетокот на 2018 година беше усвоена првата среднорочна Стратегија за формализирање на неформалната економија 2018-2022 година.

Системот на јавни набавки е неопходен за регулирање на процесот на користење на јавните средства од страна на јавните (државните) органи, поради добивање на потребните ресурси од надворешни, комерцијални извори. Тенденцијата и целта на регулираниот процес на користењето на овие средства е постигнување фер процес, фер учество на деловниот сектор во него и добивање на најдобра вредност за вложените пари. Претходниот Закон за јавни набавки (ЗЈН) се засноваше на директивите за јавните

⁴² Извештајот за проценка на имплементацијата на Европскиот акт за мали бизниси (Small Business Act)

⁴³ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia_sba_fs_2017.pdf

⁴⁴ Извештај на Европска комисија за напредокот на Република Македонија 2016 година

⁴⁵ World bank Policy notes 2017

⁴⁶ Assessment framework for research, development and innovation Competitiveness in South East Europe A POLICY OUTLOOK, 2018

набавки на Европската унија што беа во сила во времето на неговото донесување (2007 година). Во извештаите на Европската комисија, како и во извештаите на СИГМА, беше потврдено дека „ЗЈН е генерално усогласен со законодавството на ЕУ“⁴⁷. Меѓутоа, од донесувањето на ЗЈН, усогласеноста со барањата на ЕУ не само што не е подобрена туку, напротив, нивото на усогласеност е намалено со честите измени и дополнувања, особено од 2013 година наваму. Зачестеноста на измените заедно со нивната целокупна природа и опфат можат да влијаат на правната сигурност. Од друга страна, овој тренд, исто така, одразуваеше многу активен интерес на националните органи за важноста на законодавството за јавни набавки кое, доколку се координира конструктивно, може да придонесе за идни стратески реформи⁴⁸.

Во моментот не постои единствен централен портал за пристап до владините **е-услуги** со повисоко ниво на софистицираност, а начинот на кој корисниците на владините е-услуги им пристапуваат е неунифициран. Постоечкиот портал за е-услуги www.uslugi.gov.mk е застарен и обезбедува само информации за услугите. Од друга страна, значителен број институции ги нудат своите услуги електронски на нивните веб-портали, со неконзистентни електронски идентификации и плаќања, со што се создава конфузија и се обесхрабрува користењето на е-услугите. Според препораките наведени во извештаите на СИГМА за 2015⁴⁹, 2016 и 2017 година, Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА) треба да го модернизира порталот за јавни услуги, нудејќи платформа и простор за е-услуги од сите институција.

Бидејќи административните постапки за обезбедување јавни услуги претставуваат сложени процеси кои вклучуваат размена на докази и податоци помеѓу институциите по службена должност, воспоставувањето Каталог на јавни услуги ќе помогне во спроведувањето на Законот за општата управна постапка, во насока на систематско управување со податоци за секоја од јавните услуги, во согласност со пропишаните законски одредби. Каталогот на јавни услуги ќе се користи со цел приоритизација на процесот на дигитализацијата на услугите, за да се овозможи поедноставување на процесите (административна гилотина, намалување на бирократијата и сл.), проследено со усогласување на регулативата, а пред сè, овозможување сеопфатни и ажурирани податоци за анализа на парафискални давачки за услуги, со што се овозможуваат алатки и основи за намалување на трошоците на услугите (такси и даноци) за корисниците (граѓаните и бизнисите).

Правните основи за Националниот портал се опфатени со трите закони кои се во процес на донесување: Законот за електронско управување и електронските услуги (каде што се опишани интероперабилноста, Националниот портал, Каталогот на услуги и други области); Законот за регистар на население; и Законот за електронски документи, електронска идентификација и доверливи услуги; последното е транспозиција на регулативата eIDAS.

Еден од главните приоритети на Владата на Република Македонија е да го зголеми квалитетот на административните услуги, а во таа насока измените и дополнувањата на Законот за општата управна постапка („Службен весник на РМ“ бр. 124/15) се направени со цел да се подобри обезбедувањето на јавните услуги преку целосно координирани и интегрирани активности на јавната администрација.

Мерка 11: Хармонизација на правната рамка на јавните набавки со законодавството на Европската унија (Acquis)

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во табела 11.

Оваа мерка има за цел пред сè да го усогласи ЗЈН со директивите 2014/24/EU, 2014/25/EU и со Директивата за правна заштита 2007/66/EK. Имено, постоечкиот систем на правна заштита пропишана со ЗЈН се базира на одредени елементи од Директивата за правна заштита, но остануваат уште некои важни елементи кои треба да се имплементираат, како на пример, алтернативните казни.

Законот за јавни набавки беше донесен од Собранието на РМ на 28 јануари 2019 година. Со законот, меѓу другото, се предвидува воведување електронски пазар на мали јавни набавки, електронско објавување на плановите за јавни набавки, управна контрола што ќе ја врши Бирото за јавни набавки, се поедноставуваат постапките за јавни набавки и слично.

⁴⁷ Извештај. Преглед на системот на Јавни набавки. СИГМА. април 2016 година

⁴⁸ Конечен извештај на извршена ревизија на успешност. ДЗР. 26.4.2017.

⁴⁹ <http://www.sigmaweb.org/publications/public-governance-monitoring-reports.htm>

Објавувањето на годишните планови за јавни набавки и нивните измени и дополнувања, ќе доведе до поголема транспарентност на целокупниот процес во спроведувањето постапки за доделување договори за јавни набавки.

Професионализацијата на државните службеници што работат со јавни набавки ќе доведе до зајакнувањето на капацитетите на договорните органи и економските оператори за примена на ЗЈН, преку системски пристап на организирање обуки и сертификација на лица за јавни набавки, особено за новините предвидени со новиот ЗЈН.

а. Планирани активности во 2019 и 2020 година

- Изработка на подзаконските акти кои произлегуваат од новиот закон
- Надградба на ЕСЈН согласно со новиот ЗЈН
- Професионализација на државните службеници што работат со јавни набавки

Одговорна институција за спроведување на активностите е Бирото за јавни набавки.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Усогласувањето со директивите преку новиот ЗЈН ќе им овозможи на МСП полесно и поевтино учество во постапките за доделување договори за јавни набавки, ќе обезбеди најдобра вредност за парите за јавни набавки и ќе овозможи почитување на принципите на ЕУ за транспарентност и конкурентност. Исто така, ќе овозможи еколошките, социјалните, како и иновативните аспекти да бидат земени предвид при доделувањето на јавните договори, така што јавните набавки ќе го поттикнуваат напредокот кон одредени цели на јавните политики. Покрај тоа, се користи холистички поглед на вредноста што се добива за парите, така што повеќе не се поставува само прашањето на минимизирање на трошоците, туку и анализа што друго може да се постигне преку набавките.

Создавањето услови за фер конкуренција помеѓу економските оператори во голема мера овозможува придобивки и за договорните органи, бидејќи добивањето конкурентни прифатливи понуди може да резултира со заштеда и рационално искористување на јавните средства. Заштедите на јавните средства, оставаат простор за нивно распределување на други важни полиња.

3. Клучни индикатори на успешност

- Изработени подзаконски акти
- Надграден ЕСЈН согласно со новиот ЗЈН
- Објавени Годишни планови на договорните органи – 100% во 2020 година
- Број на обучени службеници за јавни набавки согласно новиот Закон за јавните набавки – минимум 300 државни службеници годишно.

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

- Надградба на ЕСЈН согласно со новиот ЗЈН, планирани 200.000 евра за 2019 година.
- Професионализација на државните службеници што работат со јавни набавки - 30.000 евра годишно.

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Создавањето услови за фер конкуренција меѓу економските оператори во голема мера обезбедува користи за договорните органи, бидејќи добивањето на конкурентни понуди може да доведе до заштеда и рационално користење на јавните средства. Заштедите на јавните средства оставаат простор за нивно доделување во други важни области, со што се создаваат дополнителни можности за економските оператори кои можат да имаат позитивно влијание врз вработувањето. Родовата еднаквост ќе биде почитувана во процесот на имплементација на мерката.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Доцнење со целосна надградба на ЕСЈН согласно одредбите на новиот закон	30%	Високо	Навремено започнување на постапка за јавна набавка на услуга за развој, одржување и надградба на ЕСЈН
Доцнење со формирање на новиот сектор за управна контрола	30%	Високо	Навремено започнување на постапка за вработување на квалификуван и искусен кадар за спроведување на управна контрола

Мерка 12: Развој на Национален портал за е-услуги

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во табела 11.

Мерката предвидува активности за развој на динамичен интернет портал за е-услуги (Национален портал за е-услуги) како единствена контакт точка со државните органи во согласност со принципот на едношалтерски систем и употребата на стандардизирани кориснички интерфејси. Целта на Националниот портал е да се зголеми ефикасноста на државните институции и да се обезбедат побрзи и поедноставни услуги, преку создавање на единствена контакт точка и преку електронска размена на податоци помеѓу институциите. На почетокот, порталот ќе обезбедува информации за сите услуги (врз основа на Каталогот на услуги) и е-услуги само за граѓани, меѓутоа, следните чекори ќе бидат развивање на потребните функционалности што ќе им овозможат на правни лица да бидат корисници на порталот.

Порталот за е-услуги е тесно поврзан со тековните активности за интероперабилност, Националниот регистар на население, како и со отворањето сали за јавни услуги (Halls for Single Point of Services) и усогласување со законодавството на ЕУ⁵⁰.

Една од клучните компоненти на алатникот на порталот е Каталогот на услугите, кој претставува посебно и значајно софтверско решение. Во каталогот на услуги ќе бидат опфатени сите јавни услуги, податоци и докази неопходни за спроведување на јавните услуги, законски рокови за обезбедување услуги, дистинкција на податоци и документи што ќе се добијат по службена должност и оние што граѓаните и правните лица ќе треба да ги приложат кон барањата, правните лекови за секоја од услугите, висината на надоместоците и даноците за услугата итн. Софтверот за управување со Каталогот е веќе изработен и во каталогот се внесени податоци за сите услуги од 50 закони.

Каталогот на јавни услуги ќе придонесе за подобрување на евиденцијата и прегледите на јавните услуги што ги овозможуваат државните институции како и за унифицирање на услугите, а негови главни цели се: можност за квантитативна и квалитативна анализа на услугите; приоритизација за дигитализација на услугите; и што е најважно за анализирање на парафискалните давачки со цел да се донесат одлуки за да корисниците на услугите се ослободат од финансискиот товар.

а. Планирани активности за 2019 година

- Стартување и промоција на Националниот портал за е-услуги;
- Квантитативна и квалитативна анализа на податоците внесени во каталогот;
- Анализа на парафискални промени на услугите од каталогот, со препораки;
- Продолжување со внесување податоци за услугите од останатите закони во Каталог на услуги и одржување на ажурираните податоци во каталогот;
- Развој и усвојување на подзаконските акти за соодветните регулаторни акти;
- Развој на нови електронски услуги;
- Подобрување на националниот портал со функционалност Single Sign On;
- Надградба на порталот со можност за профили на правни лица и овозможување истите да бидат корисници.

б. Планирани активности за 2020 година

- Анализа на употребата на Националниот портал за е-услуги;
- Обука на вработените во јавниот сектор за спроведување на Законот за електронско управување и електронски услуги; Законот за регистар на население и Законот за електронски документи, електронска идентификација и доверливи услуги;
- Обука за вработените во јавниот сектор - корисници на порталот;
- Развој на нови електронски услуги;
- Квалитативна анализа на податоците во Каталогот за административна гилотина;
- Имплементација на препораката како резултат на анализата на парафискалните промени;
- Подобрување на Националниот портал со нови функционалности.

⁵⁰Релевантното законодавство на ЕУ (Регулатива 910/2015 и актите за спроведување, Директивата 95/46 и Регулатива 2016/679 и Директивата 2003/98), како и документи за политики (Акциски план на ЕУ за е-влада 2016-2020, ажурирана Европска рамка за интероперабилност, Извештај за е-Влада на ЕУ 2016); Закон за електронско управување и подзаконски акти, Закон за податоци во електронска форма и електронска потпис, Закон за општа управна постапка итн.

в. Планирани активности за 2021 година

- Развој на нови услуги за граѓаните и бизнисите.

Активностите ќе бидат имплементирани од страна на МИОА во соработка со други институции.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Националниот портал за електронски услуги се очекува да го намали административниот и финансискиот товар врз граѓаните и бизнисите и да ја зголеми ефикасноста на бизнисите. Намалувањето на времето и надоместоците за добивање на услугите подразбира намалување на трошоците за бизнисите, што доведува до зголемување на нивната конкурентност.

3. Клучни индикатори за успешност

Индикатор	2019 година	2020 година	2021 година
Број на корисници на порталот	2.000	5.000	Повеќе од 8.000
Број на е-услуги што се нудат	50	75	Повеќе од 100
Број на услуги во Каталогот	500	750	Повеќе од 1.000
Дел на услуги што се користат на порталот наспроти истите услуги што се користат на традиционален начин	1%	5%	Повеќе од 10%

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

Проценетите трошоци за надградба на Порталот (софтвер и хардвер) и внесувањето на податоците во Каталогот се проценуваат на 3.694.500 евра.

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Со намалување на административниот товар врз компаниите и зголемување на нивната конкурентност, тие би можеле да ги прошират своите активности и да го зголемат бројот на вработени. Електронските услуги се подеднакво достапни за сите граѓани и бизниси, без оглед на локацијата (урбаните и руралните), родовата и социјалната припадност, степенот и видот на попреченост итн.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Недоволна координација и комуникација помеѓу институциите што треба да бидат вклучени во обезбедувањето е-услуги на порталот.	5%	Средно	Формирање работна група со засегнатите страни и продолжување со одржувањето на редовната соработка преку состаноци, работилници и обуки.
Посветеноста на највисокото ниво во институциите вклучени во развојот на порталот не се рефлектира во посветеноста на оперативното ниво.	10%	Средно	Редовна комуникација и известување до Националниот совет за ИКТ (министерско ниво) за напредокот и нотификација за рано предупредување.
Потребните предуслови во ангажираните институции не се исполнети (човечки ресурси, подготвеност на системот, договори за надворешни услуги итн.).	10%	Средно	Подготовка на планови за работа врз основа на анализа за реални цели, ангажмани и рокови.
Недостаток на капацитети и вештини за анализа на парафискалните промени во Каталогот	5%	Ниско	Редовна комуникација со Министерството за финансии, како и информирање на локалните партнер-донатори и експертите од локалните невладини организации од оваа област, за можна соработка.

Мерка 13: Намалување на неформалната економија

1. Опис на мерката

За премин во формалната економија потребна е интегрирана стратегија што опфаќа голем број политики што можат да ги воведат неформалните работници и претприемачи во формалните канали на заштита и поддршка, истовремено зачувувајќи ги постојните динамички потенцијали (интегриран пристап кон неформалноста)⁵¹.

⁵¹ Препорака во однос на преминот од неформална кон формална економија (Transition from the Informal to the Formal Economy Recommendation, 2015), Меѓународна организација на трудот (МОТ)

На почетокот на 2018 година беше усвоена првата среднорочна Стратегија за формализација на неформалната економија 2018–2022 година. Истата има за цел да го намали бројот на неформално вработените (како во неформалните така и во формалните бизниси, но и во рамки на домаќинствата), како и да го намали учеството на нерегистрирани деловни субјекти и неформални активности во формалната економија. Поради комплексноста на неформалната економија, Стратегијата ги обединува сите релевантни аспекти на многу секторски политики, како унапредување на регулаторното и деловното окружување, зајакнување на институциите на пазарот на труд, зголемување на инспекцијата на тековите на неформалната економија и подигнување на свеста на граѓаните и бизнисите за важноста на формализацијата на неформалните активности. Стратегијата е насочена кон следните стратешки цели:

- подобрување на процесот на мерење, следење и откривање на неформалната економија;
- подобро деловно окружување за основање, раст и развој на компании;
- стимулирање и поддржување на формализацијата на неформалните економски активности; и
- јакнење на даночниот морал и намалување на толеранцијата кон неформалната економија.

За спроведување на Стратегијата, во август 2018 година беше усвоен Акцискиот план за формализација на неформалната економија 2018–2020 кој содржи 29 мерки.

За време на подготовката на Стратегијата и Акцискиот план во предвид беа земени релевантните стратешки и програмски документи со цел да се обезбеди нивна комплементарност. Поради комплексноста на неформалната економија и хоризонталниот пристап кон формализацијата на истата, бројни релевантни институции, социјални партнери и невладиниот сектор, како и претставници на меѓународни организации, ја дадоа својата поддршка и учествуваа во подготовката на Акцискиот план. Акцискиот план беше разгледан од Економско-социјалниот совет во јуни 2018 година.

МТСП има примарна одговорност за следење на Стратегијата и Акцискиот план; но Министерството е вклучено и во имплементацијата, а со оглед на хоризонталниот пристап и карактер, други министерства, надлежни органи и институции се исто така вклучени. МТСП ќе изготвува годишни извештаи за напредокот на спроведувањето на Акцискиот план, почнувајќи од април 2019 година.

а. Планирани активности во 2019 година

Планирана активност	Носител
1. Анализа на системот за следење на неформалната економија	Министерство за труд и социјална политика, Државен завод за статистика, Државен инспекторат за труд, Управа за јавни приходи, Државна пазарна инспекција, Централен регистар на Македонија, Социјални партнери
2. Развивање алатки што ги олеснуваат процедурите за инспекција со цел превенција на непријавена работа	Министерство за труд и социјална политика, Државен инспекторат за труд, Управа за јавни приходи, Државна пазарна инспекција, Социјални партнери
3. Дизајнирање систем базиран на ваучери или еквивалентни механизми што промовираат подобри работни услови	Министерство за труд и социјална политика, Министерство за економија, Министерство за финансии, Државен инспекторат за труд, Управа за јавни приходи, Државна пазарна инспекција, Социјални партнери

б. Планирани активности во 2020 година

Планирана активност	Носител
1. Дефинирање на системот и градење капацитети за следење на неформалната економија	Министерство за труд и социјална политика, Државен завод за статистика, Државен инспекторат за труд, Управа за јавни приходи, Државна пазарна инспекција, Централен регистар на Македонија, Социјални партнери
2. Развивање алатки што ги олеснуваат процедурите за инспекција за превенција на непријавена работа	Министерство за труд и социјална политика, Државен инспекторат за труд, Управа за јавни приходи, Државна пазарна инспекција, Социјални партнери
3. Дизајнирање систем базиран на ваучери или еквивалентни механизми што промовираат подобри работни услови и подготовка на теренот за спроведување на системот	Министерство за труд и социјална политика, Министерство за економија, Министерство за финансии, Државен инспекторат за труд, Управа за јавни приходи, Државна пазарна инспекција, Социјални партнери
4. Планирање и спроведување активности за подигнување на свеста за придобивките од транзицијата кон формалноста	Министерство за труд и социјална политика, Државен инспекторат за труд, Управа за јавни приходи, Државна пазарна инспекција, Социјални партнери

в. Планирани активности во 2021 година

Планирана активност	Носител
1. Воспоставен систем и изградени капацитети за следење на неформалната економија	Министерство за труд и социјална политика, Државен завод за статистика, Државен инспекторат за труд, Управа за јавни приходи, Државна пазарна инспекција, Централен регистар на Македонија, Социјални партнери
2. Тестирање и воведување на алатките што ги олеснуваат процедурите за инспекција за превенција на непријавена работа	Министерство за труд и социјална политика, Државен инспекторат за труд, Управа за јавни приходи, Државна пазарна инспекција, Социјални партнери
3. Воведување на дизајнираниот систем базиран на ваучери или еквивалентни механизми што промовираат подобри работни услови	Министерство за труд и социјална политика, Министерство за економија, Министерство за финансии, Државен инспекторат за труд, Управа за јавни приходи, Државна пазарна инспекција, Социјални партнери
4. Спроведување активности за подигнување на свеста за придобивките од транзицијата кон формалноста	Министерство за труд и социјална политика, Државен инспекторат за труд, Управа за јавни приходи, Државна пазарна инспекција, Социјални партнери

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Намалувањето на препреките за фер конкуренција помеѓу фирмите и стимулирањето редовно вработување може да доведе до фер конкуренција, намалување на несигурноста во вработеноста и нови можности за пристојна работа.

4. Очекувано влијание врз вработеноста и родовата еднаквост

Ефикасните пазари на труд се во негативна корелација со непријавената работа, а од друга страна се позитивно поврзани со повисоката конкурентност на целокупната економија. Намалувањето на неформалната економија ќе доведе до подобар квалитет на работата и работните услови, подобро деловно окружување и фер конкуренција, а финансиската одржливост на системите за социјална заштита ја става во помал ризик. Истовремено, треба да се истакне дека за некои работници неформалноста не е избор, туку неопходност во која се впуштаат поради недостиг на пристојни работни места. Родовата еднаквост ќе биде почитувана при имплементацијата на мерката.

5. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Во евра	2019	2020	2021
Буџетски трошоци	/	/	/
Небуџетско финансирање – ИПА фондови	200.000	500.000	300.000

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Засегнатите институционални страни не се посветени и истрајни во нивните напори за борба против неформалната економија.	5%	Ниско	Вклученост на сите засегнати страни во фазата на дизајнирање на новите мерки. Нивното учество ќе се обезбеди и преку активностите за подигнување на свеста.
Недостиг на доверба од јавноста и верба во ефективност на административните процедури и мерки.	10–15%	Средно до високо	Ризикот може да се реши со обезбедување добра координација помеѓу министерствата и други релевантни институции и со креирање јасни меѓусекторски правила за спроведување на мерките на политиките за промовирање на пристојната работа. Спроведувањето на правилата ќе биде проследено со таргетирана јавна кампања која ќе ги вклучи сите институционални и неинституционални чинители.

4.3.4 Истражување, развој и иновации и дигитална економија

Истражување, развој и иновации. Европската Иновациска ранг листа за 2018 година ја рангира Република Македонија како „скромни иноватор“. Извештајот ги идентификува „Атрактивните истражувачки системи и иноватори како најсилни иновативни димензии, а влијанијата за продажба и интелектуална

сопственост како најслаби димензии на иновацијата⁵². Покрај тоа, последниот Акт за мали бизниси (2017 година) укажува дека принципот „Вештини и иновации“ е еден од најниските, далеку под просекот на ЕУ.

Детална проценка на иновациониот екосистем е тешко да се спроведе со оглед на ограничената достапност на конзистентни податоци на национално ниво. Статистичките извештаи покажуваат дека инвестициите во истражување, развој и иновации се сè уште ниски (0,45% од БДП во 2016 година), од кои најголеми се инвестиции во високото образование (0,27% од БДП во 2016 година) а значително пониски инвестиции има во јавниот сектор (0,05 од БДП во 2016 година) и во приватниот сектор (0,1% од БДП во 2016 година). Редовниот пристап до финансии од алтернативни, небанкарски извори останува предизвик за приватниот сектор. Земајќи го предвид видот на достапниот пристап до финансии, најниската варијација од просекот на ЕУ е онаа на еквити и мезанин финансирање (-1,25 од просекот на ЕУ) и финансирање преку бизнис ангели (-2,00 од просекот на ЕУ)⁵³. Поради ова, Извештајот за конкурентност во Југоисточна Европа за 2016 година, препорачува зголемување на расходите за истражување и развој, понатамошен развој на можностите за инвестиции на ризичен капитал со цел обезбедување на нови можности за финансирање на иновативни претпријатија, како и диверзификација на поддршката за иновациите, вклучувајќи и иницијативи како што се јавни набавки за иновации и мерки прилагодени за зајакнување на соработката меѓу бизнисот и академијата⁵⁴. Помалку од 10% од компаниите имаат некаква форма на редовна соработка со универзитетите, освен во ИТ и автомобилската индустрија, каде што соработката е на повисоко ниво.

Актот за мали бизниси од 2017 година забележува позитивен развој со основањето и работењето на ФИТР, но исто така забележува дека континуираното слабо користење на фондовите за истражување и развој на ЕУ укажува на повторна проценка на постојните мерки за поддршка на ИР.

Во 2018 година, ФИТР продолжи со имплементација на инструментите за поддршка, вклучувајќи го и успешното пилотирање на инструментите за поддршка на технолошка екстензија и поддршка на деловно-технолошки акцелератори опфатени во ПЕР 2018-2020 година. Исто така, достапната поддршка на приватниот сектор беше диверзифицирана преку значително зголемување на јавните инвестиции во иновациите и развојот на технологијата преку мерките на третиот столб на Планот за економски раст. Во исто време, Фондот обезбеди бесплатна техничка помош преку консултации и менторирање на неколку теми поврзани со иновации за сите заинтересирани компании и во координација со разни донатори организираше голем број бесплатни програми за подготвеност за инвестиции. Како резултат на тоа, за првпат, бројот на евалуирани успешни апликации го надмина достапниот буџет за јавните повици. Постапката за избор за доделување средства вклучува прелиминарен избор од страна на евалуатори и конечна селекција од страна на Комитет за одобрување инвестиции составен од пет меѓународни експерти. Проектите за кои е одобрено финансирање се следат преку редовно известување за секој проект. Сите мерки за поддршка се усогласени со Законот за државна помош и соодветните регулативи, а Фондот воведува протокол за проценка на ризикот поврзан со спречувањето конфликт на интереси и корупција.

За сеопфатно решавање на недостатоците во екосистемот за иновации, во 2018 година Фондот започна два проекта финансирани со механизмот ЕУИФ: „Платно за иновации: пат кон зајакнување на иновативниот екосистем“ и „Студија на одржливост за научен и технолошки парк“. Двата проекта се во напредна фаза на имплементација и обезбедуваат основа за формулирање на идните мерки за поддршка на истражување, развој и иновации.

Дигитална економија - Правна рамка, политики и стратегии. За раст на пазарот надвор од националните граници, притоа искористувајќи го растечкиот потенцијал на дигиталните технологии, потребни се сигурни и предвидливи правила на однесување. Денес, електронските потписи се широко прифатени како глобален стандард и се сметаат за правни еквивалентни со традиционалните, своерачни потписи. Како што е наведено во Мониторинг извештајот на Сигма од ноември 2017 година⁵⁵, употребата на дигитални потписи од страна на физички лица во Република Македонија е ограничена, делумно поради тоа што годишниот трошок за издавање електронски потписи е релативно висок (во споредба со куповната моќ), па оттука и поголемиот дел од административните процедури се спроведуваат со лично присуство. Недоволната информираност околу правилата со кои се уредуваат електронските потписи и

⁵²<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/30678>

⁵³ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia_sba_fs_2017.pdf

⁵⁴ https://read.oecd-ilibrary.org/development/competitiveness-in-south-east-europe_9789264250529-en#page283

⁵⁵ Достапен на: <http://www.sigmaweb.org/publications/Monitoring-Report-2017-the-former-Yugoslav-Republic-of-Macedonia.pdf>

нивното правно признавање предизвикуваат несигурност која го намалува користењето на оваа дигитална алатка. Дополнително, законската регулатива (Закон за податоци во електронски формат и електронски потпис) е застарена и не го следи принципот на технолошка неутралност, со што се оневозможува потпишување со употреба на модерни технологии како мобилни телефони и други паметни уреди, што е една од причините за малиот пробив на електронските услуги. Иако електронските фактури се користат во трансакциите помеѓу бизнисите за брза размена на податоци, за сметководствена евиденција дополнително се испраќа и хартиена копија. Со новиот Нацрт-закон **за електронски документи, електронска идентификација и доверливи услуги**, се дефинираат т.н. „доверливи услуги“, меѓу кои е електронскиот потпис, се проширува нивниот спектар и се утврдува нивната правна сила. Дополнително, правното дефинирање на електронскиот документ се очекува да ги отстрани сите нејаснотии, особено кај електронските фактури, а со прецизно утврдување на нивоата на сигурност на електронската идентификација и надлежните тела, се овозможува интероперабилност на идните националните шеми за идентификација со тие на ЕУ. Новиот закон е усогласен со ЕУ Регулативата 910/2014 за електронска идентификација и доверливи услуги за електронски трансакции на внатрешниот пазар (eIDAS).

Светска банка⁵⁶ дава осврт на политичката нестабилност, недостатокот на доверба во јавните институции, корупцијата и другите фактори кои влијаат на довербата кај граѓаните во земјата. Притоа, јавната администрација е оценета како неефикасна и недоволно транспарентна, што доведува до намалување на нејзиниот кредибилитет, како и на квалитетот на јавните услуги. Во таа насока, се очекува процесот на дигитализација, особено кај G2G, освен за зголемување на квалитетот на јавните услуги, да придонесе и кон подобрување на административната транспарентност, намалување на ризикот од корупција и враќање на довербата во државните системи. Новиот Нацрт-закон **за електронско управување и електронски услуги** (со кој ќе се замени тековниот Закон за електронско управување) ја дефинира правната основа на платформата за интероперабилност, каталогот на услуги, централниот регистар на население, националниот портал за е-услуги и сите идни информациски системи во државна сопственост. Достапноста на електронска идентификација е забележана како една од клучните компоненти што овозможуваат електронски услуги во E-Government benchmark report 2017.

Иако дигитализацијата носи многу придобивки за потрошувачите и бизнисите, таа генерира и нови предизвици и прашања кон политиките, како сајбер закани и сајбер безбедност. Технолошкиот напредок на глобално ниво отвора нови можности за употреба на технологијата во секојдневното живеење, управувањето со бизнисите, учењето и размената на информации. Сепак, новите трендови во глобалната економија и технолошкиот раст отвораат можности за злоупотреба, кои со себе носат значајни ризици за бизнисите и за граѓаните. Потребата за поставување национални стратешки цели во полето на сајбер безбедноста е препознаена на глобално ниво. Во таа насока, **Националната стратегија за сајбер безбедност 2018-2022 година** се осврнува на тие предизвици и го поттикнува развојот на безбедно, сигурно, доверливо и отпорно дигитално опкружување, поддржано од висококвалитетни капацитети, засновани на соработка и доверба во областа на сајбер безбедноста. Оваа Стратегија опфаќа широк спектар на заштита на мрежни, но и оперативни капацитети на национално ниво. Заштитата на Националната критична инфраструктура, меѓу што спаѓа и заштитата на енергетската инфраструктура, е дефинирана како една од приоритетните активности во Стратегијата и Акцискиот план.

Дигитални вештини. Развивањето дигитално општество зависи од расположливата работна сила со ИКТ вештини, како на страната на давателите на услуги, така и на страната на корисниците на услугите. Стратешките одредби за развој на дигитални вештини се класифицирани во три насоки: дигитални вештини за населението, дигитални вештини во образованието и дигитални вештини за вработените во јавната администрација. Со цел зајакнување на дигиталните вештини на национално ниво, во тек се активности за информирање и едукација на граѓаните за користење е-услуги (Националниот портал за е-услуги) и подигање на јавната свест во областа на сајбер безбедноста (Национална стратегија за сајбер безбедност). Покрај тоа, во тек е изработка на анализа на вработените со ИКТ вештини како и потребата од ИКТ вештини, со што би се идентификувале идните активности за зајакнување на дигиталните вештини во јавната администрација. За развој на дигитални вештини во образованието, оваа година Република Македонија активно се вклучи во иницијативата „Европска недела на кодирање“, преку промовирање и стимулирање поголемо учество на образовните институции и образовниот кадар во овој

⁵⁶World Bank, 2018. "Western Balkans Regular Economic Report No.14": <http://pubdocs.worldbank.org/en/194301538650996304/rev2-WBRER14-WQ-web-ENG.pdf>

проект. Голем број проекти во рамките на иницијативата „Европска недела на кодирање“, ќе продолжат како долгорочни проекти, што за возврат ќе ги поттикне иновациите, креативноста и претприемништвото на рана возраст. Исто така, сите ученици на 10-14-годишна возраст во јавниот училишен систем ќе бидат опфатени со „Програмата за училишта од 21 век во Западен Балкан“ за градење на нивните дигитални вештини и можности за вработување. Програмата ќе им овозможи на учениците да учат на забавен и иновативен начин преку пристап до бесплатни micro:bit компјутери џебна големина и со можност за кодирање на часовите по ИКТ и други предмети, што ќе им помогне во градење на нивните вештини и доверба во компјутерската писменост и кодирањето.

Широкопојасен интернет. Неодамнешниот извештај на Светска банка⁵⁷ ја идентификува ниската куповна моќ на населението како главна причина за ниското продирање на пристапот на корисниците до брзите и ултра-брзи NGA мрежи. Освен тоа, во извештајот се нагласува дека високите цени на мало (во однос на просечниот приход) и високите цени на големо се главна пречка за развојот и пенетрацијата на широкопојасниот интернет во земјата, како и ограничената конкуренција и инвестициите во оваа област.

Мапирањето на постојната и планираната широкопојасна покриеност за целата територија на Република Македонија, спроведено во 2018 година, покажа дека пристапот до постоечка брза NGA електронска комуникациска мрежа за домаќинствата (78%) е близок до просекот на ЕУ (80%), додека пристапот до ултра-брза NGA мрежа (43,8%) е значително помал во споредба со просекот на ЕУ (58%). Имајќи ги предвид идните инвестициски планови на операторите, процентот на домаќинства со пристап до брзи и ултра-брзи NGA мрежи се очекува да се зголеми во следните 3 години со очекуван пораст од 6,94% за брзи NGA мрежи и 25,67% пораст за ултра-брзи NGA мрежи. Така, понатамошниот фокус е на проценка на идните јавни инвестиции во области каде што нема комерцијален интерес (бели области).

Целта на Националниот план за оперативна широкопојасна мрежа 2019-2023 година е да ги реши овие проблеми, со што ќе се обезбедат конкретни мерки и активности за подобрување на националните перспективи за широкопојасен интернет, заедно со развојот на 5G мобилна технологија. Планот, меѓу другото, предвидува формирање Национална канцеларија за поддршка на широкопојасен интернет, со која ќе се обезбеди еднаков пристап на сите граѓани до широкопојасен интернет, што пак ќе овозможи сите да имаат корист од онлајн можностите за претприемништво.

Мерка 14: Подобрување на инфраструктурата и пристапот до финансии за истражување, развој и иновации

1. Опис на мерката

Мерката продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во табела 11.

Во обид да се адресираат клучните предизвици поврзани со ИП, како што се недостигот на ризичен капитал, ниската соработка помеѓу академските институции и приватниот сектор и недоволните мерки за поддршка на иновации, ФИТР продолжува да ги унапредува достапните мерки и да воведува нови мерки и инфраструктура со цел премостување на идентификуваните празнини. Во наредниот период Фондот ќе ги спроведува мерките засновани на двете горенаведени екосистемски проценки вклучени во новиот Акциски план 2019-2020 година од Стратегијата за иновации и Акцискиот план за Индустриската стратегија.

I. Фонд за еквити и мезанин инвестиции

Целта е да се зголеми одржливоста и стапката на успех на иновативните компании преку обезбедување (i) пристап до еквити и квази-еквити финансирање за сегменти на пазарот на капитал кои не се атрактивни за финансирање од страна на банките; (ii) да обезбеди информативна база за потенцијалните инвеститори за можностите за инвестирање.

- Развој на релевантните подзаконски акти (2019 година)
- Објава на јавен повик / избор на менаџмент (2019 година)
- Потпишување договор / воспоставување Фонд за еквити и мезанин инвестиции (2019 година)
- Работење на Фондот за еквити и мезанин инвестиции (2019-2021 година).

⁵⁷ World Bank, 2018. "Seizing a Brighter Future for All": World Bank Systematic Country Diagnostic for Macedonia. <http://pubdocs.worldbank.org/en/606381543434479145/MKD-SCD-2018-ENG-Web.pdf>

II. Научно- технолошки парк (НТП)

НТП е предвиден како комплексна организација која на едно место нуди професионална деловна поддршка и услуги за иновации дизајнирани да го зголемат степенот на иновации, како и можности за мрежно поврзување на национално ниво. Воспоставувањето на првиот НТП во земјата ќе се базира на наодите од студијата за изводливост (што треба да се испорача до крајот на 2018 година) со општа цел за зајакнување на соработката помеѓу академските институции, индустријата и Владата. НТП потенцијално ќе ја вклучи и Националната канцеларија за трансфер на технологии.

- Развој на регулаторна рамка за воспоставување НТП (2019 година)
- Воспоставување на почетните простории на НТП (2019 година)
- Ангажирање соодветен кадар и зајакнување на човечките капацитети на НТП (2019 година и понатаму)
- НТП обезбедува услуги за академскиот и приватниот сектор (2019 година и понатаму)
- Понатамошен развој на просториите / цврстата инфраструктура (2020 година и понатаму).

III. Кофинансирани грантови за комерцијализација на иновации

Врз основа на научените лекции од имплементацијата на инструментите за поддршка финансирани во рамките на Проектот за поддршка на развојот на вештини и иновации и мерките од Планот за економски раст, како и од препораките од оценката на националниот иновативен екосистем, Фондот работи за консолидирање две мерки со слични цели во единствена мерка за комерцијализација на иновациите.

- Усвојување на ревидираниот Правилник за комерцијализација на иновации (2019 година)
- Објавување јавен повик во рамките на инструментот за поддршка Поддржани грантови за комерцијализација на иновации (2019 година)
- Спроведување повици под инструментот за поддршка (од 2020 година па натаму).

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Премостувањето на постојните недостатоци на екосистемот за иновации ќе воведо механизми за поттикнување на инвестиции во ИР, иновативни активности, бизнис академска соработка и комерцијализација на иновациите. Олеснетиот пристап до финансии ќе ја зголеми стапката на одржливост на новоформираните претпријатија. Инвестициите во ИР и иновации значително придонесуваат за зголемување на конкурентноста и извозниот потенцијал на МСП.

3. Клучни индикатори за успешност

	2019 година	2020 година	2021 година
Број на компании кои примаат еквити / мезанин инвестиции	3	5	10
Број на активни договори за соработка за иновации помеѓу бизнисот и академски институции	10	30	50
Зголемени приватни расходи во И&Р мобилизирани преку мерките за поддршка (% во споредба со 2018 година)	40%	50%	60%
Број на поддржани вработувања	500	1.000	2.000

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

во евра	2019 година	2020 година	2021 година
I. Фонд за еквити и мезанин инвестиции ⁵⁸	7.000.000	/	/
II. Научно-технолошки парк ⁵⁹	1.000.000	1.000.000	/
III. Кофинансирани грантови за комерцијализација на иновации	10.000.000	12.000.000	12.000.000

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Инвестициите во ИР водат кон воспоставување нови бизниси и раст на постојните бизниси, создавање нови работни места, особено за младите луѓе и за висококвалификувана работна сила. Подобрениот пристап до финансии и инвестиции во инфраструктурата за иновации ќе го поттикне претприемништвото на жените. Родовата рамноправност ќе биде почитувана при спроведувањето на активностите.

⁵⁸ Средствата ќе се користат во периодот 2020-2023 година

⁵⁹ Воспоставувањето на НТП е предвидено во две фази. Буџетот наведен тука се однесува на Фаза 1, додека буџетот за Фаза 2 е условен од спроведувањето на Фаза 1.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Недостиг на меѓуинституционална соработка и партиципативно учество на заинтересираните страни	5%	Ниско	Воспоставување механизми за консултации и соработка за зголемување на ефикасноста во доставувањето на резултатите. Воспоставување план за мониторинг и евалуација и план за намалување на ризикот и спроведување редовни состаноци на Телото за следење.
Капацитет на ФИТР за спроведување на нови мерки	10%	Средно	Понатамошно зајакнување на човечките ресурси во ФИТР: 10 нови вработувања предвидени на почетокот на 2019 година. Буџетот на ФИТР за плати за 2019 година е двојно зголемен, а новиот Акт за систематизација е во подготовка (се очекува да биде усвоен во 2019 година) предвидува вкупно 50 позиции.
Ниска инвестициска подготвеност/ капацитет за апсорпција во приватниот сектор	5%	Ниско	Продолжување и проширување на бесплатната техничка помош за компаниите и имплементирање на програмите за подготвеност за инвестирање. Развој и имплементација на Акциски план за комуникација.

4.3.5 Реформи поврзани со трговијата

Глобалната трговија се соочуваше со различни потешкотии во 2018 година, како резултат на растечките спорови меѓу главните трговски партнери. Некои од суштинските, основни принципи врз кои се заснова трговскиот систем седум децении, се доведуваат во прашање. Влијанието на овие глобални трговски спорови за Република Македонија е мало и ограничено, бидејќи најголем дел од нашата трговија се врши со ЕУ и со земјите од регионот. Така, 70,6% од вкупната трговија во 2017 година е со ЕУ и 10,5% со земјите од ЦЕФТА. Доказ за малиот и занемарлив ефект во трговијата е порастот на извозот од 14,7% и растот на увозот од 11,7% во изминатите 8 месеци од оваа година.

Трговските односи помеѓу ЕУ и земјите од регионот се поставени во спогодбите за стабилизација и асоцијација кои бараат усогласување на националното законодавство со законодавството на ЕУ со цел воспоставување слободна трговска област помеѓу земјите кандидати или потенцијални кандидати и ЕУ. Албанија, Македонија и Црна Гора се исто така и членки на Светската трговска организација (СТО). Сите земји се потписнички на Договорот за слободна трговија во Централна Европа (ЦЕФТА) и за оние што сè уште не се членки на СТО, ова е од голема корист, бидејќи им помага да ги исполнат критериумите за членство во неа.

Мерките за трговска либерализација и олеснување како дел од мултилатерални трговски договори овозможуваат пристап до поголеми пазари и глобални синџири на вредности и можност за компаниите да ја зголемат нивната конкурентност. Во Западен Балкан постои заедничка иницијатива за забрзување на регионалната економска соработка и развој на регионален економски простор, базиран на ЦЕФТА и правилата и принципите на ЕУ. Тоа постепено ќе овозможи зголемување на слободното движење на стоките, услугите, инвестициите и квалификуваните работници, во целосна кохерентност со патот на развојот на секоја земја.

Најголеми достигнувања на ЦЕФТА се: ратификување на Дополнителниот протокол 5 и започнување со негова имплементација од страна на 5 земји и една во очекување на информација од депозитарот; текстот на Дополнителниот протокол 6 е дефиниран и се очекува да се усвои, преговорите за Механизмот за решавање спорови ќе започнат наскоро; транспарентноста се зголемува со редовно ажурирање на статистичкиот портал со податоците за трговијата со стоки, услуги СДИ итн.; започнаа преговорите за заемно признавање на професионалните квалификации за лекари, стоматолози, инженери и архитекти.

Трговската политика на регионот, согласно Договорот ЦЕФТА, овозможува значително ниво на отвореност на пазарот со стоки и можност за поширока либерализација на трговијата со услуги. Економиите во регионот постигнаа напредок во креирање политики кои ја олеснуваат трговијата, но сè уште се соочуваат со нетарифни бариери и ограничувања во трговијата со услуги. Во однос на нетарифните бариери потребно е подобрување во неколку категории, како технички стандарди, санитарни и фитосанитарни мерки и административни пречки. За да се зајакне и подобри квалитетот на анализата на ризик за избегнување повторување на земање и тестирање примероци, како и да се воспостават регионални стандарди за меѓусебно признавање на програмите, документите и инспекциските сертификати, за да се олесни трговијата со стоки, земјите потписнички на ЦЕФТА

преземаат активности за примена на регионални протоколи кои ќе бидат составен дел на Договорот ЦЕФТА.

Мерка 15: Олеснување на трговијата

1. Опис на мерката

Мерката продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

Мерката е поврзана со имплементацијата на Дополнителниот протокол 5 кон Договорот ЦЕФТА со цел поедноставување на инспекциите поврзани со сите процедури за царинење (и намалување на формалностите до највисок можен степен преку електронска размена на информации помеѓу царинските органи). Преговорите за Дополнителниот протокол 5 започнаа во 2015 година, а истиот стапи на сила во 2018 година.

Трговската политика и нејзиното олеснување се дел од столбот за интегриран раст од Стратегијата за Југоисточна Европа 2020. Главната цел на овој столб е да се промовира регионалната трговија која е недискриминаторска, транспарентна и предвидлива и го интензивира протокот на стоки и услуги во регионот.

Општата цел на Дополнителниот протокол 5 е да се поедностават инспекциите (агенција за храна и ветерина, фитосанитарна агенција) поврзани со сите постапки за царинење и да се намалат формалностите до најголем можен степен, за размена на податоци помеѓу царинските органи до степен до кој секое национално законодавство дозволува и меѓусебно ги признава националните програми на овластени економски оператори во секоја од страните на ЦЕФТА, под услов законодавството и спроведувањето на секоја национална програма да бидат целосно во согласност со релевантното законодавство на ЕУ.

Оваа мерка е поврзана со мерката за изградба на заедничкиот железнички прекуграничен премин Македонија-Србија и олеснување на прекуграничното преминување.

а. Планирани активности во 2019 година

Царинската управа на Република Македонија ќе ги унапреди системите наменети за размена на податоци помеѓу царинските власти во регионот, ќе набави нов сервер со соодветно складирање за дојдовните податоци за SEED+ и нов Firewall/Router за подобрување на тековниот проток, а ќе се воспостават дополнителни VPN линкови за обработка на зголемен проток на пораки и создавање активна мрежна опрема за заштита.

Агенцијата за храна и ветеринарство ќе развие транспарентни алатки за проширување на TRACEE сертификат за ветеринарна апликација со соодветен магацин за хостирање нов софтверски модул за поддршка на работниот процес на издавање на сертификати и опрема за заштита.

Фитосанитарната управа ќе создаде систем за фитосанитарни сертификати за кои ќе се набави нов централен сервер со соодветно складирање на национална фитосанитарна софтверска апликација и заштитен сид/рутер за да се воспостават VPN линкови до оддалечени локации со постојани лиценци за VPN клиенти.

б. Планирани активности во 2020 година

Во 2020 година не се планираат посебни активности освен оние за одржување на системот.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Со спроведување на практиката на контроли врз основа на анализа на ризик и со претходно доставување информации или издадени ветеринарни или фитосанитарни сертификати преку системот TRACEE, времето и трошоците потребни за увоз и извоз ќе бидат значително намалени. Се проценува дека трговските трошоци и просечното време потребно за увоз и извоз во другите земји од ЦЕФТА ќе се намалат за 47%. Ова ќе придонесе за годишен пораст на извозот во другите земји од ЦЕФТА за 3,5% и за раст на БДП од 0,9%.

3. Клучни индикатори за успешност

За да се следи успехот на мерката, се очекува дека постапките за царинење и инспекции ќе се поедностават и ќе се намалат барем приближно за 25%, што ќе резултира со намалување на времето на царинење за 25%.

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

Планираните активности на ЦЕФТА секретаријатот ќе бидат финансирани од ИПА. Планираните активности на земјата ќе бидат финансирани во рамките на буџетот на секоја институција вклучена во имплементацијата. Планираните активности во 2019 година изнесуваат 51.500 евра од Буџетот на Република Македонија, и тоа 22.500 евра - Царинска управа, 14.500 евра - Фитосанитарна управа и 14.500 евра - Агенција за храна и ветеринарство. Годишните трошоци за интернет конекции на сите локации изнесуваат 3.600 евра.

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Повеќе отворени пазари за стоки и услуги го стимулираат создавањето работни места. Родовата еднаквост ќе се почитува во процесот на спроведување на мерката.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Можно потценување на распределениот буџет	10-15%	Средно до високо	Навремена проценка на потребата од зголемени буџетски алокации
Проблемите со координацијата помеѓу земјите може да се појават во фазата на имплементација	10-15%	Средно до високо	Редовни консултативни состаноци помеѓу вклучените земји

4.3.6 Образование и вештини

Новата Стратегија за образование 2018-2025 година беше усвоена од Владата во 2018 година, како клучен документ за подобрување на квалитетот и условите во образованието. Согласно извештајот на ОЕЦД за конкурентност 2018 година, кај димензијата образование Република Македонија постигнува скор од 2,8⁶⁰, а просекот на земјите од ЈИЕ е 2,5, што значи дека постои солидна стратешка рамка, но сепак, не секогаш постои соодветна имплементација како и следење на јавните политики со цел обезбедување повратни информации и корекции.

Според Програмата за меѓународно оценување на учениците (ПИСА), спроведена од ОЕЦД, две третини од македонските ученици на 15-годишна возраст покажуваат слаби резултати (не постигнуваат ниво на функционална писменост) по наука, математика, читање, соработка при решавање проблеми и финансиска писменост во споредба со нивните вршници од 72 земји. Затоа, од голема важност е зголемување на инвестициите во основното и средното образование⁶¹.

Од тие причини, започнаа неколку процеси поврзани со унапредување на квалитетот на основното образование: изготвување нов Закон за основно образование, ревизија на наставните програми во првите три одделенија од основното образование, како и изработка на национални стандарди за постигнувањата на учениците за секој циклус од основното образование, кои ќе се базираат на излезни резултати од учење и на клучните компетенции за доживотно учење одредени од ЕК. Исто така, со цел да се обезбеди поддршка за обуките на наставниците, БРО го воспостави е-системот за управување со учење како поддршка за обезбедување обуки за наставниците и на нивниот професионален развој. Исто така, донесени се Годишни програми за професионално усовршување и напредување на наставниците и стручните соработници во основните и средните училишта.

Потребно е да се обезбеди засилена поддршка особено за стручното образование и обука, како и за добри обуки за наставниците и предучилишното образование⁶².

Иако повеќе ученици се запишани во СОО отколку во гимназиско образование, завршените ученици од СОО се идентификувани од страна на сите економски сектори дека имаат најголем јаз во однос на вештини, односно, тие не се подготвени за работа, освен за ИКТ и автомобилската индустрија. Имајќи предвид дека истражувањата од 2014 година покажаа дека помалку од 10% од фирмите редовно комуницираат со која било образовна институција, како и дека системот за стручно образование и обука, што се карактеризира со тесно дефинирани професионални профили и мала флексибилност, не е ефективен⁶³, се презедоа чекори за поголема вклученост на бизнис-заедницата во реформите на

⁶⁰(Competitiveness in Southeast Europe, A policy Outlook 2018).

⁶¹(Competitiveness in Southeast Europe, A policy Outlook 2018).

⁶²(A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans" - Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions).

⁶³ (World Bank (2014c) Macedonia: Labor Market Assessment 2007-2011. Washington, DC: The World Bank).

стручното образование и обука. Од 2017 година, бизнис секторот е вклучен со свои претставници во Националниот одбор за македонската рамка на квалификации, во секторските комисии за квалификации, како и при подготовката на Методологијата за развивање стандарди на занимања.

Во изминатите две години, во соработка со работодавачите, изготвени се и усвоени над 229 стандарди на занимања, но и понатаму е потребно да се инвестира во подигнувањето на знаењата кај работодавачите за суштинската улога што ја имаат стандардите на занимања и стандардите на квалификации во создавањето релевантност меѓу бизнисите и стручното образование и обука. На барање на работодавачите и потребите на пазарот на труд се дизајнираа и усвоија 40 стандарди на квалификации. Во постапка на усвојување се уште 20 квалификации дизајнирани според барањата на работодавачите. Модуларниот пристап во стручното образование е пилотиран во учебната 2017/2018 за три пилот квалификации преку реформирање на наставните планови. Посебен фокус се става на обуката на наставниот кадар и управувачкиот тим на училиштата. Освен тековната реформа во четиригодишното стручно образование (техничко образование), се заокружи реформата во две и тригодишното стручно образование. Фокусот на обуките беше ставен на ученикот и на пристапот базиран на резултатите од учење. Од учебната 2017/2018, директно вклучување на бизнис-секторот е овозможено преку вклучување на учениците во работниот процес.

Потребно е да се инвестира во постсредно образование кое не привлекува доволен број ученици поради застарените и нереструирани стручни профили. За регулирање одредени процеси и постапки во оваа област потребно е да се направат измени во Законот за стручно образование. Центарот за образование на возрасните, започна со развивање на Систем за валидација на неформалното и информалното учење (ВНИУ), преку изработка на релевантни концепциски документи.

Развиен е Регистер за Националната рамка на квалификации (НРК) (софтвер и хардвер) во кои ќе се вклучуваат квалификациите од сите нивоа, со што ќе се обезбеди транспарентност и прегледност на квалификациите. Сепак, сè уште има предизвици во спроведувањето на НРК, како што се: градење на капацитетите, финансирање и вклучување и соработка на засегнатите страни⁶⁴.

На почетокот на 2018 година донесен е Законот за високо образование, со кој се предвидува формирање Агенција за обезбедување квалитет. Новиот Закон предвидува формирање и на Национален совет за високо образование и научно-истражувачка дејност, кој треба да предложи нов модел за финансирање на високообразовната и научно-истражувачката дејност, да придонесе за унапредување на вложувањето во науката и зголемување на квалитетот на високото образование.

Клучните стратешки документи преку кои координирано се таргетираат овие предизвици се: Стратегија за Југоисточна Европа за 2020 година, Стратегија за образование 2018-2025 година, Стратегија за стручното образование и обука во контекст на доживотно учење 2013 -2020 година, Стратегија за образование на возрасните и други.

Мерка 16: Понатамошен развој на системот на квалификации

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

Во тек е подготовка на нов Закон за основно образование каде главниот фокус е на воведување систем за обезбедување квалитет базиран на Национален стандард за секој циклус од основното образование со јасно определени резултати од учење и со посебно внимание на инклузивноста, почитувањето на разликите, правата на децата и демократската култура. Последователно, ќе следи изготвување нови наставни планови и програми, каде фокусот ќе биде ставен на интеракцијата помеѓу наставникот и ученикот. Оваа реформа се планира да започне во 2019 година. Исто така, планирана е подготовка и усвојување нов Закон за средно образование. Во насока на подобрување на постигнувањата на учениците на меѓународните тестирања, воведувањето и пилотирањето иновативни наставни методи заедно со редовната настава ќе им помогне на учениците да развијат дигитални вештини, критичко размислување и способноста за решавање проблеми. Како дополнителна мерка е планирано основањето Математичка гимназија.

За надминување на големиот расчекор на вештините стекнати во образовниот процес и потребите на работодавачите, дел од веќе започнатите активности ќе продолжат да се имплементираат, но планирани

⁶⁴(CEDEFOP, 2017b).

се и нови активности. МОН продолжува со реализација на програмата - грантови за поддршка на заеднички проекти помеѓу средните стручни училишта и компаниите во насока на подобрување на практичната обука на учениците и нивните вештини за вработување, заради подобра подготвеност и зголемени можности за вработување по завршување на стручното образование. По пилотирањето на реформираните наставни програми за четиригодишното стручно образование во учебната 2017/2018 година во три сектори (градежништво и геодезија, туризам и електро), продолжува реформата на сите наставни програми во четиригодишното стручно образование. Новите наставни програми се модулари, базирани на компетенции, со изразени резултати од учење и дефинирани со ЕЦВЕТ кредити и поени, согласно препораките на Европскиот парламент и Совет, како и врз основа на најдобрите практики од земјите членки на ЕУ.

Пилотирањето на новите наставни план и програми за дуалното стручно образование ќе им помогне на компаниите да обезбедат професионален кадар, имајќи предвид дека учениците се подготвуваат за работа во соодветната компанија уште за време на своето образование.

Главната цел на реформата во формалното и неформалното образование е зголемување на вработливоста на младите луѓе, особено на жените и ранливите категории (Ромите и младите со посебни потреби). Во следната декада поголем фокус ќе се стави на соработка на образовниот систем (вклучително и неформалното образование) и бизнис-заедницата. Идејата е да се изгради одржлив систем, пред сè за компаниите да детектираат кои вештини се потребни кај работниците и како да се обезбеди развој на тие вештини (независно дали преку системот на формално или неформално образование). Проектот ќе се фокусира на неколку кластери: ИТ, лични услуги, земјоделство, прехранбена индустрија, угостителство и туризам.

Во фокусот на сите овие активности е учењето преку работа, преку квалитетна практична обука кај работодавач, со крајна цел поголема подготвеност на учениците и зголемување на можностите за вработување.

Во делот на валидацијата на неформалното и информалното учење (ВНИУ), Центарот за образование на возрасни подготвува процедури и развива методолошки документи за спроведување на системот за ВНИУ. Исто така, се планира обезбедување квалитет во системот на квалификации преку воведување додаток на диплома, како и хармонизација на законите за образование со измените на Законот за националната рамка на квалификации.

Во делот на високото образование, во следниот период ќе се работи на усогласување на подзаконските акти и правилниците за акредитација и евалуација со Европските стандарди и критериуми, формирање Агенција за обезбедување квалитет согласно новиот Закон за високо образование, донесување и усвојување Акциски план за активности потребни за зачленување на Агенцијата за квалитет во Европската асоцијација за квалитет на високото образование и Европскиот регистар за обезбедување квалитет на високо образование, вклучувајќи го и процесот за самоевалуација на Агенцијата.

а. Планирани активности во 2019 година

Планирана активност	Одговорна институција
1. Развој на 5 квалификации барани од страна на работодавачите и флексибилен пристап до нивно стекнување	Национален одбор за македонската рамка на квалификации; Секторски комисии; Министерство за образование и наука; Центар за стручно образование и обука; Понудувачи на образовни услуги
2. Развој на програми за обуки и обуки за специфични работни места за доквалификација	Понудувачи на образовни услуги и високообразовни институции
3. Зајакнување на соработката помеѓу високообразовните институции и приватниот сектор, како и средните стручни училишта и приватниот сектор со цел обезбедување квалитетна практична работа на студентите и учениците во компаниите	Универзитети и високообразовните институции; Средни стручни училишта; Компаниите

б. Планирани активности за 2020 година

Планирана активност	Одговорна институција
1. Обуки за трансверзални вештини по барање на работодавачите	Работодавачи; Понудувачи на образовни услуги
2. Валидација на неформалното образование за стекнување специфични квалификации (воспоставување на системот за валидација - препознавање на претходното учење)	Центар за стручно образование и обука; Посебни акредитирани установи за валидација на неформалното образование

в. Планирани активности за 2021 година

Планирана активност	Одговорна институција
1. Продолжување на соработката помеѓу високообразовните институции и приватниот сектор, како и средните стручни училишта и приватниот сектор со цел обезбедување квалитетна практична работа на студентите и учениците во компаниите.	Универзитети и високообразовни институции; Средни стручни училишта; Компани
2. Валидација на неформалното образование за стекнување специфични квалификации (воспоставување на системот за валидација - препознавање на претходното учење)	Центар за стручно образование и обука; Посебни акредитирани установи за валидација на неформалното образование
Развивање 5 квалификации на V ниво – специјалист и мајстор за потребите на пазарот на труд и можност за самовработување во занаетчиските дејности	Национален одбор за Македонската рамка на квалификации; Секторски комисии; Министерство за образование и наука; Центар за стручно образование и обука; Занаетчиска комора на РМ; Понудувачи на образовни услуги

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Вработени со поквалитетни квалификации ќе придонесат за поголема ефикасност и продуктивност на компаниите и намалување на трошокот за обука и доквалификација на вработените. Мерката ќе придонесе за намалување на неадекватноста помеѓу образованието и потребите на пазарот на труд, стекнување вештини и компетенции кои ќе ги задоволат потребите на пазарот на труд, препознавање на стекнатите квалификации во државата од страна на странските инвеститори и препознавање на квалификациите стекнати во странство од страна на домашните работодавачи за полесна вработливост на барателите на работа.

3. Клучни индикатори на успешност

Индикатор	2019 година	2020 година	2021 година
Број на ученици запишани во средно стручно образование споредено со гимназиско	55%-45%	58%-42%	60%-40%
Број на студенти запишани на STEM (наука, технологија, инженерство и математика) студии	зголемување за 3%	зголемување за 5%	зголемување за 10%
Систем за валидација на неформалното и информалното учење	усвоени измени на закони	воспоставен систем на валидација	

4. Проценети трошоци на активностите и извори на финансирање

	2019 година	2020 година	2021 година
Во евра			
Буџетски расходи	1.444.761	1.494.761	688.000
Небуџетско финансирање – ИПА фондови	1.360.000	1.436.000	1.586.000
Вкупно	2.804.761	2.930.761	2.274.000

5. Очекувано влијание на вработеноста и родово влијание

Зголемувањето на квалитетот на наставните програми ќе доведе до стекнување знаења, вештини и компетенции кои ќе овозможат лесно наоѓање работа по завршување на образованието. Дополнително, силните трансверзални вештини, стекнати како резултат на новите реформирани наставни програми, ќе придонесат за подобра мобилност на работната сила и развој на кариерата. Најголем дел од компаниите во Република Македонија се МСП, кои немаат капацитет да го препознаваат и развиваат потенцијалот на нивните вработени, затоа НРК како „централна точка“ за сите чинители ќе придонесе за подобро препознавање на потребните вештини и компетенции.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Непостоење целокупна рамка за имплементација на сите активности може да доведе до донесување различни несистемски одлуки	10%	Високо	Формирање придружни тела за поддршка на НРК (секторски комисии) каде што се вклучени Организацијата на работодавачи, синдикатите, студентите, високообразовните институции, владини институции, здруженија итн.
Недоволен интерес на релевантните учесници, особено работодавачите, чии мислења и сугестии се пресудни	15%	Високо	Јакнење на свеста за улогата на НРК; Изноаѓање адекватни инструменти за мотивирање на работодавачите

4.3.7 Вработување и пазар на труд

Во среднорочниот период помеѓу 2013 и 2017 година, бројот на вработени во Република Македонија се зголеми за 62.000, односно за 9,1%. Просечната годишна стапка на раст на бројот на вработени изнесува 2,2%. Најголем број нови работни места има во преработувачката индустрија, градежништвото, трговијата, јавната администрација и одбраната, и задолжителното социјално осигурување, додека пак во земјоделството се забележува пад. Во 2017 година, стапката на вработеност на населението на возраст од 15–64 години изнесуваше 50,5%, што претставува ниско ниво и укажува на недоволно искористување на работната сила како потенцијал за развој. Родовиот јаз во вработувањето е висок. Стапката на вработеност кај мажите (60,5% во 2017 година) е повисока отколку кај жените (40,3%) за 20,2 п.п..

Стапката на вработеност кај младите е ниска, само 17,5% од младите на возраст од 15–24 се вработени. Една од причините за тоа е ниската стапка на активност на младите (32,8%), што главно произлегува од нивното учество во образовниот систем. Учесството на младите (од 15 до 29-годишна возраст) што не се во образовен процес, не се вработени, ниту се во процес на обуки (млади, NEET) е 32,5%, при што кај жените на возраст од 25 до 29 години има поголема веројатност да не се вработени, во образовен процес и во процес на обуки споредбено со младите мажи. Главната причина за тоа се семејните обврски.

И покрај тоа што стапката на невработеност континуирано се намалува, земјата сè уште се соочува со висока стапка на невработеност, која беше 22,5% во 2017 година (иако намалена од 31,2% во 2013 година), без големи родови разлики. Од сите невработени лица, 53% бараат работа и преку Агенцијата за вработување на Република Македонија (ABPM).

Кај младите се забележува висока стапка на невработеност која опаѓа со зголемување на нивото на образование. Кај младите, ниската стапка на отворање на работни места на пазарот на труд и високата стапка на невработеност резултираат со висока долгорочна невработеност. Стапката на активност во 2017 година изнесуваше 65,3% и е за 1,4 п.п. повисока во споредба со 2013 година. Анализирани по род, стапката на активност во 2017 година е повисока кај мажите и изнесува 78,4% (51,7% кај жените). Процентот на неактивните жени е диспропорционално распределен помеѓу младите жени, жените во руралните средини и неквалификуваните жени, при што една од најважните причини за неактивност кај жените се домашните обврски. Стапката на активност е повисока кај оние со повисоко ниво на образование.

Согласно со Програмата за реформи во вработувањето и социјалната политика 2020 година и Стратегијата за вработување 2016–2020 година, целта е да се зголеми стапката на вработеност на 46,9% до 2020 година и да се намали стапката на невработеност на 21,5%. Имајќи ги предвид трендовите во 2016–2017 година и првите три квартали од 2018 година, целите се остварливи.

Причините за високата невработеност се најчесто поврзани со недостигот на побарувачка на работна сила, што во голема мера е последица на слабиот економски раст во изминатата деценија. Побарувачката главно се поттикнува со подобрување на деловното опкружување и намалување на трошоците за работната сила.

Во однос на понудата на работната сила, мерките беа главно насочени кон подобрување на вештините на невработените, преквалификација и доквалификација, како и кон поддржување на младите невработени лица да се стекнат со работно искуство, но сепак поврзувањето на потребите на компаниите и понудата на работна сила и натаму останува голем предизвик.

Во изминатиот период беше извршена проценка на влијанието на активните мерки за вработување и истите беа прилагодени согласно со препораките, беа утврдени квотите од најмалку 30% учество на младите во активните мерки за вработување, беше извршено мерење на перформансите на учесниците во услугите и мерките за вработување, беше подобро информирањето за пазарот на труд и беа модернизирани работата и услугите на ABPM, но сè уште мал број работодавачи ги користат нејзините услуги за посредување при вработување. Исто така, во изминатите три години се врши профилирање на невработените лица и подготовката на индивидуални планови за вработување во ABPM, преку кои најранливите категории се насочуваат кон учество во активните мерки за вработување.

Мерка 17: Гаранција за млади

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

Преку Гаранцијата за млади, секое младо лице на возраст до 29 години, во период од 4 месеци по евидентирањето како невработено лице во АВРМ, треба да добие соодветна понуда за вработување, можност да го продолжи образованието или да биде вклучено во некоја од активните мерки за вработување. АВРМ ја започна имплементацијата на мерката Гаранција за млади во 2018 година, како пилот – активност во 3 центри за вработување (Скопје, Струмица и Гостивар), од причина што е потребно да се увиди текот на имплементацијата и евентуалните проблеми што можат да се појават, па доколку е потребно да се санираат и модифицираат активностите пред мерката да започне со имплементација на целата територија на Република Македонија.

По примерот во европските држави, се утврдуваат 3 столба на активности (рана интервенција; идентификување и вклучување и активација со интеграција на пазарот на трудот). АВРМ ќе ги засили своите активности и ќе воведат нови методи на работа кои се во насока на рана интервенција, со цел превенирање на идната неповолна положба на младите лица на пазарот на трудот и спречување нивна долгорочна невработеност и други проблеми поврзани со неа. Во таа смисла активностите:

- инфо средби со младите во училиштата/факултетите
- професионална ориентација и кариерно советување на учениците во основните и средните училишта
- саеми за вработување со посебен акцент за учество на учениците и студентите
- подобро информирање за состојбите на пазарот на трудот преку веб-страницата на АВРМ, социјалните медиуми и други апликации

ќе се реализираат во соработка со образовните институции и ќе придонесат за доближување на информациите за пазарот на трудот до учениците односно студентите.

Идентификувањето на неактивните млади лица (кои не се вклучени во образовен процес, не се вработени ниту пак бараат вработување) има за цел подготовка за нивно вклучување за мерките за активација и интеграција на пазарот на трудот. Притоа, посебен фокус ќе се стави на младите лица кои се соочуваат со различни бариери (социјална исклученост, сиромаштија или дискриминација). За таа цел, АВРМ ќе реализира:

- информативни кампањи за подигнување на свеста и привлекување на младите лица да се вклучат во некоја од мерките за активација;
- активности за идентификување, контакти и вклучување на неактивните млади лица.

Во оваа активност најголема улога ќе имаат младинските организации од невладиниот сектор, чиј придонес ќе биде од огромно значење.

Гаранцијата за млади започнува со мерките за активација на младите лица. Првично се применува за младите лица кои се активни баратели на работа и за првпат се регистрирани како невработени (прилив). Откако невработените лица се евидентираат во регистарот на невработени, веднаш се упатуваат на нивното прво интервју со стручно лице од АВРМ, кое прави профилирање на нивната вработливост со помош на контролен прашалник и се изготвуваат соодветни индивидуални планови за вработување. Во ИПВ се дефинираат активностите што ќе му овозможат на младото невработено лице во наредниот период од 4 месеци да биде повторно вклучено во образовен процес (но не во редовното образование) или да биде вклучено во некоја од мерките и услугите за вработување што ќе му овозможи зголемување на неговите можности за полесно вработување, односно ќе му биде понудено соодветно вработување кое одговара на неговото образование и вештини. Во тие активности спаѓаат групно и индивидуално советување и информирање; давање услуги за помош при барање работа; мотивациски обуки; вклучување во некоја од мерките за интеграција на пазарот на трудот (мерки за вработување, за едукација и за обука).

а. Планирани активности во 2019 година

Оваа мерка со сите активности наведени погоре ќе се спроведува во сите 30 центри за вработување, имајќи го предвид искуството од пилот спроведувањето во 2018 година.

Во рамките на Секторот за активни мерки и услуги за вработување ќе се формира посебно Одделение за вработување млади лица. Затоа, постојните Правилници за внатрешна организација и систематизација на работните места во АВРМ соодветно ќе се прилагодат. Во рамки на ова одделение ќе се планираат, координираат и следат сите активности за поголемо вклучување на младите лица на пазарот на трудот, вклучувајќи го и спроведувањето на проектот Гаранција за млади, Националната стратегија за млади и Националните акциски планови за вработување на младите.

6. Планирани активности во 2020 и 2021 година

Оваа мерка со сите активности наведени погоре ќе се спроведува во сите 30 центри за вработување, како дел од нивните редовни активности.

2. Очекувано влијание врз конкурентноста

Сите активности предвидени со оваа мерка се очекува да ја зголемат конкурентноста на младите лица и да го олеснат нивното вклучување на пазарот на трудот. Покрај тоа, конкурентноста ќе се оценува преку показатели кои ќе бидат утврдени пред почетокот на спроведувањето на мерката.

3. Клучни индикатори за успешност

- % на успешно излезени од Гаранција за млади за период од 4 месеци во однос на вкупниот број учесници во мерката,
- % на успешно излезени од Гаранција за млади според основите за излез од мерката (вработување, мерка),
- состојба на младите лица по напуштањето на Гаранција за млади (во 6-, 12- и 18-месечни интервали).

Сите показатели ќе се следат според пол, возраст и ниво на образование на лицата.

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

Во 2019, 2020 и 2021 година, планираниот опфат на учесници во сите центри за вработување е 9.500 годишно, од кои се проценува дека една третина ќе бидат вклучени во активни програми и мерки за вработување, за кои ќе бидат потрошени околу 4.200.000 евра годишно.

5. Очекувано влијание врз вработувањето и родово влијание

Мерката има за цел да ја подобри позицијата на младите лица на пазарот на труд и со тоа да ја зголеми нивната вработливост или можностите за вработување. Вработувањето млади лица вклучени во оваа мерка ќе се следи месечно, полугодишно и годишно. Покрај тоа, ќе се следи родовата застапеност.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Недостиг од физички и човечки капацитети на АВРМ	20%	Високо	Во центрите за вработување и централната служба на АВРМ ќе вработат лица кои ќе работат со невработените во делот на профилирање на вработливоста, категоризација и изготвување соодветни форми на индивидуални планови за вработување; давање услуги за вработување; спроведување активни програми и мерки за вработување. Ќе се реализираат континуирани обуки на вработените во АВРМ за работа со невработените лица и работодавачите, особено за работа со ранливи категории невработени лица; младите лица со посебен осврт кон оние вклучени во Гаранција за млади; посредување при вработување; профилирање и правилно таргетирање на невработените лица при вклучување во некоја од активните програми и мерки за вработување.

4.3.8 Социјална заштита и инклузија

Република Македонија бележи тренд на намалување на сиромаштијата и нееднаквоста, но, и покрај овие позитивни трендови, тие сè уште се високи во однос на просекот на ЕУ. Според последните објавени податоци од ДЗС, стапката на сиромашни лица во 2017 година изнесува 22,2%, додека коефициентот Gini (мерка за нееднаквоста во распределбата на приходите) изнесува 32,5. Стапката на сиромаштија во ЕУ28 изнесува 16,9% во 2017 година, додека коефициентот Gini е 30,3.

Табела 4.2. Лаекен индикатори за сиромаштијата и социјалната исклученост, 2013-2017 година

	2013	2014	2015	2016	2017
Стапка на сиромашни лица, % од населението	24,2	22,1	21,5	21,9	22,2
Број на лица кои живеат под прагот на сиромаштијата, во илјади	500,4	457,2	445,2	453,2	460,3
Праг на сиромаштија за самечко домаќинство, годишен еквивалентен приход во денари	70.275	71.925	78.362	82.560	90.120
Праг на сиромаштија за четиричлено домаќинство (2 возрасни и 2 деца помали од 14 години), годишен еквивалентен приход во денари	147.578	151.043	164.560	173.376	189.525
Стапка на сиромашни лица пред социјални трансфери и пензии, % од населението	41,0	41,7	40,5	41,6	40,7
Нерамномерна распределба на приходите, S80/S20 квинтилен сооднос на приходи, %	8,4	7,2	6,6	6,6	6,4
Нерамномерна распределба на приходите, коефициент Gini, %	37,0	35,2	33,7	33,6	32,5

Извор: ДЗС

Сепак, и покрај намалувањето на стапката на сиромаштија од 27% во 2010 година на 22,2% во 2017 година, сиромаштијата и нееднаквоста се високи споредено со други земји од регионот со слично ниво на развој⁶⁵ и постои загриженост за одржливоста на придобивките од намалувањето на сиромаштијата.

Неопходни се значајни реформи, меѓу другото и во делот на редизајнирање на видовите и адекватноста на паричните давања за социјална заштита, како помош и поддршка на најранливите категории за справување со сиромаштијата, особено имајќи ја предвид целта на Владата за намалување на стапката на сиромаштија под 16% до 2020 година.

Анализите покажуваат дека системот на социјална заштита се наоѓа во фаза кога е неопходно да се преземат суштествени реформи, пред сè со цел да се подобри ефективноста на паричните давања и ефикасноста на бенефициите и социјалните услуги што се испорачуваат до крајните корисници. Досегашниот дизајн на социјалните трансфери е доста нерамномерен и неадекватен и, како таков, придонесува кон продлабочување на нееднаквоста во општеството. Услугите од социјална заштита не ги следат индивидуалните потреби на крајните корисници и треба да се обезбедат во заедницата преку натамошно спроведување на процесот на деинституционализација, децентрализација и плурализација.

Иако Законот за социјална заштита овозможува плурализација во обезбедувањето социјални услуги, тие главно се обезбедени од страна на институциите на национално ниво. Недостасува иницијатива од општините да основаат установи за институционална или вонинституционална социјална заштита, како и интерес на локалните заедници за вклучување во спроведувањето на политиките, координација на локално ниво и поголема соработка со институциите на национално ниво. Приватната иницијатива не е доволно застапена во однос на сите услуги од социјална заштита, а како причина може да се истакне и непостоењето цена на чинење на услугата дефинирана од страна на државата (по час и по корисник). Евидентен е недостатокот на обезбедување социјални услуги од страна на граѓанскиот сектор, кој вообичаено зависи од средства обезбедени од страна на надворешни донатори. Со тоа, пристапот до услуги за социјална заштита, како и опфатот на корисници на овие услуги во рамки на воспоставените форми на социјална заштита не ги задоволуваат потребите на ранливите категории во целост.

Мерка 18: Унапредување на паричните надоместоци во социјалната заштита

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

МТСП спроведува сеопфатна реформа на системите за социјална и детска заштита. Целта на реформата е да се усогласат износите на надоместоците за социјална помош со потребите на граѓаните и да им се помогне да излезат од сиромаштијата. Социјалната парична помош (СПП) ќе се реформира и надгради во гарантирана минимална помош. Корисниците ќе добијат износ со кој ќе можат да ги задоволат минималните егзистенцијални потреби, што досега со постоечкото право на социјална парична помош не беше случај. Во оваа насока, изготвен е нов Закон за социјална заштита кој е во собраниска процедура и се очекува да биде донесен во првиот квартал од 2019 година.

⁶⁵ World Bank Policy Notes 2017

Висината на правото на гарантираната минимална помош се пресметува како основица за еден член на домаќинството, зголемена за коефициент од еквивалентната скала за другите членови на домаќинството, а најмногу за вкупно пет члена. Основицата изнесува 4.000 денари месечно, а за секој следен полнолетен член на домаќинството таа се зголемува за:

- коефициент од 0.5 за вториот член,
- коефициент од 0.4 за третиот член,
- коефициент од 0.4 за четвртиот член и
- коефициент од 0.2 за петтиот член.

За дете член на домаќинството основицата се зголемува за коефициент од 0.1. Исто така, во законот се уредени и коефициенти за различни ранливи групи како самохран родител, лица со попреченост итн.

Во исто време на корисниците ќе им се обезбеди поддршка за комплетирање на нивното образование и стекнување вештини со што ќе станат конкурентни на пазарот на трудот.

За остварување на еден од најголемите приоритети, односно искоренување на детската сиромаштија, ќе се овозможи полесен пристап до детскиот додаток на начин што правото ќе може да го остварат семејства со деца кои имаат ниски приходи и кои во семејството не мора да имаат вработен член, услов кој досега беше клучен во остварувањето на правото на детски додаток. Така, бројот на деца корисници на детски додаток во 2018 година изнесува 3.200, а по усвојувањето на измените се очекува бројот на корисници да се зголеми на 73.500 деца.

Новина кај детската заштита е и воведувањето на образовниот додаток на деца кои редовно посетуваат настава во основно и средно училиште, заради поддршка на родителите во подмирувањето на училишните трошоци, со што се превенира раното напуштање на училиштето. Досегашното право на условен паричен надоместок (додаток за образование) беше само за деца од средно образование корисници на СПП и детски додаток. Истото се проширува за деца во основно образование, но и за сите домаќинства со ниски приходи. Бројот на деца корисници на додаток за образование во 2018 година изнесува 3.800, а се предвидува истиот да порасне на 64.316 деца. Годишниот износ на додатокот за образование во учебна година по дете ќе изнесува 8.400 денари за основно образование и 12.000 денари за средно образование.

Покрај овие права, секое домаќинство корисник на гарантирана минимална помош ќе добива 1.000 денари месечно во текот на шесте зимски месеци за покривање на трошоците за греење. Досега оваа мерка беше минимално искористена поради административните потешкотии.

Во реформираниот систем на социјална заштита се предвидува зајакната активација на корисниците на гарантирана минимална помош на начин што сите работоспособни членови на домаќинството ќе се вклучат во активни програмите за вработување заради нивно оспособување за работа и вработување. Ова подразбира задолжително континуирано присуство на обуки како и прифаќање понуда за вработување.

а. Планирани активности во 2019 година

- Донесување нов Закон за социјална заштита
- Донесување нови подзаконски акти (правилници, упатства, нормативи и др.)
- Обуки за лицата вработени во системот на социјалната заштита, со цел запознавање со новите решенија и нивно непречено спроведување
- Јавна кампања за новите законски решенија со цел запознавање на крајните корисници
- Финализирање на надградбата на софтверското решение за администрирање на паричните права
- Дефинирање, дизајнирање и тестирање на новиот софтвер за администрирање на паричните права и социјалните услуги
- Имплементација на новиот софтвер за администрирање на паричните права и социјалните услуги
- Воспоставување механизми за контрола на функционирањето на системот.

б. Планирани активности во 2020 година

- Следење на имплементацијата на новиот Закон за социјална заштита, особено во делот на таргетирање на корисниците на правото на гарантирана минимална помош
- Воспоставување нови услуги од социјална заштита во насока на зајакнување и активација на корисниците

- Проширување на мрежата на социјални услуги и воспоставување сеопфатен систем на социјални услуги
- Следење на механизмите за контрола на функционирањето на системот.

в. Планирани активности во 2021 година

- Следење на механизмите за контрола на функционирањето на системот.

2. Очекувано социјално влијание

Подобро таргетирање на целните групи и зголемување на ефективност на паричните трансфери придонесува за излегување од кругот на сиромаштијата, економско зајакнување и социјална инклузија, односно придонес кон постигнување на крајната цел - стапка на сиромаштија од 16% до 2021 година. Мерката ќе придонесе за оптимално искористување на финансиските средства за обезбедување социјални услуги.

3. Клучни индикатори за успешност

- Намалување на стапката на сиромаштија на 16% до 2021 година
- Вклучување на пазарот на труд на околу 20% од постоечките корисници на социјална помош

3. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

Средствата за спроведување на активностите се предвидени во износ од околу 36.800.000 евра годишно.

4. Очекувано влијание врз вработеноста и родово влијание

Паричните трансфери за работоспособните корисници се предвидува да бидат условени со зајакнување на нивните работни капацитети и вклучување на пазарот на труд, со што се очекува и активирање и вработување на 20% од корисниците на социјална помош. Во рамки на оваа мерка се предвидени соодветни активности за зајакнување на капацитетите и вработливоста на жените од ранливите категории. Родовата еднаквост ќе се почитува при спроведувањето на оваа мерка.

4. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност	Потенцијално влијание	Активности за надминување
Недоволни финансиски средства за исплата на паричните права	10%	Високо	Давање приоритет на оваа активност при определување средства во Буџетот

5. Буџетски импликации на структурните реформи

Проектираните расходи на Буџетот на Република Македонија ги опфаќаат и расходите за клучните структурни реформи во следниот период. Значителни средства ќе бидат одвоени за поддршка на домашните компании за инвестиции и подобрување на конкурентноста, како и за привлекување на СДИ како исклучително важен фактор за остварување на повисоки стапки на економски раст. Исто така, за унапредување на земјоделското производство, одвоени се значителни средства за унапредување на системите за наводнување, консолидација и дефрагментација на земјоделското земјиште и поддршка на земјоделските задруги. За спроведување на сеопфатна реформа на системите за социјална и детска заштита предвидени се значителни средства.

Повеќе детали за буџетските импликации на структурните реформи се прикажани во Табели 10а и 10б од Прилог 3.

6. Институционални прашања и вклучување на засегнатите страни

Програмата на економски реформи за 2019-2021 година преставува заеднички резултат на повеќе институции, а целокупната подготовка се координира од страна на Министерството за финансии. Самата подготовка на оваа програма како кохерентен стратешки документ претставува потврда за капацитетот на администрацијата, од аспект на координацијата и ефикасноста во работата. Програмата ја изработи Министерството за финансии, координирано од министерот за финансии, во соработка со следните институции:

- Кабинет на Заменик Претседателот на Владата на РМ задолжен за економски прашања;
- Секретаријат за европски прашања на Република Македонија;

- Народна банка на Република Македонија;
- Министерство за економија;
- Министерство за труд и социјална политика;
- Министерство за образование и наука;
- Министерство за транспорт и врски;
- Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство;
- Министерство за информатичко општество и администрација;
- Министерство за правда;
- Биро за јавни набавки;
- Фонд за иновации и технолошки развој;
- Агенција за вработување на Република Македонија.

Програмата беше усвоена од Владата на РМ на 22 јануари 2019 година.

Поаѓајќи од фактот што Програмата треба да се достави до ЕК најдоцна до 31^{ви} јануари 2019 година, на предлог на Министерството за финансии сите учесници во процесот утврдија временска рамка за реализација на активностите за подготовка на овој документ:

- На 11 и 12 јуни 2018 година се одржа Иницијален состанок за ПЕР во Република Македонија и прва работилница за подобрување на капацитетот. На состанокот учествуваа околу 70 лица, меѓу кои: министерот за финансии, шефот на Делегацијата на ЕУ во Скопје, координаторите од надлежните институции вклучени во процесот, претставници од ОЕЦД, ДЕУ, меѓународни финансиски институции, експерти, универзитетски професори, како и претставници од заинтересираните страни;
- Од 12 јуни до 20 август 2018 година министерствата и другите институции вршеа дијагностика на својот сектор, со помош на алатките добиени од ОЕЦД и формулираа предлози за секторски реформски мерки и заедно со дијагностиката ги доставија до Министерството за финансии;
- До 4 септември 2018 година беше составена Првата нацрт верзија на Структурните реформски мерки и доставена до ОЕЦД;
- На 19 и 20 септември 2018 година се одржа работилница на ОЕЦД каде детално беше разгледувана нацрт ПЕР (работилница со дискусија за ажурираните дијагностики и одредување приоритетност на реформите).
- Од 15 до 19 октомври 2018 година се одржа ТАИЕКС експертска мисија за проценка на буџетското влијание (трошоци) на структурните реформи, очекуваното влијание врз конкурентноста, вработувањето и родово влијание на предлог мерките;
- На 31 октомври 2018 година беше составена Втората нацрт верзија на Структурните реформски мерки со вклучени препораки од ОЕЦД и ТАИЕКС експертите и беше доставена до ЕК и до ОЕЦД;
- На 14 и 15 ноември 2018 година се реализираше мисија на ЕК за поддршка на подготовката на ПЕР;
- Заклучно со 23 ноември 2018 година, по мисијата и врз база на добиените препораки од ЕК и ОЕЦД, беше изработена Третата нацрт верзија на Структурните реформски мерки;
- Од 23 ноември до 7 декември 2018 година Третата верзија на ПЕР беше објавена на интернет страната на МФ, како дел од процесот за консултации со јавноста;
- На 30 ноември 2018 година се одржа Консултативен состанок со заинтересираните страни, на кој беше договорено мислења и предлози за ПЕР да бидат доставени до 7 декември 2018 година;
- На 20 декември 2018 година Програмата беше испратена по електронска пошта до членовите на Економско-социјалниот совет со барање мислењата и предлозите за ПЕР да бидат доставени до 4 јануари 2019 година;
- До 25 декември 2018 беше изработена прва верзија на останатиот дел од Програмата за економски реформи (макроекономска и фискална рамка);

- Доставување на ПЕР до Владата на РМ – 11 јануари 2019 година;
- Владата ја усвои Програмата на седница одржана на 22 јануари 2019 година;
- Испраќање на ПЕР до Европската комисија најдоцна до 31 јануари 2019 година.

Имајќи предвид дека за минатогодишната Програма Европската комисија искажа признание за напорите кои Владата ги вложува во спроведувањето реформи за подобрување на конкурентноста, Министерството за финансии направи особен напор да го задржи, но и да го подобри квалитетот на годинашниот документ согласно препораките дадени од Комисијата.

При изработката се спроведе и процес на консултација со заинтересираните страни: бизнис заедницата, универзитетите, ЗЕЛС, локалните власти, социјалните партнери, граѓанскиот сектор и другите заинтересирани страни.

Во таа насока, од 23 ноември до 7 декември 2018 година нацрт ПЕР 2019-2021 година беше објавен на интернет страницата на Министерството за финансии, а истовремено беа испратени покани до заинтересираните страни да дадат активен придонес во процесот на изработката на документот преку давање мислења за содржината на документот и предлози за негово подобрување. Дополнително, на 30 ноември 2018 година, во просториите на Министерството за финансии се одржа јавна расправа помеѓу институциите кои учествуваат во подготовка на документот, претставници од Европската делегација во Скопје и претставници од заинтересираните страни.

Нацрт- програмата беше испратена по електронска пошта до членовите на Економско-социјалниот совет.

Подетални информации за процесот на консултација со заинтересираните страни се презентирани во Прилог 4 кон документот.

На јавната расправа одржана на 30 ноември 2018 година од страна на заинтересираните страни беше потврдено високото ниво на квалитет на документот кое според нивнитевидувања постојано се подобрува, особено во делот на дијагнозата, ризиците и планот на трошоци, а бележи континуиран напредок и во однос на предложените мерки за подобрување на конкурентноста и растот. Особено беше истакната мерката за намалување на неформалната економија која за прв пат е предложена во Програмата на економски реформи.

Прилог 1: Показатели за македонската економија за 2017 година согласно Процедурата за макроекономските нерамнотежи на Европската комисија

Следењето на економијата врз основа на листата на показатели за внатрешни и надворешни нерамнотежи со утврдени индикативни прагови, согласно процедурата за макроекономски нерамнотежи⁶⁶ (Macroeconomic imbalances procedures - MIP) на ЕК, која се спроведува за земјите - членки на ЕУ, е корисно и за следење на основните области на ранливост и кај земјите кандидати, како и за согледување на степенот на нивната конвергенција кон ЕУ. Во продолжение се прикажани основните показатели во рамки на овој пристап за македонската економија во 2017 година, согласно дадените прагови.

Показатели	Индикативни прагови		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	долен	горен							
Надворешни нерамнотежи и конкурентност									
Биланс на тековна сметка (% од БДП, 3-годишен подвижен просек)	-4	6	-3,8	-2,6	-2,4	-1,8	-1,4	-1,7	-2,0
Нето меѓународна инвестициска позиција (на крај на година во % од БДП)	-35		-52,6	-55,1	-55,9	-53,1	-56,0	-57,7	-58,1
Реален ефективен девизен курс (според трошоци на животот, 3-годишна процентна промена)	-11	11	-1,4	-2,5	2,1	2,7	2,3	1,9	0,4
Учество во светскиот извоз (по тековни цени, 5-годишна процентна промена)	-6		23,4	-10,2	-6,5	21,4	24,8	24,6	47,3
Номинални трошоци по единица труд (3-годишна процентна промена)		12	0,6	1,6	4,2	1,6	3,2	2,3	8,7
Внатрешни нерамнотежи									
	долен	горен праг	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Цени на недвижности (годишна промена во %, дефлационирани)		6	-10,3	-1,1	-6,1	-0,5	0,1	0,8	-3,5
Кредитни текови на приватен сектор (во % од БДП)		133	3,5	2,4	2,8	4,4	4,4	3*	2,6
Долг на приватен сектор (во % од БДП)		144	81,5	86,4	83,7	85,1	87,2	87,6*	87,3
Јавен долг (во % од БДП)		60	32,0	38,3	40,3	45,8	46,6	48,8	47,8
Обврски на финансискиот сектор (годишна процентна промена)		16,5	9,6	9,9	4,9	7,9	8,0	3,7	3,9
Стапка на невработеност (3-годишен подвижен просек)		10	31,9	31,5	30,4	29,3	27,7	25,9	24,1
Стапка на активност (3-годишна промена во процентни поени)	-0,2		0,5	-0,2	0,3	1,0	0,8	-1,2	-0,9
Стапка на долгорочна невработеност (3-годишна промена во процентни поени)	0,5		-2,8	-0,8	-2,8	-2,5	-4,2	-4,7	-6
Стапка на невработеност кај младите (3-годишна промена во процентни поени)	2		-1,2	-1,1	-1,7	-2,1	-6,6	-3,6	-6,3

* коригирано за отписите кај кредитите

Извор: Националните институции, IMF, Eurostat; пресметки на НБРМ врз основа на расположливи податоци, при што дел од показателите не кореспондираат целосно со барањата во рамки на овој пристап. Потемнетите делови укажуваат на пречекорување на прагот. Термините 3-годишна и 5-годишна процентна промена се однесуваат на промена во однос на трета и петта претходна година.

Дефицитот на тековната сметка на Република Македонија, како тригодишен подвижен просек, во периодот 2011 - 2017 година, се одржува на пониско ниво од утврдениот долен праг на ранливост (-4% од БДП) и се наоѓа во рамки на дозволеният интервал. Нето меѓународната инвестициска позиција на земјата во периодот од 2011 година наваму има тренд на продлабочување (со одредено подобрување во 2014 година), при што во 2017 година достигна -58,1% од БДП. Ова ниво е значително под прагот на ранливост од -35% од БДП. Треба да се има предвид дека нето меѓународната позиција на страната на обврските ги вклучува и странските директни инвестиции, коишто сочинуваат близу половина од порастот на вкупните обврски кон странство во последните неколку години. Во овој контекст, при анализата на земјите коишто конвергираат, токму заради ефектот од странските директни инвестиции, според пристапот на ЕК треба да се земат предвид и други показатели, како што е нето надворешниот долг, којшто ги опфаќа само должничките инструменти, на нето-основа. На крајот на 2017 година, нето надворешниот долг на Република Македонија изнесува 28,5% од БДП (27,2% од БДП во 2016 година).

Во периодот 2013 - 2017 година, тригодишната промена на РЕДК укажува на умерена апрецијација од околу 2% (условена главно од НЕДК), што е во рамки на дозволеният интервал. Извозниот пазарен удел на економијата во светскиот извоз, како петгодишна промена, по падот во 2012 - 2013 година како последица од кризата, во периодот 2014 - 2017 година бележи забрзан годишен раст. Ваквите движења се одраз на подобрените извозни остварувања, условени од структурните промени во економијата во последните неколку години, а во услови на постепено подобрување и на надворешното окружување. Номиналните трошоци по единица производ, следени како тригодишна промена, во 2017 година забележаа забрзан раст (при раст на платите и пад на продуктивноста во 2017 година), сепак и натаму движејќи се во безбедната зона. *Општо гледано, во доменот на надворешните нерамнотежи, македонската економија покажува потенцијална ранливост во доменот на обврските кон странство, при што постојат аргументи за релативизирање на проблемот.*

Во доменот на внатрешните нерамнотежи, годишните промени на кредитите на банките кај приватниот сектор во периодот од 2011 година наваму се на умерено ниво и постојано под прагот на ранливост (14% од БДП). Во 2017 година овој показател изнесуваше 2,6% од БДП, што и натаму е значително пониско од

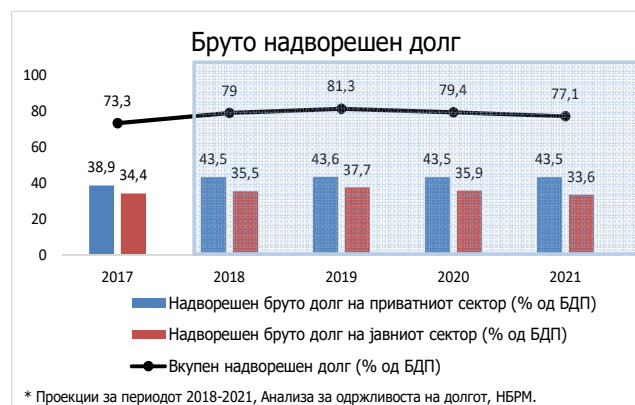
⁶⁶ Alert Mechanism Report, European Commission, February, 2012.

утврдениот праг. Обврските на финансискиот сектор во 2017 година остварија стапка на годишен раст од 3,9%, што е слично на остварувањето во претходната година и е под утврдениот праг (16,5%). Цените на недвижностите во периодот 2015 - 2016 година имаа ниски позитивни промени, додека во 2017 година повторно се намалија (за 3,5% на годишна основа). Вкупниот внатрешен и надворешен долг на приватниот сектор (кредити од домашни банки и од странство), исто така постојано е под прагот на ранливост. Во 2017 година, тој се задржа релативно стабилен и изнесуваше 87,3% од БДП, што е значително под утврдениот праг од 133% од БДП. Јавниот долг, исто така, е на ниво коешто е пониско од утврдениот праг (во 2017 година на нивото од 47,8%, наспроти прагот од 60% од БДП), што претставува мало забавување споредено со претходната година.

Стапката на невработеност, како тригодишен подвижен просек, иако во последните години се намалува, сепак постојано е значително над прагот, којшто е поставен на 10%. Во областа на пазарот на трудот, во 2015 година дополнително се воведени и показателите за стапката на активност, стапката на невработеност кај младите (на возраст од 15 до 24 години) и стапката на долгорочната невработеност (невработени лица подолго од една година). Кај дел од овие показатели за македонската економија во 2017 година се остварени поволни промени (намалување на невработеноста кај младите и долгорочната невработеност), во рамки на безбедната зона. Единствено кај стапката на активност, две години по ред е остварено намалување, повисоко од дозволеният праг. *Оттука, во доменот на внатрешните нерамнотежи, македонската економија покажува ранливост во однос на вкупната стапка на невработеност и стапката на активност.*

Прилог 2: Анализа на одржливоста на надворешниот долг

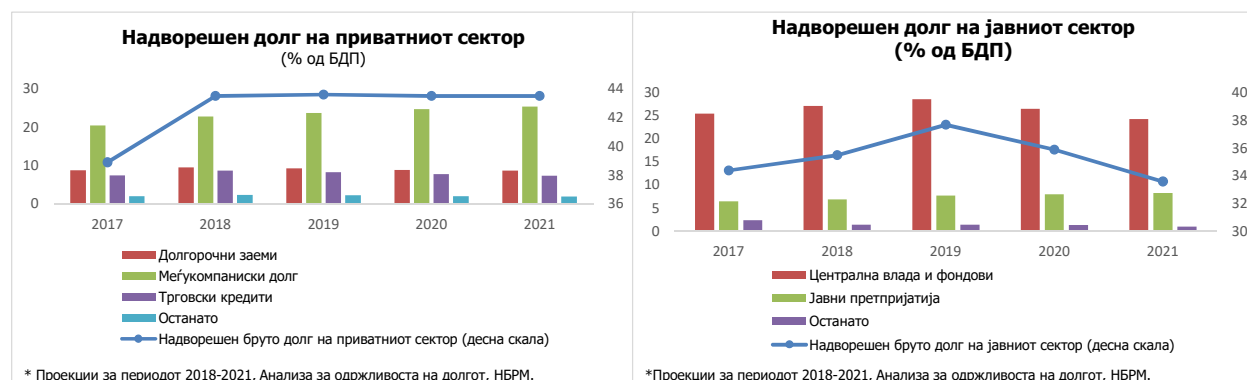
Со анализата за одржливоста на надворешниот долг⁶⁷, бруто надворешниот долг на крајот на 2018 година се проценува на 79% од БДП, што претставува пораст во однос на претходната година за 5,7 п.п. од БДП. Оценетото зголемување на надворешниот долг во 2018 година главно ја одразува оцената за зголемен долг на приватниот сектор за 4,6 п.п. од БДП. Дополнително, се оценува зголемување на јавниот надворешен долг за 1,1 п.п., кое главно го одразува издавањето на новата државна еврообврзница, на почетокот на годината. Во 2019 година се оценува дополнителен пораст на надворешниот долг, согласно најавените нови задолжувања на јавниот сектор, додека во 2020 и 2021 година се очекува негово намалување при висок износ на отплати (за достасани еврообврзници). Сепак, во 2021 година нивото на надворешен долг би било повисоко во однос на оствареното ниво во 2017 година за 3,8 п.п. од БДП, што произлегува од очекуваното зголемување на приватниот долг за 4,6 п.п., додека јавниот долг би се намалил за 0,8 п.п. од БДП.

Во текот на анализираниот период сите текови делуваат во насока на намалување на бруто надворешниот долг, а особено автоматската динамика на долгот (која ги вклучува ефектите од растот на реалниот БДП, промените во цените и во номиналната ефективна каматна стапка) и недолжничките капитални текови. Воедно, во иста насока делува и примарниот дефицит на тековната сметка (без каматните плаќања), согласно неговото одржување на ниско ниво во следниот тригодишен период.

Треба да се истакне дека во следниот тригодишен период се очекува раст на девизните резерви (иако позабавен споредено со 2018 година) и нивно одржување на адекватно ниво.

Во рамки на надворешниот јавен долг, зголемено учество во БДП во 2021 година споредено со 2017 година се очекува единствено кај долгот на јавните претпријатија (за 1,7 п.п.), согласно очекуваните задолжувања за инфраструктурните проекти, наспроти очекуваното намалување кај другите институционални сегменти. Кај приватниот надворешен долг, повисоко учество во БДП во 2021 година споредено со 2017 година се предвидува единствено кај меѓукомпанискиот долг (за 4,9 п.п. од БДП), при мало намалување кај другите категории.

Стрес-тестовите покажуваат дека очекуваната динамика на долгот на среден рок, сепак, е особено сензитивна на шоките кај примарната тековна сметка и економскиот раст. Фактор којшто ја намалува ранливоста е самата структура на надворешниот долг, каде релативно високо учество од околу 40% за целиот период на проекција имаат меѓукомпанискиот долг и трговските кредити, како пофлексибилни и помалку ризични форми на долг.

⁶⁷ Извор: Пресметки и анализа на НБРМ, базирана на пристапот на ММФ. Основното сценарио претпоставува просечен раст на БДП во периодот 2019-2021 година од 3,8%, базира на Фискалната стратегија на Република Македонија 2018-2020 и прикажаната проекција за платниот биланс (октомври, 2018 година), при што треба да се има предвид дека платно-билансната статистика не соодветствува целосно со статистиката на надворешниот долг.

Прилог 3: Преглед на податоци

Табела 1а. Макроекономско сценарио

	ESA	2017	2017	2018	2019	2020	2021
		Ниво (милијарди евра)	Стапка на промена				
1. Реален БДП по пазарни цени	B1*g	9,68	0,2	2,8	3,2	4,0	5,0
2. БДП по пазарни цени	B1*g	10,01	3,7	6,7	5,8	6,5	7,5
Компоненти на реален БДП							
3. Приватна потрошувачка	P3	6,51	0,7	2,4	2,4	2,7	2,8
4. Јавна потрошувачка	P3	1,45	-2,5	0,9	1,0	1,0	1,0
5. Инвестиции во основни средства ⁶⁸	P51	3,16	0,8	-3,3	4,2	5,5	6,8
6. Промена во залихите (% од БДП)	P52+P53	:	:	:	:	:	:
7. Извоз на стоки и услуги	P6	5,29	8,1	10,5	8,5	8,7	9,5
8. Увоз на стоки и услуги	P7	6,74	6,4	5,3	6,8	6,9	7,0
Придонес во раст на БДП							
9. Финална домашна побарувачка		11,13	0,3	0,6	3,0	3,6	4,1
10. Промена во залихите	P52+P53	:	:	:	:	:	:
11. Нето извоз	B11	-1,44	-0,1	2,2	0,2	0,4	0,9

Извор: ДЗС и пресметки на Министерство за финансии

Табела 1б. Ценовни движења

		2017	2018	2019	2020	2021
1. БДП дефлатор	%	3,4	3,7	2,4	2,4	2,4
2. Дефлатор на приватната потрошувачка	%	1,4	1,7	2,0	2,0	2,2
3. НИСР	%	:	:	:	:	:
4. Стапка на инфлација (CPI)	%	1,4	1,5	2,0	2,0	2,0
5. Дефлатор на јавната потрошувачка	%	2,7	3,5	3,2	2,4	2,0
6. Дефлатор на инвестициите	%	4,3	8,3	2,1	2,4	2,7
7. Дефлатор на извозот (стоки и услуги)	%	4,8	1,5	1,7	2,1	2,1
8. Дефлатор на увозот (стоки и услуги)	%	2,8	1,9	1,4	1,8	2,0

Извор: Пресметки на Министерство за финансии и НБРМ

Табела 1в. Движења на пазарот на труд⁶⁹

	ESA	2017	2017	2018	2019	2020	2021
		ниво	Стапка на промена				
1. Население (илјади)			2.074,5	2.076,6	2.078,7	2.080,7	2.082,8
2. Население (стапка на раст, во %)			0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
3. Работоспособно население (илјади)			1.679,9	1.681,2	1.684,1	1.687,8	1.693,9
4. Стапка на активност			56,8	57,0	57,3	57,8	58,3
5. Вработеност (број на вработени, илјади)			740,6	755,6	771,3	788,6	809,1
6. Вработеност, работни часови			:	:	:	:	:
7. Вработеност (раст во %)			2,4	2,0	2,1	2,2	2,6
8. Вработени во јавен сектор (лица)			:	:	:	:	:
9. Вработени во јавен сектор (раст во %)			:	:	:	:	:
10. Стапка на невработеност			22,4	21,2	20,1	19,1	18,1
11. Продуктивност на трудот, лица (реален БДП по вработен)		805,0	-2,1	0,8	1,1	1,7	2,3
12. Продуктивност на трудот, работни часови (реален БДП по работен час)			:	:	:	:	:
13. Надоместок за вработените	D1	:	:	:	:	:	:

Извор: ДЗС и пресметки на Министерство за финансии

⁶⁸ Податоците се однесуваат на бруто инвестициите

⁶⁹ Показателите се однесуваат на возрастната група над 15 години

Табела 1г. Секторски биланс

Процент од БДП	ESA	2017	2018	2019	2020	2021
1. Нето позајмување /задолжување vis-à-vis остаток од светот	B9	-1,5	3,5	4,0	0,5	-0,3
од кое:						
Биланс на добра и услуги		-14,0	-13,0	-12,9	-12,9	-12,3
Биланс на примарен доход и трансфери		13,0	12,5	11,5	11,2	10,5
Капитална сметка		-0,5	4,0	5,4	2,2	1,5
2. Нето позајмување /задолжување на приватниот сектор	B9/EDP B9	1,3	5,7	7,0	2,8	1,7
3. Нето позајмување /задолжување на општа влада		-2,8	-2,2	-3,0	-2,3	-2,0
4. Статистичко отстапување		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Извор: НБРМ и МФ

Табела 1д. БДП, инвестиции и бруто додадена вредност

	ESA	2017	2018	2019	2020	2021
БДП и инвестиции						
БДП по тековни цени (во милијарди денари)	B1g	616,6	657,8	695,7	740,9	796,6
Инвестиции (% од БДП)		33,0	32,4	32,5	33,0	33,7
Раст на бруто додадена вредност, процентуални промени по константни цени						
1. Земјоделство		-13,5	:	:	:	:
2. Индустрија (без градежништво)		1,8	:	:	:	:
3. Градежништво		-4,4	:	:	:	:
4. Услуги		2,4	:	:	:	:

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1ф. Движења во надворешниот сектор

Во милијарди евра	2017	2018	2019	2020	2021
1. Салдо на тековна сметка (% од БДП)	-1,0	-0,5	-1,5	-1,7	-1,6
2. Извоз на добра	4,1	4,6	4,9	5,4	5,8
3. Увоз на добра	5,9	6,5	6,9	7,4	7,9
4. Трговски биланс	-1,8	-1,9	-2,0	-2,0	-2,1
5. Извоз на услуги	1,4	1,5	1,7	1,8	1,9
6. Увоз на услуги	1,1	1,0	1,2	1,3	1,3
7. Услуги, нето	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6
8. Нето каматни плаќања од странство	:	:	:	:	:
9. Друг нето доход од странство	-0,4	-0,4	-0,5	-0,5	-0,6
10. Тековни трансфери	1,7	1,7	1,8	1,9	1,9
11. од кои од ЕУ	:	:	:	:	:
12. Салдо на тековна сметка	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
13. Капитална и финансиска сметка	-0,1	0,4	0,6	0,3	0,2
14. СДИ	0,2	0,4	0,3	0,4	0,4
15. Девизни резерви *	2,3	2,9	:	:	:
16. Надворешен долг*	7,4	8,2	:	:	:
17. од кој: јавен долг	3,5	3,7	:	:	:
18. од кој: деноминираан во странска валута	:	:	:	:	:
19. од кој: достасани отплати	:	:	:	:	:
20. Девизен курс на денарот vis-à-vis еврото (крај на година)	61,6	61,6	61,6	61,6	61,6
21. Девизен курс на денарот vis-à-vis еврото (год. просек)	61,5	61,5	:	:	:
22. Нето странско штедење (% од БДП)	:	:	:	:	:
23. Домашно приватно штедење (% од БДП)	:	:	:	:	:
24. Домашни приватни инвестиции (% од БДП)	:	:	:	:	:
25. Домашно јавно штедење (% од БДП)	:	:	:	:	:
26. Домашни јавни инвестиции (% од БДП)	:	:	:	:	:

Извор: Народна банка на Република Македонија

* Податоците за 2018 година се заклучно со септември 2018 година

Табела 1е. Индикатори на одржливост

	Димензија	2014	2015	2016	2017	2018
1. Дефицит на тековна сметка*	% од БДП	-0,5	-2,0	-2,9	-1,0	-0,5
2. Нето меѓународна инвестициона позиција**	% од БДП	-53,1	-56,0	-57,7	-58,1	-57,4
3. Учество на извозот*	% раст	13,7	2,0	12,9	3,9	8,4
4. Реален ефективен девизен курс**	% раст	1,0	-0,3	1,1	-0,5	1,8
5. Номинален трошок на работната сила по единица производ**	% раст	-1,1	0,1	3,6	4,9	5,9
6. Тек на кредити на приватен сектор***	% од БДП	4,4	4,4	3,0	2,6	:
7. Долг на приватниот сектор***	% од БДП	85,1	87,2	87,6	87,3	:
8. Државен долг	% од БДП	38,1	38,1	39,9	39,5	41,0

Извор: Народна банка на Република Македонија и Министерство за финансии

*Проценка за 2018 година

** Податоците за 2018 година се заклучно со септември 2018 година

***Податоците за 2016 се коригирани за отписите на нефункционалните кредити

Табела 2а. Преглед на Општ владин буџет

	ESA	2017 Ниво (милијарди денари)	2017 % од БДП	2018	2019	2020	2021
Суфицит / дефицит (B9) по под сектори							
1. Општ владин буџет	S13	-17,453	-2,8	-2,2	-3,0	-2,3	-2,0
2. Буџет на централна власт	S1311	-17,276	-2,8	-2,7	-2,5	-2,3	-2,0
3. Централен буџет	S1312	:	:	:	:	:	:
4. Буџет на ЕЛС	S1313	-0,565	-0,1	0,5	-0,4	0,0	0,0
5. Буџетски фондови	S1314	0,388	0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,0
Општа влада (S13)							
6. Вкупни приходи	TR	191,365	31,0	31,2	32,2	31,4	30,4
7. Вкупни расходи	TE	208,818	33,9	33,4	35,2	33,7	32,4
8. Суфицит / дефицит	EDP.B9	-17,453	-2,8	-2,2	-3,0	-2,3	-2,0
9. Каматни расходи	EDP.D41	8,434	1,4	1,2	1,3	1,3	1,3
10. Примарно салдо		-9,019	-1,5	-1,0	-1,7	-1,0	-0,7
11. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:	:
Компоненти на приходи							
12. Вкупни даноци (11 = 11a+11b+11c)		112,560	18,3	18,7	18,7	18,4	17,9
12a. Даноци на производство и увоз	D2	82,944	13,5	13,5	13,3	13,1	12,7
12b. Тековни даноци на доход и богатство	D5	26,916	4,4	4,8	5,0	4,9	4,8
12c. Даноци на капитал	D91	2,700	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4
13. Социјални придонеси	D61	52,890	8,6	8,5	9,0	8,9	8,7
14. Данок на имот	D4	2,733	0,4	0,6	0,6	0,6	0,6
15. Друго (15 = 16-(12+13+14))		23,182	3,8	3,4	3,9	3,6	3,2
16 = 6. Вкупни приходи	TR	191,365	31,0	31,2	32,2	31,4	30,4
p.m.: Даночно оптоварување (D2+D5+D61+D91-D995)		165,450	26,8	27,2	27,7	27,3	26,6
Издвоени компоненти на расходи							
17. Колективна потрошувачка	P32	63,337	10,3	10,3	10,5	10,1	9,5
18. Вкупни социјални трансфери	D62 + D63	94,690	15,4	15,3	15,5	15,0	14,4
18a. Социјални трансфери во натура	P31 = D63	:	:	:	:	:	:
18b. Други трансфери	D62	94,690	15,4	15,3	15,5	15,0	14,4
19. = 9. Каматни расходи	EDP.D41	8,434	1,4	1,2	1,3	1,3	1,3
20. Субвенции	D3	16,650	2,7	3,4	3,0	2,8	2,7
21. Инвестиции во основни средства	P51	25,707	4,2	3,2	4,9	4,6	4,6
22. Друго (22 = 23-(17+18+19+20+21))		:	:	:	:	:	:
23. = 7. Вкупни расходи	TE	208,818	33,9	33,4	35,2	33,7	32,4
p.m. надомест на вработените во јавен сектор	D1	40,931	6,6	6,4	6,4	6,2	5,8

Извор: Министерство за финансии

Табела 26. Преглед на Општ владин буџет

Табела 2017-2019: Пројект на ЕМА: Владин буџет

	ESA	2017	2018	2019	2020	2021
		милијарди денари				
Суфицит / дефицит (B9) по под сектори						
1. Општ владин буџет	S13	-17,45	-14,72	-20,73	-17,16	-16,11
2. Буџет на централна власт	S1311	-17,28	-17,70	-17,32	-16,91	-15,95
3. Централен буџет	S1312	:	:	:	:	:
4. Буџет на ЕЛС	S1313	-0,57	3,3	-3,0	0,0	0,0
5. Буџетски фондови	S1314	0,39	-0,35	-0,4	-0,3	-0,2
Општа влада (S13)						
6. Вкупни приходи	TR	191,37	205,30	223,97	232,85	242,40
7. Вкупни расходи	TE	208,82	220,02	244,70	250,01	258,50
8. Суфицит / дефицит	EDP.B9	-17,45	-14,72	-20,73	-17,16	-16,11
9. Каматни расходи	EDP.D41	8,43	7,84	9,24	9,64	10,24
10. Примарно салдо		-9,02	-6,88	-11,50	-7,52	-5,87
11. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:
Компоненти на приходи						
12. Вкупни даноци (11 = 11a+11b+11c)		112,56	123,02	130,34	136,30	142,54
12a. Даноци на производство и увоз	D2	82,94	88,50	92,60	96,85	101,28
12b. Тековни даноци на доход и богатство	D5	26,92	31,52	34,73	36,45	38,26
12c. Даноци на капитал	D91	2,70	3,00	3,00	3,00	3,00
13. Социјални придонеси	D61	52,89	56,22	62,32	65,74	69,68
14. Данок на имот	D4	2,73	4,02	4,40	4,40	4,40
15. Друго (15 = 16-(12+13+14))		23,18	22,05	26,92	26,41	25,78
16 = 6. Вкупни приходи	TR	191,37	205,30	223,97	232,85	242,40
p.m.: Даночно оптоварување (D2+D5+D61+D91-D995)		165,45	179,23	192,65	202,04	212,23
Издвоени компоненти на расходи						
17. Колективна потрошувачка	P32	63,34	67,85	73,03	74,56	75,50
18. Вкупни социјални трансфери	D62 + D63	94,69	100,73	107,68	111,15	115,11
18a. Социјални трансфери во натура	P31 = D63	:	:	:	:	:
18b. Други трансфери	D62	94,69	100,73	107,68	111,15	115,11
19. = 9. Каматни расходи	EDP.D41	8,43	7,84	9,24	9,64	10,24
20. Субвенции	D3	16,65	22,38	20,54	20,45	21,15
21. Инвестиции во основни средства	P51	25,71	21,22	34,22	34,21	36,50
22. Друго (22 = 23-(17+18+19+20+21))		:	:	:	:	:
23.=7. Вкупни расходи	TE	208,82	220,02	244,70	250,01	258,50
p.m. надомест на вработените во јавен сектор	D1	40,93	42,12	44,42	46,09	46,09

Извор: Министерство за финансии

Табела 3. Функционална поделба на расходите на Општа влада

Процент од БДП	COFOG	2017	2018	2019	2020	2021
1. Општи јавни услуги	1	4,1	3,5	3,5	:	:
2. Одбрана	2	0,9	1,0	1,1	:	:
3. Јавен ред и мир	3	2,3	2,3	2,3	:	:
4. Економски политики	4	3,2	4,1	4,2	:	:
5. Заштита на животната средина	5	0,1	0,1	0,2	:	:
6. Комунални услуги и услуги за домување	6	2,2	1,6	2,7	:	:
7. Здравство	7	4,9	4,9	5,0	:	:
8. Рекреативни, културни и религиозни активности	8	0,9	0,7	0,6	:	:
9. Образование	9	3,7	3,8	3,9	:	:
10. Социјална заштита	10	11,6	11,6	11,8	:	:
11. Вкупни расходи (ставка 7 = 23 во Табела 2)	TE	33,9	33,4	35,2	33,7	32,4

Извор: Министерство за финансии

Табела 4. Движења на долгот на општа влада

Процент од БДП	ESA	2017	2018	2019	2020	2021
1. Бруто долг		39,5	41,0	43,3	43,2	41,4
2. Промена на стапката на бруто долгот		:	1,5	2,3	-0,1	-1,8
Придонес кон промена на нивото на бруто долг						
3. Примарно салдо		1,5	1,0	1,7	1,0	0,7
4. Каматни расходи	EDPD.41	1,4	1,2	1,3	1,3	1,3
5. Состојба – тек прилагодување		-2,8	-0,8	-0,7	-2,4	-3,8
од кои:						
- Разлики помеѓу кеш и пресметковна основа		:	:	:	:	:
- Нето акумулација на финансиски средства		:	:	:	:	:
од кои:						
- Приватизација		:	:	:	:	:
- Ефекти на вреднување и друго		:	:	:	:	:
р.м. имплицитна каматна стапка на долгот		3,6	3,2	3,4	3,2	3,2
Други релевантни променливи						
6. Ликвидни финансиски средства		:	:	:	:	:
7. Нето финансиски долг (7 = 1 - 6)		:	:	:	:	:

Извор: Министерство за финансии

Табела 5. Циклични движења

Процент од БДП	ESA	2017	2018	2019	2020	2021
1. Реален раст на БДП (%)	B1g	0,2	2,8	3,2	4,0	5,0
2. Суфицит / дефицит на Општ владин буџет	EDP.B.9	-2,7	-2,7	-2,5	-2,3	-2,0
3. Каматни расходи	EDP.D.41	1,4	1,2	1,3	1,3	1,3
4. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:
5. Потенцијален раст на БДП (%)		2,7	2,5	2,2	2,0	1,9
Придонес:						
- труд		1,3	1,3	0,8	0,5	0,3
- капитал		1,7	1,5	1,5	1,5	1,6
- вкупна факторска продуктивност		-0,3	-0,2	-0,1	0,0	0,0
6. Производствен јаз		-2,3	-2,0	-1,0	1,0	4,1
7. Циклична буџетска компонента		-0,7	-0,6	-0,3	0,3	1,3
8. Циклично прилагодено салдо (2-7)		-2,0	-2,1	-2,2	-2,6	-3,3
9. Циклично прилагодено примарно салдо (8-3)		-0,6	-0,9	-0,9	-1,3	-2,0
10. Структурно салдо (8-4)		:	:	:	:	:

* Податоците се однесуваат на буџетот на централна власт

Извор: Министерство за финансии

Табела 6. Разлики со претходната програма

	2017	2018	2019	2020	2021
1. Раст на БДП					
Претходна Програма	1,6	3,2	3,5	4,0	:
Нова Програма	0,2	2,8	3,2	4,0	5,0
Разлика (п.п.)	-1,4	-0,4	-0,3	0,0	:
2. Суфицит / дефицит на општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	-2,9	-2,7	-2,5	-2,3	:
Нова Програма	-2,8	-2,2	-3,0	-2,3	-2,0
Разлика (п.п.)	0,1	0,5	-0,5	0,0	:
3. Бруто долг на општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	39,2	42,4	44,6	42,5	:
Нова Програма	39,5	41,0	43,3	43,2	41,4
Разлика (п.п.)	0,3	-1,4	-1,3	0,7	:

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Табела 7. Долгорочна одржливост на јавните финансии

% од БДП	2007	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Вкупни расходи	:	34,8	33,7	31,7	29,7	27,8	26,2
Од кои:	:	:	:	:	:	:	:
- Расходи поврзани со стареење на населението	:	:	:	:	:	:	:
- Расходи по основ на пензии	:	8,6	9,0	8,1	6,9	5,9	4,9
- Пензии за социјално осигурување	:	:	:	:	:	:	:
- Старосна и предвремена пензија	:	:	:	:	:	:	:
- Други пензии (инвалидитет, др.)	:	:	:	:	:	:	:
- Професионални пензии (ако е во општа влада)	:	:	:	:	:	:	:
- Здравство	:	4,5	4,9	5,3	5,7	6,2	6,7
- Долгорочна нега (оваа ставка претходно беше вклучена во здравство)	:	:	:	:	:	:	:
Образование	:	4,6	4,8	5,1	5,3	5,4	5,5
Други расходи поврзани со стареењето на населението	:	:	:	:	:	:	:
Каматни расходи	:	0,7	1,3	1,3	1,3	1,1	0,8
Вкупни приходи	:	32,4	31,4	30,2	29,1	27,9	26,9
Од кои: приход од имот	:	:	:	:	:	:	:
Од кои: од придонеси за пензии (соц. придонеси)	:	6,0	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6
Износ на ср-ва за пензии и резерви	:	:	:	:	:	:	:
Од кои: консолидиран износ на ср-ва на ПИОМ (други ср-ва освен обврски на државата)	:	:	:	:	:	:	:
Претпоставки							
Раст на продуктивноста на трудот	:	2,2	1,7	1,5	1,6	1,6	1,7
Реален раст на БДП	:	3,4	4,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Стапка на активност, мажи (20-64) ⁷⁰	:	77,7	78,6	80,5	82,1	83,5	83,8
Стапка на активност, жени (20-64)	:	50,4	53,0	57,3	61,7	66,1	71,4
Стапка на активност, вкупно (20-64)	:	64,2	66,0	69,0	72,0	74,8	77,6
Стапка на невработеност	:	32,2	19,7	14,6	10,2	6,9	4,7
Однос меѓу население над 65 г. и вкупно население	:	11,7	13,8	16,4	19,6	23,5	28,3

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Табела 7а. Потенцијални обврски

% од БДП	2018	2019
Јавни гаранции	9,7	:
Од кои: поврзани со финансискиот сектор	1,3	:

Извор: Министерство за финансии

Табела 8. Основни претпоставки за надворешното економско окружување

	Димензија	2017	2018	2019	2020	2021
Краткорочна каматна стапка	Год. просек	-0,3	-0,3	-0,2	0,2	0,3
Долгорочна каматна стапка	Год. просек	0,3	0,5	0,7	0,9	1,0
USD/EUR девизен курс	Год. просек	1,13	1,18	1,15	1,15	1,15
Номинален ефективен девизен курс	Год. просек	:	:	:	:	:
Девизен курс во однос на евро	Год. просек	61,57	61,60	61,60	61,60	61,60
Глобален раст на БДП, со исклучок на ЕУ	Год. просек	3,9	4	3,8	3,8	3,8
Стапка на раст на ЕУ	Год. просек	2,4	2,1	1,9	1,8	1,8
Стапка на раст на релевантни странски пазари	Год. просек	:	:	:	:	:
Светски увоз, со исклучок на ЕУ	Год. просек	5,5	4,8	4	3,7	3,7
Цени на нафта (Брент, USD /барел)	Год. просек	54,401	71,9	72,284	69,396	66,753

Извор: Европска комисија, Есенски проекции 2018 година и Европска централна банка

⁷⁰Пресметките за пазарот на трудот се однесуваат за возрастната група 15-64 години.

Табела 9. Индикатори на пазарот на труд и социјални индикатори

	Извор	2015	2016	2017	2018*	2019*
1. Стапка на активност (%) вкупно (15+)	ДЗС	57,0	56,5	56,8	:	:
- мажи	ДЗС	68,9	69,2	69,3	:	:
- жени	ДЗС	44,9	43,8	44,3	:	:
2. Стапка на вработеност (%) вкупно (15+)	ДЗС	42,1	43,1	44,1	44,9	45,8
- мажи	ДЗС	50,5	52,3	53,6	:	:
- жени	ДЗС	33,7	33,8	34,6	:	:
3. Стапка на невработеност (%) вкупно (15+)	е	26,1	23,7	22,4	21,2	20,1
- мажи	е	26,7	24,4	22,7	:	:
- жени	е	25,1	22,7	21,8	:	:
4. Стапка на долгорочна невработеност	ДЗС	21,3	19,2	17,4	:	:
- мажи	ДЗС	22,1	20,1	17,6	:	:
- жени	ДЗС	20,1	17,8	17,2	:	:
5. Стапка на невработеност кај млади (15-24) (%)	е	47,3	48,2	46,7	:	:
- мажи	е	49,7	47,9	45,7	:	:
- жени	е	43,3	48,8	48,6	:	:
6. Млади лица (15-24) кои не се вработени и не се вклучени во образование или обука (NEET), во %	е	24,7	24,3	24,9	:	:
7. Лица кои рано го напуштаат образованието, во %	е	11,4	9,9	8,5	:	:
8. Стапка на активност во рано детско учење и згрижување и воспитување	е	:	:	:	:	:
9. GINI коефициент	ДЗС	33,7	33,6	32,5	:	:
10. Нерамномерна распределба на приходи S80/S20, %	ДЗС	6,6	6,6	6,4	:	:
11. Трошоци за социјална заштита како % од БДП	МФ	11,3	11,3	11,6	11,6	11,8
12. Трошоци за здравствена заштита како % од БДП	МФ	5,0	4,9	4,9	4,9	5,0
13. Стапка на сиромаштија пред социјалните трансфери и пензии, во %	ДЗС	40,5	41,6	40,7	:	:
14. Стапка на сиромаштија	ДЗС	21,5	21,9	22,2	:	:
15. Јаз на сиромаштија	е	:	:	:	:	:
Други показатели користени во Социјалниот скорборд на ЕУ						
16. Реално прилагоден GDHI - по глава на жител во PPS (Индекс 2008 = 100)	:	:	:	:	:	:
17. Влијание на социјалните трансфери (освен пензиите) врз намалувањето на сиромаштијата	е	13,3	14,8	:	:	:
18. Само-пријавена неисполнета потреба за медицинска нега	е	2,9	2,9	:	:	:
19. Ниво на дигитални вештини кај населението (% од населението со основни или над основни севкупни дигитални вештини)	е	37	34	32	:	:

* Податоците за 2018 и 2019 година се проекции

Табела 10а. Трошоци за структурните реформски мерки (во евра)

Година	Плати	Стоки и услуги	Субвенции и трансфери	Капитални расходи	Вкупно
Мерка 1: Зголемување на конкуренцијата на пазарот на електрична енергија					
2019 година	140.000	300.000	-	30.000	470.000
2020 година	160.000	300.000	-	30.000	490.000 ⁷¹
2021 година			-	-	-
Мерка 2: Промоција на обновливи извори на енергија и подобрување на енергетската ефикасност					
2019 година	18.500	30.000	2.287.000	-	2.335.500
2020 година	-	-	Дополнително ќе се утврди	-	-
2021 година	-	-	-	-	-
Мерка 3: Олеснување на прекуграничното преминување помеѓу Македонија и Србија					
2019 година	-	-	-	-	-
2020 година	-	-	-	1.300.000	1.300.000
2021 година	-	-	-	3.836.000	3.836.000
Мерка 4: Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10					
2019 година	-	-	-	TBD	TBD
2020 година	-	-	-	TBD	TBD
2021 година	-	-	-	TBD	TBD
Мерка 5: Подобрување на системите за наводнување					
2019 година	-	3.801.870		25.682.410	29.484.280
2020 година	-	1.500.000		45.291.124	46.791.124
2021 година	-			30.832.638	30.832.638
Мерка 6: Консолидација и дефрагментација на земјоделско земјиште					
2019 година	-	1.230.000	-	-	1.230.000
2020 година	-	1.000.000	-	-	1.000.000
2021 година	-	1.340.000	-	-	1.340.000
Мерка 7: Земјоделски задруги					
2019 година	-	960.000	-	2.080.000	3.040.000
2020 година	-	-	-	1.060.000	1.060.000
2021 година	-	-	-	2.860.000	2.860.000
Мерка 8: Финансиска поддршка на инвестициите					
2019 година	-	-	12.000.000	-	12.000.000
2020 година	-	-	12.000.000	-	12.000.000
2021 година	-	-	12.000.000	-	12.000.000

⁷¹ Средствата се наменети за активностите на пазарниот оператор

Мерка 9: Финансиска поддршка на микро, мали и средни претпријатија					
2019 година	-	-	-	2.500.000	2.500.000
2020 година	-	-	-	3.000.000	3.000.000
2021 година	-	-	-	3.000.000	3.000.000
Мерка 10: Зголемување на конкурентноста во секторот туризам и угостителство					
2019 година	300.000	2.000.000	-	12.700.000	15.000.000
2020 година	-	-	-	-	-
2021 година	-	-	-	-	-
Мерка 11: Хармонизација на правната рамка на јавните набавки со законодавството на Европската унија (Acquis)					
2019 година	-	30.000	-	200.000	230.000
2020 година	-	30.000	-	-	30.000
2021 година	-	30.000	-	-	30.000
Мерка 12: Развој на национален портал за е-услуги					
2019 година	72.000	822.000	-	210.500	1.104.500
2020 година	48.000	350.000	-	762.000	1.160.000
2021 година	18.000	350.000	-	1.062.000	1.430.000
Мерка 13: Намалување на неформалната економија					
2019 година	-	200.000	-	-	200.000
2020 година	-	500.000	-	-	500.000
2021 година	-	300.000	-	-	300.000
Мерка 14: Подобрување на инфраструктурата и пристапот до финансии за истражување, развој и иновации					
2019 година	-	-	-	18.000.000	18.000.000
2020 година	-	-	-	13.000.000	13.000.000
2021 година	-	-	-	12.000.000	12.000.000
Мерка 15: Олеснување на трговијата					
2019 година	-	51.500	-	-	51.500
2020 година	-	-	-	-	-
2021 година	-	-	-	-	-
Мерка 16: Понатамошен развој на системот на квалификации					
2019 година	-	2.704.761	100.000	-	2.804.761
2020 година	-	2.830.761	100.000	-	2.930.761
2021 година	-	2.174.000	100.000	-	2.274.000
Мерка 17: Гаранција за млади					
2019 година	-	2.100.000	2.100.000	-	4.200.000
2020 година	-	2.100.000	2.100.000	-	4.200.000
2021 година	-	2.100.000	2.100.000	-	4.200.000
Мерка 18: Унапредување на паричните надоместоци во социјалната заштита					

2019 година	-	-	36.856.190	-	36.856.190
2020 година	-	-	-	-	-
2021 година	-	-	-	-	-

Табела 106: Финансирање на структурната реформска мерка (во евра)

Година	Централен буџет	Локални буџети	Други национални извори на јавни финансии	ИПА фондови	Други грантови	Проектни заеми	Да се утврди/определи	Вкупно
Мерка 1: Зголемување на конкуренцијата на пазарот на електрична енергија								
2019 година	-	-	470.000	-	-	-	-	470.000
2020 година	-	-	490.000	-	-	-	-	490.000 ⁷²
2021 година	-	-	-	-	-	-	-	-
Мерка 2: Промоција на обновливи извори на енергија и подобрување на енергетската ефикасност								
2019 година	553.500	-	-	TBD	1.800.000	-	-	2.335.500
2020 година	TBD	-	-	TBD	TBD	-	-	-
2021 година	-	-	-	-	-	-	-	-
Мерка 3: Олеснување на прекуграничното преминување помеѓу Македонија и Србија								
2019 година	-	-	-	-	-	-	-	-
2020 година	-	-	-	-	1.300.000	-	-	1.300.000
2021 година	-	-	-	-	3.836.000	-	-	3.836.000
Мерка 4: Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10								
2019 година	-	-	-	-	-	TBD	-	TBD
2020 година	-	-	-	-	-	TBD	-	TBD
2021 година	-	-	-	-	-	TBD	-	TBD
Мерка 5: Подобрување на системите за наводнување								
2019 година	18.061.889	-	-	3.500.000	301.870	7.620.521	-	29.484.280
2020 година	39.313.469	-	-	1.500.000	-	5.977.655	-	46.791.124
2021 година	23.352.915	-	-	-	-	7.479.723	-	30.832.638
Мерка 6: Консолидација и дефрагментација на земјоделско земјиште								
2019 година	330.000	-	-	900.000	-	-	-	1.230.000
2020 година	340.000	-	-	660.000	-	-	-	1.000.000
2021 година	340.000	-	-	1.000.000	-	-	-	1.340.000
Мерка 7: Земјоделски задруги								

⁷² Средствата се наменети за активности на пазарниот оператор

2019 година	1.060.000	-	-	1.980.000	-	-	-	3.040.000
2020 година	1.060.000	-	-	-	-	-	-	1.060.000
2021 година	1.060.000	-	-	1.800.000	-	-	-	2.860.000
Мерка 8: Финансиска поддршка на инвестициите								
2019 година	12.000.000	-	-	-	-	-	-	12.000.000
2020 година	12.000.000	-	-	-	-	-	-	12.000.000
2021 година	12.000.000	-	-	-	-	-	-	12.000.000
Мерка 9: Финансиска поддршка на микро, мали и средни претпријатија								
2019 година	2.500.000	-	-	-	-	-	-	2.500.000
2020 година	3.000.000	-	-	-	-	-	-	3.000.000
2021 година	3.000.000	-	-	-	-	-	-	3.000.000
Мерка 10: Зголемување на конкурентноста во секторот туризам и угостителство								
2019 година	3.000.000	-	-	12.000.000	-	-	-	15.000.000
2020 година	-	-	-	-	-	-	-	-
2021 година	-	-	-	-	-	-	-	-
Мерка 11: Хармонизација на правната рамка на јавните набавки со законодавството на Европската унија (Acquis)								
2019 година	230.000	-	-	-	-	-	-	230.000
2020 година	30.000	-	-	-	-	-	-	30.000
2021 година	30.000	-	-	-	-	-	-	30.000
Мерка 12: Развој на национален портал за е-услуги								
2019 година	404.500	-	-	600.000	100.000	-	-	1.104.500
2020 година	210.000	-	-	950.000	-	-	-	1.160.000
2021 година	180.000	-	-	1.250.000	-	-	-	1.430.000
Мерка 13: Намалување на неформалната економија								
2019 година	-	-	-	200.000	-	-	-	200.000
2020 година	-	-	-	500.000	-	-	-	500.000
2021 година	-	-	-	300.000	-	-	-	300.000
Мерка 14: Подобрување на инфраструктурата и пристапот до финансии за истражување, развој и иновации								
2019 година	14.100.000	-	-	-	-	3.900.000	-	18.000.000
2020 година	13.000.000	-	-	-	-	-	-	13.000.000
2021 година	12.000.000	-	-	-	-	-	-	12.000.000
Мерка 15: Олеснување на трговијата								
2019 година	51.500	-	-	-	-	-	-	51.500
2020 година	-	-	-	-	-	-	-	-
2021 година	-	-	-	-	-	-	-	-
Мерка 16: Понатамошен развој на системот на квалификации								
2019 година	1.444.761	-	-	1.360.000	-	-	-	2.804.761

2020 година	1.494.761	-	-	1.436.000	-	-	-	2.930.761
2021 година	688.000	-	-	1.586.000	-	-	-	2.274.000
Мерка 17: Гаранција за млади⁷³								
2019 година	4.200.000	-	-	-	-	-	-	4.200.000
2020 година	4.200.000	-	-	-	-	-	-	4.200.000
2021 година	4.200.000	-	-	-	-	-	-	4.200.000
Мерка 18: Унапредување на паричните надоместоци во социјалната заштита								
2019 година	36.865.190	-	-	-	-	-	-	36.865.190
2020 година	-	-	-	-	-	-	-	-
2021 година	-	-	-	-	-	-	-	-

Табела 11: Известување за реализацијата на структурните реформи од ПЕР 2018-2020

Статус на имплементација: 0 = нема имплементација; 1 = се подготвува имплементацијата; 2 = преземени се првични чекори; 3 = имплементацијата е во тек со некои првични резултати; 4 = напредна имплементација; 5 = целосна имплементација

	Мерка 1: Хармонизација на правната рамка на јавните набавки со законодавството на Европската унија (Acquis)	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Усвојување нов ЗЈН со пакет подзаконски акти усогласени со новите директиви и надградба на софтверот за јавни набавки.	4
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Новиот ЗЈН е донесен од Собранието на Република Македонија на 28 јануари 2019 година. Подзаконските акти ќе бидат изготвени во рок од 6 месеци од донесувањето на Законот.	
	Мерка 2: Подобрување на Внатрешната финансиска контрола	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Преоценување на политиките во областа на јавната внатрешна финансиска контрола. Подготовка на нов стратешки документ „Политики за јавната внатрешна финансиска контрола во периодот од 2018 до 2020 година“ (PIFC Policy Paper 2018-2020) кој ќе обезбеди одржливост на зајакнатата раководна одговорност и подобра ефикасност во управувањето со јавните финансии преку зајакнување на внатрешните контроли, зајакнување на внатрешната ревизија, односно подигање на административните капацитети во јавниот сектор на сите нивоа.	4
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема	1. Подготвена е нацрт-верзија на текстот и ќе биде испратена до надлежните служби во Министерството за финансии за коментари и забелешки, а потоа и до СИГМА и ЕК.	

⁷³ Годишниот буџет на АВРМ е дел од Централниот буџет, иако е 100% финансиран од социјалниот придонес осигурување во случај на невработеност

имплементација		
	Мерка 3: Зголемување на конкурентноста на пазарот на електрична енергија	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Донесување Закон за енергетика и подзаконска регулатива	4
	2. Раздвојување и сертифицирање на операторот на преносниот систем во согласност со Третиот енергетски пакет	4
	3. Воспоставување национален пазар за балансирање и недискриминаторска и пазарна прекугранична размена на услуги за балансирање	3
	4. Донесување Акциски план за фазно напуштање на регулираната цена	5
	5. Набавка на техничка поддршка и обезбедување платформа за тргување, клиринг и порамнување	5
	6. Корпоративен план за друштвото носител на дејноста - организиран пазар на електрична енергија	3
	7. Формирање друштво (берза на електрична енергија)	1
	8. Дизајнирање стратегии за тргување, портфолио и решенија за управување со ризици, земајќи ги предвид генерациите во секој корисник	1
	9. Кодекс на однесување (усогласеност со законските и регулаторните барања).	1
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Законот за енергетика стапи на сила на 5 јуни 2018 година - целосна имплементација. Дел од подзаконските акти се донесени, а дел се во подготовка. Крајниот рок за целосно спроведување на подзаконските акти е 18 месеци почнувајќи од 5 јуни - датумот на влегување во сила на Законот за енергетика.	
	2. Во врска со постапката на раздвојување, Владата на Република Македонија донесе одлука за пренос на акции од АД МЕПСО до Министерството за транспорт и врски. Во рок од 30 дена од денот на преносот на акциите, операторот на електропреносниот систем ја започнува постапката за сертификација. Пред започнување со постапка за сертификација, операторот на електропреносниот систем во рок од 30 дена од денот на запишувањето на акциите во Централниот депозитар, формира нова компанија - оператор на пазарот. Постапката за добивање на лиценца е во тек. Правилникот за сертификација е веќе усвоен. Постапката за назначување службеник за усогласеност е во тек.	
	3. Според член 68 став 4 од Законот за енергетика, операторот на електропреносниот систем го организира и управува со пазарот на услуги за балансирање. Во рок од 90 дена од влегувањето во сила на Законот за енергетика, операторот на електропреносниот систем треба да ги усвои правилата за балансирање. Се очекува Правилата за балансирање да бидат одобрени од Регулаторната комисија за енергетика во првиот квартал од 2019 година.	
	4. Според новиот Закон за енергетика, регулирањето на цените е прекинато. Донесен е тарифниот систем за продажба на електрична енергија на потрошувачите обезбедени од универзалниот снабдувач и снабдувач во краен случај. По донесувањето на Правилата за универзален снабдувач, како и изборот на универзалниот добавувач, регулирањето на цените повеќе не се применува.	
	5. Временските периоди зависат од страните вклучени во Техничката помош за Македонија за воспоставување институционална поставеност за организиран пазар ден однапред. Формирањето на самостојна компанија - оператор на пазарот е суштинска активност со цел овозможување навремено извршување на зацртаните активности во рамки на Проектот за воспоставување организиран пазар ден однапред.	
	6. Секретаријатот на Енергетската заедница организираше техничка помош за Македонија за воспоставување на институционалната поставеност	

	за Организиран пазар ден однапред, подготвен од БОРЗЕН - оператор на словенечкиот пазар на електрична енергија, и БСП - Словенечка берза на електрична енергија и НЕМО (пазарно ориентиран). Овој нацрт-модел за организиран пазар на електрична енергија беше презентираан во Владата на 30 мај 2018 година. Дел од овој нацрт-модел за организиран пазар на електрична енергија е и временска рамка за реализација. Активностите се во тек.	
	7. Со владина одлука ќе се регулира работата на организираниот оператор на пазарот на електрична енергија, како и неопходните технички, кадровски и финансиски услови што треба да ги исполни гореспоменатиот оператор.	
	8. Оваа активност ќе започне со имплементација по основањето на операторот на пазарот.	
	9. Оваа активност ќе започне со имплементација по основањето на операторот на пазарот.	
	Мерка 4: Промоција на обновливи извори на енергија и унапредување на енергетската ефикасност	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Донесување на Законот за енергетска ефикасност	4
	2. Подзаконска регулатива во која ќе бидат пропишани процедурите за стекнување на правото на повластени премиуми	4
	3. Подготовка на тендерска документација за јавен оглас со модел на договор за повластена премија	3
	4. Објавување јавен оглас за надавање на висината на повластената премија за точно одредени локации	1
	5. Изработка на Стратегијата за реновирање згради до 2030 година	1
	6. Доусогласување на законодавството за примена на договорите за енергетски услуги	3
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Со техничка помош е подготвена нацрт-верзија од новиот Закон за енергетска ефикасност и истата на 07.12.2018 година е објавена на Единствениот национален електронски регистар на прописи (ЕНЕР). Се очекува Законот да биде усвоен од Собранието на Република Македонија до крајот на првиот квартал од 2019 година.	
	2. Со техничка помош, нацрт-верзијата на Уредбата за мерки за поддршка на обновливи извори на енергија е во последна фаза на изработка. Планирано е истата да се донесе во првиот квартал од 2019 година. За реализација на мерките за поддршка на обновливи извори на енергија се планирани средства во износ од 500 000 евра.	
	3. За изработка на тендерската документација се обезбедува техничка помош. Министерството за економија во 2019 година планира 30.000 евра за софтвер за евиденција на договори за премија, потпишани од производителите на обновлива енергија.	
	4. По усвојувањето на Годишната програма за мерки за поддршка на обновливи извори на енергија за 2019 година, тендерот ќе биде подготвен и објавен следната година. За овие активности, Министерството за економија планира средства во износ од 500.000 евра за поддршка на производството на обновлива енергија.	
	5. По донесувањето на новиот Закон за енергетска ефикасност, со техничка помош ќе започне изработка на Стратегија за реконструкција на згради до 2030 година.	
	6. Со техничка помош беше изработен модел на договори за енергетски услуги за јавниот сектор. Рамката на законодавството за договори за енергетски услуги ќе биде опфатена со новиот Закон за енергетска ефикасност и придружните подзаконски акти.	
	Мерка 5: Олеснување на прекуграничното преминување помеѓу Македонија и Србија	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Подготовка на Документација за урбанистичко планирање, Архитектонско-урбанистички проект, Инфраструктурен дизајн, Физибилити студија, Оценка на влијанието на животната средина и, Прелиминарни и главни проекти, Тендерски документи за работи, стоки и услуги.	5

	2. Подготовка на грантот за инвестиции од ГАФ 2	5
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	Формуларот за апликација за грант за инвестиции е испратен до Управниот комитет на ВБИФ на 30.11. 2018 година. Одобрувањето на апликацијата ќе биде на крајот од 2019 година, и доколку биде одобрена, се планира да се започне со работа во средината на 2020 година.	
	Мерка 6: Подобрување на системите за наводнување	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Продолжување на изградбата на браната Конско	5
	2. Започнување изградба на брана Речани	3
	3. Започнување изградба на главен довод во рамки на проектот Равен – Речица	5
	4. Завршување со изработка на техничка и планска документација за изградба на брана на Слупчанска Река и поднесување барање за одобрение за градење на браната	5
	5. Продолжување на разговорите и постапување по укажувањата од ЕИБ со цел одобрување на кредит за изградба на фаза 2 – наводнување и фаза 3 – енергетика од ХС Злетовица	3
	6. Почеток на изградба на системот за наводнување Јужновардарска Долина фаза 2	5
	7. Изработка на тендерска документација за изградба на мали системи за наводнување до 300 ха и почеток на градба на три системи за наводнување	5
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Градежните работи се одвиваат согласно договорот.	
	2. Изградбата на браната не е започната поради тековната процедура за добивање градежна дозвола.	
	3. Добиена е градежна дозвола и започна изградбата на системот.	
	4. Во тек е изработка на техничката документација.	
	5. Во тек е изработка на техничката документација.	
	6. Во тек е процедура за избор на изведувач.	
	7. Во тек е изработката на тендерската документација.	
	Мерка 7: Консолидација и дефрагментација на земјоделското земјиште	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Усвојување ревидирана и подобрена законска рамка за консолидација на земјоделско земјиште	4
	2. Јакнење на капацитетите на МЗШВ, особено на подрачните единици и на Секторот за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели	4
	3. Подготовка на 12 физибилити студии (анализа на сегашната состојба) на селектирани микро локации како потенцијални консолидациони подрачја	4
	4. Селекција и обука на даватели на услуги за подготовка на планови за консолидација и планови за инфраструктура	3
	5. Подготовка на процедура и методологија за подготовка на планови за консолидација и планови за инфраструктура	5
	6. Подготовка на 9 планови за консолидација за одбрани консолидациони подрачја	1
	7. Имплементација на постапките на консолидација во започнатите пилот подрачја КО Конче и КО Егри	4
Опис на имплементацијата и образложение доколку е	1. Селектирањето на даватели на услуги за изготвување на планови за консолидација и инфраструктура, започна со задоцнување во 2018 година од причина што претходната фаза на процесот на консолидација, подготовка на физибилити студии исто така доцнесе со отпочнување.	

делумна или нема имплементација	Причините за тоа се комплексните административни процедури на организацијата имплементатор 2. Подготовката на 9 плана за консолидација за одбрани консолидациони подрачја, не се започнати во 2018 година од причина што претходната фаза на процесот на консолидација, подготовка на физибилити студии исто така доцнеше со отпочнување. Причините за тоа се комплексните административни процедури на организацијата имплементатор	
	Мерка 8: Земјоделски задруги	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Поттикнување на процесот на пазарно – ориентирано здружување на земјоделците во земјоделски задруги	0
	2. Обезбедување континуирана финансиска поддршка за задруги (континуирано спроведување на мерките од претходниот период)	2
	3. Поддршка наменета за инвестиции во преработка, финализирање и пласман на земјоделски производи	2
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Нема имплементација поради доцнење во постапката за измена на Законот за земјоделски задруги. 2. Објавен е јавен повик за аплицирање за користење на средствата од Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2018 година за мерка 131 „Економско здружение на земјоделски стопанства за заеднички земјоделски активности“. Мерката ќе продолжи во 2019 година. 3. Активностите се спроведуваат со поддршка на проектот финансиран од ЕУ „Поддршка на земјоделските задруги во Република Македонија“. Објавен е јавен повик за интерес за развој на земјоделски задруги.	
	Мерка 9: Активности за поддршка на привлекувањето СДИ и инвестиции од домашните компании	Статус на имплементација (1-5)
	1. Воведување правна, финансиска и организациска рамка за спроведување на активностите за поддршка.	5
Планирани активности за 2018 година	2. Поддршка на нови СДИ и домашни компании кои ќе инвестираат во нови гринфилд инвестиции во рамки на постојните „пакети за поддршка“ (на пр. даночни ослободувања) спроведени во инвестициските проекти во зоните	5
	3. Поддршка за купување средства на компании во несолвентност или во ликвидација.	3
	4. Поддршка за инвестициски проекти со големо влијание врз домашната економија.	3
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. На 08.05.2018 година донесен е Законот за финансиска поддршка на инвестиции (Службен весник бр. 83), со кој се утврди правната, финансиската и организациската рамка за формализирање на поддршката и спроведувањето на мерките од првиот и вториот столб на Планот за економски раст 2. Во првиот квартал од 2018 година, вкупните странски директни инвестиции во Република Македонија изнесуваат над 235 милиони евра 3. Во 2018 година, вкупно 182 компании поднесоа барање за користење на средствата преку Законот за финансиска поддршка на инвестициите. По спроведената евалуација, околу 100 компании беа позитивно оценети и потпишаа Договор за доделување финансиска поддршка 4. Во 2018 година, вкупно 182 претпријатија поднеле барање за користење на средствата преку Законот за финансиска поддршка на инвестиции. По спроведената евалуација, околу 100 компании беа позитивно оценети и потпишаа Договор за доделување финансиска поддршка	
	Мерка 10: Поддршка на инвестиции	Статус на имплементација (1-5)
	1. Воведување или подобрување (ревизија) на правната, финансиската и организационата рамка за спроведување на активностите за поддршка	5
	2. Поддршка на инвестиции за развој	3
Планирани активности за 2018 година	3. Поддршка на растот на МСП	4
	4. Поддршка за трансфер и/или основање на И&Р оддели и оддели за иновации во компании основани во земјата	3

Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. На 08.05.2018 година донесен е Законот за финансиска поддршка на инвестиции (Службен весник бр. 83), со кој се утврди правната, финансиската и организациската рамка за формализирање на поддршката и спроведувањето на мерките од првиот и вториот столб на Планот за економски раст.	
	2. Во 2018 година, вкупно 182 компании поднесоа барање за користење на средствата преку Законот за финансиска поддршка на инвестиции. По евалуацијата, околу 100 компании беа позитивно оценети и потпишаа Договор за доделување финансиска поддршка.	
	3. На првиот повик во 2018 година, спроведен од ФИТР, се пријавија 244 компании со проекти во вкупна вредност од околу 53 милиони евра. Во првиот јавен повик, 93% од средствата во вкупна вредност од 16 милиони евра се доделени за грантови за иновации (117 компании) додека 7% од средствата се наменети за поддршка на „газели“ (16 компании).	
	4. Во 2018 година, вкупно 182 претпријатија поднеле барање за користење на средствата преку Законот за финансиска поддршка на инвестиции. По евалуацијата, околу 100 компании беа позитивно оценети и потпишаа Договор за доделување финансиска поддршка.	
	Мерка 11: Подобрување на конкурентноста на компаниите на пазарот	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Финансиска поддршка за компании што ќе ја подобрат својата конкурентност на пазарот	3
	2. Поддршка во изнаоѓање партнери и пристап до нови пазари	3
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Во 2018 година, вкупно 182 претпријатија поднеле барање за користење на средствата преку Законот за финансиска поддршка на инвестиции. По евалуацијата, околу 100 компании беа позитивно оценети и потпишаа Договор за доделување финансиска поддршка.	
	2. Во 2018 година, вкупно 182 претпријатија поднеле барање за користење на средствата преку Законот за финансиска поддршка на инвестиции. По евалуацијата, околу 100 компании беа позитивно оценети и потпишаа Договор за доделување финансиска поддршка.	
	Мерка 12: Зголемување на конкурентноста во секторот туризам и угостителство	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Воспоставување процес за управување со дестинации	4
	2. Имплементација на големи инфраструктурни и мали инвестициски подгрантови според шемата за грантови	4
	3. Зајакнување на капацитетите за имплементација на активностите на клучните владини институции, како и на приватниот сектор и граѓанските здруженија со цел да имаат активна улога во развојот на туризмот во Македонија	4
	4. Подобрен пристап до меѓународните пазари (дестинацијата Охрид да се изгради на ниво на извоз)	4
	5. Подобрено управување со дестинации за пристап до меѓународните пазари за параглајдерство (дестинација Крушево)	5
	6. Подобрени услуги на туристички водичи и нивна видливост за туристички агенции	4
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Во првата половина од 2018 година, по завршувањето на првиот повик од Програмата за локална и регионална конкурентност во туризмот и по спроведувањето на постапките за евалуација и одобрување, проектите со вкупна вредност од приближно 2,1 милион евра беа одобрени. Во тек е евалуација на апликациите од вториот повик, со кој се очекува да склучат договори во висина од околу 15 милиони евра, кои ќе бидат реализирани во текот на 2020 година	
	2. Во првата половина од 2018 година, по завршувањето на првиот повик од Програмата за локална и регионална конкурентност во туризмот и по спроведувањето на постапките за евалуација и одобрување, проектите со вкупна вредност од приближно 2,1 милион евра беа одобрени. Во тек е евалуација на апликациите од вториот повик, со кој се очекува да склучат договори во висина од околу 15 милиони евра, кои ќе бидат реализирани во текот на 2020 година	
	3. Во првата половина од 2018 година, по завршувањето на првиот повик од Програмата за локална и регионална конкурентност во туризмот и по спроведувањето на постапките за евалуација и одобрување, проектите со вкупна вредност од приближно 2,1 милион евра беа одобрени. Во тек е	

	евалуација на апликациите од вториот повик, со кој се очекува да склучат договори во висина од околу 15 милиони евра, кои ќе бидат реализирани во текот на 2020 година 4. Воспоставено е Партнерство помеѓу Македонскиот факултет за туризам и угостителство и Светскиот туристички форум Луцерн (СТФЛ), воспоставено преку Swisscontact, со што ќе се овозможи размена на идеи, програми и заедничка соработка на разни проекти со други универзитети кои се дел од STFЛ, како и зголемување на свеста за туристичката професија и индустријата на национално ниво 5. Организиран настан „Кога во Крушево“. Настанот го посетија 400 авантуристи. Преку спроведување на настанот се покажа дека дестинацијата може да се развие со давање приоритет на посебен вид туризам и привлекување посетители и зголемување на приходите на дестинацијата. Јавниот и приватниот сектор во Крушево го посочија развојот на авантуристичкиот туризам како сектор кој треба да помогне во економскиот развој на дестинацијата. Работната група за дестинација за управување ја поддржа организацијата на настанот „Кога во Крушево“. Околу 3.000 туристи ја посетија дестинацијата со 400 учесници во авантуристички активности 6. Во првата половина на 2018 година, по завршувањето на првиот повик од Програмата за локална и регионална конкурентност во туризмот и следејќи го спроведувањето на постапките за евалуација и одобрување, беа одобрени проекти со вкупна вредност од приближно. 2,1 милион евра. Во тек е евалуација на апликациите од вториот повик, со кој се очекува да склучат договори во висина од околу 15 милиони евра, кои ќе бидат реализирани во текот на 2020 година.	
	Мерка13: Развој на национален портал за електронски услуги	Статус на имплементација (1-5)
Активности планирани за 2018 година	1. Внесување на податоци за услуги од останатите закони во Каталогот на услуги;	3-4
	2. Квалитативна анализа на податоците внесени во Каталогот (административна гилотина);	1
	3. Ревизија и измени на Законот за електронско управување и подзаконските акти;	4
	4. Усвојување на Законот за е-услуги и подзаконските акти;	4
	5. Развој на нови електронски услуги;	5
	6. Стартување и промоција на Националниот портал за е-услуги;	4
	7. Обука за вработените во јавниот сектор – корисници на порталот.	1
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Во 2017 година се внесени податоци за сите услуги од 50 избрани закони, и истите требаше да се подобрат и да се прошират со повеќе полиња од првично планираното, поради потребата за подобар опис на услугите и според пречките што се појавија за време на процесот на првото пополнување. 2. Се изготвуваат извештаи од софтверското решение за Каталогот, посебно оние што ќе бидат користени за анализата. Идентификувани се засегнати страни, партнери, експерти и учесници кои ќе бидат одговорни за анализата. 3. Законот за електронско управување ќе се спои со Законот за е-услуги, во Закон за електронско управување и е-услуги. Тој е напишан, за него се комуницираше и дискутираше со граѓанското општество, и истиот е во процес на усвојување во парламентот. Соодветните подзаконски акти се во фаза на подготовка. 4. Исто како во горенаведеното. 5. Изготвени се нови електронски услуги и истите ќе бидат достапни на Националниот портал за е-услуги. 6. Се спроведуваат последните планирани активности. 7. Направени се подготовки за изготвување материјали и упатства за обука.	
	Мерка 14: Подобрување на инфраструктурата и пристап до финансии за истражување, развој и иновации	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018	1. Кофинансирани грантови за технолошка екстензија	5

година	2. Кофинансирани грантови за воспоставување, работење и инвестиции на деловно-технолошки акцелератори	5
	3. Техничка помош за поддршка на иновативни бизниси	4
	4. Примена на иновативни решенија во јавниот сектор и организација на тематски предизвици	4
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. а) Правилникот за инструментот за поддршка Кофинансирани грантови за технолошка екстензија доби согласност од Светска банка б) Правилникот за инструментот за поддршка Кофинансирани грантови за технолошка екстензија доби согласност од Владата на РМ и беше усвоен од Управниот одбор на ФИТР в) На 29.05.2018 година беше објавен јавен повик за поднесување предлог-проекти под инструментот за поддршка Кофинансирани грантови за технолошка екстензија кој траеше до 27.07.2018 година г) Селектирани за финансирање под овој инструмент за поддршка се вкупно 4 проекти со вкупен буџет од 3.200.000 евра од кои 1.400.000 евра се кофинансирање од страна на Фондот.	
	2. а) Правилникот за инструментот за поддршка Кофинансирани грантови за воспоставување, работење и инвестиции на деловно-технолошки акцелератори доби согласност од Светска банка б) Правилникот за инструментот за поддршка Кофинансирани грантови за воспоставување, работење и инвестиции на деловно-технолошки акцелератори доби согласност од Владата на РМ и беше усвоен од Управниот одбор на ФИТР в) На 29.05.2018 година беше објавен јавен повик за поднесување предлог-проекти под инструментот за поддршка Кофинансирани грантови за воспоставување, работење и инвестиции на деловно-технолошки акцелератори кој траеше до 27.07.2018 година г) Селектирани за финансирање под овој инструмент за поддршка се вкупно 3 акцелератори со вкупен буџет од 2.000.000 евра од кои 1.500.000 евра се кофинансирање од страна на Фондот.	
	3. „Платно за иновации: пат кон зајакнување на националниот иновативен екосистем“ е проект финансиран под механизмот EUIF од ИПА2 2014-2020, кој започна да се спроведува на почетокот на 2018 година и кој вклучува изработка на студија за одржливост за дизајн на техничка помош за јакнење на И&Р и иновации во приватниот сектор. Во 2018 година Фондот продолжи со обезбедување на техничка помош за корисниците на грантови. За првпат, како надворешна експертиза во пет тематски области (подготовка на апликации, иновациски менаџмент, истражување на пазар и права на интелектуална сопственост) беше обезбедена од страна на ФИТР за потенцијалните апликанти за инструментите на Фондот.	
	4. Во 2018 година како дел од оваа програма беа објавени четири предизвици: - „О2 предизвик“ – повик за финансирање проекти за намалување на загадувањето на воздухот во урбаните средини, во соработка со Министерство за животна средина и просторно планирање - „Предизвик за млади истражувачи“ – повик за финансирање проекти од ученици и наставници во основните и средните училишта во Република Македонија, во соработка со Министерство за образование и наука - „ПристаПП“ – изработка на информациски систем за управување во областа на патничкиот и товарниот сообраќај, во соработка со Министерство за транспорт и врски - „ОброкЗаСите“ – повик за финансирање проекти за употреба и дистрибуција на отпадоците од храна, во соработка со Министерство за труд и социјална политика.	
	Мерка 15: Олеснување на трговијата	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Ратификација на Дополнителниот протокол 5	5
	2. Имплементација на Дополнителниот протокол 5	3
Опис на имплементацијата и	1. Протоколот е ратификуван од Македонија, Молдавија, Црна Гора, Албанија, Босна и Херцеговина и Србија. Дополнителниот протокол 5 беше	

образложение доколку е делумна или нема имплементација	ратификуван од Македонија во јануари 2018 година и се применува со Црна Гора и Молдавија од 18 април 2018 година, со Албанија од 14.06.2018 година и Босна и Херцеговина од 24.06.2018 година. Постапката за ратификација беше завршена во Србија на 25.09.2018 година, но од Депозитарот сè уште не е добиена информација. Се очекува и Косово да го ратификува.	
	2. Ратификацијата од пет земји е завршена, останатите две се во постапка на ратификација или чекање информации од Депозитарот. Релевантните институции ги ревидираат постојните меморандуми според ДП 5; Подготвени се предлог-правила за валидирање за меѓусебно признавање на ОЕО и се очекува да бидат усвоени во ноември во рамки на ЦЕФТА; Активностите во рамки на Заедничкиот комитет за олеснување на Македонија - Србија вклучуваат потпишување на документите за заемно признавање на граничните документи (ветеринарни и санитарни сертификати), како и документите за усогласеност за пристап до пазар.	
	Мерка 16: Понатамошен развој на системот на квалификации	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Развој на 10 квалификации согласно барањата на работодавачите и новите технологии во компаниите.	5
	2. Формирање 3 секторски комисии за квалификации.	5
	3. Имплементација и операционализација на Опсерваторијата на вештини. Поврзување со информациските системи на сите инволвирани институции и преземање податоци. Спроведување обука за користење на Опсерваторијата на вештини за вработените во МОН кои се инволвирани во процесот на креирање образовни политики.	3
	4. Развој на 5 посебни програми за образование на возрасни и обуки за доквалификација и преквалификација за полесна вработливост во новите компании и мобилност на работниците.	5
	5. Зголемување на бројот на работодавачи кои соработуваат со високообразовните институции, како и со средните стручни училишта со цел обезбедување квалитетна практична работа на студентите и учениците во компаниите и можност за препознавање на работната сила од страна на компанијата каде што се изведува практичната работа.	5
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Одобрени се вкупно 40 квалификации поминати низ целиот процес на осигурување на квалитет и во тек на одобрување се уште 20 квалификации кои треба да поминат низ процесот на осигурување квалитет	
	2. Формирани се 5 Секторски комисии за квалификации.	
	3. Развојот на софтверот за Опсерваторијата на вештини е целосно завршен. Развиени се приватниот и јавниот веб-портал. Развиени се веб-сервисите за електронска размена на податоци, како и алтернативниот модул за размена на податоци со институциите кои немаат можност за електронска размена. Изготвени се сите предефинирани статистички извештаи кои ќе бидат јавно достапни, како и статистичките извештаи што ќе се користат за потребите на МОН. Воспоставена е електронска размена на податоци со државните универзитети, преземени се податоците од нив и направена е анализа на истите. Со цел да се следи статусот на студентите по завршување на образованието, направено е електронско поврзување и со системот на Агенцијата за вработување на РМ од каде што се преземаат податоци за статусот на вработување на дипломираните студенти. Во тек се активностите за прибирање податоци од приватните универзитети.	
	4. Изработени се 11 нови програми за образование на возрасните и редизајнирани се 5 програми за образование на возрасните, а верифицирани се вкупно 49 посебни програми	
	5. Бројот на работодавачи каде што се изведува практичната обука изнесува 973, а со 473 се потпишани Меморандуми за соработка.	
	Мерка 17: Надградување на активните мерки вклучени во Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Детална анализа на активните мерки и програмите што се имплементираа изминатите години со цел да се откријат недостатоците и да се развијат подобрени активни мерки.	5
	2. Подготовка и усвојување ОП за 2018 година.	5

	3. Развој и имплементација на Преглед на занимања	5
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Пред подготовката на Оперативниот план за 2018 година, МТСП спроведе темелна анализа за ефектите од активните мерки на пазарот на трудот спроведени во претходните години, како што се бројот на учесници, ефектот на мерката итн. Овие наоди беа користени при дизајнирањето на планот од 2018 година.	
	2. Владата на Република Македонија го донесе Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2018 година на 27 февруари 2018 година.	
	3. Активностите се реализираат согласно со Работниот план и досега се развиени 18 занимања, а во тек е развој на уште 9 занимања. Согласно со Работниот план до 2021 година треба да се развијат 72 занимања.	
	Мерка 18: Гаранција за млади	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Гаранција за млади ќе се пилотира во 3 центри за вработување	5
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Во 2018 година, имплементацијата на оваа мерка се пилотира во 3 центри за вработување – Гостивар, Струмица и Скопје, со вклучување на младите лица што не се вработени, ниту се во процес на образование или обука (NEET) и кои за првпат во 2018 година се евидентираат како невработени лица во ABPM (прилив). За успешна имплементација на оваа активност потребна е координирана и заемна соработка меѓу повеќе владини институции, социјални партнери и граѓански организации. Во изминатиот период на имплементација (1.3 – 10.12.2018 г.), беа вклучени 4377 лица (2206 жени), од кои во период од 4 месеци откако беа регистрирани како невработени 1.411 лица беа вработени и 273 лица се вклучени во активни програми и мерки за вработување кои ќе ги зголемат можностите за вработување. За 1.556 невработени лица периодот од 4 месеци сè уште не истекол и се опфатени со различни видови услуги за вработување.	
	Мерка 19: Унапредување на паричните надоместоци во социјалната заштита	Статус на имплементација (1-5)
Планирани активности за 2018 година	1. Анализа и подготовка на предлози за редесфинирање на системот на социјална заштита	5
	2. Изработка на нацрт-текст на нов Закон за социјална заштита, консултативен процес со засегнатите страни и подготовка на подзаконски акти	4
	3. Почеток на активности за промена и надградба на постоечкото софтверско решение за администрирање на паричните права, каде што покрај правата, ќе бидат опфатени и социјалните услуги	3
Опис на имплементацијата и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Работна група во МТСП со експертска поддршка од четворица локални експерти, заедно со меѓународен експерт, подготвија предлог за реформа на системот за социјална заштита. Овој документ се базира на компаративна анализа на системите за социјална заштита во различни земји, анализа на постојниот систем на социјална заштита во Република Македонија и идентификуваните јаки и слаби страни на системот, како и финансиска анализа и проценка на трошоците за воведување на програмата.	
	2. Почнувајќи од јуни 2018 година, се работи на изготвување на нов Закон за социјалната заштита од страна на работна група, со вклучување на професори од Институтот за социјална работа и социјална политика. Одржани се јавни консултации со засегнатите страни, со претставници на институциите за социјална заштита, единиците на локалната самоуправа, здруженијата и организациите. Разгледани се добиените мислења, текстот на Законот е финализиран и е во собраниска процедура.	
	3. Беше извршена анализа на постоечкото софтверско решение и на бизнис процесите за новите права од социјална и детска заштита и истите се доставени до компанијата за изработка. За правата од социјална заштита извршено е првично тестирање. Во моментот се врши доработка на правата од социјална заштита и развој на правата од детска заштита. За новото софтверско решение се изработени бизнис процеси за две права од социјална според верзијата на Законот од јули. Формирани се групи за услуги, направени се прашалници за неколку услуги и утврдени се рамка	

	и активности по кои ќе се работи. Посетени се два ЦСР и членовите на работните групи од ЦСР. Во моментот активностите се во застој бидејќи се работи на промените во стариот софтвер. По завршувањето на овие активности, ќе може да се продолжи на новиот софтвер.
--	---

Прилог 4: Придонес од консултациите со заинтересираните страни за ПЕР 2019-2021 година

Програмата на економски реформи за 2019-2021 година претставува заеднички резултат на повеќе институции, а целокупната подготовка се координира од страна на Министерството за финансии.

Содржина на Програмата на економски реформи	Институција	Номинација
1. Општа рамка и цели на политиката	Министерство за финансии	Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска
1.1. Реализирани активности согласно заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог помеѓу ЕУ, Западен Балкан и Турција од 25 мај 2018 г.	Сите вклучени институции	
2. Макроекономска рамка		
2.1. Последни макроекономски движења	Министерство за финансии Народна Банка на Република Македонија	Неџати Куртиши Анета Крстевска
2.2. Среднорочно макроекономско сценарио	Министерство за финансии Народна Банка на Република Македонија	Неџати Куртиши Ленче Тагасовска Виолета С. Петреска Анета Крстевска
2.3. Алтернативно сценарио и ризици	Министерство за финансии Народна Банка на Република Македонија	Неџати Куртиши Анета Крстевска
3. Фискална рамка		
3.1. Фискална стратегија и среднорочни цели	Министерство за финансии	Маја Аргировска
3.2. Реализација на Буџетот во 2018 година	Министерство за финансии	Билјана Миноска
3.3. Среднорочни буџетски очекувања	Министерство за финансии	Маја Аргировска
3.4. Структурен дефицит	Министерство за финансии	Неџати Куртиши
3.5. Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг	Министерство за финансии	Сања М. Манчева
3.6. Сензитивна анализа	Министерство за финансии	Неџати Куртиши Сања М. Манчева
3.7. Фискално управување и буџетски рамки	Министерство за финансии	Маја Аргировска
3.8. Одржливост на јавните финансии	Министерство за финансии	Неџати Куртиши
4. Приоритетни структурни реформи за периодот 2019-2021 година		
4.1. Идентификација на клучните пречки за раст и конкурентност	Министерство за финансии	Весна Цветанова
4.2. Резиме на приоритетните реформи	Министерство за финансии	Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска
4.3. Приоритетни структурни реформи по области		
4.3.1. Реформи на енергетскиот и транспортниот пазар	Министерство за економија Министерство за транспорт и врски	Валентина Старделова Жанета Петровска Горан Темовски Билјана Здравева Јасминка Киркова
4.3.2. Секторски развој		
4.3.2.1. Развој на земјоделскиот сектор	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	Маја Лазареска Јовеска Лиле Симоновска

		Кирил Георгиевски Стојан Гацов Александар Митревски
4.3.2.2. Развој на секторот индустрија	Министерство за финансии Кабинет на ЗПВРМ за економски прашања	Весна Цветанова Дане Јосифовски
4.3.2.3 Развој на секторот услуги	Кабинет на ЗПВРМ за економски прашања	Маја Бариќ
4.3.3. Деловно окружување и намалување на неформалната економија	Биро за јавни набавки Министерство за информатичко општество и администрација Министерство за труд и социјална политика	Александар Аргировски Розалинда Стојова Горан Велески
4.3.4. Истражување, развој и иновации и дигитална економија	Фонд за иновации и технолошки развој Министерство за информатичко општество и администрација	Катарина Кречева Солза Ковачевска
4.3.5. Реформи поврзани со трговијата	Министерство за економија	Илир Шабани
4.3.6. Образование и вештини	Министерство за образование и наука	Билјана Трајковска Надица Костоска
4.3.7. Вработеност и пазар на труд	Министерство за труд и социјална политика Агенција за вработување	Горан Велески Билјана Живковска
4.3.8. Социјална инклузија, намалување на сиромаштијата и еднакви можности	Министерство за труд и социјална политика	Душан Томшиќ Софија Спасевска
5. Буџетски импликации на структурните реформи	Сите вклучени институции	
6. Институционални прашања и вклучување на засегнатите страни	Министерство за финансии	Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска
7. Прилози	Сите вклучени институции	

Имајќи во предвид дека за минатогодишната Програма Европската комисија искажа признание за напорите кои Владата ги вложува во спроведувањето реформи за подобрување на конкурентноста, Министерството за финансии направи особен напор да го задржи, но и да го подобри квалитетот на овогодишниот документ согласно препораките дадени од Комисијата.

При изработката на Програмата се спроведе и процес на консултација со заинтересираните страни на национално ниво: бизнис заедницата, универзитетите, ЗЕЛС, локалните власти, социјалните партнери, граѓанскиот сектор и другите заинтересирани страни. Процесот на консултација се одвиваше согласно Упатството за ПЕР 2019.

На 11 и 12 јуни 2018 година се одржа иницијален состанок со заинтересираните страни со следниот дневен ред:

Конференција на високо ниво

Програмите на економски реформи – клучен
елемент на пристапот „основите прво“ и на
економското управување во рамки на процесот
Поедноставен европски семестар

Агенда

Место: Хотел „Мериот“ Скопје
Плоштад Македонија 7
1000 Скопје

Проектот е финансиран
од Европската унија

11 јуни 2018	
09:30 – 10:00	Пријава на учесници и кафе за добредојде
10:00 – 10:05	Воведно обраќање
10:05 – 10:45	<i>Панел на високо ниво: Програмите на економски реформи – клучен елемент на пристапот „основите прво“ и на економското управување во рамки на процесот Поедноставен европски семестар, Модератор: г. Виктор Митевски, Министерство за финансии</i> а. Достигнувања во процесот на ПЕР со посебен осврт на Заедничките заклучоци од мај 2018 година, г. Драган Тевдовски, Министер, Министерство за финансии б. Програмата на економски реформи и процесот на поедноставен европски семестар, г. Самуел Жбогар, Шеф на Делегацијата на Европската унија с. Клучни предизвици, приоритети и следни чекори за ПЕР 2019-2021 на ОЕЦД, г-ѓа Маржена Кисиелевска, Раководител на Одделот за Југоисточна Европа во ОЕЦД <i>Општа дискусија</i>
10:45 – 11:00	<i>Нова реформска агенда за поконкурентна Југоисточна Европа</i>
11:00 – 11:45	<i>Промовирање на публикацијата на ОЕЦД – Конкурентноста во Југоисточна Европа: Перспективи на политиките 2018</i> Клучни согледувања и препораки од Извештајот за конкурентност на земјите од ЈИЕ за 2018 година, кои се од исклучителна важност за ПЕР 2019-2021, г. Јакоб Фексер, Проект менаџер на Извештајот за конкурентност, ОЕЦД г. Берт Брис, Раководител на одделение, Центар за даночна политика ОЕЦД, презентација за даночните предизвици кои се нотираани во анализата на Извештајот за конкурентност и конкретни препораки за земјата
11:45 – 12:00	Пауза за кафе
12:00 – 13:30	<i>Тркалезна маса: Дијагностика на растот на земјата, неопходен услов во обезбедувањето на одржлив економски раст, создавање на нови работни места, финансиска стабилност и прудентни јавни финансии</i> <i>Модератор: Јована Аврамовска, Министерство за финансии</i> а. Потребни реформи за поддршка на долгорочен раст и конкурентност б. Индустриска политика с. Идентификување на клучните пречки за конкурентност и инклузивниот раст д. Целокупен раст Говорници: г. Бојан Шимбов, Економист, канцеларија на Светска банка во Скопје г. Рикардо Пинто, ЕУ проект лидер г. Ванчо Узунов, Професор, Правен факултет „Јустинијан I“, Универзитет Св. Кирил и Методиј <i>Општа дискусија</i>

12 јуни 2018

Дискусија со ОЕЦД и ЕК за дијагностиката и реформските мерки
Како да се зајакне аналитичкиот дел, кои мерки треба да останат, а кои да се вклучат
како нови во ПЕР?

08:30 – 09:00	Пријава на учесници и кафе за добредојде
09:00 – 09:10	Поздравен говор и воведно обраќање г. Андрија Алексоски, Национален координатор за ПЕР, Министерство за финансии г-а Маржена Кисилевска, Раководител на Одделот за Југоисточна Европа во ОЕЦД
09:10 – 09:40	Презентација на Упатството за ПЕР 2019-2021 и Работниот план г. Андреас Пападопулос, Adviser Economic Governance, DG NEAR г. Вилем Ное, Policy Officer D.3, DG NEAR г-а Весна Цветанова, Помошник раководител на Сектор, Министерство за финансии г-а Бојана Илиевска, Раководител на Одделение, Министерство за финансии
09:40 – 10:40	Дискусија за секторските дијагностики и реформските мерки во ПЕР 2018-20, проверка на целосната конзистентност, предлози за подобрувања во наредниот ПЕР циклус г-а Анита Рихтер, ОЕЦД г. Филип Стефановиќ, ОЕЦД
10:40 – 11:20	Преглед на поглавје 4 од ПЕР, кои мерки треба да останат во наредниот ПЕР г. Андреас Пападопулос, Adviser Economic Governance, DG NEAR г. Вилем Ное, Policy Officer D.3, DG NEAR
11:20 – 12:00	Презентирање на механизми за надгледување и селекција на индикатори за перформансите (како министерствата треба да ги одберат индикаторите, презентација на неколку примери за една или повеќе мерки од ПЕР 2018) г-а Анита Рихтер, ОЕЦД г. Филип Стефановиќ, ОЕЦД

Потоа, од 23 ноември до 7 декември 2018 година нацрт ПЕР 2019 беше објавена на интернет страницата на Министерството за финансии, а истовремено беа испратени јавен повик и покани до заинтересираните страни да дадат активен придонес во процесот на изработката на документот преку давање мислења за содржината на документот и предлози за негово подобрување <https://www.finance.gov.mk/mk/node/7643>.

На 30 ноември 2018 година, во просториите на Министерството за финансии се одржа јавна расправа помеѓу институциите кои учествуваат во подготовка на документот, претставници од Европската делегација во Скопје и претставници од заинтересираните страни.

На јавната расправа одржана на 30 ноември 2018 година од страна на заинтересираните страни беше потврдено високото ниво на квалитет на документот кое според нивнитевидувања постојано се

подобрува, особено во делот на дијагнозата, ризиците и планот на трошоци, а бележи континуиран напредок и во однос на предложените мерки за подобрување на конкурентноста и растот. Особено беше истакната мерката за намалување на неформалната економија која за прв пат е предложена во Програмата на економски реформи. Во текот на јавните консултации не беа добиени коментари и предлози во писмена форма.

Програма на економски реформи 2019-2021

Консултации за нацрт Програмата за економски реформи 2019 - 2021 година

ПОВИК ДО ЗАИНТЕРЕСИРАНИТЕ СТРАНИ ЗА КОНСУЛТАЦИИ ЗА НАЦРТ ПРОГРАМАТА ЗА ЕКОНОМСКИ РЕФОРМИ 2019 - 2021 ГОДИНА

Ви ја претставуваме нацрт Програмата на економски реформи за 2019 - 2021 година (PER 2019), која Владата на Република Македонија ќе ја достави до Европската комисија до 31 Јануари 2019 година, по усвојување на нејзиниот текст.

Со подготовка на PER, Владата на Република Македонија од 2014 година се приклучи кон пристапот на Европската комисија за поддршка на долгорочен раст и конкурентност преку економското управување како клучен столб во процесот на проширување, со цел да се обезбеди подобро известување за националните планови за економски политики, вклучително и потребните структурни реформи.

Нацрт PER 2019 е подготвена преку веќе воспоставениот национален процес на консултации, централно координиран од страна на Министерството за финансии. Документот е изработен согласно „Водичот за програми за економски реформи“ издаден од Европската комисија во Април 2018 година. Во изработката е користена експертска поддршка од Организацијата за економска соработка и развој (OECD) и преку инструментот TALEXIS, а финансиски поддржано од Европската унија.

Со оглед на важноста на овој документ и потребата тој да биде квалитетно изработен, се спроведува процес на широка вклученост на заинтересирани страни. Затоа ги покануваме: бизнис заедницата, универзитетите, локалните власти, социјалните партнери, граѓанскиот сектор и другите чинители и заинтересирани страни за активен придонес во процесот на изработката на документот.

Вашиите мислења, коментари и предлози може да ги доставите најдоцна до 7 декември 2018 година на следните е-маил адреси:

Andrija.Aleksoski@finance.gov.mk координатор на Програмата на економски реформи
Vesna.Cvetanova@finance.gov.mk

Порај тоа би сакале да Ве покануваме на консултативен состанок на 30 ноември 2018 година во 10 часот во просториите на Министерството за финансии. Заради ограниченост на просторот, ве молиме да се пријавите за учество на состанокот најдоцна до 28 ноември 2018 година на горенаведените е-маил адреси.

PDF Програма на економски реформи 2019-2021

PDF Водич за подготовка на Програмата на економски реформи

ФИНАНСИСКА ЕДУКАЦИЈА

ВОДИЧ
ЗА ПОДОБРО ИНФОРМИРАЊЕ
НА ФИЗИЧКИТЕ ЛИЦА
ЗА ДАНОКОТ НА
ДОДАДЕНА ВРЕДНОСТ

Министерство

**ЕКОНОМСКИ РАСТ И БУЏЕТСКИ
ДЕФИЦИТ**

21 ДОКУМЕНТ
ИНФОРМАЦИИ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР
ТРАНСПАРЕНТНОСТ И ОТЧЕТНОСТ

Програма за реформа на управување
со јавни финансии 2018-2021